

PROFI-VOLBA Z DEVÁTÉ TŘÍDY

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Praha 2005

Publikace je vydána s finanční podporou rozvojového programu MŠMT ČR - IPPP ČR „*Volba povolání žáků devátých tříd v roce 2003*“.

Recenzenti

PhDr. Miriam Malotínová

Doc. PhDr. Dobromila Trpišovská, CSc.

ISBN 80-7290-216-4

OBSAH

PŘEDMLUVA David Doubek, Miroslav Klusák	7
Cíl výzkumu	
Vzorek výzkumu	
Data a použití metody výzkumu	
Profi-volba z perspektivy pěti pražských škol	
Praktické inspirace pro základní školu	
ZÁKLADNÍ ŠKOLY – STARTOVNÍ ČÁRA Dana Bittnerová	13
Úvod	
Školy a jejich typy	
Materiální zázemí škol	
Žáci a učitelé	
<i>Velikost škol a tříd</i>	
<i>Sociokulturní zázemí žáků</i>	
<i>Cizinci ve škole</i>	
<i>Třídní kolektivy</i>	
<i>Učitelský sbor</i>	
<i>Studijní výsledky</i>	
Zaměření školy a potencionální perspektivy žáků	
Závěrem	
PROFI-VOLBA V HNĚDÉ TRÍDĚ Miloš Kučera	25
Získání hlavních dat	
Třída a její charakter	
Přijetí: přehled	
Rysy volby	
<i>Distribuce volby</i>	
<i>Příprava na přijetí</i>	
<i>Informování se</i>	
<i>Neformální znalost a zkušenost</i>	
<i>Rozmanitost vs. unifikace</i>	
Průběh volby	
<i>Spokojenost s volbou</i>	
<i>Faktory nespokojenosti</i>	
<i>Špatný prospěch (Fuj P.)</i>	
<i>Neúspěšné zkoušky (Fuj Z.), zkoušky vůbec a strach ze zkoušek (Strach Z.)</i>	
<i>Něhlásit se, že školu neudělám (Strach Š.)</i>	
<i>Vůle rodičů (Vůle R.) a jejich celková role</i>	
<i>Snaha po separaci vs. topografie známého</i>	
<i>Vzdělávací dráha dětí a rodičů: přehled</i>	
<i>Dědění destinace a dědění třídy silnice (otázka reprodukce)</i>	
<i>Změna své vlastní destinace (Změna Dest.) a silnice nižší třídy (Nižší S.)</i>	
<i>Plán objížďky (Plán O.) a koníček (Kůň)</i>	
Hodnocení a prognóza pedagogů	
Současná profi-volba a dřívější nápady (ontogeneze povolání)	
<i>Přehled nápadů</i>	

Některé výrazné volby
Vývoje přání povolání
Závěry: žádoucí role základní školy

PROFI-VOLBA V RŮŽOVÉ TŘÍDĚ David Doubek, Markéta Levínská..... 51

Získání hlavních dat

Třída a její charakter

Přijetí přehled

K formě předkládané zprávy

Klíč k případům

Základní členění

1. Subjektivní zájem a perspektiva

Hledání vnitřku

Zájem a konkrétní škola

Zájem jako interakce, interpretace a konstrukce (zprostředkování zájmu)

Perspektiva (budoucnost/ platnost)

2. Limitující faktory

Limit aktuální nabídky

Jak se to dozvědět?

Limit osobních možností

Limit rodinné tradice

Limit rodinného příjmu

3. Proces volby (Kluci; Dívky)

Shrnutí

Informování se o škole

Celková role rodičů a sociální reprodukce

Spokojenost s volbou

Zodpovědnost za volbu: legitimita volby

Strategie úspěchu a neúspěchu (akomodace a slepota)

Hledání zájmu - tendence, oběti

Závěr

PROFI-VOLBA VE ŽLUTÉ TŘÍDĚ Ida Viktorová 97

Úvod

Kam půjdou?

Poradenské a informační akce

Rodina

Prospěch

Volba školy

Příprava, znalost školy a oboru

Nároky studia a profese

Plány do budoucna -studijní a kariérové stupně

Závěr

PROFI-VOLBA V MODRÉ TŘÍDĚ Miroslav Rendl.....	111
Kam se hlásili a kam se dostali	
Studijní nadání a volba střední školy	
Projekt profesní budoucnosti jako významový kontext volby	
Vývoj vizí profese v dětství	
Rodinné vlivy na představy o profesním zaměření	
Proces výběru konkrétní školy	
<i>Fáze užšího výběru</i>	
Škola, učitelé	
Příbuzní a známí	
Spolužáci	
Poradna	
Dny otevřených dveří	
<i>Kritéria posuzování konkrétní školy</i>	
Příprava na přijímací řízení	
<i>Práce s prospěchem</i>	
<i>Příprava na zkoušky</i>	
Průběh přijímacích zkoušek	

PROFI-VOLBA V BÍLÉ TŘÍDĚ Miroslav Klusák.....	139
Úvod	
Studijní předpoklady	
<i>Shrnutí</i>	
Oborové zaměření	
<i>Gymnazisti</i>	
<i>Ekonomové - lyceisti</i>	
<i>Ekonomové - akademici</i>	
<i>Technik</i>	
<i>Shrnutí</i>	
Závěr	

PŘEDMLUVA

David Doubek, Miroslav Klusák

Cíl výzkumu

Cílem projektu Pražské skupiny školní etnografie a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství České republiky bylo zmapování konfigurací faktorů, které ovlivňují žáky při hledání odpovědi na otázku „Kam dál po deváté třídě?“, a následné zhodnocení úspěšnosti těchto absolventů ZŠ na jejich nových působištích (středních školách, učilištích, gymnáziích). Tato publikace podává zprávu o výsledcích první fáze výzkumu, tedy zmapování konfigurací faktorů ovlivňujících rozhodnutí na jakou školu jít po ukončení školy základní.

Jaké jsou konfigurace faktorů, které charakterizují profi-volbu (a její případný úspěch či neúspěch - sociální adaptace v nové instituci, zájem o učení, dobré známky); a to právě u specifické populace žáků devátých ročníků ZŠ? Jak probíhá proces identifikace sebe sama a následné profi volby vzhledem k reálným možnostem? Jaký je rozvrh, hloubka a délka tohoto procesu a jaké jsou jeho kognitivně – sociálně stratifikační parametry? Kdy a na základě jakých determinant dochází k rozhodnutí o budoucí profesi?

Vzorek výzkumu

Jako vzorek sloužily deváté třídy pěti pražských škol. Jedná se o školy, na nichž Pražská skupina školní etnografie ukončuje ve školním roce 2002/03 longitudinální výzkum dětí školního věku. Vybrané deváté třídy v těchto školách představují širokou sociokulturní škálu, od „výběrových“ po „sběrné“ a zastupují tak solidně populaci současných pražských devátáků. Tato zpráva podává celkové údaje o procesu přijímání na školy vyššího stupně na všech zkoumaných základních školách, charakteristiku těchto škol a typické trajektorie absolventů těchto škol a dále přináší pět studií o tom, jak vypadala a probíhala volba povolání v pěti vybraných třídách, po jedné z každé školy. Tyto třídy nebyly vybrány náhodně, nýbrž se jedná o třídy, ve kterých každý jednotlivý výzkumník prováděl longitudinální terénní výzkum po celou dobu jejich existence, které detailně a dlouhodobě zná. Z porovnání s výsledky celých škol, tam kde bylo více paralelních tříd, zároveň vyplývá, že se jednalo o typické zástupce v kontextu dané školy a jejího étosu.

Distribuce dívky/ chlapci a celkový počet dětí v rámci etnograficky zkoumaných tříd:

Škola	dívky	chlapci
Hnědá	13	8
Růžová	14	12
Žlutá	13	11
Modrá	8	17
Bílá	11	8
<i>Celkem</i>	59	56

Výzkum byl tedy prováděn na vzorku pěti tříd různých škol, v úhrnu na vyrovnaném vzorku 115 dětí, 59 dívek a 56 chlapců.

Výsledky a otázky, ke kterým výzkum došel, logicky platí pro Prahu a mohly by být aplikovány v případě jiných velkých měst v ČR. Situace na venkově a malých městech mimo spádové oblasti velkých měst bude jiná a objeví se tu pravděpodobně jiné otázky.

Data a použité metody výzkumu

S žáky byly v deváté třídě provedeny položené rozhovory o profi-volbě a očekávané budoucnosti; byla monitorována práce výchovných poradců a byly s nimi vedeny průběžné rozhovory, dále byly vedeny rozhovory s vybranými učiteli, jak odhadují nadání, zájmy a odpovídající budoucnost žáků. Dále byly využívány výsledky z testů inteligence ze 7. a 8. ročníku (Amthauer), z testu čtenářské gramotnosti (IEA) z 8. r. (v některých třídách); testy z matematické a přírodovědné kompetence (IEA - TIMSS) za 8. r. (v některých třídách); rozhovory z 8. r. (v některých třídách); tzv. poznatkové bilance a sociologický dotazník z 8. r., který sestrojili D. Holda a Z. Čermáková a upravil M. Rendl (v některých třídách); dále byl zaznamenán přijímací proces v nových institucích a jeho ukončení.

Profi-volba z perspektivy pěti pražských škol

Dana Bittnerová ve své kapitole pět zkoumaných škol - Hnědou, Růžovou, Žlutou, Modrou a Bílou - uvádí a provádí jejich pasportizaci. Popisuje sociokulturní pozadí dětí, které uvedené školy navštěvují, na jaké rodiny se školy zaměřují a jaké rodiny se zaměřují na dané školy. Rozebírá předmětové profilace, které dané školy pěstují, jakým směrem se snaží své absolventy dál vysílat. Ukazuje, že v každém případě se jedná o odlišný typ školy, který rovněž znamená jiné akcenty v tom, jaké budoucí školy si jejich absolventi volí, a předznamenává tak i rozdíly, se kterými se výzkumníci museli v těchto různých školách vyrovnávat.

Nejvýznamnější determinantou přitom je sociokulturní složení populace, která dotyčnou základní školu navštěvuje. Dvě ze studovaných škol se profilují jako víceméně elitní ústavy (Modrá a Bílá), u nichž dominantní jádro absolventů míří na gymnázia, lycea a prestižní střední odborné školy. Rodiče si tyto školy již kvůli tomu vybírají a tento výběr formuje na těchto školách prospěchově velmi dobré a poměrně monolitní třídy s velkými možnostmi výběru střední školy. Rodiče s takovou péčí při volbě ZŠ tuto péči pravděpodobně projeví i při volbě střední školy, a tak je tu i rodičovská úloha specificky významná a strukturovaná. S tím rovněž přichází i specificky položený důraz na přípravu, schopnost odhadu svých možností atd.

Naproti tomu Hnědá škola se profiluje jako komunitní škola, jejímž cílem je vůbec rodiče a děti přesvědčit o důležitosti středního vzdělání. Docházejí sem děti z dosti odlišných rodin, než na Bílou školu. Vztah školy k rodinám i dětem je jiný a jinak tu vypadá i vliv rodičů na volbu povolání jejich dětí. Podobné je to i v Růžové škole, kde je zase veliký prospěchový i sociální rozptyl, ještě o něco odlišná situace je zase ve Žluté škole, která staví na práci s dyslektiky. Rozdíly jsou tu velké, dokonce možná tak velké, že znemožňují sjednocování všech výzkumných otázek, se kterými jsme se střetli, do společných kategorií. Některé otázky palčivé na jedné škole na jiné nejsou vůbec položeny. Jinak se musí interpretovat fakt, že mnoho dětí v Bílé třídě i v Růžové třídě jde k přijímacím zkouškám. V jedné škole je to důkaz vlastních schopností, jakýsi cílevědomý risk, ve druhé je to nevyhnutelný, trpný krok. Jinou agendu mají rodiče dětí v Modré třídě, kde převažují gymnazisté, adeпти prestižních průmyslovek a obchodních akademií, a rodiče v Hnědé třídě, kde je gymnazista jen jeden a takřka žádní „běžní“ středoškoláci. Jinak tu vypadá hledání optimálních strategií pro přijetí vzhledem k prospěchu. Jinak vypadá informovanost, vystupují tu jinak akcentované prvky. Tvorba osobních projektů tu probíhá jinak a musí počítat s jinými omezeními. Z toho vyplývající strategie mohou někde zaplnit celý prostor profi-volby a jinde ani nevznikne potřeba nebo možnost takové strategie vyvíjet. Výzkumy v jednotlivých třídách tudíž musely zodpovídat každý své vlastní otázky, odvíjely se jinak akcentovaně. Z toho důvodu předkládáme pět zvláštních zpráv o průběhu volby povolání v těchto jednotlivých školách.

Devátá třída v **Hnědé škole**, kterou zkoumal Miloš Kučera, se profilací komunitní školy orientované na romskou populaci spíše vymyká, byli v ní jen dva Rómové. Nicméně byla touto profilací školy během své historie silně ovlivněna; mnoho talentovaných dětí odešlo na víceletá gymnázia i na jiné školy; jejich místa zaplnily děti s různými potížemi. Prospěchově je Hnědá nejnižší ze zkoumaných tříd. Na gymnázium nejde nikdo, mnoho dětí jde do učebních oborů. Někteří

absolventi nejsou již žádnými dětmi - nejstaršímu je 18 let. Pocházejí z nestandardního a spíše slabšího sociokulturního rodinného prostředí. Předkládaná studie se tedy vyrovnává s dopady, které tyto (nepříznivé) sociální faktory na volbu povolání měly od „matrifokálně“ orientované agendy informování se a výběru konkrétní školy, přes způsob přípravy, až po nezbytnost modifikovat profesní projekty či neúspěchy při přijetí. Různé slevy z převážně autenticky nalezených zájmů nebo jejich modifikace pod tlakem špatného prospěchu jsou důležitým tématem studie, stejně jako analýza dezorientace adeptů středních (a dále vysokých) škol z tohoto prostředí v nabídkách a omezeních školského systému, času i možnostech, které při jeho průchodu mají k dispozici. Hnědá třída tu v tomto ohledu působí téměř jako protiklad Modré třídy.

Růžová škola, kterou zkoumali David Doubek a Markéta Levínská, se profiluje jako škola s výtvarným zaměřením a rozmanitě výtvarně orientované profesní projekty jsou tu skutečně rozšířené. Zároveň se jedná o jaksi integrační školu, takže se zde nacházejí děti velmi nadané i děti prospěchově i sociokulturně bližší populaci Hnědé třídy. Nalezneme zde středoškoláky, gymnazisty i učně a tímto rozvržením se třída podobá Žluté třídě, se kterou sdílí rovněž určitá témata, ke které zároveň představuje jakési zrcadlové obrácení - zde jsou premianty kluci a horší prospěch mají dívky. Podobně jako Hnědou třídu i tuto kriticky postihly odchody dětí na víceletá gymnázia, a to zejména právě dívčí skupinu. Dívky a chlapci tu tedy představují dvě poněkud odlišné populace, kdy na učiliště bez maturity jdou čtyři dívky a žádný chlapec. Setkáváme se zde tedy s tématy hledání zájmových profesních projektů jako v Modré třídě, problematikou dezorientace a slev z původních zájmů a potížemi vyplývajícími z problematického sociokulturního pozadí rodin jako v Hnědé třídě i s tematikou „laciných strategií“ přijetí na prospěch na střední školy jako v případě Žluté třídy - ne však na OA jako u dívek tam, ale na různé elektrotechnické školy v případě chlapců zde.

Výzkum ve **Žluté škole** prováděla Ida Viktorová. Žlutá škola se profiluje jako škola nabízející pomocnou ruku dětem s poruchami učení. To ovšem neznamená, že by zde nebyly „studijní typy“, jedná se spíše o školu s rovnoměrným rozložením budoucích středoškoláků i učňů a na rozdíl od Bílé či Modré je tu velká skupina skutečně „řemeslně“ orientovaných dětí. I zde proběhlo přijímací řízení celkově úspěšně, i zde absolventi dobře odhadli své síly nebo byli schopni je mobilizovat. Jakousi ústřední linkou této studie je pak zrod rozhodnutí v těsné souhře dětí a jejich rodičů, a to zejména u skupiny „řemeslníků“, učňů, kteří volí své orientace v úzké vazbě na rodiče a širší rodinu ať už jako vzory nebo přímo zdroje konkrétních zkušeností s řemeslem. Mezi středoškoláky pak poukazuje na rozdílné strategie u prospěchově horších chlapců, kteří musí v nevyhnutelných přijímacích napnout síly, pokud chtějí na jimi žádané elektroprůmyslovky a u prospěchově lepších dívek, které volí snadnou strategii postupu na obchodní akademie bez přijímaček; přitom je nevedou zájmy o ekonomii, ale prozatímni nerozhodnutost co v budoucnosti dělat a obchodní akademie tak vystupují jako „levná gymnázia“ ve smyslu studijních požadavků.

Jak již bylo řečeno, **Modrá škola** je jednou ze dvou „elitnějších“ ZŠ z našeho souboru. Výzkum zde prováděl Miroslav Rendl. Je to škola profilující se matematickým směrem s velkou úspěšností absolventů na průmyslových školách, gymnáziích, lyceích i obchodních akademiích. Volba povolání by se tu dala shrnout pod metaforu racionální harmonie. Absolventi tu ve většině mají nějaký určitý profesní projekt, v některých případech velmi konkrétní. Tyto projekty jsou podle oblastí zájmů rozlišitelné do technické, obchodnické, právní, učitelské a umělecké oblasti. Všeobecně je zde dobrý odhad vlastních možností. Většina absolvovala nějaké přípravné kurzy, většina šla do přijímaček, celkově celé řízení proběhlo opravdu anebo přibližně úspěšně. Výzkum se zde soustředí především na to, jak vznikly tyto „dobré plány“, jasné projekty a jaké se volí cesty k jejich dosažení, jaké jsou tedy představy o zapadnutí zvolené školy do projektu (obvykle poměrně vhodné, nebo nevhodné), jaké jsou rozhodovací procesy pro jakou trajektorii/ projekt.

Problematiku limitů, kterým se museli především podřizovat absolventi Hnědé, Růžové a Žluté rozpracovává z jiného úhlu ve své studii z **Bílé školy** Miroslav Klusák. Absolventi této školy

jakoby vlastně před sebou žádné limity neměli. Nenajdeme tu žádné učně, zato naprostou převahu gymnazistů, lyceistů a adeptů obchodních akademií. Podle studijních výsledků by vlastně všichni mohli jít na gymnázium. Rovněž by mohli využít svých skvělých výsledků při přijetí bez přijímaček na odborné školy. Studie se snaží odpovědět na otázku, kde se bere toto rozdělení stejně schopných na „ambiciózní“ gymnazisty a „umravněné“ adepty obchodních akademií, a odpověď hledá v konkurenčním diskursu „polož si otázku, zda na to máš“, kterým jsou absolventi v Bílé třídě pokoušeni. Étos tohoto diskursu je zjevně na hony vzdálen „sociálním“ diskursům na školách jako je Hnědá či Růžová nebo Žlutá, kde jsou absolventi vedeni spíše k tomu, aby se pokusili dostat kam nejvýš mohou. Dále se studie zabývá analýzou mýtů o neurčitosti, kterou je v dětských představách gymnázium obklopeno a kvůli které je odmítáno, versus analýzou mýtů o určitosti a praktičnosti, kterou se mají vyznačovat odborné školy jako jsou obchodní akademie.

Jak vidíme, profi-volba na každé škole má svá specifická témata silně ovlivněná konkrétním kontextem profilace školy a sociokulturním složením populací, které se zde učí. Společné teoretické závěry je možné činit patrně pouze v rámci analogických kontextů - například o postoji dětí k přijímacím zkouškám, o schopnostech odhadovat své možnosti, o strategiích úspěchu, o rozložení tendencí mezi pohlavími, o úloze rodičů a rodin, o zdrojích zájmů, které k volbám škol vedou, vůbec o postavení zájmů a představ o konkrétním uplatnění v rámci profi-volby. Předkládané texty jsou tak strukturovány specifickými požadavky profi-volby v daném kontextu a citlivostí autorů k tomuto kontextu, kterou ve studovaných třídách dlouhodobě pěstovali.

Praktické inspirace pro základní školu

Analogicky je tomu se společnými praktickými závěry. A tak jsou formulovány a zevrubněji diskutovány jen v textu Miloše Kučery - bezprostředně pro Hnědou školu, navštěvovanou dětmi, které jsou dle běžných představ nejvíce „potřebné“, nejvíce zasluhující asistenci radou či pomocnou rukou. Jen naznačeny jsou v textu Miroslava Klusáka - bezprostředně pro Bílou školu, navštěvovanou dětmi, které kvalitu svých schopností a svého rodinného zázemí osvědčily již při přijímačkách do třetího ročníku prvního stupně. Implicitní význam praktických návrhů ve druhém z jmenovaných textů ovšem nespočívá v překvapivém odhalení toho, že i nadané děti a angažovaní rodiče mohou jendat tak, že lze uvažovat o tom, jak by s pomocí školy mohli jednat lépe. Nýbrž, v symbolickém vyznačení toho, že návrhy Miloše Kučery přece jen mohou být čteny v platnosti inspirace pro širší okruh adresátů, než je Hnědá škola či školy daného typu. To společné, s čím se potýkají děti na Hnědé i Bílé škole, ale též na Růžové, Žluté i Modré, ale zřejmě též na všech školách námi sledovaných typů, můžeme zredukovat na dva okruhy - na „hledání svého zájmu“ a na „práci s nároky, které jsou se sledováním tohoto zájmu spjaté“.

Druhého z jmenovaných okruhů, se pak v textu Miloše Kučery týká, za první, jeho přání, aby byly děti školou vedeny k vyhýbání se „silnicím nižší třídy“ či „objížděním“ - jinými slovy jde o „laciné strategie“, diskutované ve škole Bílé, nalezené v Růžové zvláště v případě chlapců, ve Žluté zvláště v případě dívek a potenciálně přítomné i v Modré (alespoň u dvou dívek s nadprůměrným průměrem, volících technické lyceum a obchodní akademii, kam se dostaly na průměr; u podprůměrného chlapce, který se na průměr dostal na podnikatelskou akademii za cenu slibu, že již nepodstoupí zkoušky na veřejné obchodní akademie; u tří učňů, kteří se bez zkoušek dostali na střední odborné učiliště, byť jejich spolužák se s horším průměrem dostal „na průměr“ na SPŠ strojnickou).

Za druhé, se práce s nároky týká doporučení, která jsou zaměřená na problém intelektuálního ovzduší na druhém stupni. Doporučovat školám, aby „donutily“ co nejvíce žáků k přípravě na přijímací zkoušky a ke konání přijímacích zkoušek na SŠ, nebo aby trénovaly zkoušky nanečisto, zní na první pohled jako nošení dříví do lesa. Vždyť učitelé mají dost problémů s žáky, co si o sobě myslí, že jsou budoucí středoškoláci, jejichž „píle a prospěch“ však spíše sabotuje práci v hodinách. A přípravné kurzy i zkoušky nanečisto nabízejí střední školy, navíc orientované dle svých specifických požadavků. A krom toho, ve zbývajících školách jsme sami mohli zaznamenat, že přijímačky

z minulých let (ať už amatérsky či komerčně šířené) byly používány alespoň v hodinách matematiky a českého jazyka. Jde však právě o ono intelektuální ovzduší na druhém stupni, které jakoby se zhoršilo nejen od dob našich studií, ale i od počátku 90. let, kdy jsme prováděli etnografický výzkum na druhém stupni. V rámci daného longitudinálu jsme pak měli možnost pozorovat, jak zvláště při masívnějším odchodu studijně orientovaných žáků na víceletá gymnázia, zvláště v sedmém ročníku, dobývají i terén vyučovacích hodin žáci uznávání spíše za svou odbornost v mimoškolních aktivitách a odvahu k transgresi. Nejde tedy o objev, ale povinné konstatování možná banálního. A taky o přímluvu za načasování počátku příprav na přijímací zkoušky již do sedmého ročníku. A taky o přímluvu za další hledání forem, jež by dětem zprostředkovaly co nejpřesnější představu o jejich schopnostech obstát v konkurenci a jež by mobilizovaly k intelektuální práci co nejširší okruh žáků.

Návrh, aby se od sedmého ročníku mapovaly individuální koníčky a zájmy dětí, se týká již prvního z výše jmenovaných okruhů - hledání vlastních zájmů. S oporou o psychoanalytické myšlení zde autor rozlišuje žádoucí a nežádoucí, resp. méně a více rizikové volby. Přičemž mezi méně rizikové zařazuje volby „uměleckého charakteru“ a „zájem o počítače“ - což by šlo také číst jako zájem o řemeslo a zájem o techniku, kdy „počítač“ jakoby dnešním dětem nahrazoval „stroj“ z časů Julese Verna. Rovněž navrhované exkurze, které by měly děti seznámit s praxí jimi tušených profesí a které by tak byly šité na míru, nejsou zamýšlené jen k manipulaci s jejich volbou jako takovou.

Ve vztahu k rizikovosti volby předmětu zájmu jde více o to, ukázat dětem, jak potěšení z profese jde nutně, anebo nezávazně, avšak plodně, ruku v ruce s využíváním školou zprostředkovaných kognitivních oblastí. Rovněž navrhované speciálně uspořádané moduly látky, a to ve formě projektového vyučování, zas odpovídají touze dětí daného věku po „doopravdy“ a „ted“, anebo, v opačném neutralizujícím smyslu, i prodlužujícím se školním vzděláváním indukovanému přání „radši jako“ a „radši později“.

Závěrem přehledu praktických inspirací se chceme k obdivu vůči práci sledovaných škol, který vyjádřila na konci svého textu Dana Bittnerová, přidat nejen za sebe, ale za celou Pražskou skupinu školní etnografie. A dále, když Miroslav Rendl v Předmluvě k „První třídě“ charakterizoval vznik naší skupiny, napsal: „Pražská skupina školní etnografie vznikla někdy koncem roku 1990. Byla to doba silně protransformačního ideologického klimatu, kdy heslem byla změna školy. My jsme byli naopak přesvědčeni, že se toto volání neopírá o dostatečné poznání školy, protože dosavadní empirické výzkumy školy jsou nedostatečné, především že je nedostatečné poznání školy zevnitř, z pozice jejich aktérů, jako skutečné dění v hodinách a o přestávkách, jehož smysl lze postihnout jen se znalostí biografie konkrétní třídy.“ (Pražská skupina školní etnografie. *První třída. Příloha závěrečné zprávy o řešení grantového projektu GA ČR 406/94/1417 „Žák v měnicích se podmínkách současné školy“*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 1998, s. i.) Cítíme-li se nyní povoláni k formulaci praktických závěrů, pak nikoli proto, že bychom mysleli, že jsme již beze zbytku splnili výše vytyčený úkol a máme nyní patent na to, říkat školám, v čem a jak se mají změnit. Povolání se cítíme k vděčnosti Hnědé, Růžové, Žluté, Modré a Bílé škole za devět let pohostinství.

ZÁKLADNÍ ŠKOLY – STARTOVNÍ ČÁRA

Dana Bittnerová

OBSAH

Úvod

Školy a jejich typy

Materiální zázemí škol

Žáci a učitelé

Velikost škol a tříd

Sociokulturní zázemí žáků

Cizinci ve škole

Třídní kolektivy

Učitelský sbor

Studijní výsledky

Zaměření školy a potencionální perspektivy žáků

Závěrem

Úvod

Otázku: „Co z dítěte bude?“, zvažují rodiče možná při samotném narození dcery nebo syna. Pokládají si ji opětovně vždy, když dojde k „zlomové“ události nebo když se blíží rozhodnutí, které má dále směřovat budoucnost dítěte. Jedním z klíčových bodů je vstup na základní školu a následně přítomnost v ní. Proto také rodiče z vyššími ambicemi nenechávají náhodě již volbu školy, které chtějí svěřit svého prvňáka. Zatím co jiní přistupují k volbě základní školy s postojem, že je v principu lhostejné, kam dítě chodí.

Obě rozhodnutí, jak trvalá kontrola školských institucí v přípravě dítěte, tak fatalistický přístup, se promítají i do následného směřování dítěte na typ středních škol. V první řadě však dávají tvář našemu školství. V reakci na tyto tlaky budoucnosti, tlaky adekvátní či standardní přípravy žáků pro další krok na cestě k následnému zařazení se do společnosti, se profilují i jednotlivé školy a jejich činnost.

Zhodnotme nyní globálně efektivitu těchto tlaků právě skrze úspěšnost žáků vybraných základních škol v přijímacím řízení na střední školy. Podívejme se zároveň blíže, jak tyto základní školy jdou vstříc požadavkům a možnostem svých žáků a jejich rodičů.¹

¹ Analýza se opírá o Výroční zprávy sledovaných škol v školních rocích 2001/2002 a 2002/2003 a o položené rozhovory s vedením škol. V řadě případů školy poskytly propagační materiály. Data jsem čerpala i z internetových stránek školy.

Školy a jejich typy

Otázku: Jak jsou školy připraveny či uzpůsobeny zajistit vzdělávací program a tak následně přispět k úspěchu v socializaci dítěte?, můžeme analyzovat na příkladu pěti základních škol, na kterých probíhal dlouhodobý terénní výzkum.

Všech pět sledovaných škol se nalézají na území hlavního města Prahy. Právě tento region nabízí možnost vytipovat takové školy, které se svým profilem liší. Strategie výběru škol odlišně profilovaných se stala určující i pro badatelský tým.

Kritériem výběru sledovaných základních škol se stalo především zaměření základní školy a velikost (počet žáků a učitelů). Zohledněn byl i sociální status rodin žáků a společenská stmelенost, stabilita spádového území náležejícího ke škole. Školy musely navíc splňovat podmínku návaznosti výuky na prvním a druhém stupni, tedy výchovu a vzdělávání žáků v devíti postupných ročnících. Všechny školy jsou fakultními školami Pedagogické fakulty UK.

I. Typ relativně malé standardní základní školy představovala základní škola **Růžová** nacházející se v sociálně široce rozvěvené oblasti starší městské čtvrti (shodou okolností v zátopové oblasti). Ve škole se vyučuje podle vzdělávacího programu Základní škola s učebním plánem s rozšířenou výtvarnou výchovou. (výzkum Doubek, Rybová)

II. Typ velké základní školy s třídami pro dyslektické děti na prvním stupni reprezentovala základní škola **Žlutá**, postavená na rozhraní staré a nové zástavby. Škola v oblasti vzdělávání postupuje podle vzdělávacího programu Základní škola. (výzkum Viktorová)

III. Pro typ dnes již malé základní školy se speciálními romskými třídami a speciálními třídami pro žáky s edukačními potížemi byla vybrána základní škola **Hnědá** (romská komunitní škola), sídlící v oblasti staré zástavby navazující na nově vystavěné sídliště. Přijatým vzdělávacím programem se stala na prvním stupni Obecná škola a na druhém stupni Základní škola. V speciálních třídách se pracuje podle vzdělávacího programu Zvláštní škola. (výzkum Kučera)

IV. Výběrové základní školy zastupovala jednak, co do počtu žáků a učitelů, středně velká základní škola **Modrá** s dlouholetou tradicí rozšířené výuky matematiky a informatiky ve výběrových třídách od šestého ročníku, která ve školním roce 2002/2003 nabízí rozšiřující výuku matematiky také pro žáky od třetího ročníku. Škola se nachází v centru města. Přijala vzdělávací program Základní škola s učebním plánem s rozšiřující výukou matematiky a informatiky. (výzkum Rendl, Bittnerová)

V. Nejtípcičtější představitelkou výběrové školy se pak stala velká základní škola **Bílá**² s rozšířenou výukou cizích jazyků (angličtiny, francouzštiny, němčiny a španělštiny) a informatiky, a to od třetího ročníku. Škola stojí na styčném území staré a moderní bytové zástavby. Ve škole se vyučuje podle vzdělávacího programu Základní škola a Základní škola s rozšířenou výukou jazyků. (výzkum Klusák)

Jména jednotlivých základních škol se neshodují s jejich oficiálními názvy. V textu uváděné „pseudonymy“ pro jednotlivé školy vybrali badatelé, aby dostáli příkazu vědecké etiky zachovat svým informátorům pokud možno co největší anonymitu.

Materiální zázemí škol

Všechny sledované školy se nacházejí v relativně společensky stabilizovaných čtvrtích města. Žádná z nich nepatří k typu velké sběrné sídlištní školy. To také kromě jiného určuje možnosti rozvoje materiální vybavenosti škol.

Alespoň co se týče prostorových možností, jsou čtyři z pěti sledovaných škol limitovány dobou, kdy byly postaveny. Školní budovy základních škol **Hnědá**, **Modrá**, **Růžová** a **Bílá** byly

² V základní škole Bílá začíná povinná výuka jazyků ve třetím ročníku prvního stupně. Již od první třídy mnohou žáci navštěvovat kurs "angličtiny pro nejmenší".

založeny ještě za doby Rakouska-Uherska, na sklonku 19. a počátku 20. století. Roky výstavby (Hnědá 1885, Modrá 1889-1900, Růžová 1904-1906, Bílá 1910) determinovaly vzhled a vnitřní dispozice budov. Historizující styl s prvky secese se promítnul především do fasád školních budov Hnědé, Modré a Růžové. Bílá škola pak již nese prvky prosazujícího se kubismu. Z hlediska vnitřní dispozice jsou pro všechny tyto školy typické vysoké stropy, velká okna, široké ústřední schodiště. Z hlediska estetického se tedy jedná o honosné a reprezentativní stavby, jejichž styl odpovídal zemské školské politice a národním snahám o rozvoj a povzbuzení českého školství. Exemplárním příkladem tohoto snažení je škola Růžová, na jejíž výstavbě se podíleli významní architekti a výtvarníci počátku 20. století. V dispozičním uspořádání škol se odrazila i realita nekoedukovaného školství. Všechny tyto budovy byly zakládány jako dvě funkčně autonomní jednotky pro dívčí a chlapeckou školu.³

Z hlediska dnešních požadavků na vybavenost škol se v plánech budov ovšem nepamatovalo na velké tělocvičny, dílny, jídelny, šatny. Školské reformy, nároky vyplývající z osnov a hygienické normy, pak nutily školy dobudovat dodatečně tyto prostory. I když po celé 20. století docházelo k udržování staveb a prováděly se rekonstrukce (např. propojování budov), řada stavebních prací byla realizována až po roce 1989. Ve sledovaných školách se jednalo především o rekonstrukce sítí, o zvětšení prostorové kapacity školy a o modernizaci jídelen a šaten. Přes tyto úspěchy se však nepodařilo v Modré a Hnědé škole vyřešit problém jediné relativně malé tělocvičny. V roce 2002 pak nazmar přišlo mnohé úsilí v ZŠ Růžové, kterou postihla povodeň (škola měla např. vybudovanou divadelní scénu, keramickou dílnu).

Doba výstavby poslední sledované základní školy **Žluté** spadá až do období po druhé světové válce. Tehdy byly nové školy projektovány podle potřeb aktuálně koncipovaných učebních osnov a školské politiky 50. a 60. let. Čtyřpodlažní panelová škola ZŠ Žlutá sice nepůsobí na člověka pompézně, zato z dnešního pohledu daleko lépe vyhovuje režimu a nárokům základního školství. Ovšem i když projektanti školní budovy již mysleli na jídelnu, velké tělocvičny (2x), dílny, šatny, kabinety, rozvoj školství nadále nutí vedení udržovat a zlepšovat technickou úroveň budovy a jejího okolí.

Mobiliář škol, tedy učebnice, didaktické pomůcky a další zařízení využívané při výuce, podle výpovědi učitelů a ředitelů ZŠ **Hnědé, Žluté, Modré a Růžové** odpovídá běžné vybavenosti školních kabinetů (běžné technické modely a schémata, preparovaná zvířata, mapy). Slovo „běžný“ však není synonymem vyhovující. Protože didaktické pomůcky si ve většině školy hradí z vlastního rozpočtu, jsou možnosti obnovování a doplňování mobiliáře finančně limitovány. Jediná oblast, kterou v současnosti vedení škol hodnotí jako vynikající, je počítačové vybavení. Všechno ostatní se doplňuje kampaňovitě a podle aktuální potřeby. Proto také vedení škol velice trápí nechtěné i záměrné ničení školního majetku (Např. povodeň v ZŠ Růžová, vandalismus obecně).

Naopak mobiliář v ZŠ **Bílé** hodnotí jako zcela vyhovující. Škola provádí neustálou obměnu nábytku, učebnic, didaktických pomůcek, prezentační a kancelářské techniky. Navíc, škola vybudovala síň tradic, knihovnu a videotéku. Práce s počítačem není pouze předmětem výuky, ale stala se i klíčovou pro práci učitelů (např. komunikace s rodiči žáků prostřednictvím E-mailu). Škole se daří dětem zajistit i hezké prostředí ve třídách, které podle výpovědi učitelů pozitivně ovlivňuje vztah žáků k školnímu majetku. Kromě běžných zdrojů jsou tyto inovace financovány z vítězného projektu v soutěži MŠMT, vlastní VHČ i sponzorských darů.

Snaha všech sledovaných škol o trvalé zlepšování prostorových podmínek škol a rozšiřování možností jejich využití je zřejmá. Prostředky pro tyto projekty pak ředitelé nacházejí jak prostřednictvím vyjednávání se zřizovatelem školy, tak formou grantů. Některé školy zhusta využívají i sponzorské dary. Dobří manažeři pracují v ZŠ Bílé, budují na mimořádném image školy a na jejím zviditelnění (např. návštěva Billa Gatese). ZŠ Růžová pak byla do strategie hledání a využívání sponzorů vehnána tristní situací po povodni 2002.

³ Výjimku tvoří základní škola Růžová, kde bylo počítáno místo dívčí měšťanky s třídami pro mateřskou školu.

Žáci a učitelé

Školy se mezi sebou neliší pouze vzhledem a vybavením, případně lokalitou. Reálný obraz škole vtiskují žáci a učitelé a především zvolený cíl, možnosti a pojetí výuky. Právě zaměření školy se ukazuje jako rozhodující při organizování práce a pracovního rytmu ve škole.

Velikost škol a tříd

Již počet školáků a jejich rozdělení do tříd na základní škole je uzpůsobován představám a výchovným záměrům pedagogů. Ideové zaměření školy však do značné míry ovlivňuje velikost populace v oblasti i kapacita budovy. (Srov. Tabulka 1 a 2.)

Tabulka 1

Počet žáků, učitelů a tříd ve sledovaných základních školách ve školním roce 2002/2003.

školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
žáci	276	217	618	392	668
učitelé a vychovatelé	30+5 ⁴	26	47	34	46
třídy I. stupeň/ II. stupeň	9/11	6/6	18/12	5/13	13/12

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Původní výchovný záměr ZŠ **Hnědá** z počátku 90. let stát se integrující školou, školou, jež by nabídla podmínky jak dětem nadaným, tak dětem z odlišného sociokulturního prostředí, se nenaplnil. Škola se vyprofilovala jako školské zařízení specializované na výuku a výchovu dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin – stala se romskou komunitní školou. Pro naplnění svého poslání zavedla málopočetné třídy pro tyto žáky (nejčastěji romské děti), v prvním až devátém ročníku (12-15 žáků). Již čtyři roky ve škole funguje přípravný ročník. Tlak rodičů i společnosti si vynutil i vznik mikrotříd (1.-3. ročník) a na ně navazujících specializovaných tříd (4.-9. ročník) (4-5 žáků), které pracují podle učebních plánů zvláštní školy. Ve sledovaném roce 2002/2003 dobíhaly ještě ročníky se „standardními“ učebními osnovami, kde i počet žáků odpovídal běžné třídě (okolo 20 žáků). V době výzkumu navštěvovalo ZŠ Hnědou 276 žáků (z toho přibližně 70 % z romských rodin), kteří se učí v devíti postupných ročnících, uspořádaných celkem do 20 tříd.

Také v ZŠ **Žlutá**, ve škole s dyslektickými třídami na prvním stupni, se osvědčily menší třídy pro žáky s edukačními potížemi (dyslektické třídy mají 10-12 žáků). Na jedné straně vstřícnost a snaha pomoci žákům s problémy a na straně druhé i důvěra, kterou si škola vydobyla u rodičů, zaznívá v hlase pedagoga: „*přijímáme děti, které nikdo nechce*“ (dyslektiky).⁵ Úspěšná práce učitelského sboru na prvním stupni pak umožňuje těmto žákům, kteří z větší části překonali svůj handicap, postoupit na standardní druhý stupeň, kde průměrný počet žáků na třídu dosahuje hodnoty 24. Ve školním roce 2002/2003 navštěvovalo ZŠ Žlutou celkem 618 žáků v devíti postupných ročnících v 30 třídách.

ZŠ **Růžová** patří co do počtu žáků k malým školám. Celkem 217 žáků navštěvuje 12 tříd v devíti postupných ročnících. Především edukační problémy žáků rozhodly při zřízení po jedné

⁴ Jedná se o romské asistenty.

⁵ Výpověď učitelky, ZŠ Žlutá, duben 1992, výzkum I. Viktorová.

specializované třídě na prvním a druhém stupni. „Záchranou“ sít' tak škola nabízí celkem 18 dětem s poruchami učení a s poruchami chování. Ovšem i standardní třídy v průměru o 20 žácích, vycházejí vstříc učitelům, kteří se snaží poskytnout maximální podporu právě žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Za středně velkou školu co do počtu žáků lze považovat ZŠ **Modrou**, s výběrovými třídami s rozšířenou výukou matematiky a informatiky od třetí třídy prvního stupně ZŠ a na druhém stupni ZŠ (392 žáků, 18 tříd). Zde ve srovnání se ZŠ Hnědou, Růžovou a do jisté míry i se Žlutou učitelé pracují s třídami o velkém počtu žáků. Jsou to výběrové třídy, kde se počty žáků pohybují na horní hranici třiceti žáků ve třídě. Velký zájem o zařazení dětí do výběrové třídy i úbytek dětí ve spádové oblasti vede k zavádění paralelních výběrových tříd na druhém stupni a otevírání výběrových tříd nově již od třetí třídy. V roce 2002/2003 škola pracovala s 202 žáky celkem v devíti výběrových třídách. Naopak třídy se „standardním“ vzdělávacím programem odrážejí pokles populace v centru města. Průměr na třídu a žáka zde je nižší v průměru o 3,3 žáka.

Tabulka 2

Průměrný počet žáků na jednu třídu a průměrný počet žáků na jednoho učitele ve sledovaných základních školách ve školním roce 2002/2003.

školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
žáci/třídy	13,5	18,1	20,6	22,1	26,7
žáci/učitel	9,0	12,3	18,2	21,8	14,8

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Za rozhodující vodítko při určování velikosti tříd považuje vedení ZŠ **Bílé** zájem rodičů o umístění dětí ve škole s rozšířenou výukou cizích jazyků. Ten převyšuje kapacitu školy již při zápisu do první třídy. U přihlášek do třetí třídy je množství zájemců více jak dvojnásobné vůči reálným možnostem. Škola tak sestavuje poměrně početné třídy na prvním stupni. Třetí třídy jsou sestavovány z vlastního „dorostu“ i z nadaných zájemců z jiných škol v počtu 30 až 31 žáka. Škola odhaduje 3 % „úmrtí“ žáků z důvodu jejich zaostávání v silném kolektivu. Za horší však považuje odchod žáků na gymnázia po pátém ročníku. Ve školním roce 2002/2003 jich uspělo v přijímacím řízení 26. Tento citelný pokles škola reguluje následným přijímacím řízením do šestých ročníků, aby tak zabránila rozpadu a reorganizaci tříd. Ve škole pak bylo ve sledovaném školním roce 668 žáků rozděleno do 25 tříd.

Sociokulturní zázemí žáků

Profil školy a možnosti naplňovat a uzpůsobovat vzdělávací program školy určují sami děti. Parametrem dítěte v tomto případě je nejen jeho nadání, ale také zázemí, které mu rodina poskytuje, a které je často přímo úměrné motivacím žáka ve vztahu k plnění školních povinností. S odvoláním na oba aspekty vysvětlují školy nejen úspěchy a obtíže při výchově a vzdělávání dětí, ale i strategie, které mají handicap vyrovnávat. Přestože sledované školy vykazovaly odlišnou skladbu žakovské populace, shodly se vždy na vysokém procentu rozvodovosti rodin svých žáků.

V ZŠ **Hnědé**, kde celých 70% žáků tvoří děti z romských rodin a nemalá část českých žáků pochází z rodin dělníků, by bylo možno předpokládat různá podceňující hodnocení pramenící z odlišných etnokulturních stereotypů, či rezignaci na vzdělávání svých žáků. Naopak, vedení školy a učitelský sbor ke svým žákům přistupují s cílem umožnit jim co možná nejlepší start. Za své si vzaly poskytnout nejlepší možné vzdělání právě s ohledem na sociokulturní, motivační a případně

i intelektové limity dětí. Tento úkol je zároveň nutí pracovat nejen s dětmi, ale opakovaně a intenzivně spolupracovat i s rodinami dětí.

Také ZŠ **Růžová** se vyrovnává s nepříznivou sociokulturní skladbou v oblasti. Problémy, které škola opakovaně řeší nevyplývají tolik z intelektuálních potencií dětí, ale spíše z málo podnětného prostředí vlastních rodin, ve kterém některé děti vyrůstají. Proto se škola snaží vyrovnávat tento handicap nejen po stránce motivace ke vzdělání, ale také z hlediska organizace školní práce a emoční výchovy. Smyslem těchto intervencí je předcházet hrozícím selháním dětí (např. obava, aby děti v budoucnu neunikaly od tíživé reality do drogové závislosti). Spolupráce s rodinami se tedy v tomto ohledu stává v některých případech obtížná. V průměru je však standardní.

ZŠ **Žlutá**, s dyslektickými třídami na prvním stupni, je učiteli klasifikována jako škola sociálního středu (třetina dělnických profesí, třetina zaměstnanců se středoškolským vzděláním a třetina vysokoškoláků). Žáci, kteří školu navštěvují, odpovídají průměrné skladbě školy i z hlediska svého nadání a motivací. Příznivější „složení populace“, ve srovnání se ZŠ Hnědou a Růžovou, se neodráží pouze v práci s dětmi, ale také v zájmu rodičů o chod školy a o postavení jejich dítěte v ní.

Jako srovnatelná se ZŠ Žlutou vystupuje základní škola s rozšířenou výukou matematiky a informatiky - ZŠ **Modrá**. I zde jsou žáci původem z různého sociálního prostředí zastoupeni rovnoměrně. Ze školního průměru vystupují pouze výběrové třídy, které jsou sestavené z intelektuálně nadaných dětí, většinou rodičů vysokoškoláků. Zatím co sociokulturní skladba ve výběrových třídách je poměrně vyrovnaná, lokální původ dětí výrazně překračuje spádovost oblasti. Dobrá pověst školy posléze přivádí žáky z jiných lokalit v Praze i do standardních tříd. Vztah rodičů ke škole odpovídá obecné zkušenosti učitelů.

Nejvyšší socioprofesionální status z hlediska postavení a vzdělání rodičů získává mezi pěti sledovanými školami jazyková základní škola **Bílá**. Většina dětí pochází z rodin, kde alespoň jeden z rodičů dosáhl vysokoškolského vzdělání. Vysoký socioprofesionální profil rodin se ovšem podobně jako v ZŠ Modrá promítá do lokální diverzity žáků, která nutí školu nanejvýš optimalizovat rozvrh vyučovacích hodin. Spolupráce s rodiči se podle vedení školy daří. Vysoké ambice rodičů na vzdělávací kariéru dítěte se v řadě případů pozitivně odráží do organizace práce ve škole. Problémem není vedení komunikace mezi školou a rodiči formou E-mailu. Stejně tak není škola finančně limitována při organizování výměnných jazykových pobytů. Náročnost rodičů na vlastní děti se však někdy přenáší i na učitele. Větší rozpory mezi skutečnými možnostmi žáka a požadavky rodičů se mohou promítnout do nepřiměřených požadavků nejen vůči dítěti ale také vůči škole.

Cizinci ve škole

Novým fenoménem českého školství začíná být přítomnost dětí jiné státní příslušnosti, které mají ze zákona nárok na základní vzdělání. Je zajímavé sledovat, jaký typ základních škol rodiny cizinců pro své děti volí. V každé ze sledovaných pěti škol byly přítomny takové děti, ovšem nikoliv ve stejné míře a nikoliv z těch samých zemí.

V ZŠ **Hnědé** chodilo do školy celkem 11 dětí jiné státní příslušnosti, a to z Číny, Dagestánu, Německa, Ruska, Ukrajiny, Vietnamu. Volba podle vedení školy byla ovlivněna právě zaměřením školy na děti z odlišného či znevýhodněného sociokulturního prostředí. Rodiče evidentně vítali kompetenci učitelského sboru v přístupu k těmto dětem v oblasti vzdělání. Naopak při rozhodování umístit své dítě do ZŠ **Modrá** rozhodlo její strategické umístění v centru města. Do standardních tříd této školy chodilo celkem 12 dětí z Azerbajdžánu, Bosny, Číny, Ukrajiny a Ruska.

V ZŠ **Žluté** přesto, že se jedná o velkou školu, se vzdělávalo pouze šest dětí ze zahraničí (Čína, Rusko, Ukrajina). Čtyři děti cizí státní příslušnosti (Mongolsko, Slovensko a Ukrajina) navštěvovaly ZŠ **Růžovou**. Obě školy se shodně vyjádřily, že práce s těmito dětmi je bezproblémová.

Také poslední sledovaná ZŠ **Bílá** s rozšířenou výukou jazyků vzdělává děti cizinců. Jedná se převážně o děti slovenské národnosti, jejichž jazyková kompetence je na dobré úrovni. V tomto smyslu ovšem škola uvažuje i o možnostech přijímat do školy žáky-cizí státní příslušníky, jejichž

znalost českého jazyka např. v psané formě, pokulhává za zavedeným standardem. Tento krok by především dětem z některých zemí EU umožnil rozvíjet mateřský jazyk (francouzština, angličtina, němčina a španělština) a českým dětem nabídl kontakt s vrstevníkem, jenž je rodilým mluvčím zvoleného jazyka.

Třídní kolektivy

Velice zajímavý pohled na jednotlivé, různě profilované školy přináší sonda do charakteristiky třídních kolektivů, a to jak v pohledu učitelů tak i s ohledem na objektivní podmínky.

V ZŠ **Hnědé** postupně došlo k stabilizaci třídních kolektivů. Od dřívějšího opakovaného přerazování žáků ve třetí, čtvrté a páté třídě, které zohledňovalo nadání dětí, se opustilo. Vyprofilováním školy na romskou komunitní školu ustala fluktuace. Ze školy a tedy ani ze třídních kolektivů již žáci neodcházejí na jinou školu. Navíc škola začala pracovat s mikrotřídami, kde v zásadě třídní kolektiv nahradila kamarádská skupina.

Také v ZŠ **Žluté** s dyslektickými třídami na prvním stupni se učitelé snaží nenarušovat třídní kolektivy. Standardní třídy se nepřeskupují. Pouze na konci čtvrté třídy se ruší dyslektická třída a děti se podle přátelských skupinek, po třech až čtyřech, rozdělují do ostatních tříd. Profilace dětí podle zvoleného jazyka a vytváření menších studijních skupin (jedenkrát týdně na hodiny matematiky a českého jazyka na prvním i druhém stupni) pak kolektiv ve třídě výrazně nenarušuje.

Nejen zájem o vytvoření příznivého klimatu ve škole, které buduje ZŠ **Růžová**, ale především skutečnost, že ve škole takřka neexistují paralelní třídy, zaručují stabilitu třídních kolektivů. Ty jsou narušovány pouze migrací z oblasti (která byla zásadní právě v souvislosti s povodní 2002), případně přestoupením žáka na jiný typ školy.

Třídní kolektivy v ZŠ **Modré** s rozšířenou výukou matematiky a informatiky jsou různé. Odpovídají vzdělávací strategii školy. Standardní třídy se z hlediska třídního kolektivu formují od první třídy. Protože i v ZŠ Modrá existuje většinou pouze jedna standardní třída v ročníku, nedochází ani k pozdějšímu slučování tříd. Ve výběrových třídách vzniká ve třetím a šestém ročníku nový třídní kolektiv. Na druhém stupni, kde se z nově přijatých žáků sestavují dvě paralelní třídy, je jedna ryze chlapecká a druhá koedukovaná. Tato strategie z hlediska vedení školy je vyvolána vyšším zájmem chlapců o matematiku a informatiku a zároveň snahou, aby dívky mohly sloučeny v jedné třídě vytvořit přátelskou skupinu. Mezi paralelními třídami v ročníku ovšem někdy vzniká rivalita. Vyvolávají ji nejen pocity nedocenění či naopak přeceňování sebe sama, ale také soupeření o dívky, které v některých třídách chybí.

Se sebevědomým postojem žáků se setkávají i ve výběrové ZŠ **Bílé** s rozšířenou výukou cizích jazyků. Určitý individualismus i namyšlenost žáků by odpovídaly prestiži výběrové školy i prestiži překážek a nároků, které žáci zvládají. Utužování třídního kolektivu asi také sotva napomáhá přeskupování žáků ve 3. ročníku či dělení tříd podle předmětů.

Učitelský sbor

Za realizací školní výuky stojí učitelský sbor. Kvalitu a reálnou podobu určuje početnost a složení kolektivu pedagogů a také chuť podílet se na výchovném cíli vedení školy.

Všeobecný problém, který řeší v současné době ředitelé téměř na všech základních školách v Praze, představuje neaprobovanost učitelů jazyků a nábor nových, mladých učitelů na místa jejich starších kolegů-důchodců.⁶ Typický, nejen pro pražské školy, je vysoký stupeň feminizace.

⁶ "Prestiž učitelského povolání je malá.", vyjádřil se ředitel ZŠ Modrá, červen 1992.

Tabulka 3

Počty aprobovaných a neaprobovaných učitelů na sledovaných školách ve školním roce 2002/2003.

školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
učitelé celkem	27	23	40	31	39
z toho aprobovaní	18	20	32	26	34
z toho důchodci	5	7	8	3	2
průměrný věk	42,0	41,9	47,1	46,3	41,0

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Výchova a vzdělávání v romské komunitní škole ZŠ **Hnědé** je v rukou již stabilizovaného učitelského sboru, který je z hlediska generačního vyvážený. Myšlenka pomoci dětem ze sociokulturně znevýhodněného prostředí motivuje většinu učitelského sboru. Vedení školy si velice váží kvalitní práce pedagogů, na něž zvolený výchovný a vzdělávací cíl klade mnoho úkolů jak v oblasti komunikace s dětmi a jejich rodiči, tak v oblasti didaktické. Především při řešení romské otázky na prvním stupni spoléhá vedení školy na zkušenou pedagožku, jejíž názory jsou akceptovány v republikovém měřítku. *Všichni učitelé specializovaných tříd přistupují k práci zodpovědně. Každý, byť drobný úspěch je stavebním kamenem stabilizovaného kolektivu.*⁷ Mezi 29 pedagogy se nacházejí čtyři absolventi pedagogické fakulty oboru speciální pedagogika. Významnou roli ve výchovné a vzdělávací činnosti školy hraje pět romských asistentů, kteří zprostředkovávají komunikaci mezi rodinou a školou.

Kolektiv 23 učitelů a tří vychovatelek v ZŠ **Růžové** patří k relativně malým učitelským sborům. Jeho výhodou, podobně jako v ZŠ **Hnědé**, je naplňování společného cíle v oblasti vzdělávání. Sdílení myšlenky významu kulturních a zvláště estetických hodnot kolektiv učitelů stabilizuje. Předpokladem tvůrčího klimatu v učitelském sboru je i proporční zastoupení jednotlivých věkových kategorií.

Také učitelský sbor v ZŠ **Žluté**, s dyslektickými třídami na prvním stupni, lze považovat za stabilizovaný. Opírá se především o vyzrálé učitele střední a starší generace. V dyslektických třídách vyučují absolventky pedagogické fakulty oboru speciální pedagogika. Jednotný přátelský, stmelený okruh právě s ohledem na početnost sboru učitelé netvoří. Tato skutečnost není pouze výsledkem osobních a odborných zájmů, ale je též dána rozdělením učitelů do kabinetů po jednom až dvou (s výjimkou kabinetu češtiny, kde sedí čtyři učitelé), a minimem příležitostí společné neformální komunikace.⁸

Kolektiv učitelů ZŠ **Modré**, s rozšířenou výukou matematiky a informatiky, tvoří relativně stálý sbor kvalifikovaných učitelů. Páteří školy jsou opět učitelé starší a střední generace, kteří pokračují v kontinuitě profilu školy. Dlouholetá zkušenost s výchovou matematicky nadaných dětí se odrazila i v expertství učitelů matematiky, kteří se podílejí na recenzní a schvalovací činnosti při tvorbě nových učebnic. Tým učitelů v ZŠ **Modré** však zároveň stmeluje i osobní přátelství učitelek na prvním stupni a učitelů a učitelek na stupni druhém.

Jazyková základní škola **Bílá** neklade vysoké nároky pouze na žáky, ale i na jejich učitele. Téměř čtyřicetiletý učitelský sbor je opět založen na „vyzrálé“ starší a střední generaci. Pomoc důchodců, na rozdíl od jiných škol, není prakticky potřeba. S ohledem na zaměření školy zde učí více učitelek angličtiny, francouzštiny, němčiny a španělštiny. „Jazykářky“ však spolu netvoří ani stabilizované jádro učitelského sboru, ani jednotnou zájmovou skupinu. Příklon k individuálním postojům je patrný nejen u žáků ale i v učitelském sboru. Vedení si cení dobré komunikace a spolupráce mezi jednotlivými učiteli v celém sboru a rovněž jeho stabilizovanosti. Za poslední tři roky např. klesla fluktuace na škole na jednoho učitele za rok. K celkové péči vedení o učitelský sbor patří nejen školou organizované kurzy výpočetní techniky, jazyků či stipendia.

⁷ Vyňato z písemných připomínek paní ředitelky ZŠ **Hnědé**, listopad 1994, výzkum V. Semerádová.

⁸ Sborovna ZŠ **Žluté** slouží pouze při oficiálních poradách a je zde vyvěšena nástěnka s organizačními pokyny.

Studijní výsledky

Pověst o úspěšnosti a kvalitě školy dokládají učitelé studijními výsledky dětí. Vysvětlují je kvalitou populace a zaměřením školy. Rodiče žáků by pak doplnili jejich dvojčlenku na trojčlenku zohledněním odborné kvality učitelského sboru.

Tabulka 4

Studijní průměry žáků sledovaných škol za druhé pololetí školního roku 2002/2003.

školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
I. stupeň	1,85	1,49	1,37	1,32	1,16
II. stupeň	1,75	1,74	1,63	1,33	1,43

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Předpoklad nejúspěšnější základní školy mezi sledovanými školami potvrzuje jazyková základní škola **Bílá**. Studijní průměr jednotlivých žáků jen výjimečně překračuje hodnotu 1,8, takže škola dosahuje studijního průměru 1,29 a přibližně 36% žáků studují s vyznamenáním.

Také studijní výsledky výběrových tříd ZŠ **Modré** s rozšiřující výukou matematiky a informatiky se výrazně podílejí na příznivém průměru celé školy (1,33). Ovšem ani mnohé žáky ze standardních tříd nelze hodnotit jako průměrné či dokonce podprůměrné. Počet vyznamenání za druhé pololetí roku v ZŠ Modré dosáhl v průměru 32,7%.

ZŠ **Žlutá** se studijním průměrem za druhé pololetí 1,50 stojí ve středu pole sledovaných škol. V porovnání se ZŠ Modrou by se dalo říci, že studijní výsledky žáků z hlediska rozložení známek mají větší rozpětí. Na jednu stranu zde více žáků (35,6 %) dosáhlo vyznamenání, na stranu druhou je přesto průměr školy o dvě desetiny horší než v ZŠ Modré. Tuto skutečnost lze vysvětlit právě integrací dětí s poruchami učení do standardních tříd na druhém stupni.

Tato tendence je zjevná i na ZŠ **Růžové**, která má o desetinu horší studijní průměr ve srovnání se ZŠ Žlutou (1,61). Stejně jako tam i v ZŠ Růžové více než jedna třetina žáků dosahuje vynikajících výsledků. (Více než 34 % žáků prospělo s vyznamenáním.) Zde se ovšem navíc projevuje skutečnost, že na škole jsou zřízeny specializované třídy i na druhém stupni a že tato škola má i žáky (2), kteří na konci roku neprospěli.

Studijní výsledky žáků v ZŠ **Hnědé**, v romské komunitní škole, nedosahují průměrů ostatních sledovaných škol. Na celkovém průměru 1,8 se podílejí děti z různých typů tříd – standardních, specializovaných i tříd, které plní osnovy pro zvláštní školy. Proto je pochopitelné, že pouze 10,6 % žáků dosáhlo vyznamenání. Zároveň však o dobré pedagogické činnosti učitelského sboru svědčí, že za daných podmínek pouze 18 žáků (6,53 %) mělo problémy s postupem do vyššího ročníku (neprospěli či nebyli klasifikováni).

Hodnocení prospěchu ve vzdělávacích předmětech pak může dokreslit i klasifikace chování. Škála rozložení „jedniček“, „dvojek“ a „trojek“ z chování koresponduje se studijními výsledky žáků. Tedy zatímco v ZŠ Bílé nemají s chováním žáků problémy, které by museli řešit sníženým stupněm z chování, v ZŠ Hnědé se tomuto nápravnému prostředku nevyhnou. (Srov. Tabulku 5.)

Tabulka 5

Klasifikace chování žáků sledovaných škol v reálných číslech ve školním roce 2002/2003.

Školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
Velmi dobré	209	205	605	387	664
Uspokojivé	26	9	6	4	-
Neuspokojivé	3	3	2	1	-
Neuvedeno	38	-	5	0	4

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Zaměření školy a potenciální perspektivy žáků

Zaměření sledovaných škol jednoznačně profiluje následnou vzdělávací kariéru žáků. Tedy všechny zmiňované ukazatele školy (typy ZŠ, počty žáků ve škole, rozložení žáků do tříd, učitelský sbor, studijní výsledky) ve své podstatě na jedné straně předznamenávají, jaké aspirace může žák ve volbě školy třetího stupně mít a jaké ambice rodiny lze v tomto směru předpokládat. Na straně druhé ukazují, jaké strategie volí vedení školy a učitelský sbor pro úspěšný start v další etapě života mladého člověka.

Tabulka 6

Počty žáků devátých ročníků podle úspěšnosti v přijímacím řízení na jednotlivé typy škol třetího stupně v reálných číslech.

Školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
Gymnázia	-	2	8	19	40
Průmyslové školy	-	8	10	31	3
Obchodní akademie	5	4	9	3	17
Zdravotní školy	-	1	7	-	-
Ostatní střední školy	4	-	6	3	3
Soukromé střední školy	4	5	10	8	5
SOU	8	1	2	2	-
Učební obory	10+1 ⁹	5+3 ¹⁰	20+1 ¹¹	1	-
Celkem	32	29	73	67	68

⁹ Na učební obor byl přijat jeden žák, který ukončil povinnou školní docházku v nižším ročníku.

¹⁰ Na učební obor byli přijati tři žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším ročníku.

¹¹ Na učební obor byl přijat jeden žák, který ukončil povinnou školní docházku v nižším ročníku.

v procentech

Školy	Hnědá	Růžová	Žlutá	Modrá	Bílá
Gymnázia	-	6,9	10,9	28,3	58,8
Průmyslové školy	-	27,5	13,6	46,3	4,4
Obchodní akademie	15,6	13,8	12,3	4,5	25,0
Zdravotní školy	-	3,5	9,9	-	-
Ostatní střední školy	12,5	-	8,2	4,5	4,4
Státní střední školy celkem	28,1	51,7	55,0	83,6	92,6
Soukromé střední školy	12,5	17,3	13,6	11,9	5
Střední školy celkem	40,6	69,0	68,5	95,5	100,0
SOU	25,0	3,5	2,7	3,0	-
Učební obory	34,4	27,5	28,8	1,5	-
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: Výroční zprávy sledovaných škol za školní rok 2002/2003.

Romská komunitní škola ZŠ **Hnědá** se postavila čelem k problému výchovy dětí s edukačními potížemi. V této práci přestal učitelství sbor spatřovat handicap, ale naopak si jej zvolil za své poslání. Tento přístup se zákonitě promítá i do úsilí školy zajistit svým žákům další vzdělávací kariéru. V tomto ohledu v řadě případů plní škola funkci rodiny, sama (především výchovná poradkyně) hledá partnery mezi středními školami a učilišti, kteří by ji v její snaze podpořili. Zaslouženým úspěchem je umístění žáků do školy třetího stupně a jejich setrvání v nich. Skutečnost, že se jedná v řadě případů o učiliště, střední odborná učiliště či střední specializační školy, není rozhodující. Cílenou snahou o prohlubování kvalifikace dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí škola zásadně přesahuje primární úkol základního školství. Potvrzuje, že skutečně základní škola může pozitivně ovlivnit úspěch jedince v jeho budoucím pracovním zařazení.

ZŠ **Růžová** si také vytkla za cíl vyrovnávat sociokulturní handicap svých žáků. Svoji strategii postavila na propracovaném vzdělávacím programu rozšířené výuky výtvarné výchovy. Právě přes tento předmět, jeho kreativitu i pozitivní emoční náboj, který zprostředkovává, se škola snaží ovlivnit postoje a chování dětí. Vklad do budoucnosti svých žáků vidí škola právě v této oblasti. Přesto i ona sama kvituje, že koncepce rozšířené výtvarné výchovy neovlivňuje žáky pouze v oblasti etiky a estetiky. Žáci nejednou volí obory, jež počítají s využitím poznatků výtvarné výchovy. S tím koresponduje i dominantní volba průmyslových škol (např. rýsování) a výrazný nezáměr o studium na gymnáziu. Nasazení učitelů a výchovné poradkyně má v ZŠ Růžové i praktické kroky. Podobně jako v ZŠ Hnědé je úkol zadministrovat volbu střední školy právě na učitelích.

Také ZŠ **Žlutá** s třídami dyslektiků na prvním stupni věnuje zvýšenou pozornost studijně slabým žákům. „*Necháváme je zde dostudovat, protože jinde by měli daleko větší problémy. A práce se nám daří*“,¹² zaznívá v řeči učitelů. A úspěšnost tohoto výchovného záměru potvrzuje i úspěšnost žáků v přijímacím řízení. Jedině na této škole žáci jakoby proporcionálně volí z nabízené škály středních škol a učebních oborů. Nadané děti ZŠ Žluté již směřují na gymnázia. Jiní žáci volí další vzdělávací instituce s ohledem na svůj zájem a možnosti. Protože se jedná téměř bezezbytku o děti z rodin, které se nepotýkají se sociokulturním handicapem, je práce školy při pomoci v přijímacím řízení orientována jinak. Učitelé a výchovný poradce nabízejí rodičům pomoc radou a intenzivní přípravou na zkoušky. V tomto směru se také rodiče žáků ze ZŠ Žluté jeví jako realisté, byť nejednou využívají nabídky soukromých škol (srov. Tabulku 6). Situace, kdy následná vzdělávací kariéra žáka je rodinou zanedbávána, a tedy musí ji nahradit škola, téměř nenastává.

¹² Výpověď učitelky, ZŠ Žlutá, červen 1992.

ZŠ **Modrou** profilují její výběrové třídy s rozšířenou výukou matematiky a informatiky. Matematická ukázněnost na jedné straně a vstřícné klima na straně druhé posiluje nejen u žáků výběrových tříd, ale také u dětí ze standardní třídy ambice při volbě střední školy. Náročnost výuky ve výběrových ročnících a možná i do jisté míry soutěživost mezi žáky paralelních tříd bez ohledu na zaměření determinuje orientaci na střední školy s maturitou. I v případě neúspěchu žáci a jejich rodiče upřednostňují soukromé střední školy před učňovským školstvím. Profilace ZŠ Modré na matematiku a informatiku se promítá i do „tradiční“ volby průmyslové školy, se kterou mají obě instituce dobré zkušenosti: „*Tam vědí, že žáci z naší školy jsou dobře připraveni.*“¹³ Úspěšná budoucnost žáků spočívá v celkovém nastavení školy, která zvýšenou edukační aktivitou před přijímacími zkouškami jen završuje směřování dětí. Intervence do rozhodnutí rodiny při volbě následné školy nepřekračují, podobně jako v ZŠ Žluté, formu rady či doporučení konzultace s pedagogicko-psychologickou poradnou.

Výběrová jazyková ZŠ **Bílá**, jež pracuje s nadanými žáky, soustřeďuje svoji pozornost především na studijní výkony dětí. Její vynikající pověst se ve výkonech žáků vždy projevuje. Přijímací řízení je pro školu dalším důkazem kvalitní práce s nadanými dětmi. Ve škole je téměř vyloučené, že by děti směřovaly do učňovského školství. Jak formováním školy, která zdůrazňuje hodnotu vzdělání, tak rozhodnost a vysoké ambice rodin dětí jednoznačně vedou děti na střední školy. Volba přitom zjevně předznamenává vůli žáků a jejich rodičů pokračovat ve studiu na vysoké škole (nejednou na univerzitách v zahraničí). Téměř 60% úspěšnost v přijetí na gymnázia je toho důkazem. Kvalitu výuky dokazuje i skutečnost, že volba soukromých škol byla většinou iniciována nikoliv jako náhradní řešení, ale stala se první volbou, volbou, která hledala kvalitu (střední školy, jejichž zřizovatelem je zahraniční subjekt). Tempo a náročnost školy jednoznačně otevírá dětem cestu k další úspěšné vzdělávací kariéře. Vedení školy je hrdé na svoji práci. V současné době však zároveň zvažuje, jak vedle úspěchu nabídnout svým dětem i hloubku emočního prožitku, vnitřní vyrovnanosti a občanské soudržnosti.

Závěrem

Přes kladné či záporné stránky image, které profilují jednotlivé školy, vytváří si každá svoji filosofii, svoji strategii v přístupu k žákům. Podle podmínek a možností, které jsou jí dány, hledá a nachází smysl své existence. Jedním z těchto cílů je připravit své svěřence pro další vzdělávací kariéru. Východiska, která se jim nabízejí, v tomto smyslu bezezbytku přijímají. Mnohdy činí až nad rámec svých povinností vše proto, aby jejich svěřenci v budoucnu uspěli. Tento obdiv patří především všem školám, které pomáhají dětem ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

¹³ Výpověď učitelky ZŠ Modrá, červen 2003.

PROFI-VOLBA V HNĚDÉ TŘÍDĚ

Miloš Kučera

OBSAH

Získání hlavních dat

Třída a její charakter

Přijetí: přehled

Rysy volby

Distribuce volby

Příprava na přijetí

Informování se

Neformální znalost a zkušenost

Rozmanitost vs. unifikace

Průběh volby

Spokojenost s volbou

Faktory nespokojenosti

Špatný prospěch (Fuj P.)

Neúspěšné zkoušky (Fuj Z.), zkoušky vůbec a strach ze zkoušek (Strach Z.)

Nehlásit se, že školu neudělám (Strach Š.)

Vůle rodičů (Vůle R.) a jejich celková role

Snaha po separaci vs. topografie známého

Vzdělávací dráha dětí a rodičů: přehled

Dědění destinace a dědění třídy silnice (otázka reprodukce)

Změna své vlastní destinace (Změna Dest.) a silnice nižší třídy (Nižší S.)

Plán objížďky (Plán O.) a koníček (Kůň)

Hodnocení a prognóza pedagogů

Současná profi-volba a dřívější nápady (ontogeneze povolání)

Přehled nápadů

Některé výrazné volby

Vývoje přání povolání

Závěry: žádoucí role základní školy

Získání hlavních dat

Vedle toho, že jsem žáky poznával terénními i speciálními psychologickými postupy (jako testy inteligence), některé z nich po devět let školní docházky, k profi-volbě jsem s nimi vedl v druhém pololetí devátého ročníku řízené rozhovory, kdy za mé kontroly a doplňujících otázek vyplňovali zvláštní formulář na téma povolání. To jsou nejvíce využívaná data. Předtím jsem s nimi hovořil celkově o jejich životě, včetně plánů na povolání, v šestém a v osmém ročníku. Dále využívám některých odpovědí v tzv. sociologickém dotazníku, poprvé aplikovaném před asi deseti lety, který sestrojili D. Holda a Z. Čermáková a upravil M. Rendl; ten byl nyní administrován v prvním pololetí devátého ročníku před Vánoci. Další údaje a názory mi laskavě poskytly jednak výchovná poradkyně, jednak učitelka češtiny.

Třída a její charakter

Hnědá třída sestávala v 9. ročníku z 13 děvčat a 8 chlapců. Nejstarší žák se narodil v červenci 1985 (bylo mu tedy na konci školního roku 18 roků), druhý nejstarší v červenci 1986 (17 roků), ostatní v letech 1987 nebo 1988 (zhruba 15-16, výjimečně 16 1/2 roků).

Snad otec 1 dívky a matka 1 chlapce vystudovali nebo ještě studují VŠ, dalších 7 otců a 5 matek má SOŠ, 9 otců a 13 matek je vyučeno, 2 matky mají pouze ZŠ.¹ Vzdělání některých otců je dětem neznámé.

Přesto nelze paušálně mluvit o selhání otců a rodin: i když je sociokulturní zařazení rodin dost nízké, je zde např. řada jedináčků (Kristýna, Karolína, Míša N., Linda S., David, Veronika²) nebo téměř rozmazlovaných dětí z druhého manželství, kdy už byl aspoň jeden partner starší, milovaných „vejškrabků“ se sourozenci o generaci staršími (Lukáš, Adélka)..., jak to odpovídá prostředí, které není ve svém průměru měšťácké a snese atypičnost. Nicméně se v profi-volbě projevila mnohem silnější, aktivnější a často výlučná role matek, a to jak u dívek a zejména u chlapců v rozvedených rodinách, tak zejména u dívek (ale i u chlapců) v rodinách úplných.

Třída prošla následující historií: byla v 5. třídě složena z němčinářů výběrového áčka a ze zbývajících dětí prostředního béčka - zde nefigurující céčko představovalo převážně Rómskou třídu s upravenými osnovami. Sloučení si vynutil úbytek žáků, patrně poté, co škola nabyla právě pověsti, že je pro „cikány“, i když původně byla známa jako diferencující (viz zmíněnou jazykovou třídu). Odchody starousedlíků ze třídy pokračovaly a byly kompenzovány příchody ne snad darebáků, ale žáků přece jen zvláštních, různých „expertů“ (viz např. oba nejstarší, Václava S. a Lindu J.). Ve třídě samé byl ovšem počet Rómů minimální (v závěru už jen Petr, z pevně uspořádané, ba někdy až nadměrně patriarchálně přísné rodiny, a David, Róm napůl z rodiny tzv. neúplné, ale v obou větvích představující honoraci a majetnost); otázku minority tito žáci popírali a nevytahovali národnostní kartu.

Hlavní úbytek zažila složená třída už v závěru 5. ročníku, kdy se 7 velmi inteligentním a velmi rozhodnutým němčinářům s velmi rozhodnutými rodiči podařilo dostat na dlouhá gymnázia: upadla intelektuální atmosféra. Starosti a radosti s pubertou ještě více změnily třídu z místa kognitivního učení se v místo vrstevnického setkávání (v 8. ročníku 2 kluci pro nezájem o školu stačili ještě propadnout; náběhy na šikanu od hormonu zfetovaného „policajta“ Petra a „vojáka“ Pavla³ v 7. ročníku možná zas přiměly asi dvoje rodiče k přemístění dítěte do jiné školy).

Ani blížící se *deadline* pro volbu další školy nevedla ve většině případů ke zvýšenému školnímu úsilí, i když výjimečně některá látka někoho zaujala (procvičovaná gramatika Pavlu, která začala snít, že bude studovat češtinu jako lingvistiku). Hlavní kognitivní kroky se uskutečňovaly ve formě koníčků, zejména zájmu o počítače u kluků a tvůrčího psaní u dívek (Linda S., dostávající se tím z milostného trápení, Linda J., zapisující své vize), někdy koníčků, převáděných už do přípravy na přijímací zkoušky či profesi, ale pak opět vlastně mimoškolně (počítače u Lukáše a Vaška K., trénink návrhářství u Lindy J. a Adélky).

¹ V průměru snad ano, ale v jednotlivých případech nejsou tyto údaje, pocházející od dětí, zcela spolehlivé. Někdy se nejistota vyjádřila odpovědí „nevím“, která také většinou vysvětluje, proč v součtu nedosahujeme teoretické sumy 42 případů vzdělání (21 dětí, každý s 2 rodiči.) Povolání jsou kontrolována, resp. srovnávána s údaji v tzv. katalogových listech.

² Linda S. a David ovšem žijí s matkami v rozvedené rodině a Veronika, střídavě opouštěná matkou, žije s babičkou a s tetou (na rozdíl od předchozích dvou, kde je kontakt s otcem asi dobrý až vynikající jako u Davida, opatřeného i z této strany milujícími prarodiči, Veronika se s otcem seznámila až zcela nedávno a o rozvíjení vztahu podle kamarádky Míši neměla zájem.)

³ Tato dvě mocenská povolání si oba kluci ideálně přáli, ale neodvážili se na ně hlásit – Petr prý proto, že si rodiče mysleli, že by na policejní škole mohl být šikanován.

Přijetí: přehled

Nikdo z Hnědé školy se nehlásil na gymnázium (G),⁴ na střední odborné školy (SOŠ) se dostalo 10 děvčat a 1 chlapec, na odborná učiliště (OU) 3 děvčata a 7 chlapců.

SOŠ: 5 děvčat na obchodní akademii (OA; Kristýna + Pavla + Míša N. na tzv. Kubelčku; Simona, Eliška jinam), 2 na oděvní uměleckoprůmyslové školy (Linda J., Adélka), 1 na poštovní (Karolína), 1 na veřejnoprávní (Linda S.), 1 na veřejnosprávní pro EU (Lenka); 1 chlapec na informační technologie (Lukáš);

OU: 2 děvčata spolu na cukrářku (Míša B. + Veronika), 1 na aranžérku (Lucka); 3 chlapci mechanik elektro (Tomáš, Vašek K. + David⁵), 1 truhlář (Petr), 1 malíř pokojů (Václav S.), 1 kuchař-číšník (Radim), 1 automechanik (Pavel).

Rysy volby

Distribuce volby

vykazuje následující profil: na SOŠ šla nebo se dostala téměř výlučně děvčata; nejsilnější je zde skupina 5 obchodnic; na OU šli hlavně chlapci a z děvčat hlavně ta se špatným prospěchem a orientovaná už od malička na to, aby se teď něco vztahově, sociálně dělo než na nějaké projekty budoucnosti (zejména Veronika, ji sledující Míša B.⁶), nejsilnější je na OU skupina 3 elektromechaniků - oborově k nim patří i Lukáš ze SOŠ. *Obchod (úřad) pro dívky a počítače* (různě fundovaně) pro *chlapce* tak tvoří hlavní témata profi-volby.

Protože chlapci nastupující na OU měli také špatný prospěch (jako zmíněná děvčata), byl rozhodujícím faktorem nástupu na OU spíše prospěch než pohlaví (pohlaví však bylo faktorem prospěchu).

Příprava na přijetí

probíhala (zejména ve srovnání se situací z před 10 lety⁷) většinou velmi laxně.

Děti i z řad budoucích učňů sice jezdily na externí doučování zejména v rámci projektu tzv. Nové školy, ale to měly rády jako zajímavou sociální zkušenost a zážitek (např. truhlář Petr tam jezdil i tehdy, když už to nepotřeboval, ale jen do té doby, dokud tam vyučovala jedna oblíbená studentka; naopak kognitivně využil příležitost programátor Lukáš, který si prý díky doučování zlepšil známky⁸ a ještě dostal od organizátorů potvrzení na přihlášku).

Hlavně se připravovali ti, které čekaly *přijímací zkoušky*:⁹ právě zmíněný Lukáš (ten nakonec zkoušky nedělal, stačil mu průměr), dále 2 děvčata Linda J. (ale ta vlastně už několik let) a Adélka na

⁴ Jako by se kvóta vyčerpala odchodem oněch 7 géniů na dlouhá gymnázia.

⁵ U Vaška a Davida jde přitom speciálně o výběr počítačové technologie, u Tomáše ne nutně (elektrikář slaboproud).

⁶ Samozřejmě i ostatní dívky, např. zamilovaná Míša N., jsou zaměřeny na přítomnost – pro Veroniku bylo typické, že chtěla scény z každodenního života i před pubertou. Míša B., která šla cukrářkou pod očekávání matky, ukazuje svou blyštivou stránku při „focení do módních časopisů“.

⁷ Jak si ji pamatujeme ze Zelené školy (ve stejné spádové oblasti, ale s trochu vyšším sociokulturním zařazením), kterou jsme zkoumali téma poprvé v r. 1992 (a ve zkrácené podobě též v r. 2003).

⁸ Chlapec je (oficiálně nediodagnostikovaný) dysortografik, původně s tzv. hloubkovou dyslexií.

⁹ Přijímací zkoušky bývají, s výjimkou některých odborných škol jako dál zmíněná Weilova s IT, na gymnázia – a tam se nikdo ze třídy nehlásil.

uměleckoprůmyslové školy; dále Vašek K., jenž dělal zkoušky tam, kam Lukáš nemusel (na Weilovu, a nedostal se) – ovšem učil se údajně jen 2 týdny, z toho na konci prý 2 celé dny (uváděl to jako vrchol nějakého heroického úsilí, jako v jeho životě jedinečný rekord). Kromě nich přijímací zkoušky dělali Linda S. na SOŠ veřejnoprávní a Lenka na SOŠ veřejnosprávní, ale nijak moc se neučily.

Příprava k přijímacím zkouškám bývá považována za efektivnější než druhá, rozšířenější přístupová cesta, jíž je tzv. *hlídání si průměru*.¹⁰ Kdo si průměr hlídal? Nejvíce asi škola sama, která nechtěla žákům „pokazit život“ a v 1. pololetí 9. r. jim dala nejlepší známky za poslední roky. Dál si průměr hlídala skupina dívek na SOŠ, tedy hlavně na OA, i když není jasné, jak dlouho předem znaly kritickou hodnotu (Míša N. byla dobrá žákyně jako vždy), a již zmíněný programátor Lukáš.

Prospěch nějak mírně kontrolovala i cukrářka Veronika a patrně i elektrotechnik Tomáš, tedy učni. Někteří žáci přitom známky neuhlídali, resp. zjistili, že se kvůli nim nemohou dostat, kam by chtěli: výpočetní technik Vašek K. na vyšší verze práce s počítačem v jedné z voleb, Petr na policistu, Radim na hotelovku, Pavel na vojáka. Zejména ti dva poslední o tom mluví zvláštním fatalistickým tónem, jako by výkonná polovina jejich osoby podléhala nepřekonatelné lenosti, která zablokuje racionální polovinu, tu s předsevzetím a startem na věc: stalo se to. Na horší známky v průběhu přijímacího řízení narazila ještě Karolína, Míša B., ale skrytěji i řada ostatních už předtím: prostě zúžením spektra volby.

Informování se

sestává z několika nástrojů a „nástrojů“.

Jako praktická pomůcka (kde všude je typ školy, co mě zajímá) vystupovaly *příručky* o středních školách, přinejmenším v jednom případě i jako inspiromat pro sám nápad zájmu (jako se používá kalendář pro výběr rodného jména).

Příručky by patrně měly mít i kapitolu v termínech cílových profesí, protože děti a rodiče někdy nevědí, jaká dráha k nim vede, např. to, že povolání či obor sám nemusí být zastoupen na střední úrovni, ale až na vyšší nebo vysoké.¹¹ Vůbec představa, co znamená *vysoká škola*, jak navazuje na *střední* a co k ní může dát navíc, je bohužel žákům a možná i rodičům nejasná – je to patrně velká škoda, i když by bylo obtížné tento koncept zprostředkovat. (Jako možnost svou třeba teď nižší volbu povytáhnout později se občas objevuje pojem „nástavby“, skrývající zřejmě jak dodělání si maturity tak i *vyšší odborné školy*.¹²)

Tato škoda se týká nejvýrazněji skupiny 5 obchodnic, z nichž 3 chtějí pokračovat na VŠ (Míša N. na VŠ zemědělské, Simona na VŠE nebo na právnické fakultě, Pavla na VŠ pedagogické se studiem jazyka), ale přitom pro ně bude mnohem obtížnější být na ně přijaty a studovat je z OA než z G, na něž se ani nepokusily dostat. Ale jde opravdu o nedostatek v informovanosti? Spíš o obavy ze selhání u přijímacích zkoušek na G (Kristýna, Pavla) a z G samého (Simona, Míša N.).¹³

Návštěvy škol předem hrály spíše než orientační roli (hromadné návštěvy se např. učiliště se svou 9. třídou) roli ověřovací, a pak se většinou uskutečňovaly s rodičem (ve zřetelné většině

¹⁰ „I kdybych měl šedesát žáků brát a osmašedesát by se mi přihlásilo, dělali by přijímací zkoušky. Mnoho žáků si totiž hlídá průměr známek na vysvědčení a nesnaží se něco dělat. Na střední školu pak přijdou nedostatečně připraveni“ (Ředitel gymnázia J. Kubát v rozhovoru pro Mladou frontu DNES, 31. 5. 2003, s. 3).

¹¹ Ve třídě se problém objevil u Elišky: „Chtěla jsem jít na nějakou školu, kde bych mohla dělat manažerku (manažerku herců, zpěváků jako v Pomádě) ale nevíme jaká škola je potřeba tak jdu na obchodní akademii.“ (OA možná není úplně od věci.) V Poradně MF DNES se žáci vyptávali např. na ekologii a archeologii (egyptologii).

¹² Rozhodně by příručkám neškodilo prezentovat strukturu školského systému s možnostmi trajektorií.

¹³ Simona: „*Moji rodiče* (plánující pro ni G) *si mysleli, že jsem něco jako Einstein, ale není tomu tak*“ – budou ovšem práva nebo VŠE snazší? Míša N. zas jako alibi tvrdí, že by se na G musela moc učit – ale na VŠZ ne? (Profi-volba je identitní záležitostí a její aktéři zde vedou sami k sobě nebo k badateli řeč, která jim má zachovat tvář... Nakonec mohlo jít ve všech případech prostě o snahu vyhnout se zkouškám, ohrožujícím obraz sebe.)

s matkou¹⁴): v některých případech podobná návštěva přešla v začátek řízení či přímo v přijímací pohovor (např. matka „se zaručila“ za Vaška K.). Návštěvu školy, kam chtěly, absolvovaly patrně všechny děti, plus většinou ještě nějakou navíc. S poměrně nevyhraněnou a slabší pošťáčkou Karolínou obešla úzkostná maminka několik škol a učilišť různého tematického zařazení. Alespoň na nějakou školu se šli *sami* podívat 4 žáci z 20¹⁵ (Linda J., Linda S., Vašek K. a Václav S.), s kamarádkou Veronika a Míša B.

Výchovná poradkyně zasáhla či byla „použita“ masivně přinejmenším ve 4 případech:¹⁶ rodičům a Kristýně rozmluvila (oprávněně) jednu z jejích více možností (viz dále), patrně přijímací zkoušky na G (Kristýna není opravdu hvězda a na VŠ také pokračovat nechce); rodičům a Radimovi poradila kuchaře-číšníka; rodičům a Davidovi převod počítačového zájmu na učiliště (po neúspěchu na prestižnějších počítačových vzdělávacích zařízeních); Pavlovi částečně proti rodičům údajně řekla, ať poslouchá sám sebe (matka chtěla střední školu, on spíše automechanika; napsal si ho a dostal se tam „na“ pohovor). Celkově poradkyně využívali hlavně rodiče školsky konformní a vstřícní, ve školním systému ale nepřilíš zorientovaní;¹⁷ tendence poradkyně byla činit volbu dětí jakoby reálnější a nacházet jim, obrazně řečeno, místo dálnice silnice nižší třídy, vedoucí alespoň zpočátku stejným směrem či do stejného prvního velkého města (nejen u Kristýny, ale právě třeba i u Radima, kde na hotelovku neměl známky).

Informovat se na své schopnosti: radu *poradny* vyhledali o své vůli rodiče Lukáše a Elišky; Václav S. asi žertem citoval mou osobu (dal jsem mu zpětnou vazbu po testování Amthauerem).

Vedle číšníka Radima, vyjadřujícího ovšem především lhostejnost k náplni svého života¹⁸ a proklamujícího jako své přání hlavně se nenadřít, částečně též vedle trochu pasivního Tomáše¹⁹ byla jedinou osobou, pohybující se ve své volbě zmateně a v širším smyslu slova non-informovaně Linda S.: což ale asi nebyla chyba ani tak okolí, jako spíš výraz její osobnosti - chtěla prý na talentové zkoušky na konzervatoř (herectví), ale propásla je; pak šla na SOŠ veřejnosprávní, kde dělala zkoušky, asi je neudělala, ale přitom zjistila, že si tuto školu chybně vysvětlovala, a totiž, že chtěla jít ve skutečnosti na obor veřejnoprávní (bez „s“), kde stihla s úspěchem složit zkoušky v druhém kole. Protože ale plánuje jít v budoucnu na práva (nebo na psychologii), dopadla volba vlastně ideálně.

Neformální znalost a zkušenost

je doplňkem k cílenému a institucionálnímu informování se.

Volba povolání je jako volba partnera, sňatek, pouze člověk neřekne „ano“ živému partnerovi (ne milostnému objektu), ale činnosti (sublimaci²⁰). Dynamika přání a jeho sociálních okolností zde ovšem platí stejně: někdy nápad na povolání zasáhne jak blesk, pak třeba představa omrzí; někdy nám připomíná starou školní lásku, jindy ne; někdy se rodičům volba líbí, jindy ji pomlouvají a tvrdí, informující se na ni, že nemá dobrou pověst, věno nebo že je ze špatné rodiny, a proto třeba radí, nechat si miláčka jen jako bokovku („Vyber si pořádný povolání, a tohle můžeš dělat jako *koniček*“);

¹⁴ Matky z několika důvodů: jednak byly buď rozvedené, jednak i ty nerozvedené byly aktivnější než otcové a v řadě případů i s větší autoritou; dále proto, že jak vedly kdysi do školy své prvňáčky, tak i nyní na sebe braly větší zodpovědnost při uvádění dětí do další životní fáze i do dalšího, opět cizího a nebezpečného prostředí. Také důvěra a přichylnost dětí v této třídě k matkám byla většinou neuvěřitelně silná.

¹⁵ O okolnostech profi-volby nespolupracující Lucky (chybějící do počtu 21) nikdo, ani učitelé moc nevědí. (Šlo o novou žákyni, která třídou jen prošla.)

¹⁶ V rozhovoru s výchovnou poradkyní se ovšem ukázalo, že konzultace s ní byly častější, než mi děti přiznávaly.

¹⁷ Včetně rodičů Radima, kde otec je sice jen vyučen, ale matka (jediná z matek třídy) studuje VŠ, publicistiku.

¹⁸ „*Já sem nevěděl na co jít, tak mi máma vybrala povolání číšník, tak na to jdu.*“

¹⁹ „*Máma mi dala návrh a pak se mě zeptala jestly tam nechci, máme tu knížku o učilištích.*“

²⁰ Tento pojem dál zpřesníme, resp. oddiferencujeme od příbuzných pojmů v poslední části, věnované ontogenezi profi-volby.

kamarád si ale zvolil taky tuhle cizí, a jak jim to klope... Vyberme nyní z přirovnání jen bod předchozí zkušenosti s partnerstvím, a to třeba jen zahlédnuté u jiných.

V zásadě by člověk, psycholog či ne, jako v románu fandil tomu, aby bylo povolání vybráno z lásky, a ne jako příkypnutí Radima na to, že bere číšníka, hlavně když se nenadře. Většina dětí uvádí pro profesi nebo její nápad asi docela autentické, tedy morálně šťastné zdroje.

Jednou ze situací, kterou stejně jako v lásce máme sklon uznat, je *úder blesku*: „to je On / Ona“. Vyskytl se u Karolíny, poměrně esteticky zaměřeny holčičky, kterou napadlo před uspořádanou výlohou (prý asi cukrářskou), že by mohla být aranžérkou (bohužel, bohudík? jde ale na SOŠ poštovní). Veroniku a Míšou zase k cukrářství údajně přilákal zajímavý, téměř milostný detail²¹ této práce: zdobení výrobků, jejich kosmetika (nebo aspoň byly schopny si tutu zajímavost dodatečně nalézt). S bleskem souvisí i *materiálnost, smyslovost*: např. u truhláře Petra je cítit zájem o dřevo jako materiál.

Volba v tomto případě se ještě komplikuje o *genealogický* faktor: v zásadě je v dědění profese přímo po matce nebo po otci nejasné, zda mu fandit nebo ne.²² Ve většině případů se zdá být psychologicky spolehlivější, když je naopak odkaz ke genealogii veden jako přijetí povolání někoho jiného z příbuzenstva (pak to může být jak *identifikace*, tak současně žádoucí *desidentifikace*²³). U Petra, vyrovnávajícího se s otcem na dost vědomé úrovni, byla identifikační kombinace následující: ke dřevu ho údajně přivedl on, protože ho už od dětství pořád buzeroval, aby něco uřízl, ošmirgloval atd.; Petr však v žádném případě nechce na zedníka, na otcovu profesi, kde by ho mohl otravovat dál, ale na truhláře, kterým byl strejda. (Vrátit se chce ovšem po skončení učení a maturitě /?/ k policajtovi, kterého vlastně v jednom období vykonával ve třídě. Souvislost tohoto tréninku a konička lze vidět jako reakci na zmiňovaného velmi přísného otce.) Pošťáčka Karolína je na matce tak závislá, že by po poštovní škole (kvůli známkám a asi špatným přijímačkám se nedostala na veřejnosprávní) chtěla „nastoupit do práce co dělala maminka“. Návrhářka Linda J. zas kdysi, kolem 6. třídy, vyhledávala podle telefonního seznamu nositele svého dost vzácného jména, kteří by mohli být jak její příbuzní, tak umělci: asi aby našla pro svůj nesporný múzický talent noblesnější genealogii než byl nesporný, ale asi sociálně příliš nízký talent jejich rodičů (matka původně aranžérka, otec malíř pokojů).

Přitažlivost profese pro sebe dokázala vyhmátnout i Lenka (považujeme za autentické, podobně jako výše blesk, detail a látkovost, materiálnost): původně chtěla na starožitníka (zde vynechávám odhad, čím přitahuje) a když se dostala na SOŠ veřejnosprávní pro EU (starožitníka měla zapsaného na 2. místě), stejně dál protestovala, že rozhodně v kanceláři dělat nebude, že musí profesi natočit tak, aby měla „*práci pořádnou, s lidma*“. (Také ona se chtěla stát policajtem, zde ale v identifikaci se silnou matkou, která navíc dokázala získat toto povolání až nedávno, předtím byla učitelkou v MŠ.²⁴) Co by se jí líbilo, zahlédla i obchodnice Kristýna: při návštěvě cestovní kanceláře někdy v 5. třídě; profesi dělá „kámoška z bývalé party“. Veronika a Míša B. si jako 2. volbu napsaly prodavačku, kterou dělá jedna jejich společná kamarádka.

Dalšími vzory pro volbu vedle příbuzných (zejména strejdů, tet, starších bratranců a sestřenic, ale i babiček a dědečků) bývají známí rodiny a právě starší kamarádi. Automechanik Pavel má slíbenou pomoc na učilišti od kamaráda, dokonce i poměrně lhostejný číšník Radim doufá, že dostane

²¹ Spíše pro pobavení čtenáře zde odkazuji k významné spouštěcí roli detailu v genezi erotického vztahu.

²² Zde záleží např. na ranosti volby: viz např. některé rodiny hudebníků, kde je volba bezpochyby šťastná a kde infantilní identifikace měla čas přejít v rozsáhlou a životodárnou, nezničitelnou sublimaci.

²³ Záleží samozřejmě na poměrech v rodině a na vztahu příbuzných. Úplně nejčistší, „nejautentičtější“ (?) volba by byla ryze sublimační, bez jakékoli identifikace či desidentifikace.

²⁴ Lenka matku obdivovala natolik, že i když věřila, že by se na policejní školu díky protekci dostala, neudělala by ji – ale možná, na hlubší úrovni uvažováno, sloužilo toto podcenění se k tomu, aby se od ní mohla volbou profese vzdálit. (Jinak patřila Lenka k žákům s průšvihy, podobně jako v jedné době Petr: tím se jen opakuje známá pravda o příbuznosti četníků a zlodějů, již se politicky využívá: např. Fidel Castro údajně zmenšil kriminalitu a založil si novou policii po převratu tak, že kriminálíkům rozdál zbraně a uniformy. Viz totéž téma v amerických westernech.)

všechny věci (?) od jednoho kluka, co už učiliště vyšel (možná zde naráží na ekonomickou výhodnost).

Tím už přecházíme k funkci starých kamarádů jako opory v novém prostředí:²⁵ Veronika a Míša B. nastupují spolu, Míša N. měla jít na zemědělkou s kamarádkou, ale nějak se rozešly, tak teď jde s dvěma kamarádkami Pavlou a Kristýnou na co nejbližší OA, na Kubelčku (Kristýna přitom už několik let bydlí v úplně jiné pražské čtvrti). Stává se dokonce, že někdo doufá v příchod současného známého osmáka. Chytání se kamarádského stébla nehraje v uskutečněné budoucnosti většinou žádnou roli (pokud nejde o téměř celoživotní přátelství), má ale silnou uklidňující funkci v přítomnosti rozhodování – lze proti němu namítat tehdy, když by výpomocná a *ad hoc* identifikace měla svést z její dráhy nějakou pěknou, opravdu hlubokou sublimaci, zájem, koníček, talent (částečně to hrálo přinejmenším u Kristýny, která vzdala zdravotní sestru).

Profesi s počítači viděl u svých dvou bratranců Lukáš, ovšem jen na podporu, práce s počítačem ho *bavila sama od sebe* – podobně jako Vaška K. a Davida, kteří tento příbuzenský vzor neměli. David dokonce odmítl rodičům navrhovaného zahradníka, i když myšlenka pocházela od obdivovaného otce a měla původně charakter dobrého nápadu, blesku (zasáhl ale spíš otce). Vlastně se s Vaškem a Lukášem *připravovali* na budoucí profesi, programování, oni ji už pomalu začínali dělat.²⁶ (Z určitého hlediska vystupují střední školy, a to často i střední školy opravdu specializované a vybrané žáky na základě jejich koníčka, jako instituce k povolání sice vedoucí, ale tím vlastně i zdržující od toho, aby se už teď mohlo dělat). O módu se už samy zajímaly a práci dělaly, kreslily návrhy Adélka a Linda J., kde konkrétní vybraná profese byla ještě založena v širším múzickém talentu (u Lindy tvůrčí psaní a celková autostylizace do umělkyně žijící ve dvou světech, v realitě a ve snu, navíc do umělkyně kosmopolitní, u Adélky do střízlivější role úspěšné pražské mažoretky).

Ale i jiní žáci uváděli ve svém životě intenzivní *přípravu na povolání* (vlastně víc než na budoucí odbornou školu), trénink k němu a nadání pro ně tam, kde by se to neočekávalo: Linda S. (také celkově múzicky založená,²⁷ také autorsky píšící) tvrdí, že se jí odmalíčka říkalo, ať jde na herečku,²⁸ Václav S. už několik let upravuje nebo vymýšlí různé stolní hry, kde uplatňuje svou plošnou představivost podobně jako v budoucím malování pokojů,²⁹ rádoby voják Pavel svou přípravu spatřuje v tělesném cvičení (posilování), které si naordinoval: viděl by se v nebezpečných misích, zatímco matka (a babička) uznává vojenskou školu jen jako jednu z možných cest k maturitě; trénink na právnicku vidí Simona v jednáních na úřadech, které absolvovala s matkou (a někdy i sama) a které ji velmi bavily.

Speciálním případem byla několika kluky připravovaná, ale neuskutečněná ambice jít na *foťbalistu* – ne obvyklé dětské přání, ale aktuální přání a navíc už po několikaletém hraní v oddílech: viz Tomáše, Radima, Petra.³⁰ Fotbal jako ideální povolání by vedle nich ještě dělal David.

Vlastně jen Pavla se inspirovala ve škole zahlédnutou tematikou a zamilovala se do problematiky jazyka, což je dost málo na to, že ve škole dětí strávily značnou část svého života.

Ač to zní téměř cimrmanovsky, Eliška se asi upřímně těší na klidnou a čistou práci „v kanceláři“.

Nehodnotíme teď, zda se žáci dostali, kam chtěli, zda jsou s volbou spokojeni. Ale musíme proti našemu původnímu odhadu, že vlastně žádná povolání neviděli a že se nemohou při tak malém

²⁵ Opět to připomíná erotický život: společné chození za klukama nebo za holkama, chození jinak stejně nebezpečné jako cizí prostředí.

²⁶ Vašek K., sociálně se v poslední době izolující, nazval právě počítač jediným, kdo mu rozumí (a to i za situace kamarádství, byť konkurenčního, s Lukášem a za situace, kdy jde na stejné učiliště jako David): sublimace a (umělá, auto-) identifikace jako by se zde slévaly v jeden předmět.

²⁷ Navíc i rodinným zázemím: otec je undergroundový bubeník, matka keramička.

²⁸ „*Celý den jsem dělala různá gesta abych rozesmála pár lidí.*“

²⁹ Přes úspěchy v tomto koníčku a dokonce údajně odkoupení některých her firmou si to nedokáže představit jako pořádné povolání.

³⁰ Petr: *Fotbalová škola je moc drahá. Kdybych kopal za viktorku (přestoupil jinam – M.K.) tak je to levnější.*“

praktickém obeznámení pořádně rozhodnout, sami se sebou polemizovat: *aspoň takových zhlédnutí profese nebylo málo a téměř všem dětem (snad s jednou, s dvěma výjimkami) se v některém okamžiku puberty podařilo relativně autenticky pro něco, třeba právě jen zhlédnutého, nadchnout* (to už nehovoříme o ranější přípravě, ba systematické přípravě značného množství žáků, byť realizace přání třeba nevyšla nebo byla odložena).

To na druhé straně neznamená, že se děti neměly ku prospěchu věci seznamovat s mnohem více zaměstnáními a absolvovat škálu více polytechnických zážitků než jsou tzv. praktické činnosti. Je ale pravděpodobné, že v 8. a 9. třídě je na to pozdě: školní výlety na učiliště téměř nikoho nebavily a nic z nich nevyplývalo. I když to může znít nepravděpodobně, asi vhodnější dobou pro sublimační imprinting je první než druhý stupeň. Sama 8. a 9. třída je možná vhodná spíše k určitému zrealnění pohledu na tzv. pubertální volby (viz poslední část).

Rozmanitost vs. unifikace

Volbu žáků jsme zatím v průběhu textu popsali příliš málo na to, abychom mohli tvrdit, zda nepodlehla nějaké zbytečné tendenci, která by setřela potenciální rozmanitost zájmů. Samotné počty stejných voleb nejsou vždy směrodatné: zejména ne u skupiny 3 kluků (zejména Lukáš a Vašek K., ale i David), nejintenzivněji se zajímajících o počítače: jim lze těžko upřít autentičnost koníčka, i když je shodný. Nejpodzřelejší je skupina 5 obchodnic, kde si 3 zájemkyně o VŠ asi zvolily příliš opatrnou a nakonec nevhodnou strategii.

Z politicko-sociologického hlediska, kdy se v médiích někdy konstatuje úbytek tradičních dělnických profesí,³¹ však lze těžko dané třídě vyčítat malou rozmanitost. Nenacházíme zde sice žádného lakýrníka, sklenáře, obuvníka ani čalouníka (jmenované v citovaném článku), ale zato např. malíře interiérů, truhláře, automechanika, číšníka, 2 cukrářky a aranžérku.

Průběh volby

by měl systematictěji ukázat, v jaké míře a jakými způsoby se prosadilo přání povolání (školy), jehož přítomnost jsme našli téměř u všech žáků (v partii o neformální zkušenosti). Co nejčastěji způsobilo, že nikoli? Prvním indikátorem prosazení přání nám bude spokojenost s volbou a případně plánované další kroky.

Spokojenost s volbou

je zkrešlena do pozitiva ze dvou důvodů: jednak je většina lidí normálně ráda, že už to má za sebou a že se někam dostala, že je pro nejbližší období zajištěna, jednak proto, že je obtížné přiznat si neúspěch nebo dokonce zradu na vlastním přání. Budeme vycházet z kombinace explicitních výpovědí a toho, co o žácích víme navíc. Postupujeme po již zavedených skupinách.

Obchodnic je na první pohled spokojených všech 5: dostaly se přesně tam, kam podaly přihlášku, na první pokus a tzv. „na“ známky. Ale plně spokojená může být jen 1, a sice Eliška, těšící se na práci v kanceláři; Míša N., Pavla a Simona údajně chtějí jít na VŠ, pro které ale nebudou na OA dostatečně připraveny, a to ještě většinou na VŠ, které se tématicky, oborově liší od agendy OA liší

³¹ Viz *Většina žáků chce získat maturitu. Firmám stále více chybí dělnické profese.* -Mladá Fronta DNES, 10. 3, 2003, s. 1.

(VŠ zemědělská, lingvistika či bohemistika, pouze u Simony vedle práv možná i kongruentní VŠE).³² U Míši N. navíc není jasné, jestli ji zájem o zvířata přešel sám (částečně asi ano) nebo jestli se jí nechce dojíždět a být dál od svého milovaného Petra. Kristýna se sice s OA smířila a našla si pro ni sublimační pramen v interpretaci minulosti a pro projektování budoucnosti v podobě cestovní kanceláře (nejprve zahlédnuté, nyní plánované) – ale volby lituje, protože ve hře byla ještě silnější láska: zdravotní sestra. Tu nechťeli rodiče a ona sama se začala bát „infekcí a krve“ – přesto stihla ještě vymyslet vtipný kompromis,³³ a sice *dietni* zdravotní sestru. Tam ji údajně mohla dostat bez zkoušek teta, ale Kristýna se lekla a dala přednost tomu, přejít do nového prostředí spolu s kamarádkami, na Kubelíčku.

Ostatní středoškolačky. Poštačka Karolína lituje, že kvůli prospěchu neměla šanci na SOŠ veřejnosprávní (byly s maminkou na žádané škole poradit se, takže se přihláška přepsala, na 1. přišla poštovní; někde v běhu posledních měsíců se ztratilo přání na aranžérku). Lenka se na veřejnosprávní školu dostala, a tvrdí, „už jsem spokojená“ – šla tam ale z vůle matky, sama chtěla starožitnici, ale bála se, že neudělá zkoušky; u policistky, kterou by chtěla dělat za zcela ideálních podmínek, se zas bála, že by nezvládla studium; teď jen doufá, že v povolání nebude muset sedět v kanceláři. Zmatený postup Lindy S. jsme popsali výše: teď na škole veřejnosprávní plánuje jít na právnickou fakultu nebo na psychologa, a je spokojená – právo představuje tématickou jednotu odbornou, eventuelní psychologie (na niž ji ovšem tato SOŠ nepřipraví) zas jednotu v rovině osobnostní, odpovídá introspektivním sklonům a snaze se v sobě vyznat u této dívky.

Prázdninovou oblohou bez mráčku je nálada Lindy J. a Adélky, studentek uměleckých škol, které se těší na vysněnou kariéru návrhářek.

Moc nejsou spokojeny cukrářky Veronika a Míša B.,³⁴ které si na povolání sice našly přitažlivý aspekt zdobení, ale byly by raději šly na *sekretářky*, kde by své kosmetické nadání mohly uplatnit jinak. Veronika přitom ovšem odmítla poněkud exhibiční povolání servírky, doporučované jí rodinou; asi hezčí Míša naopak sní o castingu a trochu ho asi už dělá.³⁵

Z kluků je poměrně spokojen středoškolák Lukáš, plánující na Weilové programátora,³⁶ a malíř pokojů Václav S. Ten druhý ale nešel na obor s maturitou,³⁷ a tak ji má ještě před sebou.³⁸ Tématicky jsou spokojeni s elektrotechnikou a hlavně s počítači Tomáš (ten je k volbě lhostejnější) a zejména Vašek K. a David. Ale oba museli slevovat z úrovně a prestiže školy (místo Weilovy a Příkopů učiliště Novovysočanská), Vašek dokonce tak, že není ani na maturitním oboru a bude si zkoušku dospělosti připojovat; David si chce na Příkopech přidělat „nástavbu“ a „absolutorium“.

³² Explicitně tyto 3 obchodnice spokojenost vyjadřují, nicméně je velmi pravděpodobné, že tuší, že zvolily příliš pohodlnější silnici nižší třídy.

³³ Kompromis je cenná a někdy invenční strategie v profi-volbě. Před desítkou let jsme zažili např. následující mariáš: nadaný chlapec uvidí jednou v neděli na procházce u jedné z babiček výlohu s perníky, a rozhodne se jít na cukráře. Rodiče pro něho ale chtějí víc než řemeslo, přejí si střední školu s maturitou. Podaří se najít střední potravinářskou. Tam mu otec cukr a cukrovinky znovu rozmluví s tím, že by ho to nebavilo a navrhne mu kvasnou chemii. Chlapec to přijme, ale ve formě projektu vynese poslední trumf on: vrátí se do městečka, odkud rodina odešla, a založí či znovu založí tam pivovar.

U kompromisů ovšem záleží na tom, zda se během transformace přání podaří udržet přece jen nějaké jeho jádro nebo zda se právě toto postupně rozmělní.

³⁴ Míša: „*Určitě jsem měla jiné představy ale nemám dobré známky.*“

³⁵ Její vitální a půvabná matka si např. pohrávala s myšlenkou, že by s dcerou vystoupily v televizní soutěži Miss Sympatie. I když má vedle Míši ještě tři další děti od tří partnerů, dceři se dost věnuje z hlediska přípravy na profesi ženy (přitažlivé, dbající se na sebe osoby).

³⁶ Lukášovi přesto vadí, že se nedostal na školu V úžlabině, kam by ještě radši: měl strach, že by nezvládl diktát (má podle odhadu hloubkovou dyslexii). Dál chce zkusit VŠ.

³⁷ Pro složení maturity považujeme za problematičtější uložit si ji dodatečně než mít ji přímo v učebním programu.

³⁸ „*Musím mít hotovou maturitu, aby matka přestala kouřit*“, zní trochu dojemná sázka tohoto 18 let starého kluka.

Bolestná je situace zejména pro Vaška, který ví o svém nadání a obecné inteligenci, ne horších než u Lukáše a superiorních těm u Davida.

Automechanik Pavel a truhlář Petr si (podobně jako u dívek Kristýna v cestovce nebo Veronika a Míša B. ve zdobení dortů) našli nějaký sublimační zdroj a někdy i volbou vyjádřili desidentifikaci k rodičům,³⁹ ale učinili to natolik částečně a kompromisně, že lze současně říct, že se i nějakého přání vzdali či ho nebezpečně oddálili: Pavel údajně na vojáka potřeboval známky s vyznamenáním, a tak teď spíš plánuje autodílnu, Petr by se chtěl k policajtovu vrátit.

Spokojen není ani číšník Radim: udržel sice tématické zaměření na veřejné stravování, hotelovka však byla o úroveň výš – ale ani samo téma ho nijak nelákalo, šlo o ryzí nápad matky. Je pozitivní, že si plánuje aspoň udělat maturitu.

Sumárně: téměř plně spokojena s volbou je tedy zhruba 1/4 žáků, tj. 5 osob z 20 (možná příliš skromná Eliška na OA a v zásadě i programátor Lukáš; jednoznačně pak nadaný malíř pokojů Václav S. a návrhářky Linda J. a Adélka).

Faktory nespokojenosti

se nyní pokusíme zrekapitulovat a utřídit. Ne vždy přitom samozřejmě dokážeme odlišit racionalitu od racionalizace, pravdu od alibi, tím spíš ne najít třeba takové mechanismy jako nevědomé selhání v prospěchu nebo u zkoušky.⁴⁰ Také je problém, kdy v čase hledání zastavit.⁴¹ Používáme výrazu „faktory“, který míníme vágněji než „příčiny“, jak ukazuje následující kategorizace. Podle ní je žák nespokojen, že se nedostal na vytoužený obor proto, že měl *špatný prospěch; neuspěl u zkoušek; měl ze zkoušek strach a nepokusil se o ně; měl strach ze školy, na niž chtěl jít; rodiče mu volbu nějak rozmluvili*; žák na to reagoval *změnou destinace* (rozhodl se pro něco jiného, šel na jinou tématickou adresu: např. Veronika a Míša B. jsou místo na sekretářku na cukrářku); *silnici nižší třídy* (cesta vede nebo i nevede na tutéž tématickou adresu, destinaci, ale je v nějakém ohledu nižší úrovně – někdy též pokračování z ní bude obtížnější; Radim jde na číšníka, nikoli na hotelovou školu, ale OU); *plánem objížďky* (i když cesta, kterou zvolil, je tématickou destinací nebo úrovní neuspokojivá, plánuje se vrátit na dálnici či hlavní cestu); viděl by pro sebe nějakou kompenzaci v rovině *konička*; kdyby si mohl vybrat bez jakýchkoli omezení, dělal by *ideálně...*⁴²

³⁹ Po Pavlovi by raději rodiče chtěli střední potravinářskou, která byla napsaná na 2. místě, ale tato instituce prý našťástě na přihlášku neodpověděla; Petr zas volbou truhláře odmítl zdědit po otci zedníka (ať to ten vyžadoval nebo ne).

⁴⁰ Samozřejmě někdy podobné úvahy učinit jdou: je kupříkladu zřejmé, že rádobyherečce Lindě S. na konzervatoři nemohlo ve skutečnosti tolik záležet, když promeškala talentovky: to by se návrhářce Lindě J. nikdy nestalo. Zaujetí Lindy S. svými vnitřními starostmi se ostatně projevilo i dál v záměně veřejnosprávní školy za veřejnoprávní.

Navíc máme jako badatelé i jako rodiče vidět v profi-volbě kruciální bod života mladého člověka, zatímco on i během této doby žije dál svými ostatními problémy dospívání. (Profi-volba je většinou samozřejmě identitně nesmírně silně syceným aktem: ne každý ji však takto k výrazu sebe využije.)

⁴¹ Příklad, vyhnaný až do absurdnosti: Eliška je spokojená s OA a budoucí kancelář, ale taky mohla už od 1. třídy (nyní je pozdě) směřovat intelektuálně a hlavně ambiciózně a dravostí do života směřovat výš, nezafixovat se podoby „puťky“. Podobně můžeme pouze spekulovat, jaká by byla Karolína, kdyby nebyla tak závislá na mamince.

⁴² Písmenem X značíme přítomnost faktoru (tedy např. *Vůle R.X* znamená, že rodiče rozmluvili potomkovi původní volbu), znakem X? ne jistou, ale možnou přítomnost faktoru (*Vůle R.X ?* znamená, že rodiče možná volbu rozmluvili), samotným otazníkem ?, že o faktoru v daném případě moc nevíme (*Vůle R.?* znamená, že nám není známo, jak rodiče vstoupili do hry) a konečně vynecháním políčka, že tento faktor podle našich znalostí nepůsobil (*Vůle R.* znamená, že rodiče nevymlouvali původní volbu – možná ale dali sami první návrh, což zde

Jméno, Škola	Fuj P.	Fuj Z.	Strach Z.	Strach Š.	Vůle R.	Změna Dest.	Nižší S.	Plán O.	Kůň	Ideál
Kristýna, A				X	X?	X				Zdrav.škola
Eliška, OA										V kanceláři
Pavla, OA			X	X	X?	X?	X	VŠ Ped		Práce s češtinou
Míša N.OA			X?	X	?	X?	X	VŠ Zem		
Simona,OA			X?	X?	?	X?	X	VŠE, Práva		Manžel, rodina
Karolína, pošt. ⁴³	X				X	X	X?	„Co pracovala maminka“		Bytový architekt
Lenka, správní ⁴⁴	X? ⁴⁵		X	X	X	X		„Práci s lidma“		
Linda S., právní	X?					X? ⁴⁶		Práva	„Něco s herectvím“	Právníčka, Psychologie
Adélka, um. textil.							?		Toto ⁴⁷	Módní návrhářka
Linda J., design. textil.									„Malování hřbitovních kamenných andělů“ ⁴⁸	„Malička + Anděl“
Veronika, cukr.	X					X	X			Sekretářku
Míša B., cukr.	X					X	X		„Občas chodím na natáčení do módních časopisů“	„Natáčení v castingu“
Lukáš, IT			X ⁴⁹				X?	VŠ		Programátor
Vašek K., elektro.	X	X					X	Maturita	Počítač, Internet	Elektrotechnik
David, elektro	X	X					X	Nástavba	Fotbal	Hrát fotbal
Tomáš, elektro	X ⁵⁰						?		Fotbal	Fotbalista
Petr, truhlář	X		X?		X	X	X	Na policajta	Fotbal	Hrát 1.ligu
Václav S., malíř p.	X ⁵¹						X? ⁵²	Maturita	„Vymyslím a upravuji deskové hry“	
Radim, číšník	X						X	Maturita		Fotbalista
Pavel aut.	X ⁵³		X?		X	X	? ⁵⁴		Fotbal	Voják

však nezapisujeme; celkový vliv rodičů popíšeme jinde, zde značíme jen ten, o němž by šlo prohlásit nebo odhadnout, že šel proti původnímu přání nebo proti jednomu z takových přání).

⁴³ U Karolíny se jednalo o dvě změny po sobě: maminka bezpochyby převedla „aranžérku“ na „veřejnosprávní“; od ní ale došlo ke změně destinace na „poštovní“ už kvůli známám.

⁴⁴ U Lenky se také jednalo o více voleb: o starožitníka a policajta. U starožitníka měla strach z talentových zkoušek, u policajta, že neudělá tu těžkou školu, vedoucí k matčině policejní profesi.

⁴⁵ Lenka a dál Linda S. na prospěch přímo nenarazily, ale možná je omezil.

⁴⁶ Změna destinace vzhledem k herectví; její poměrně zmatenou volbu jsme popsali již výše (u informovanosti).

⁴⁷ Adélka uvádí jako konička: „*Chtěla jsme koně* (reálné, v nepřeneseném slova smyslu) *ale toto je silnější*.“; dál chce pokračovat na téže adrese na VOŠ textilních řemesel (což není návrat po objížďce, jak ho běžně značíme).

⁴⁸ Jako pokračování dráhy uvádí Linda S. „*Pojedu na stáž do Itálie*.“ (Opět nejde o objížďku.)

⁴⁹ Lukáš se sice dostal, na co chtěl, ale byl by dal přednost, kdyby se nebál diktátu, zkouškám na V Úžlabině před prospěchem, dostačujícím na Weilovu.

⁵⁰ Tomáš přímo na prospěch nenarazil v tom smyslu, že by ho někde kvůli němu odmítli (Míša B. a Veronika také ne), ale zacílili prostě s maminkou, kam to při mizerných známkách šlo. Podobné, ale přece jen slabší omezení zažily i Lenka a Linda S., které navíc patrně nechtěly jít, ani kdyby mohly, na OA jako jejich kolegyně.

⁵¹ U Václava S. se objevuje stejné, generalizované či non-specifické omezení prospěchem jako u Tomáše a Petra. Nikdo z nich to ostře nepociťuje, na rozdíl od Radima a jiných, kteří uvádějí, že museli volit silnici nižší třídy.

⁵² Vzhledem k vyšším formám malování a zaplňování plochy, kterou jsou jeho koničkem: od malička maloval, později začal vytvářet stolní (plošné) hry.

⁵³ Pavel je zde zásadně omezen ve volbě vojáka.

Špatný prospěch (Fuj P.)

se jeví omezujícím faktorem nejméně v 10 případech z 20, tj. v 1/2. Jak vidíme, postihuje zejména kluky, kteří také měli v reálu horší prospěch. Současně se ale více klukům (5 ze 7) podařilo zareagovat pouhou silnicí nižší třídy, bez změny destinace, tématu oboru, což hodnotíme zatím pozitivně; všechny 3 dívky naopak svoje zaměření změnily, Veronika a Míša B. přitom ještě výrazně (výrazněji než Karolína) snížily třídu silnice.

Jak jsme již naznačili, známky samy jsou fatalitou, a přitom dvojího druhu: Karolíně se nedaří je vytáhnout, ať se snaží sebevíc (Veronice také ne, ale ta nemá tak silnou rodinnou podporu); někteří kluci v nich selhávají jiným způsobem, kdy často velmi inteligentní (zejména Vašek K. a Radim) nejsou schopni naučit se učit a nebo má jejich nesporný talent z hlediska školy příliš úzký, většinou nonverbální profil (Václav S., Tomáš).

Neúspěšné zkoušky (Fuj Z.), zkoušky vůbec a strach ze zkoušek (Strach Z.)

probereme dohromady. Neúspěch ve zkouškách zažili jen 2 kluci, Vašek K. a David, kteří dál pokračovali silnicí nižší třídy. Jiní kluci ani zkoušky nedělali, do škol se dostali „na“ známky nebo (častěji) „na“ pohovor.

Zkouškám na dálnici Gymnázia se vyhnuly, i když by na ně měly asi dostatečný prospěch, 3 obchodnice (Pavla, Míša, Simona), chtějící pokračovat na VŠ plámem objížd'ky; talentovek na starožitníka se lekla Lenka.

Existovala ale i děvčata, která se do zkoušek pustila a udělala je: právě sama Lenka na veřejnosprávní školu (údajně skončila ve vynikajícím výsledku 17. z 200!) a zmatkující Linda S. na školu veřejnoprávní – tedy právě tyto dívky, možná proto, že byly částečně omezené horším prospěchem, v posledním kroku odvážně a úspěšně skočily, takřka z místa, bez rozběhu.

Zkoušky samozřejmě musely skládat a úspěšně složily 2 návrhářky, Adélka se dostala až na odvolání a Lindě prošel díky talentu mizerný prospěch,⁵⁵ obě se pečlivě chystaly, Adélka chodila i do přípravky na žádanou školu.

Nehlásit se, že školu neudělám (Strach Š.)

projevilo 5 děvčat a 2 kluci. Řadíme sem 3 obchodnice, které chtějí pokračovat dál na VŠ a které navíc (s výjimkou možné VŠE) u Simony i oznamují objížd'ku na jinou destinaci, než je ekonomie. Explicitně Míša N. tvrdila, že by se tam musela moc učit, Simona si zas stěžovala na rodiče, že ji mají za génia (a tlačili by ji výš, asi na G). V jiném dilematu byla Kristýna, která se lekla po vymyšlení kompromisu jít na *dietní sestru* (mohla se s pomocí tety dostat) a šla raději s kamarádkami na Kubeličku (čehož lituje). Lenka se bála, že by neudělala policejní školu, jako její obdivovaná matka (také se tam mohla dostat) – objížd'ku chce docílit asi natočením profese na „práci s lidma“.

Petr a Pavel se lekli policajta a vojáka (Petr se k němu chce objížd'kou ještě dostat), ale byli navíc omezeni prospěchem, což děvčata ne.

Celkově se zde tedy obava ze školy, kterou jsem nezvolil, ač jsem to mohl zkusit a často se tam i dostat, napравuje, rekuperuje v 5 případech ze 7 plámem objížd'ky, představou budoucnosti.

⁵⁴ Učňovský automechanik je níž než SOŠ (potravinářská), kterou chtěli rodiče, ale pro Pavla to bylo relativní vítězství.

⁵⁵ Neznačíme proto do tabulky, že by ji prospěch limitoval.

Vůle rodičů (Vůle R.) a jejich celková role

se liší. V tabulce jsme vůli rodičů mínili vliv na volbu, který odvrátil dítě od nějakého jeho přání (víme už, zaregistrovali jsme empirický fakt, že tato přání mohou být i dvě, ne jen jedno pravé, které by vyčerpalo všechnu autenticitu). Takový vliv obecně koreluje i s předchozími položkami strachu ze zkoušek a strachu ze školy (a když s nimi, pak následně i ve změně destinace), ale když se podíváme na jednotlivé případy, lze najít řadu výjimek.

Skupina obchodnic: jít na něco jistého chtěla Simona, ne její rodiče, navrhující G; ani Pavlu by asi rodiče neblokovali, kdyby řekla, že zkusí G místo OA (podle Pavly prý ovšem OA maminka navrhla) a matka Míši N. asi byla pro zemědělkou už teď. Jen Kristýna asi ustoupila zbytečně přání rodičů, byť vymyslela s tetou (?) onen kompromis čisté a nekrvavé sestry, tedy sestry dietní.

U Karolíny se během dlouhého testování škol a mnoha maminčiných úvah ztratilo přání estetické práce, být aranžérkou výloh, které se vrací obloukem jako ideál být bytovým architektem. Mimo toto přání je nespokojena s tím, že se nedostala na veřejnosprávní školu, ale pouze na poštovní, kterou asi ona i maminka považují jak za změnu destinace, tak za silnici nižší třídy (za závažnější změnu destinace považujeme spíše ústup od aranžérky, byť by asi znamenal pouhé OU oproti SOŠ: zde proti původnímu přání byla zvolena silnice vyšší třídy, na úkor destinace).

U Lenky bylo její sebedocenění (ohledně zkoušek na starožitníka a i zvládnutí policejní školy) možná dost produktem přání rodičů, aby šla na veřejnosprávní. Podle svědectví učitelů snad i křičela tato impulzivní a hlučná dívka na chodbě, že uteče z domu. (Chtěla prý jít raději do různých učení než na kancelářskou práci.)

Truhláře Petra nechtěli rodiče pustit na údajně nebezpečnou policejní školu, ale patrně neměl šanci se tam dostat kvůli známám, podobně jako Pavel ne na vojáka: oba však současně uspěli v prosazení svého druhého přání, Petr v truhlářovi (zde ovšem na odpor rodičů asi moc nenarazil) a hlavně Pavel v automechanikovi, jímž šel do mužného povolání, byť na silnici nižší třídy, než byla SOŠ potravinářská, žádaná matkou.⁵⁶

V případě Pavla se objevila zajímavá figura, s níž jsme se setkali již před lety: chlapec nějak vyhrožuje rozvedené matce, že od ní odejde z domu, do mužského prostředí a na velmi nebezpečné povolání, např. na vojenského pilota, Pavel zde také nejprve na pilota, pak na vojáka, co by jezdil do mezinárodních misí. Většinou se to neuskuteční. V případě, který jsme kdysi znali, šel chlapec nakonec na kuchaře, ač měl silnější zájem o automechanika. (Automechanik a kuchař představují pro volbu v rodinách – a objevilo se nám to několikrát v rodinách rozvedených – otcovský vs. mateřský pól, i když profese kuchaře není sama o sobě nijak zženštilá a i když v domácnostech občas muži vaří: nečiní tak ovšem v rámci antropologické dělby práce a svěřené agendy, ale ve formě koníčka, kterého zvládají údajně lépe, aspoň pro některé recepty, než ženy. U Pavla tento ženský pól potravin a vaření představovala tématicky totožná SOŠ potravinářská, napsaná jako 2. volba na přihlášce a naštěstí nereagující.)

V zásadě na rodiče nelze házet paušální zodpovědnost, že by dětem jejich přání rozmluvili: opravdu silný zájem jako u obou návrhárek se prosadil prostě už tím, že obě dlouhodobě na svou plánovanou profesi trénovaly, ba už ji začaly amatérsky provádět. Servírku svým příbuzným (babičce?) dokázala odmítnout svým razantním výběrem i cukrářka Veronika. Vašek svým zájmem prosadil počítače, i když otec by ho raději viděl, jak dědí jeho stavební profesi.

Obecná tendence rodičů bývá své děti tlačit spíše k silnicím vyšší třídy (u Lenky, u té zejména, u Simony, Karolíny, Pavla, Míši B., v jedné, sekretářské fázi u Veroniky). Jako jiná kritéria rodičů se objevilo: bezpečnost potomka (Petr – truhlář proti policistovi za cenu nižší silnice, Kristýna – sestra i obchodnice, obojí SOŠ); patrně praktický zřetel (OA jako bezpečnější cesta hned k dalšímu zaměstnání, na rozdíl „nebýt nic“ po absolvování G: asi u Pavly, jako finanční zabezpečení u Veronice doporučené servírky); možná i děti neztratit na různých internátech z dohledu (u Pavla?).

⁵⁶ Úspěch dětí proti vůli rodičů jsme do tabulky kvůli nedostatku místa neznačili, ale existoval.

Všechny tyto zřetelky se zdají být v obecné tendenci pro rodiče důležitější než zachování (původní?) destinace přání, jeho tématu. Ne opět pro všechny rodiče, jednak ne pro ty, kteří nezasahovali či o jejich roli nevíme (u Lindy S., obou návrhárek, programátora Lukáše, Václava S.), jednak pro ty, kteří zasahovali, ale patrně ve shodě s přáním, pomáhali (maminka Vaška K, Tomáše, Elišky, Radima, možná obou návrhárek) nebo se nechali bez problémů přesvědčit (David snadno odvrátil zahradníka, na němž rodičům nijak nezáleželo a dostal podporu k elektrotechnice, navíc vyššího zaměření coby silnice a navíc k profesi, v které byli oba rodiče údajně vyučeni; podobně se Vašek prosadil intenzitou otci nepochopitelného zájmu); matka Míši dokonce možná jednala v opaku k obecné tendenci, pokud dceři opravdu doporučovala už teď nižší silnici (zemědělskou SOŠ nebo OU) při zachování destinace (zájem o zvířata), který Míša už, jak sama tvrdí, začala poslední roky ztrácet.⁵⁷ (Pak by se dalo téměř spekulovat, že maminka má tendenci převést koníčka na povolání po jeho rovné hlavní cestě, zatímco Míša matku uklidňuje objížděkou a stačila by jí zvířata - kam jí spadají, opět jako u Adély, hlavně opravdoví koně - pouze jako zábava či koníček, i když je do naší rubriky ani neuvádí⁵⁸).

Kdybychom měli rodičovskou starost v dané třídě s jejím často podceňovaným rodinným zázemím hodnotit, vlastně jsou rodiče řady našich žáků, hlavně těch s mizerným prospěchem a s OU, jako Vaška K., Václava S., Tomáše, Davida, částečně i Petra a Pavla, nakonec i Míši B. a Veroniky fajnoví a rozumní v tom, že nechali své děti více či méně vybrat a že jim přitom poskytli větší či menší podporu. Ve skupině SOŠ se stejně fajnově chovali přinejmenším rodiny Lukáše, Míši N. (?), obou návrhárek a Elišky; rodičům Simony těžko vyčítat, že dceru chtěli na G (měli pravdu vzhledem k jejímu opravdu toužebnému pokračování na VŠ).

Snaha po separaci vs. topografie známého⁵⁹

jsou otázky, dál spadající pod téma *rodičů*. Některé děti v 8. třídě napadlo, že profi-volbu využijí k *odchodu z rodiny*: plánovaly to zřetelně Míša N. s kamarádkou (koňské učiliště v Havlíčkově Brodě), Veronika přemlouvala Míšu B., aby s ní šla na intr, protože tam se dějí věci, tam je život a tam by jí nikdo (babička) neporoučel. Viz též funkci volby vojáka u Pavla.

Žádný z těchto odchodů se nekonal. Někdo se možná lekl, ten, kdo o odchod usiloval třeba jen ve snech, dostal pro svůj partnerský a sexuální život víc svobody, než potřebuje: taková Míša N. je u rodičů Petra považována za „vážnou známost“, vážnou natolik, až se toho Petr děsí a touží být s klukama, pít s nimi pivo a hrát fotbal; Kristýna má jednadvacetiletého mládence, který se s ní chtěl k jejím šestnáctinám zasnoubit; téměř každé z dětí už prožívá nebo dokonce prožilo svoji první velkou, nedětskou lásku...⁶⁰ U někoho aktivní dospělý sexuální život začal, u někoho je zjevně na spadnutí, nic a nikdo, ani rodiče už mu nebudou bránit.

Nejen opustit rodinu, ale vymanit se z prostředí, včetně závislosti na třídě, to se ne náhodně, ale až komicky přesně vyjadřuje v topografii žádaných míst středního školství. Míša N., Pavla a Kristýna, které se roky byly ve třídě blíž, jdou spolu na OA Kubelčku pár set metrů od bývalé základní školy; Eliška, která s nikým ve třídě nedržela (jen, aby nebyla sama, tak s Karolínou), ale poutaná k rodičům a starému bydlišti, s těmi třemi nešla a posunula se na hranice sociokulturní

⁵⁷ Míša sice dochází dál do jezdeckého oddílu, ale údajně spíš kvůli dobrým vztahům, které tam panují. Je to pro ni tak cenné prostředí, že nechce opustit Prahu (jít na školu mimo), jen aby tam mohla jezdit.

⁵⁸ Podle jedné možné spekulace by také mohla chít vzdálit Míšu z vlivu jejího partnera, Petra.

⁵⁹ Za postřeh o geografii známé Prahy vděčím rozhovoru s M. Klusákem. Vyjádřil mínění, že jeho školní děti preferují dál pravý břeh Vltavy, kde bydlí a který znají lépe.

⁶⁰ Je žinantní zjišťovat sexuální život, nicméně lze bez větší trapnosti odhadnout: řada dětí sexuální život započala, ale velmi málo z nich (2, 3?) ho vede nějakým pravidelným partnerským způsobem; kupodivu se i při větších známostech věří na zákonnou a magickou hranici 15 let: jako by se mě, když mi ještě tolik není, něco mohlo stát (představa některých kluků).

oblasti, o stupínek výš na OA Vinohradskou; konečně Simona, solitér ve třídě i v rodině, mínící plány na VŠ asi nejvážněji z nich 5, utekla ze Žižkova až k Vltavě, do Resslovky.

Nemá smysl ilustrovat zde další případy; stačí zaznamenat tento parametr jako zajímavý obecně či teoreticky a konstatovat pro praktické a konkrétní úvahy, že ani jedno z dětí neopustilo hranice Prahy, že žádné nebude na internátě, a tedy všechny žít dál doma s rodiči.

Vzdělávací dráha dětí a rodičů: přehled

Jméno	Žák Škola a obor	Dál	Škola	Otec Obor	Ted'	Škola	Matka Obor	Ted'
Kristýna	OA	Cestovka, VŠ ne	OU	?	Hlídač	OU	?	Pečovatelka ⁶¹
Eliška	OA	V kanceláři	?	?	Řidič	OU	Kadeřnice	Pečovatelka
Pavla	OA	VŠ, s jazykem	SŠ, OA?	?	Ek.referent	SŠ, OA?	?	Ek.referent
Míša N.	OA	VŠ Zemědělská	OU, SŠ?	Elektrikář	„Kovoviroba“	OU, ve- černě G		Účetní
Simona	OA	Práva, VŠE	OU	?	Řidič busu	OU, SŠ?	?	Úřednice
Karolína	SOŠ pošt.	„Co prac.. maminka“	VŠ	? ⁶²	Manažer	SŠ	?	Úřednice- podnikatelka ⁶³
Lenka	SOŠ správní	„Práci s lidma“	OU	?	Řidič michačky	SŠ?	Uč. v MŠ	Policistka
Linda S.	SOŠ právní	Práva	SŠ	Konzerva- toř?	Hudebník ⁶⁴	SŠ?	Zdrav.sestra	Keramička
Adélka	SOŠ um.textil	VOŠ	SŠ	?	Programátor	OU	?	„Poštačka (rozřídí uje)“
Linda J.	SOŠ design	Itálie-stáž	OU?	Malíř pok.	„Stavbivedoucí/ podnikatel“	OU	Aranžérka	Podnikatelka
Veronika	OU cukr.	Vybraný obor	SŠ?	?	?	OU	Prodavačka	Pomocná síla v kuchyni
Míša B.	OU cukr.	„Okolo oboru“	?	Hokejista	Řidič? ⁶⁵	OU	Administr.	MD, ale „znovu do školy“
Lukáš	SOŠ IT	VŠ (programátor)	SŠ	Technik?	Technik	SŠ	Zdrav.sestra	Zdrav.sestra
Vašek K.	OU elektro.	Maturita, v servisu nebo prodávat („počítačový věci“)	SŠ?		„Stavebnictví (instalátér, malíř.atd.)“	ZŠ		„Kuchařka ve škole“
David	OU elektro	Nástavba	OU	Elektro	Provoz	OU	Elektro	? ⁶⁶
Tomáš	OU elektro	„Do práce“	?	?	Asfaltér	ZŠ		Poštačka
Petr	OU truhlář	„Policajt“	OU ⁶⁷	?	Zedník?	OU?	Švadlena	Mateřská dovolená
Václav S.	OU malíř p.	Matur., živnost.list.	SŠ??	?	Na poště	OU?	Servírka	Nezaměstnaná
Radim	OU číšník	Maturita	OU	?	Instalatér	k VŠ?		Ve video-půjčovně, stud. publicistiky
Pavel	OU automech.	„Zkusím si pomalu budovat svou autodílnu“	OU, SŠ?	?	Elektrikář	OU	Kuchařka	Prodavačka

⁶¹ Pečovatelka, poměrně rozšířená práce matek žáků čtvrti, spočívá v roznášení jídla, novin apod. seniorům a nemocným. Podobné povolání je pošťačka (proto Adélka upozorňuje u maminky, že „rozřídí uje“: to je výš).

⁶² Tatínek Karolíny byl dřív zpěvákem pop-music. Jaký vystudoval obor VŠ, nevím.

⁶³ Rodiče Karolíny, hlavně maminka, pracují ve své vlastní umělecké agentuře, využívající tatínkových znalostí a známostí ze show-businessu. O podobné manažerství měla zájem její spolužačka Eliška, ale nevěděla, jak na ně.

⁶⁴ Na rozdíl od tatínka Karolíny z oblasti pop-music, je otec Lindy z undergroundu.

⁶⁵ Míša B. se o svém biologickém otci dozvěděla, když se matka rozcházela s otčímem: „Ty máš hokejistu.“ Jednu dobu Míša uváděla, že otec rozváží Coca-Colu. Ani u Veroniky, ani u Míši otcové nefungují, u Veroniky spíše babička a teta než matka. Matka Míši je na mateřské dovolené, ale „tedka se zbláznila a chodí znovu do školy“.

⁶⁶ Otec Davida pracuje asi jako provozní technik, matka někdy kolem 8. třídy uklízela: ale to se nebere jako nějaký propad; z matčiny strany je to Rómská rodina rozvětvená do sociální sítě a majetná.

⁶⁷ Petrův otec si snad „dodělával vyučení“, patrně jako zedník či stavbař. Pracuje ale v tiskárně (?).

Dědění destinace a dědění třídy silnice (otázka reprodukce)

zahájíme poznámkou o rodičích samých. Jen málo z nich dělá původní obor. 2 matky jsou na mateřské dovolené, některé asi po ní přijaly víceméně nekvalifikované profese typu pečovatka, pošťačka, pomocná síla v kuchyni, uklízečka, aby nezůstaly nezaměstnané. Současně se objevily 3 matky, které si vzdělání zvýšily nebo zvyšují (matka Míši N., Míši B., Radima), a též 1 otec (Petrův): což svědčí jak o vůbec ne lhostejném vztahu ke vzdělání, tak o práci na sobě, o *vitalitě*: tu ostatně vyjadřují i některé změny povolání, které nelze považovat za nějaké „upozadění se“ (aranžérka podnikatelkou, byť ne třeba paní Girtlovou; zdravotní sestra keramičkou; učitelka z mateřské školy policistkou a další). Tím jen potvrzujeme dosavadní zmínky o relativní atypičnosti i dynamičnosti prostředí, v němž rodiče vědí o svých pádech a vzletech a většinou netlačí děti do jedné rodinných kolejí (nicméně je bohužel nedokázou přimět, aby se učili tak solidně, že se dostanou na pořádné školy).

Dědění destinace (oboru, branže, tématu práce) je zde proto dost *slabé*: záleží ovšem na přísnosti měřítka. K mamince se jednoznačně hlásí jen 1 Karolína; 2 dostaneme připočtením Simony, trénované matkou úřednicí k jednání a směřující to dělat i dál (práva); 3, pokud uznáme, že Davidův zájem o počítače spadá v jedno s profesí elektrikář, v níž byli vyučeni oba rodiče; 5, pokud Míšu N. a Pavlu zastavíme na úrovni OA a nepošleme dál na VŠ.

Pod dědění destinace lze ještě uvažovat o dědění *talentů*: Linda J. má možná umělecké sklony po svých „dělnických“ rodičích, Karolína, představující si aranžování květin nebo výloh, je možná múzická po tatínkovi, Linda S., když snila o herečce, chtěla údajně vnést do rodiny jiné umění než existující hudební a výtvarné, Petr zas chce asi dělat rukama, ale ne to, co otec... Takových vlivů je mnoho a jsou téměř k nedopátrání, přičemž negace a afirmace postavy rodiče se zde mohou střídat.

Třída silnice vyznívá ve prospěch nové generace: 4 děti jsou už nyní výběrem školy výš než otec a matka (Kristýna, Eliška, Linda J. a Tomáš), dalších 6 výš než jeden z rodičů (Míša N., Simona, Lenka, Adélka, Vašek K., Václav S.); 6 stejně jako oba rodiče (Pavla, Linda S., Míša B., Lukáš, David, Petr). Naopak 0 níž než oba rodiče, ovšem 7 níž než 1 z rodičů (Míša N., Karolína, Veronika, Vašek K., Václav S., Pavel⁶⁸). Při započítání ambicí, jak dál, se zesiluje poměr ve prospěch dětí: vždyť jich chce 5 na VŠ (přínejmenším Pavla, Míša N., Simona, Linda S. a Lukáš).

Změna své vlastní destinace (Změna Dest.) a silnice nižší třídy (Nižší S.)

byly už ve značné míře probrány v souvislosti s rolí rodičů.

Ke *změně původní destinace* došlo výrazně u Kristýny, Lenky, Petra, Pavla, Veroniky a Míši B., též Karolíny, možná i Lindy S. (vzhledem k přání „herečka“); z hlediska plánované VŠ pak též u Simony, Míši N., Pavly, tedy v 10 případech z 20. *Rodiče* přitom *zasáhli* do změny oboru u Kristýny (dietní zdravotní sestra vs. OA), Lenky (starožitník, učební obor vs. SOŠ veřejnosprávní), Karolíny (aranžérka? vs. SOŠ poštovní), Petra (policista vs. truhlář, kterého si ovšem vybral sám), Pavla (voják vs. automechanik, kterého si ovšem prosadil)⁶⁹ a Pavly (OA, na kterou by možná sama nešla?), tedy v 6 případech.

Obecná tendence rodičů přitom bývá vést děti ke *zvednutí silnice*, i za cenu změny destinace. To v naší třídě nebylo příliš časté: výrazně jen u Lenky, Karolíny a neúspěšně u Pavla; pro Radima by maminka raději viděla číšníka na hotelovce než na OU, ale to on také, navíc téma zde zůstalo zachováno. U Pavly a Míši N. bychom měli spíš sklon rodičům vyčítat, že dcery nenutili ke G (u Simony tomu tak bylo, ale odmítala úspěšně ona).

⁶⁸ Údaje o vyšším vzdělání otců zde ovšem nejsou moc spolehlivé: každý jako by si přál, aby otec byl Někdo.

⁶⁹ Petr a Pavel byli ovšem sami ještě navíc limitováni špatným prospěchem.

Snižování třídy silnice, a to jako prostředek pro zachování destinace coby tématu, je naopak *obecnou strategií žáků*, používanou ani ne tak proti rodičům jako spíše proti svým vlastním nedostatkům z přední části tabulky: proti špatnému prospěchu, neúspěšným zkouškám, strachu ze zkoušek a z neudělení vybrané školy. Postupovali tak: Pavla, Simona a Míša N. (u všech lze OA nakonec považovat za školu s maturitou, která dovolí aspoň se přihlásit na VŠ, stejně jako G), Linda S. (totéž s SOŠ veřejnosprávní), částečně možná i některá ze 2 návrhárek (Linda J., Adélka), Lukáš nešel na nejlepší elektro, na jakou chtěl (a ideálně, mohl programování studovat i na G); snad nejvýrazněji snižovali svou cestu po neúspěšných zkouškách na SOŠ Vašek K. s Davidem převodem na OU, podobně jako Radim kvůli známám; celkem tedy 8 až 12 dětí z 20 (mohli bychom sem započítat i Tomáše, který se ani koukat výš neodvážil, a částečně Václava S., který mohl pomýšlet na vyšší uplatnění pro svoje výjimečnou geometrickou představivost).

Téma samo můžeme ovšem chápat i širěji, a to i tak, až se překryje se třídou silnice samou: pak jde o destinaci, definovanou např. odporem k dalšímu učení a chutí spíše pracovat nějak prakticky nebo ve výrazně mužské oblasti jako u automechanika Pavla či být v kontaktu s lidmi jako u Lenky, odmítající kancelář.

Snižování třídy silnice má svou velkou výhodu, s níž zacházela i výchovná poradkyně, dětem pomáhající, v tom, že udrží stejné přání ve smyslu vykonávané činnosti (sublimace). Má ale i rizika, spojená právě se šíří či úzkostí tématu. Jednak silnice nižší třídy může obsahovat jedny (praktické) prvky a nemít jiné (teoretické, intelektuální), které samo téma pozmění, nebo, v téže linii uvažování, nepřipraví žáka na pokračování, ať už ho chtěl mít s důvodů úrovně nebo tématu: tak Vašek K. možná nebude šťastný jako opravář nebo prodavač, byť „počítačových věcí“.

Jinou *strategií*, která však operuje nebo může operovat s plasticitou tématu přání, je *kompromis* nebo nalezení *náhradní* sublimace: viz Kristýnu, která je použila obě – nejprve s posunu zdravotní sestry na dietní zdravotní sestru, tak v dodatečném nalezení si sublimačního zdroje pro cestovku, jako vyústění ne plně akceptované OA. Náhrady si našli a obdařili je přitažlivostí a významem i truhlář, původně policista Petr a automechanik, původně voják v misích Pavel; mezi náhradou a kompromisem se pohybuje cukrářka Veroniky a Míši B., pokud zde opravdu došlo k přesunu od zdobit sebe ke zdobení dortů.⁷⁰ Vidíme, že nejde o strategii tak častou, jako snižování třídy silnice, ale přesto zastoupenou aspoň 5 případy z 20.

Plán objížďky (Plán O.) a koníček (Kůň)

jsou strategiemi, jak se vyrovnat se změnou destinace nebo se snížením úrovně silnice, ale mají v nynější situaci spíše verbální a racionalizující charakter než plnou váhu identitního rozhodnutí a praktického kroku *hic et nunc*.

Nelze jistě po 15 letech adolescentech čekat dospělou zralost a také není jasné, nakolik tomu, co sdělovali, sami věřili, a nakolik nechtěli přede mnou vypadat jako nějací „losers“, co nemají situaci pod kontrolou, ale *plán objížďky* v některých případech dělal dojem přirozeně pochopitelného, přesto však nezralého nakládání s časem. Nejvýrazněji se to projevilo u 3 obchodnic, aspirujících na VŠ, protože tam bylo vyhnutí se G kontraproduktivním, částečně též u Lukáše a Lindy S. (ti aspoň drží SOŠ stejného oboru, na jaký chtějí na VŠ jít), u Petra, který se měl asi zkoušet dostat na jakoukoli SOŠ, když chce dál na policistu (ale neměl asi šanci se na SOŠ dostat a musel by obětovat novou náhradní sublimaci). Nedospělost v pojetí času spočívá v tom, že přítomnost není dostatečně pochopena a upravena z hlediska budoucnosti, která se jeví jako vždy otevřená, nedeterminovaná a zvládnutelná v rozmachu *dětské všemocnosti*, bez přípravy, až přijde. Děti si nedokázaly nyní udělat krátce zle, aby měly trvale či delší dobu dobře.

⁷⁰ Je pravděpodobné, že prohnaná Veronika toto zdobení modelce Míše nabídla, aby ji přesvědčila jít s ní.

Na něco podobného podle výchovné poradkyně doplatili už teď hlavně někteří kluci buď u zkoušek jako David a Vašek K.,⁷¹ jiní omezením kvůli špatnému prospěchu; děvčata se pak podle ní oprávněně bála zkoušek.

Koníčka je třeba číst v rámci celé výpovědi o profi-volbě a i v souvislosti s *ideálem*.

Funkci *kompenzační* má uvedení koníčka trochu u Lindy S. (kde se vrací nejisté přání herečky), možná mírně kompenzačně, ale i *harmonizačně* u Lindy J. (kde by ještě nad návrhářství ideálně snila o malování), velmi výrazně kompenzační je naopak casting u Míši B., dál u Vaška K. (pro případ, že by se počítačově plně nevyžil v servisu, s nímž se asi smíruje), a jako pouhý žádoucí a harmonizující doplněk u Václava S. (který moji sugesci, že by se třeba časem mohl živit vymýšlením her, odmítl jako nepatřičnou, ve smyslu „to se nedělá“). Fotbal Davida, Tomáše, Petra a Pavla vyznačují spíš *nostalgii a rezignaci*, že už v této kariéře asi nic nedokáží, přičemž umístění do ideálu u Tomáše a Radima odpovídá tomu, že je jim jejich vybrané povolání poměrně *lhostejné* (u Petra méně).

Neuvedení koníčka vyjadřuje, že o své volbě nepochybuji či už odmítám další diskusi o ní (Eliška, Pavla, Míša N.,⁷² Simona, Karolína?, Lukáš, Veronika), nebo též nenapravitelnost chyby, která se stala, či neutěšitelnost nějakým šidítkem koníčka (Kristýna, Karolína?, Lenka a Radim).

Také v *ideálu* se pak někdy vrací neuspokojené přání: u Kristýny, Karolíny, Míši B., mírně u Veroniky, u některých fotbalistů a u Pavla. Naopak ideální (?) průběh, zcela sjednocený motiv školy, koníčka a ideálu má Adélka (stále návrhářství).

Hodnocení a prognóza pedagogů

je sestavena z výroků výchovné poradkyně, organizující profi-volbu, která byla poměrně přísná k této třídě,⁷³ a z názorů bývalé třídní učitelky (v 5. třídě) a současně češtinářky (do konce).

Ve skupině obchodnic (OA) se podle pedagožek vydělují Kristýna a Eliška, které zůstanou na úrovni střední školy: *Kristýna* kvůli nadání, které stačilo na dobré známky jen na ZŠ, *Eliška* hlavně kvůli svým vlastním nízkým ambicím a kancelářské vokaci; *Pavla*, *Simona* a *Míša N.* jsou v zásadě chytřejší a asi by zvládly udělat zkoušky na G, aspoň na to místní, a nyní směřují zbytečně níž, než na co by dosáhly; ale nebyly vedeny k tomu učit se, takže pro ně i OA bude šokem.

Karolína je prý spokojena na SOŠ poštovní (dostala se ze třídy, kde se jí ostatní vysmívali za její slušnost a rezervovanost), ale češtinářka si ji nejlépe dovede představit v krámku, kde by ona aranžovala kytky a nějaká kamarádka se starala o kšeft.

Lenka bude na SOŠ veřejnosprávní, kam ji dovedla ctižádostivá matka, možná nešťastná: potřebuje vidět výsledky toho, co dělá, a stýkat se s lidmi.

Linda S. se dostala zkouškami na SOŠ, ale soukromou, kde jsou kvůli placení lehčí podmínky; nicméně češtinářka jí prorokuje VŠ.

Adélka a *Linda J.* se hodí do uměleckého prostředí, na něž obě aspirují: Adélka v té elegantnější a konformnější verzi, Linda jako ujetá, trhlá umělkyně.

Ze dvojice *Veronika* a *Míša B.* se na cukrářku hodí spíš Veronika, „vychovaná životem“, která také celou profi-volbu za sebe a za kamarádku řídila, Míša je pasivní a sní, jsou krásnější a krásná, spíš o vystavování sebe.

⁷¹ David si i do budoucna představuje, jak si udělá nástavbu, ale jeho učitelky si nejsou jisty, zda zvládne vybrané elektro učiliště; o tom jak se Vašek K. učil pouhých 14 dní, 2 dny z toho pořádně, jsme se již zmínili.

⁷² Přesto koníčka má, reálné koně.

⁷³ Mohli si myslet, že něco umějí, než narazili na zkoušky; budou narážet dál na běžné požadavky středního školství. (Podle mě to není úplně pravda: řada z nich, zahnaných do kouta, právě zkoušky s úspěchem udělala; problém byl, že se do nich některé dívky vůbec nepustily.)

Lukáš udělá SOŠ a pak může na VŠ; svou zvláštností se hodí mezi „počítačové maniaky“, ale má talent i pro humanitní vědy, kde mu bránila jen dyslexie.

Vašek K. by býval mohl být inženýr, kdyby pocházel z jiné rodiny, podporující jeho inteligenci; i tak ovlivnil, prý pozitivně, profi-volbu několika spolužáků; zůstane asi praktikem.

David, s ním na stejném učilišti, ho dokončí s menší pravděpodobností: lze si ho spíš než u počítačů představit v obchodě, třeba v bazaru.⁷⁴

Tomáš možná elektro učiliště zvládne,⁷⁵ bude si dělat svou práci a nemuset přicházet do kontaktu s lidmi (poměrně vztahově a komunikačně inhibovaný až autistický chlapec).

Petr se hodí na truhláře kvůli manuální práci, ale možná bude mít velké problémy s učením; snad ho udrží přísný otec; ten podle jiného názoru mu zas dává vzor pro pohrdavý macho postoj.

Václav S., kdyby měl jiné zázemí, měl na víc; tím spíš bude na učilišti úspěšný, dál i v profesi a může to být kultivovaný, ne obyčejný malíř pokojů.

Radima podle výchovné poradkyně rozhodná matka dovede k přestupu na hotelovku, a tak z něj může být noblesní profík, vedoucí v hvězdičkové restauraci nebo podnikatel v turismu; podle češtinářky se na číšníka nehodí, bude z těch, co je hosté obtěžují.

Pavel se na automechanika docela hodí; víc chtěla babička, ale prospěch v pololetí byl pro něj naštěstí tak špatný, že střední škola, kam nechtěl, stejně nepřipadala v úvahu.⁷⁶

V zásadě tedy panovala s tím, jak profi-volba dopadla, na straně pedagogů poměrná spokojenost: v poměru k tomu, jakou měla třída pověst drzých flákačů a jaké byly obavy z jejího nezájmu o svou další dráhu. Podle výchovné poradkyně dívky na OA zachránilo to, že jim stačilo hlídat si prospěch (češtinářka je zde ohledně jejich nadání optimističtější), další žáky zas to, že se hlásili a budou se učit na soukromých institucích, které nerady přicházejí o placení příspěvků (na ně šli: Linda J., Linda S., Tomáš a Radim).

Současná profi-volba a dřívější nápady (ontogeneze povolání)

Současná volba z hlediska její až dětské historie se může zdát pouze předmětem badatelského zájmu – očekáváme nicméně od tohoto pohledu i některé závěry praktického charakteru.

Následující přehled ukazuje definitivní umístění dítěte; první povolání; kdy asi dítě napadlo; další možná povolání; první povolání, které teď hodnotí, že ho myslelo „vážně“; kdy ho asi napadlo; volbu psanou do dotazníku před Vánoci (v 9. třídě) doopravdy⁷⁷ a jak si na to vzpomíná.

Přehled nápadů

Kristýna, OA: letuška ve 2. třídě; též učitelka malých dětí v mateřské školce, prodavačka, sekretářka, zdravotní sestra, servírka; vážně sekretářka, v 5. třídě při návštěvě cestovní kanceláře; v dotazníku obchodní akademie, ale myslí si, že zdravotní škola;

Eliška, OA: prodavačka ve 2. třídě; prodavačka („ted' už ne“); v dot. OA, prý ale „manažerka herců, zpěváků jako v Pomádě“;

⁷⁴ David opravdu nebyl takový počítačový fanoušek a amatérský programátor jako Lukáš a Vašek K. a projevoval od 1. třídy nesporný obchodnický talent, v němž byl cvičen i rodinou jako nějaký arabský podnikatel.

⁷⁵ Podle výchovné poradkyně kvůli tomu, že se tam platí, podle češtinářky díky inteligenci.

⁷⁶ Jen na dotvrzení, jak je celé pole profi-volby zatížené tím, co kdo chce slyšet: výchovná poradkyně se vůbec nezná k větě, kterou měla Pavla podpořit, aby „poslouchal sám sebe“.

⁷⁷ Tento údaj představuje výpis z dotazníku; ostatní jsou nynější, subjektivní výpovědi během řízeného rozhovoru (i když v řadě případů mohou objektivně kontrolovat z dat, co si žáci přáli během jiných, biografických rozhovorů, jež jsem s nimi vedl předtím v 6. a pak v 8. třídě).

Pavla, OA: prodavačka, tanečnice - „teď už vím, že to asi nepůjde; bylo mi asi 7 - 13let, když jsem si to myslela; chtěla bych dělat nějaké povolání, ale stále nevím jaké. Jdu na obchodní akademii a co bude dál – to se ještě uvidí“ (v *další části rozhovoru vyjádřila zájem o jazyk* - M.K.); v dot. OA, ve vzpomínce též;

Míša N., OA: zvěrolékař, učitelka ve 2. třídě; též pracovat v ZOO; vážně „práce v ZOO, letos neotevřeli“; v dot. OA, ale myslí si, že „zemědělská škola Havlíčkův Brod“;

Simona, OA: učitelka ve 3. třídě („líbilo se mi být ve třídě, plno dětí. Chtěla jsem jich okolo sebe mít hodně.“); učitelku už vážně, pak právnička v 8. třídě; v dot. OA, ve vzpomínce též;

Karolína, poštovní: veterinářka v 6. třídě („dívala jsem se na dokumentární film“); veterinářka už vážně v dot. „nevím“, vzpomíná si ale na „aranžérku“ („uviděla jsem výlohy v obchodě a tak mě napadlo jak se to dělá a že by to mohlo být zajímavé. Možná se mi zalíbila výloha v cukrárně.“);

Lenka, správní: veterinářka v MŠ; veterinářka dál, vážně („měla jsem psa a mám ráda zvířata“); v dot. starožitník, ve vzpomínce též;

Linda S., právní: herečka od 7 let do 8. třídy; též herečka, policajt, veterinář, starožitník („poznat originál od kopie“⁷⁸); vážně herectví; v dot. „na lehčí s maturitou“, ale vzpomíná si jako na „hereckou“;

Adélka, umělecká textilní: zdravotní sestra v MŠ; též veterinářka, policajtko; vážně veterinářka; v dot. SUPŠ uměleckých řemesel, ve vzpomínce též;

Linda J., designerská textilní: malíř a anděl během prvních 5 let; dál malíř; vážně malíř, návrhář – „vím to odmala je to můj osud“; v dot. umělecká škola; ve vzpomínce též;

Veronika, cukrářka: prodavačka v papírmictví od 2. třídy; též švadlena, sekretářka ve 4. třídě; sekretářka vážnější než prodavačka, v dot. „cukrářka“; nepamatuje se;

Míša B., cukrářka: prodavačka oděvů asi v 3. až 6. třídě; dál prodavačka, sekretářka v 5.; prodavačka první vážně,⁷⁹ v dot. „cukrářka“, myslí si, že „sekretářka“;

Lukáš, IT: zedník v MŠ; pak práce s počítačem v 8 letech; to vážně; v dot. SOŠ V Úžlabině, ve vzpomínce též („něco s počítačem“);

Vašek K., elektro: elektrotechnik od 8 let; též policajt ve 3. třídě; elektrotechnik vážně („hrál jsem hry od malička a chtěl je vyrábět“, „vyrábím drobné hry jako je: kulička odrážející se do pálky“); v dot. SOŠ elektrotechnická, ve vzpomínce též („už asi od 7. třídy jsme chtěl na: informační technologie“);

David, elektro: zahradník v 8. třídě („táta stavěl barák a pracoval jsem na zahradě“); zahradník vážně; v dot. „počítačové systémy“, ve vzpomínce „možná ještě zahradník“ (má přitom pocit, že se na počítače připravoval, ale dlouho ho to nenapadlo jako povolání: „baví mě počítače, stavěl jsem je a hraju“);

Tomáš, elektro: fotbalista ve 3. třídě; dál fotbalista; vážně fotbalista; v dot. „elektrotechnik – nemůžu“;⁸⁰

Petr, truhlář: policista v 5. třídě; též automechanik, fotbalová škola; vážně už policista; v dot. „střední policejní nebo něco s maturitou“, ve vzpomínce „nad ničím sem nepřemejšlel“;

Václav S., malíř pokojů: malíř pokojů ve 3. třídě; též tajný agent, kuchař; vážně malíř pokojů; v dot. „malíř interiérů“, ve vzpomínce též;

Radim, číšník: fotbalista; dál „asi už nic“; vážně fotbalista; v dot. „to bohužel ještě nevím“, ve vzpomínce též („nevěděl jsem, máma – číšník, táta – nic“; „nejradši bych nedělal nic!“);

Pavel, automechanik: lítat se stíhačkou ve 3. třídě; též voják, kuchař, automechanik; vážně kuchař a automechanik začátkem 9. třídy (současně ale uvádí, že se připravoval na vojáka: „rád jsem tělesně cvičil“); v dot. „asi na kuchaře nebo automechanik“, ve vzpomínce ovšem „voják“.

⁷⁸ Lindu S. straší otázka *pravosti*: ta je obsažena nejen u starožitníka, ale i v herectví a v psychologii, v jejích dalších dvou oborech. Rozhodne ji společnost a její zákon? (Viz též volbu práva.)

⁷⁹ Míša si (na rozdíl od Veroniky) napsala do přihlášky prodavačku jako svoji druhou volbu.

⁸⁰ Myslel asi, že nemůže na obor (možná spojený jen s představou SOŠ) kvůli známám, než se našlo OU.

Některé výrazné volby

5x zazněla *veterinářka* (resp. *zvěrolékař*). Jde pouze o dívčí volbu, objevující se jednak při nástupu do školy nebo ještě před ním, v tzv. uzavírání Oidipa (Míša N., Lenka, nevíme, kdy další) a pak znovu při jeho aktivaci v pubertě kolem 6. třídy (Karolína, Linda S. – která ovšem po psovi toužila dlouho; Adélka). Jako 6. člena do této skupiny děvčat můžeme přidat Pavlu, která s Lindou S. vymýšlela „psí seznamku“: jak by šlo psy v okrsku zpárovat. 3 z těchto děvčat se zajímala i o koně, zvířata obdařená výraznou otcovskou funkcí: Míša N., Karolína a Adélka (k nim navíc i Simona, majitelka vraníka Oskara, jemuž sledovala potomstvo a kterého dostala od rodičů matky, odmítajících jejího uprchlého otce), přičemž nejméně 2 z nich byly koněm zraněny: Karolína na páteři po pádu, Adélka kousnuta do břicha. Lindu S. pokousal cizí pes.⁸¹ Tato volba s postpubertou dost upadá, a nevíme ani, jak u ní vydrží ambivalentně se vyjadřující Míša N.⁸² Zůstává možná ovšem jako záliba nebo aspoň jako velké sympatie (viz Adélku, Lindu S. a další dívky s náklonností ke zvířatům).

Jako dívčí volba zazněla též 5x *prodavačka* různých věcí (Kristýna, Eliška, Pavla, Veronika a Míša B., vlastně též Simona⁸³), přičemž dívky někdy uvádějí, že si na to jako malé děti doma hrály; důvod zde ale není na první pohled tak zřetelný, věkem patří spíše do období latence než aktivního, patentního Oidipa a v některých případech přechází akcent z přitažlivosti transakce samé (tu bychom podle jiných našich zjištění umisťovali psychosexuálně plus kognitivně nejvíce do 2.-3. třídy) do přitažlivosti obchodování s určitými věcmi: v papírnictví u školně se docela snažící Veroniky, s oděvy u modelky Míši B. nebo nakonec s počítači u budoucího prodavače nebo opraváře Vaška K. Zájem vydržel u Míši B., jinde byl možná tentýž pozvednut na silnici vyšší třídy, kde se ovšem o nějaké transakčnosti jakožto předpokládaném jádru profese můžeme pouze dohadovat a dívky též – nicméně 3 až 4 z 5 obchodnic (Kristýna, Eliška a Pavla, též Simona) měly někdy „prodavačku“ ve své biografii.

„Prodavačka“ se zdá též souviset - ale jen jedním svým aspektem - s jinou dívčí profesí, se *sekretářkou* (3-5x; viz Kristýnu, Míšu B. a Veroniku, částečně též Simonu, nad nynější výpověď, ale vlastně i s ní, též kdysi Elišku). Dívky si zde představovaly čistou práci, obsluhování počítače a asistenci šéfovi (samy by se do podnikání nepustily, ale byly by krásné).

Jinou dívčí profesí byla 2 x *zdravotní sestra* (Kristýna, Adélka), u Kristýny je datace nejasná, pravděpodobně ale od puberty, kterou toto přání přežilo díky úpravě do *dietní zdravotní sestry*, u Adélky se raná (oidipální) volba ztratila a byla nahrazena jinými. Stejně jako u „veterinářky“ jsou pro „zdravotní sestru“ patrně plodná období jednak kolem začátku školy s uzavíráním Oidipa a jednak kolem 5.-7. třídy s vrcholem puberty a reaktivací Oidipa. (Postpuberta s jejím realismem a realizací⁸⁴ pak vyvolá korekci, např. opuštění veterinářek nebo Kristýnin kompromis.⁸⁵) Mimo nynější data chtěla být v 6. třídě *doktorkou* (lékařkou) Linda S. Do pubertální volby, která se dotýká

⁸¹ Měla vlastního pejska, ale jednu dobu se musela mazlit na ulici s každým, kterého potkala. (Podle slohové práce.)

⁸² Míša v rozhovoru tvrdí a píše: „*Dříve sem se starala o zvířata, ale poslední 2, 3 roky mě to přešlo*“ – což není úplně pravda. V jejím zvěřinci se navíc nově objevila figura pavouka sklípkaná, vysávajícího „holátko-miminko potkana“, což je reverze k parazitismu plodu, vysávajícího matku. Možná to byl obraz, který ji od zvířat odvrátil. (Připomínám klinický fakt: dívky se zájmem o vysávající tvory mohou mít strach z těhotenství.)

⁸³ Ta vedle nyní uváděné učitelky kdysi ještě chtěla „mít cukrárníčku“ (tedy prodávat?) a „sedět v kanceláři“ (být tedy např. i sekretářkou?).

⁸⁴ V postpubertě takových deváťáků jsou už všechny důležité věci realizovány či na spadnutí – jednak volba povolání, jednak sexuální život: o něm se už nesní, ten je nyní zcela aktuální v tom smyslu, že se buď přijme nebo se vymyslí argumentace, proč se odmítne. Petrovi a Míše, jinde Kristýně téměř hrozí manželství. Samo manželství jako náplň života se u těchto starších dětí ve výpovědích téměř nevyskytlo, jen u Simony v ideálu: „Chci hlavně spokojeně žít, mít hodného manžela, dobrou práci atd.“ Když byla v pubertě, chtěla Adélka v 6. třídě místo povolání „bohatýho manžela“ (líbili se jí dospělí kluci, kamarádi bratra). Zhruba před deseti lety, když jsme zkoumali profi-volbu u mladších dětí v 8. třídě a asi s méně odklady školní docházky, zaznívala zde představa manželství a rodiny zřetelněji.

⁸⁵ I když u Kristýny je právě záhadné, kdy se přání „zdravotní sestry“ zrodilo: v 6. ani v 8. třídě mi o něm neřekla.

přinejmenším jednoho aspektu „zdravotní sestry“, patří občas se objevující *masérka* – v našem souboru (mimo nynější výpověď) u Pavly v 6. třídě.

Spíše z období latence (podobně jako „prodavačka“) se zdá pocházet 3-4 x zastoupená *učitelka* (Kristýna, Míša N., Simona, mimo nynější výpověď též Karolína). Volba, někdy založená na přítomnosti malých dětí a někdy na idealizující identifikaci s konkrétní paní učitelkou, opět nevydržela, navzdory tomu, že Simona zbožňovala v postpubertě (možná už od puberty) až do konce školy češtinářku a chtěla být jako ona. (Ženskost této postavy obdivovala asi i Pavla, který však svůj vztah sublimovala do zájmu o český jazyk.)

2x (u Lenky a Lindy S.) se objevil *starožitník* (poměrně nová škola, která před lety nebyla vypisovaná) – u Lenky možná spíš kvůli obchodnické transakčnosti (i když, jak by šlo soudit z jejich častých narážek na ruskou babičku, má možná o původ a genealogie podobný zájem jako pubertální Linda o pravost a též o původ).

Z dívčích realizovaných voleb je vyloženě šťastná 2x *návrhářka* (Linda J. s *malířskou* přípravou odmalička, Adélka přinejmenším od 6. třídy). Ale to nejsou jediná umělecká nebo aspoň estetická a řemeslná zaměření: ve výtvarné oblasti se pohybuje též zmíněný *starožitník*, částečně i *zahradník* Davida (náhodné, ale estetický cit má), *truhlář nábytku* Petra („dělat se dřevem“ přinejmenším už v 6. třídě), *malíř pokojů* Václava S. (opět velmi šťastná volba, odmalička), *aranžérka* Karolíny (věděla už přinejmenším v 6. třídě) a Lucky (o ní zde nepíšeme), též Honzy,⁸⁶ i zdobení dortů u obou *cukráček*. Jiná umění jsou *tanečnice* Pavly a mimo *záznam tanečnice ve vodě* v 6. třídě u Veroniky, dále *herečka* Lindy S. (odmalička, ale v rámci osobního zaměření, které láká též např. k *psychologii* nebo v jiné reakci k *právům*). *Herce* chtěl být ale ještě (mimo přiznání nyní) Tomáš, paradoxně ten zcela nesmělý a inhibovaný chlapec, co se např. nikdy v životě nepřihlásil: asi pod vlivem Kamila.⁸⁷

Jedno z nejčastějších povolání je 5 x *policista* (Petr prý v 5. třídě, Vašek ve 3. třídě,⁸⁸ nevím, kdy Linda S., kdy Adélka; pak Lenka přes matku v 8. třídě). Je možné, že nevědomá motivace k policistovi není u obou pohlaví stejná, i když se u obou točí samozřejmě kolem konceptu Zákona, jeho platnosti pro všechny, jeho porušení a ceny za to apod.

3x se u kluků (u Pavla asi až v závěru puberty, podobně i u malíře pokojů Václava S. a nevím, kdy u Petra) objevil *kuchař*: to, že se o povolání zajímá tolik kluků, není neobvyklé (můžeme k nim ještě částečně připočíst Radima, i když mu kuchaře-číšníka vybrala spíše matka). Empiricky se nám již před lety začalo ukazovat (viz již poznámku v textu výše), že *kuchař* jde dohromady s fixací na matku, zatímco kontrast a doplněk tomu mají dělat buď povolání mužské a vybavené strojem jako *automechanik* (Pavel) nebo dokonce nebezpečné a únikové *voják* (Pavel), *závodník* (Petr), *letec* (to navíc erotizující; Pavel), někdy patrně i *policista*. Tato souvislost se nám potvrzuje: dokonce i jinak geometricky zaměřený Václav S. píše ve formuláři vedle sebe podivnou dvojici: „*tajnej agent, kuchař*“.

3 kluci (Tomáš, Petr a Radim) uvádějí *fotbalistu*, přičemž Petr a Radim o tom uvažovali seriózněji i jako o povolání; Petr včetně školy, která k povolání vede a pro Radima je to snad jediná činnost, která ho na světě baví; jde o sublimaci poměrně ranou, jako třeba malování u děvčat nebo Václava S., protože se k ní kluci jako ke hře dostáváme brzy; nicméně zde ani její organizování v oddílech⁸⁹ nepostačovalo k její společenské realizaci jako u některých uměleckých koníčků.

⁸⁶ O Honzovi také nepíšeme. Propadl do 8. třídy a po kázeňských problémech se ocitl v diagnostickém ústavu mimo Prahu; zde zaujal svým nadáním a dostal se na uměleckého kováře přímo z 8. třídy. Lucka zas chtěla původně na zlatnici nebo propagační grafiku.

⁸⁷ Kamil byl druhým propadlíkem do 8. třídy. Přemlouval Tomáše, že na herce se nebudou muset moc učit (tradiční školní předměty); protože to ale byl od 1. r. hlavní komik třídy, který si v tom téměř nemohl zabránit, lze říci, že skoro 10 let na herce trénoval. Škola ho sice nechala propadnout, ale na začátku deváté třídy se rozhodla ho podpořit a pomoci mu vypravit se na talentovky. (I když se špatnou výslovností.)

⁸⁸ Petr mi v 6. vyprávěl, že chce *jezdit (závodně) na motorce* nebo *dělat se dřevem*, v 8. třídě pak být *policistou*; možná se mu tedy přání vrátilo, možná se plete: v 7. třídě byl ovšem agresivní a měl sklon šikanovat nebo drsně učit svůj zákon bývalé kamarády; Vašek měl v sobě takovou agresivitu po celé období přepokládané latence a přestal být frajerem od vrcholu puberty do postpuberty.

⁸⁹ Navíc, jak to chodí: člověk nepřijde na trénink, trenér ho potrestá, našinec se naštve atd.

O počítače se zajímali 4 kluci (Tomáš, David, Lukáš, Vašek K.), přičemž přinejmenším poslední opravdu 2 z hlediska sublimace, a to dosti rané, které navíc ani snad nic jiného pořádně nekonkurovalo; pro Vaška v postpubertě se počítač dokonce stal i identifikačním bodem, jediným stvořením, které mu údajně rozumí (což je funkce, která může zmizet jako tělesný autoerotismus).

Vývoje přání povolání

zde probereme jen velmi selektivně.

Zdá se, že jsou výhodné a šťastné rané volby koníčků někdy z období latence (1. stupně), někdy možná i dřívější, jako malování a navrhování (byť nerealizované) herectví, i počítače a práce se dřevem. Tyto volby mohou být někdy jakoby přerušeny v pubertě jinými nápady, někdy patrně pocházejícími z reaktivizace Oidipa. Často však dojde k návratu či aspoň ke koexistenci obou přání (Petr truhlář, možná v budoucnu policista; malíř pokojů Václav S., v jednom období též kuchař; David chvíli zahradník, ale pak opět počítače). Jiným případem je transformace přání podle jeho plasticity: automechanik, letec i voják nesou v něčem stejný vzkaz Pavlově matce.

Jako by tedy bylo ideální splnit si dětské přání, ale neplatí to vždy: zdá se, že je to šťastné tam, kde samo dětské přání bylo už dost abstraktní a nevyjadřovalo právě jen vzkaz rodičovským postavám nebo odkaz na ně, nebylo jen symptomem se zašifrovanými identifikacemi, a možná ani raději ne reaktivním výtvořem⁹⁰. Směsice těchto dvou forem se asi objevuje např. u některých *veterinářek*, u přání zaznívajících někdy dvakrát, jednou v uzavírání Oidipa a podruhé v pubertě při jeho reaktivaci: představa náhradního rodičovství a organizování sexuality, párování a genealogie je zde spojena s něhou až sadistickou: Adélka chtěla být jednu dobu právě jen *asistentkou* veterináře, protože by sama nedokázala „říznout do pejska“; podobně Kristýna se lekla u *zdravotní sestry* „krve a infekcí“, a provedla transformaci na *dietní zdravotní sestru*.

Některé z voleb, vyjadřujících např. přání mít děti nebo reagujících na nevědomou představu těhotenství, jsou pak v postpubertě splnitelné v rámci vstupu do aktivního dospělého sexuálního života a střídání generací, a tedy nevyžadují k tomu udržovat svoje téma jako profi-volbu. Naopak mohou nyní i lekat, protože tento dospělý život je nejen žádoucí, ale i hrozivý: tak u Míši N. podle mého odhadu začalo téma zvířat vyjadřovat reverzní obraz k parazitismu plodu (pavouk sklípkan vysávající „holátko-miminko potkana“).

To ale vůbec neznamená, že by žádný žák neměl jít na veterináře, zdravotní sestru, učitelku v mateřské škole nebo policistu, a nebo že tyto profese nemají i svůj často mnohotvárný sublimační zdroj.

Z hlediska společenské dělby práce je situace také složitá. Když se podíváme z 9. třídy níž, alespoň do 6. třídy, nalezneme zde někdy profese, které jsou někdy rozmanitější než stereotypní OA a které by se třeba společensky mohly hodit:⁹¹ v té době sice Kristýna chtěla být *sekretářkou* a Eliška

⁹⁰ V zásadě se uvádějí v psychoanalytickém myšlení tři zdroje volby povolání či jiné společensky uznávané činnosti: utvoření symptomu, reaktivní výtvoř a sublimace. Reaktivní výtvoř představuje, zjednodušeně řečeno, opak toho, co bych nejraději a čeho se bojím; poutá mě až obsesivně natolik, že tvoří centrum mých zájmů – např. život úzkostlivě čistotné hospodyňky se podle *Vocabulaire de la psychanalyse* J. Laplanchea a J.-B. Pontalise nakonec točí kolem špíny; soudce posedlý spravedlností nemá cit pro reálné problémy lidí a pod ctností skrývá sadismus... Autoři tvrdí, že reaktivní formace se nakonec prozradí provalením toho, že je pouhou obrannou hrází, ale současně podle příkladů, které dávají, zřejmou mohou být její nositelé v povoláních mimořádně úspěšní jako nejvýraznější představitelé.

Kromě těchto zdrojů existují společenské postupy a finty, jak sublimačně nabít některé jinak nudné činnosti, jak je zerotizovat a učinit z nich něco přitažlivé a napínavého. Ambivalentním prostředkem jsou peníze.

⁹¹ I při dojmu z před desítky let, kdy jsme se profi-volbou zabývali poprvé, se zdá, že tehdy mladší děti měli rozmanitější povolání.

v kanceláři, ale Pavla masérka,⁹² Míša N. policistka, Simona v kanceláři, ale i na koňském učilišti. (Na druhou stranu bychom ovšem zas měli nadprodukcí sekretářek, ještě s Veronikou a Míšou). Ale nebylo by zodpovědné chytit děti za jejich nezralé slovo, a možná by se to i vymstilo v podobě opuštění profesí nebo už škol a učilišť. Je určitě správnější počkat právě na vstup do dospělého života a na to, která volba ho přežije a ukáže svou stabilitu (ať už je trvalým symptomem s identifikačním poselstvím, reaktivním výtvořem nebo „čistou“ sublimací).

Odklad, vyčkání ale zas naráží na úpadek atmosféry pro cvičení intelektu a učení se ve škole na 2. stupni.

Závěry: žádoucí role základní školy⁹³

Dosud jsme zmínili, že by bylo užitečné, aby děti a rodiče získali nejen představu o jednotlivých školách, ale i o tom, jaké cesty (různých tříd) mohou vést k žádoucímu povolání. Jaký je český školní systém a co v něm představují školy různé úrovně, včetně škol vysokých a jejich „konceptu“. To je spíše podnět pro obsahu příruček.

Ale i učitelé a výchovní poradci by měli vysvětlovat výhody a nevýhody tzv. silnic nižší třídy a obtíže, spojené s návratem na dálnici po uhnutí na objížďku: zejména dostat se z OA (tím spíše z OU) na VŠ. Rizikem jinak výhodného zvolení silnice nižší třídy také může být to, že i samo povolání, činnost v něm nakonec prováděná, se svými parametry může lišit: počítače opravovat nebo prodávat je něco jiného než počítače programovat, i když zde téma počítačů zůstává stejné.

Je pravděpodobné, že by bylo lepší, kdyby žáci museli dělat co nejčastěji přijímací zkoušky na SŠ a byli tak donuceni se delší dobu před nimi na ZŠ učit (a někdy tak získat, třeba téměř náhodou, zájem o nějakou kognitivní oblast).

Paralelně s tím by ovšem měly ZŠ takové zkoušky trénovat nanečisto, a žáci být vůbec vedeni k tomu, aby na přijímací zkoušky na SŠ chodili i za cenu rizika, že neuspějí a budou zklamáni. Právě tak by se jim mělo ukázat jejich zkrslující, nedospělé zacházení s časem (představa vlastní všemocnosti v budoucnosti), právě třeba na příkladě zkoušek nanečisto⁹⁴ též vyvracet přehnaná obava z nového prostředí (aby nechodili zbytečně jenom tam, kam kamarádi nebo hlavně kamarádky).

Problém je s intelektuálním ovzduším za situace, kdy většina šikovných dětí odchází na dlouhá gymnázia. Velice přibližně lze říci, že intelektuální učení se ne úplně, ale přesto dost uzavírá v 5. třídě: to nejtěžší, *gramotnost v podobě trivia* většina žáků zvládla; k tomu se přidává „*algebra*“ v širokém slova smyslu, tj. operování se vzorci a dosazování do nich v nejrůznější podobě, nejen v matematice, ale i v češtině, chemii, případně vůči cizímu jazyku (ale tento poslední prvek se nezdá být využíván);⁹⁵ třetím učeným obsahem je jazyk sám, lexikální zásoba a pojmy, gramatika a celkové vyjadřování včetně jeho žánrů (opět bez většího využití cizího jazyka), což samozřejmě i pokračuje i na 2. stupni. Ten je nicméně sycen kognitivně z dost mimoškolních

⁹² „Masérka“ kromě jiných prvků obsahuje i přání nějakého kontrolování vlastní sexuality, což může být opět změněno po vstupu do sexuálního života.

⁹³ Všechny dále uvedené podněty třeba nemůže škola naplnit, ale uvádím ji jako adresáta tohoto výzkumu.

⁹⁴ Takové zkoušky by žákům mohly zprostředkovat objektivnější sebeobraz. Několikrát jsme uvedli, že se žáci podceňují a ze strachu z narušení sebeobrazu nezkoušejí silnici vyšší třídy. Neřekli jsme ale současně, že tato jejich opatrnost má i svou odvážnou a desidentifikační stránku: odmítáním vyšší školy (např. G místo OA nebo SŠ místo OU) děti protestují proti tomu, aby je rodiče viděli ve své prehistorické optice, jako ty malé geniální děti, co zplodili k tomu, aby suplovaly jejich vlastní nenaplněné ambice. Zkusme zkoušky by pak mohly dětem ukázat, že mohou být doopravdy dobré, a to *navzdory tomu*, že si to myslí i jejich rodiče.

⁹⁵ Je pozoruhodné, že při učení se zejména čtení a psaní, většinou též počítání, někdy ještě při „algebře“ během celého 1. stupně se téměř všichni žáci chtějí látku naučit a většinou tak uskutečňují ony abstraktní sublimace, po nichž jsme volali a kterých nejsou schopni později, když jsou starší a měli by k nim mít přinejmenším lepší kognitivní dispozice. Je to paradoxní, ale čtení se tak vlastně učí jako by předčasně – a úspěšně.

zdrojů, a to jednak *koníčky* (z nichž se rekrutuje *volba povolání* anebo kterou samy představují), jednak *psychosexuálními* sociálními zkušenostmi (sexuálními a partnerskými zážitky a ohledáváním tak své vlastní identity, zkušenostmi s tím, co má puberta dělá s výchozí rodinou, desidentifikacemi a novými identifikacemi se vzory, vrstevníky a v kulturních stylech včetně hudby a oblékání atd.).

Tyto dvě oblasti ovšem mohou být v různém vztahu: někdy je původní raný koníček či zájem pubertou téměř nezasažen a trvá dál, jindy je pubertou na chvíli vyrušen nebo dokonce vystřídán, protože ona vyvolala zájem nový nebo vzkřísila opuštěný starý. Takové víceméně „pubertální“ profese jsou v našem vzorku např. *veterinář, zdravotní sestra a lékařka, masérka, policista*, někdy i *kuchař*. Mezi nimi, ale i mezi ranějšími volbami provede postpuberta s její výhružkou realizace přání svou čistku: tomuto třídícímu procesu je třeba nechat čas, případně ukázat (bez nátlaku a vymlouvání) právě praxi profese, např. nejruznějšími exkurzemi – to nejen k odstrašení, ale naopak i likvidaci případného přehnaného strachu.

Už předtím, tak od 7. třídy, by bylo vhodné, byť pracné, mapovat individuální koníčky a zájmy, dávat jim podporu,⁹⁶ a k tomu demonstrovat, jak profese sama a případně její „okolí“ vyžaduje i tradiční školní logické a jazykové operace, znalost cizích jazyků apod.: zažil jsem např. scénu, kdy se Linda J. v 9. třídě tajně pod lavicí učila pravopis, protože, jak říkala, začala ho potřebovat pro svoje (tvůrčí) psaní. Mělo by se uvažovat i o tom, že by jednotlivé skupiny žáků dostávaly podle svých plánů budoucnosti speciálně uspořádané moduly látky.

Pro věk na 2 stupni s jeho potřebou „doopravdy“ a ztrátou čiré intelektuálnosti a abstrakce by asi stálo za to připravovat různé moduly ve formě *projektového* vyučování.

Bylo by přitom vhodné vědět i *plasticitě* některých koníčků a dokázat dětem nabízet podobné alternativy.

Ideální jsou volby *uměleckého charakteru*: pocházejí většinou z doby před pubertou, jsou čistě sublimované a jejich nositelé se často připravují téměř sami. I zde hrozí ovšem riziko silnic nižší třídy (*malíř pokojů* místo možného *návrháře* nebo *architekta*), často kvůli nekultivování verbálních složek projevu, spočívajících např. v referování o tom, co dělám.

Podobné nebezpečí platí i pro zájem o *počítače*. Mou prvotní tendencí bylo varovat před přečeňováním tzv. počítačové gramotnosti. Nicméně se jasně ukázalo několik věcí: zájem o počítače může být stejně raný a v tomto smyslu autentický jako zájmy umělecké; přitom vlastně dost obecný jako zájmy sportovní (cvičení těla, cvičení mozku), svou abstraktností se zejména ve formě programování potenciálně vázat na školní „algebru“; někdy dokonce plnit v pubertě identifikační funkci (jediné stvoření, co Vaškovi rozumí). I zde je ovšem třeba pouhé obratné zacházení s ním doplňovat o přirozený jazyk filozofie počítače, nesoucí přinejmenším elementární meta-analýzy toho, co téměř intuitivně dělám.

⁹⁶ Tak jak nyní např. chce pomoci administrativně i pravopisně slabému Kamilovi s jeho přihláškou na konzervatoř.

PROFI-VOLBA V RŮŽOVÉ TŘÍDĚ

David Doubek, Markéta Levínská

OBSAH

Získání hlavních dat

Třída a její charakter

Přijetí přehled

K formě předkládané zprávy

Klíč k případům

Základní členění

1. Subjektivní zájem a perspektiva

Hledání vnitřku

Zájem a konkrétní škola

Zájem jako interakce, interpretace a konstrukce (zprostředkování zájmu)

Perspektiva (budoucnost/ platnost)

2. Limitující faktory

Limit aktuální nabídky

Jak se to dozvědět?

Limit osobních možností

Limit rodinné tradice

Limit rodinného příjmu

3. Proces volby (Kluci; Dívky)

Shrnutí

Informování se o škole

Celková role rodičů a sociální reprodukce

Spokojenost s volbou

Zodpovědnost za volbu: legitimita volby

Strategie úspěchu a neúspěchu (akomodace a slepota)

Hledání zájmu - tendence, oběti

Závěr

Získání hlavních dat

Základní data o žácích a jejich volbě jsme získali pomocí formuláře, který obsahoval otázky, týkající se volby budoucí profese. Podrobnější informace o tom, jaké motivace je vedly k výběru určité školy, jsme čerpali ze řízených rozhovorů s jednotlivými žáky. Podobné rozhovory, jež se týkaly koníčků, přání a snů ohledně budoucnosti a povolání, jsme vedli v sedmé, osmé a čtvrté třídě. Velmi cenné pro nás byly rozhovory s třídní učitelkou. Celkový pohled na situaci a způsob práce školy při vyhledávání vhodného třetího stupně pro žáky nám podala výchovná poradkyně a zástupkyně ředitelky v jedné osobě. K diskusi se přidala také paní ředitelka. Doplňující informace o středních školách a učilištích čerpáme z jejich webových stránek.

Třída a její charakter

V devátém ročníku bylo v námi sledované třídě celkem 27 žáků, z toho 12 hochů a 15 děvčat. Jedna dívka (Martina) nebyla ze zdravotních důvodů v 9. třídě klasifikována, tudíž jej opakovala. To znamená, že o přijetí na 3. stupeň usilovalo 14 dívek. Bohužel minulý školní rok opakovali osmou třídu dva chlapci (Leo a M.)¹ a jedna dívka (Rozárka). Tudíž vypadli z našeho výzkumu. Jedna dívka si nepřeje být zařazena do výzkumu. Neuvádíme tedy její podrobnou kazuistiku.

Nejstarší žákyně (Simona) se narodila v říjnu 1986.² Dalších sedm žáků se narodilo před zářím 1987. Bořivoj opakoval 3. ročník ze zdravotních důvodů a zbývajících šest (Vítek, Lenka, Petra, Nina, Karla, Jarka) mělo odklad školní docházky (Na konci školní docházky jim bylo téměř 16 let.) Zbytek třídy dokončuje školní docházku v 15 či 15 a půl letech.

Většina rodičů zkoumaných dětí má středoškolské vzdělání: 9 otců a 14 matek; 6 otců a 5 matek má vysokoškolské vzdělání; vyučeno je 7 otců a 4 matky; 2 otcové a 2 matky mají základní vzdělání. V některých případech nemá vzdělání a zaměstnání otců na dítě prakticky žádný vliv, protože s dětmi neudržují vzájemné kontakty.

Co se týče historie třídy: v šestém ročníku odešly tři žákyně (premiantky) na dlouholeté gymnázium. Žádní hoši (ačkoli měli výborná vysvědčení) tuto cestu nevolili. Velkým sociálním zlomem byl pak sedmý ročník, kdy došlo k spojení tříd A a B, jehož důsledkem bylo zdvojnásobení počtu dětí na 30.³ Někteří žáci si stěžovali, že je jich příliš a učitelé je nebudou mít čas zkoušet a tudíž nebudou mít možnost si opravovat známky. Naopak pár žáků spojení tříd vidělo jako možnost pro rozvíjení již navázaných přátelských kontaktů. Dá se říci, že až na drobné verbální potyčky, myšlené jako legrace, proběhlo spojení tříd bez problémů. Samozřejmě, že mělo vliv na strukturu třídy a její společenský život a to víceméně pozitivní.

Během školních let byla třída nucena akceptovat jednotlivce, kteří do ni přicházeli buď, že museli opakovat ročník, nebo se přestěhovali z jiného města, popřípadě byli přeloženi z jiné školy. Až na výjimky⁴ třída nakonec přijala každého. Dokonce v ní v osmém ročníku našel azyl Hubert a v devátém ročníku Ela. Hubert odešel z gymnázia a nechtěl se vracet do původní sídlištní školy. Extrovertní Hubert neměl se socializací v naší třídě prázdné problémy a Ela byla ráda, že zde našla klid, který jí nedopřála základní škola se sportovním zaměřením. Jak Ela, tak Hubert tvrdili, že sociální poměry jsou mezi Růžovou školou a jejich bývalými nesrovnatelné, a hodnotili ji velmi kladně.

Přijetí přehled

Tři žáci, 2 hoši (Svatopluk, Hubert) 1 dívka (Danka) odešli na gymnázium; 17 dětí, 8 hochů a 9 dívek šlo na střední odborné školy, na odborné učiliště s maturitou 2 hoši a na odborná učiliště 4 dívky.

SOŠ: Vyšší odborná škola uměleckoprůmyslová, obor scénická technika 1 hoch (Jonáš), na téže škole, ale obor konstrukce a tvorba nábytku 1 dívka (Ela); Vyšší odborná škola oděvního návrhářství a SPŠ oděvní 1 dívka (Anna); SPŠ elektrotechnická 3 hoši (Vítek, Kamil, Dušan); SPŠ obor výpočetní technika 1 hoch (Čestmír); VOŠ a SPŠ dopravní 1 hoch (Radek); SZŠ obor zubní technik 1 dívka (Žofie). Na obchodní akademii šel 1 hoch a 3 dívky.

Žáci, kteří neuspěli anebo si mysleli, že nemají možnost uspět na státních školách, se rozhodli pro soukromé střední školy: SSS výpočetní techniky 1 hoch (Tomáš), SSS designu 1 dívka (Iva), SSS Danaé 1 dívka (Jarka), Soukromá hotelová škola 1 dívka (Karla).

¹Na konci 8. třídy (2003) odešli na odborné učiliště obor kuchař.

²Simona ze zdravotních důvodů opakovala 4. ročník. Na konci základní školní docházky jí bylo necelých 17 let.

³Od prvního ročníku jsme prováděli pozorování ve třídě A a počet žáků se celou dobu pohyboval kolem 20, v šesté třídě klesl na 15.

⁴Problém s přijetím do třídy mívaly děti, které byly zjevně zanedbávané. Pro ty bylo obtížné získat azyl, byť jen u jednoho jedinca. Tento azyl býval běžně poskytován „domorodým sociálním případům“.

Na SOU uměleckých řemesel 4 letý obor s maturitou starožitník byl přijat 1 hoch (Karel); na SOU 4letý obor s maturitou elektrotechnik také 1 (Bořivoj). Na tříleté učební obory odešly celkem 4 dívky: 2 dívky (Lenka a Simona) na obor aranžér; na obor kadeřnice 1 dívka (Rita) a na obor sklenářka 1 dívka (Petra).

K formě předkládané zprávy

Když jsme zvažovali, jak napsat zprávu o volbě středních škol, rozhodli jsme se nakonec pro soubor kompletních případových zpráv - kazuistik s tématy, která jimi procházejí a která jsou zvláště vypracovaná. Toto řešení dostalo přednost před popisováním po jednotlivých tématech s příklady jednotlivých osudů dětí ze třídy. Důvodů proto je více - praktických i teoreticko-metodologických.

Chtěli jsme předložit etnografickou studii a tak je žádoucí holistický přístup, který popíše danou situaci jaksi kompletně a zároveň v detailu. Jistě je třeba také popsat nějaké obecné rysy, skupinové tendence a typy strategií. Ale bylo by chybou, kdyby tyto pojmové konstrukce nebyly vystavěné na nějaké etnografii, která bude čtenáři k dispozici.

Popisovaný fenomén - volba povolání - je na jedné straně „obecně“ triviální, a tu není třeba komplikovat (každý se snaží najít řešení, na které „má“).

Na druhé straně je každá volba individuálním komplexním krokem, který musí být vnímán v kontextu individuálního osudu - a tady to nikdy není úplně jednoduché, jak dotyčný přišel na to, na co přišel. Sled kroků a strategie tu musí být popsány vždy v kontextu dané individuality, protože to je prostor, ve kterém se rovněž odehrává.

Po devítiletém výzkumu daných tříd máme dobrou znalost individuálních osudů a kontextu, ve kterém k jednotlivým volbám došlo. Tato znalost by měla zaznít a kontexty by měly být předvedeny uceleně, tak aby rozhodnutí byla čitelná na pozadí nějak uceleného obrazu každé individuality.

Dále se domníváme, že celková srozumitelnost textu bude větší, bude-li vždy jasné, jak se kdo rozhodoval po celé délce svého rozhodnutí, než když bude jeho osoba rozptýlena po různých odstavcích, v některých se neobjeví a v jiných zas bude dominovat. Každý případ je zároveň popisován i interpretován podle klíče, který se nachází níže.

Všechny případové zprávy, které mapují kompletně celou třídu jsou zpracovávány podle stabilního klíče, takže představují zároveň jakousi velkou mnohostránkovou tabulku. Zároveň se zachováním kompletnosti jsme se pokoušeli o stručnost, tak aby každý zabral nejvíce stránku.

Celý soubor je přitom rozdělen na dívky a chlapce. Toto dělení je možná zbytečně zvýrazňující - možná by bylo vhodnější jej rozdělit podle typu škol, na které se děti hlásí nebo podle prospěchu nebo úspěšnosti nebo podle přítomnosti či nepřítomnosti hlubokých zájmů, ale toto členění zase umožňuje srovnávání mezi antropologicky významnými kategoriemi a jejich čtení v celku a zároveň reflektuje fakt, že zatímco klukovská skupina nebyla postižena odchody na gymnázia v páté třídě, dívčí ano.

Za kazuistikami následuje shrnutí témat, která se v nich objevují.

Klíč k případům

Toto je klíč ke kazuistikám - případovým zprávám - které následují. Podle tohoto klíče je každá kazuistika sestavena. Je to zároveň jakási malá teorie profivolby.

Základní členění

Při volbě střední školy (která může být taky trochu zavádějícím způsobem nazvána volbou povolání, kterou je ovšem pouze v jakémsi ideálním plánu) se nějaké individuum - žák, musí rozhodnout v deváté

třídě, co se sebou udělá. Přitom si musí zodpovědět různé otázky: otázku kam chce, kudy tam vede cesta, kam může. A nakonec vždy dostane (po přijímací proceduře) realistickou odpověď, na co měl. Tyto otázky - kam chtít, jakou cestu použít a co je v daném případě možné - rozdělíme. Prvním velkým okruhem úvah bude to, jakým způsobem vzniká odpověď na otázku: co (kam) chci? Druhým velkým okruhem bude, jak se řeší otázky na to kudy se jede tam, kam chci a jaká cesta je vlastně vůbec možná. Oba tyto velké okruhy jsou zároveň psychologiem i sociologiem profivolby. První by se mohl nazývat idealismem profivolby, druhý realismem profivolby. Dohromady tyto dvě velké otázky vyplodí konkrétní kompromis, kterým je volba určité školy. V odpovídání na tyto otázky hraje určitou roli samo individuum, kterého se týká a pak různé role hrají různí další lidé v úlohách různých vzorů, interpretů a arbitrá.

1. Subjektivní zájem a perspektiva

Jak přijde někdo na to, co vlastně chce, čím chce být? Mohli bychom uvažovat nad tím, že se nějak zamiluje, zahlédne své povolání jako svůj vysněný obraz a následuje jej. Zalíbí se mu bílý plášť, vůně kolomazi, čistota a úpravnost kanceláře, artistnost výzdoby výlohy a tak podobně. Láska šlehne jako blesk a je to tu. Nebo může uvažovat nad užitečností nebo skvělostí dané profese. Nebo se mu líbí, protože ji dělá táta nebo máma a nic jiného si představit nedovede. Nebo byl tak nějakým koníčkem zaujat, že to chce přetavit do podoby povolání. To vše je možné. Taky se může obávat, co to ta práce vlastně je. Může si být vědom, že práce bude také opotřebovávající praxe, nebo dokonce zoufalá ubíjející úmorná nuda.⁵ Nebo by mohla být, kdyby si člověk špatně vybral. Může se obávat odcizení práce. Možná se nám to zdá jako v daném kontextu nepatřičné filosofování. Ale starost o to, aby práce bavila, tedy aby došlo ke spojení pracovní povinnosti s nějakým hlubším osobním založením, obava o to, aby člověk nedělal něco, co se s ním bude zásadně míjet, je tu a je všudypřítomná.

Uvažujeme-li o své budoucí profesi (že tyto úvahy povstávají v souvislosti s volbou střední škol je pozoruhodný zkrat - faktem ovšem je, že pro děti v daném momentě a subjektivně je většinou diskurs volby střední školy diskursem volby povolání), můžeme se přitom držet různých motivů - někdo chce mít práci, která vynáší opravdu hodně peněz. Někdo se může starat hlavně o to, do jaké míry je jeho sen prakticky uplatnitelný, jakou má hodnotu na trhu práce, protože nebude-li nikdo stát o jeho práci bude to špatné. Někdo se může starat o to, do jaké míry je dané povolání exkluzivní, prestižní, jakou aureolu ve společnosti má. Na základě všech těchto věcí je možné stavět svou spokojenost s profesí, se kterou se třeba jinak vnitřně vůbec neztotožňujeme, není na ní nic vnitřně zábavného. Všemi těmito praktickými a prozíravými „vnějšími“ důvody, které nakonec vycházejí z místa profese ve společnosti, se člověk může řídit při rozhodování se o tom, jakou práci dělat. Ač to možná vypadá cynicky, mohou být nakonec mnohem lepšími cestami k osobní spokojenosti než nějaký vnitřní zájem či koníček. Nakonec se nám takové praktické a prozíravé důvody mohou zdát natolik rozumné a zjevné, že nás překvapí, že si vůbec někdo bere za rádce o své budoucnosti svůj vlastní rozmar, co by jej asi tak bavilo. A přesto - ačkoliv některé děti výše zmíněné praktické a vnější důvody zvažují - si nakonec všichni tu otázku po tom, co by je asi tak vnitřně bavilo, položí. Ne všichni na ni odpoví stejně uspokojivě, podstatné je však, že všichni pocítují tuto starost jako naléhavou a důležitou. Nikdo není takový pragmatik, aby okamžitě své rozmary odsunul do pozadí a vybíral čistě „tržně“. Onen aspekt vnitřního uspokojení, které má náplň profese a nikoli její společenská a tržní hodnota přinést, je brán neobyčejně vážně. Budeme dále říkat tomuto vnitřnímu uspokojení „subjektivní zájem“ a společenské hodnotě „perspektiva“.

⁵<http://www.geocities.com/strollingblackout/workingsucks.html>
<http://www.sacredlands.org/workingsucks.htm>
<http://www.zenzibar.com/Articles/workingsucks.asp>

Hledání vnitřku

Přítom hlubšími, trvalejšími a jaksí samostatnými zájmy se mohou pochlubit jen někteří. Většina vlastně spíš vůbec neví, co je baví natolik, aby si podle toho vybrali profesní orientaci. Proto se onen zásadní zájem musí začasťe najít. Nevyvěrá z přirozené obecné spontaneity zájmů, musí být zkonstruován nebo zpětně zrekonstruován. U příležitosti výběru školy tak probíhá bilanční introspekce a hledání zájmů, které nejsou spontánní, ale v reakci nalezené či stvořené. Lze říci, že v rámci nutnosti pro sebe najít nějakou budoucnost všichni najednou musejí posbírat a vytvořit svou vnitřní osobu. Hledání a konstrukce fundamentálního osobního zájmu je tak pro mnohé překvapivým, trochu nešikovným a ne vždy úspěšným hledáním vnitřku své vlastní osoby. Nutnost se nějak rozhodnout je nakonec hledáním vnitřní identity a integrity.

Zájem a konkrétní škola

Nepovažujeme přitom toto „hledání zájmu“ a konečnou volbu konkrétní školy za identickou věc. Sama volba školy je vždy kompromis, který musí sledovat celou řadu omezení. Ono hledání zájmu představuje takový idealistický předstupeň nebo doprovod k dalším rozhodnutím. Zajímavé je, že by vůbec nebylo nutné toto hledání zájmu podstupovat (možná je to přímo kontraproduktivní) a přesto to všichni zkusí.

Zájem jako interakce, interpretace a konstrukce (zprostředkování zájmu)

Nutnost si vybrat sebou tedy přináší nutnost se v sobě zorientovat a vybrat pro sebe to své vlastní „opravdové založení“. V tomto směru spíš, než by zájmy vedly jednosměrně k volbě povolání, sama volba spíš vede k zájmům. Ty je buď nutné pouze artikulovat, nebo prostě přímo v daném čase vytlouct ze země. Někomu se to podaří lépe, někomu hůře a někomu vůbec. Tento proces přitom neprobíhá jako nějaká čistá introspekce, ale je interakčním procesem, kterého se účastní různé další osoby v různých úlohách interpretů (konzultantů), vzorů k napodobení, iniciátorů. Nejčastěji v úlohách vzorů, interpretů, konzultantů i iniciátorů vlastních zájmů najdeme rodiče. Velmi často jsou to také vrstevníci - kamarádi (u kluků to platí zejména v případě počítačových zájmů). Ale kromě toho je to celá řada vzdálenějších prostředníků, skrze které k dětem profese promlouvají - například v případě zájmů o vojáky, hackery atd.

Z různých prostředníků zájmu mají rodiče specifické postavení dané ambivalentními vztahy, které k nim jejich dospívající děti mají. Vždy tu nacházíme nějakou nápodobu, vyslechnutí, spojené s odporem a odklonem. Ale v daném souboru jsme se neseťkali s žádným výrazným konfliktem. Jako by na něj bylo příliš brzo, nebo byla daná situace chápána jako natolik vážná, že byly potenciální konflikty odsunuty do pozadí a byla vyhledávána celkem jednoznačná rodičovská podpora (porada).

Perspektiva (budoucnost/ platnost)

Vedle starosti o vnitřní naplněnost se přirozeně mnoho dětí ptá, k čemu to bude, co z toho bude, kam to vede (ve smyslu užitečném). Když pak hovoří o důvodech své volby, společenskou a tržní užitností/ hodnotou dané profese (nebo oboru) obhajují své zájmy, nebo své zájmy artikulují v nějaké souhře s těmito společensky legitimizačními důvody.

Volba střední školy, která je chápána jako volba profese je bilanční situací, která přináší najednou nutnost nějak zkonstruovat svou osobu, která se až dosud vznášela v jaksí nekonečném proudu času zaujatá tu tímto, tu tímto.

Tuto konstrukci je nakonec nutné nějak vytvořit. Dále je nutné ji legitimizovat. Vytvořit nějakou legendu k tomu, proč něco chtít. Ta je tvořena zčásti vnitřními legendami (baví), zčásti vnějšími legendami (je uplatnitelné, společensky objednané). Někdy, když se vnitřní legenda nenajde, je možné se odkázat jen na společenskou objednávku. Ta může být v legitimizačním úsilí viděna jako obzvlášť opravňující, pardonizující.

Nebo je v tomto identitním ohledu osoba již pevná (má jasnou odpověď na to, co ji baví) a pouze hledá praktické řešení, jak toto „baví“ uvést do reality.

2. Limitující faktory

Jakmile je odpověď na to, co chtít nalezena, musí se zvážit otázky: jak se k tomu dostat (kudy vede cesta) a co je vlastně možné. Konstrukce toho, co chtít byla rovněž sociální, neboť používala různých prostředníků. Nyní se však do hry dostávají sociální fakta, která celý výběr vymezí a omezí.

Limit aktuální nabídky

Nabídka možností je vždy nějak konečně omezena tím, jaké školy existují. I když by si někdo přál chodit do střední školy kosmických letů, automobilového designu, ošetřovatele v ZOO, nic takového neexistuje. Je třeba se tedy přizpůsobit a najít to nejbližší, co vyhovuje. Tady se setkáváme s omezeními, která vytváří společnost a její nabídka. Je to omezení, kterému podléhají všichni bez ohledu na prospěch atd. Je to omezení, které stojí nad rodinnými i individuálními přáními. V ideálním případě, kdy dítě a jeho rodiče jasně rozumí tomu, co která škola opravdu znamená a vědí o všech, které jsou k dispozici, jde jen o to, najít to nejbližší k původnímu přání (například přání „dělat programátora“ se promění na střední průmyslovou školu elektrotechnickou, obor automatická technika). Problém je v tom, že jednak všichni se o všech možnostech nedozvědí, ale především je otázka, zda správně porozumí k čemu daná škola opravdu vede a jak daná škola s přáním koresponduje. Za klíčový problém či limit zde vidíme interpretaci aktuální nabídky škol.

Jak se to dozvědět?

S tím přímo souvisí otázka, jak si dotyční zjišťovali informace, jakou představu o tom, kam co vede, měli. (To už ovlivňují faktory, ovlivňující i bod dvě – tedy zda a jak byli dotyční schopní se v nabídce vůbec zorientovat). Tady hraje rodina velkou či zásadní roli. Nevybírá se z totální nabídky, ale z nějakého výběru, ke kterému se daná rodina dostala. Tento výběr není průzračný, ale podléhá interpretaci – ta škola dělá asi to, ta asi to, to se asi bude hodit k tomu „zájmu“, to asi ne. „Pouhé“ informování se je jistě vyhledávací, ale je především a hlavně interpretačním procesem, který nevede k jednoznačným výsledkům a hodně závisí na schopnostech těch, kdo vyhledávají.

Limit osobních možností

Vždy jsou přitom nějak individuálně omezeny možnosti výšky, jak vysoko lze mířit. Hlavním limitem je tu jednoznačně prospěch a celkový studijní kredit, který se projeví především u přijímacích zkoušek. Samotný prospěch v sobě vždycky spojuje osobní talentovanost, vůli s rodinným pozadím. Tam, kde je všechno deficientní, je i prospěch špatný a představuje limit možného. Na řadě škol rozhoduje u přijímaček právě prospěch. Pro někoho jsou tam otevřené dveře bez přijímacích zkoušek, pro někoho jsou automaticky zavřené. Ten kdo je celkově studijně disciplinovaný (má vysoký studijní kredit), u přijímacích zkoušek uspívá a naopak.

Osobní možnosti jsou zčásti jaksí nehybným „objektivním“ sociálním (prospěch) a psychologickým faktem (talent), ale zčásti také pohyblivou interpretací – sebe-interpretací zejména tam, kde panuje strach z vlastního selhání u přijímaček nebo obava z toho, jak bude kdo zvládat předměty na střední škole.

Limit rodinné tradice

Zde se setkáváme s omezeními z možné rodinné tradice. Tato omezení nevidíme ani tak jako, že by syn musel přebírat otcovské řemeslo, ale spíše ve vysokých ambicích některých rodičů. Omezení tu nejsou vlastně obvykle vyjádřena pozitivně: musíš toto, ale negativně, jako mantinely, ve kterých se dítě má při volbě pohybovat. Pro rodiče vysokoškoláky obvykle platí, že jejich potomek by neměl jít jen tak do učení. Nebo to někteří rodiče formulují tak, že je jedno, co si vybere, ale musí to být s maturitou. Celkově pak to lze chápat asi jako tlak na to, aby se děti na žebříčku vzdělání neoctly níž, než jsou rodiče.

Limit rodinného příjmu

Pokud dítě neuspěje na státní škole, má obvykle šanci se dostat na soukromou, kde se ovšem platí školné. Pro část rodin je takové řešení nepřijatelné a tak buď tlačí na přijetí na státní školu nebo musí ustoupit a nechat dítě jít na něco, co je mimo původní přání či se musí jít níž, než by se chtělo - na učiliště. Naopak pro rodiče dítěte, které mělo nepříliš dobrý prospěch, to je možnost prospěchové omezení obejít a dítěti střední školu koupit.

Tyto omezené úvahy platí především pro Prahu a jiná velká města. Na venkově se k tomu vždy nutně ještě připojí limity spojené s náklady na mobilitu dítěte - zda budou mít na internát, dojíždění atd. Takové případy ovšem v našem souboru neřešíme.

3. Proces volby

Subjektivní zájem a perspektiva jsou podrobeny zmíněným omezením a je nalezen nějaký kompromis. Tím není řečeno, že se vždy musí začít od zájmu nebo perspektivy. Mohu začít od omezení a teprve na základě definovaných možností zvažovat, co tedy vlastně chci. Proces volby je interpretačním procesem, kde se nejdřív nějak zkonstruuje a legitimizuje zájem a tento zájem se musí podřídit jednak nějak interpretované nabídce škol a dále různým omezením, vyplývajícím z osobních schopností a rodinné situace.

Kluci – Přehledová tabulka

Jméno	Soukromé (P) / státní (S)	Kam chtěli (1)	Alternativy (2,3)	Přijata/a	Způsob přijetí	Průměrný prospěch		Známky z ČJ			Známky Mat			Vzdělání matky	Vzdělání otce	Doučování
						pol.8.	kon.8.	pol.9.	kon.8.	pol.9.	kon.8.	pol.9.	kon.8.			
Svatopluk	St	1. Gymnázium	2. Gymnázium	na 1./1. termín	zkoušky z ČJ, M	1	1	1	1	1	1	1	1	SŠ, sekretářka	SOU (truhlář)	ne
Hubert	P	1. Gymnázium	2. Gymnázium 3. Gymnázium	na 2./na 1. termín	zkoušky z ČJ, M, AJ, pohovor, úspěš na 2 školách	1,71	1,76	1,21	3	2	2	1	1	VŠ (metodická poradkyně na VV)	VŠ	přípravné kurzy, doučování z ČJ, M
Matěj	St	1. Obchodní akademie	2. Nedával	na 1./1. termín	přijímačky Čj, M	1,74	2,29	1,71	3	4	3	2	3	SŠ	SŠ	neví se, na Čj byl jednou
Radek	St	1. Střední prům. škola dopravní	2. Střední prům. škola elektrotechnická	na 1./1. termín	bez přijímaček	1,21	1,36	1	1	2	1	1	2	SŠ (zdravotní sestra)	SŠ (letišť. supervizor)	ne
Kamil	St	1. Střední průmyslová šk. elektrotechnická	2. Střední prům. škola elektrotechnická	na 1./1. termín	bez zkoušek díky prospěchu	1	1	1	1	1	1	1	1	VŠ	VŠ	ne
Jonáš	St	1. Střední umělecko-průmyslová škola.	2. Stavební průmyslovka	na 1./1. termín	test z ČJ, všeobecný test, talentové zkoušky 3 obrazy, rozhovor	1,07	1	1	1	1	1	1	1	SŠ, dlouhodobě v ZUŠ, obor kreslení, vytvářá výchova	VŠ, podnikatel domácnosti	ne
Vítek	St	1. Střední průmyslová škola elektrotechnická.	2. Střední průmyslová škola elektrotechnická	na 1./1. termín	bez přijímacích zkoušek	1,14	1,14	1	2	2	1	1	1	VŠ	VŠ	ne
Dušan	St	1. Střední technická škola ministr. obrany	2. STTS ministr. obrany 3. SOS elektrotechnická, strojní	na 3./III. termín	na 1. a 2. termín skládání písemné zkoušky z M ČJ, AJ fyzické testy a psychologické testy, na 3. nemusel skládat zkoušky, dostal se díky průměru	1,71	1,57	1,36	2	3	2	2	2	SŠ (referentka)	SOU, (dělník)	AJ (u laciné paní)
Tomáš	P	1. Střední prům. škola elektrotechnická	2. SPŠST 3. Soukromá střední škola výpočetní techniky	na 3./II. termín	zkouška z ČJ a M a dalších věcí, ale nakonec na prospěch	1,64	1,93	1,5	3	3	2	2	2	SŠ min	SŠ	Krátké doučování před zkouškami matematika a čeština.
Čestmír	St	1. Střední průmyslová škola, výpočetní technika	2. tamtéž	1. termín		1,5	1,57	1,29	2	2	1	1	2	SŠ, daňový poradce	SŠ, podnikatel	ne
Karel	P	1. Střední odborné uč umělecko-fremeslné tvorby.	2. soukromá stř. škola reklamní tvorby. 3. SPŠ zeměměřičská	na 1./1. termín	talentové zkoušky, slovní a větný rozběr, diktát, dějiny umění	2,13	2,43	1,93	3	3	2	3	3	SŠ (zdravotní laborantka)	SŠ (finanční exekutor)	ne
Bořivoj	St	1. SOU elektrotechnické	2. SOU elektrotechnické	1./1. termín	Výběrové řízení, kterého se neúčastnil.	1,86	2	1,79	2	3	2	2	3	SOU (klempíř)	SOU (obsluha v denním baru)	chemie

Klukovská skupina – některé důležité pojmy.

Během let jsme mezi kluky identifikovali dvě významné polarities ohledně vztahu k volnému času a jeho náplni. Tyto polarities se objevovaly od první třídy a projevovaly se různě podle věku. Na jedné straně to byli „frajeři“, nebo jinak „hráči“, vyznačující se tendencí k soutěživým hrám, risku, zábavě, rozvíjení erotických vztahů s dívčí skupinou, provokaci, sportu a určitým přehlížením nebo nadřazeným postojem k prostomyslnému školnímu snažení. Co frajery interesovalo byl jakýsi permanentní proud zábavy a orientace na dívky. Tím se nechce říci, že by to byli prospěchově horší žáci nebo žáci vysloveně antiškolně orientovaní. Je pravda, že mezi nimi nebyli čistí premianti, ale někteří premianti se s postupující pubertou do tohoto kroužku také drali. Na druhé straně byli „vynálezci“ (dříve „herci“), vyznačující se tendencí k uzavírání poněkud mnišských odborných kroužků, orientací na vědecké fantastično a budováním technických zájmů a koníčků a ignoraci dívek. I mezi nimi se najdou prospěchově lepší a horší. Mezi nimi se ovšem nachází více premiantů. Tyto polarities se co do rozvrstvení mezi konkrétními kluky ve třídě měnily a posouvaly a tak nelze o nikom říci, že by byl čistě to nebo ono. V kazuistikách se na tyto dvě polarities odkazujeme, neboť s hledáním zájmů a celkovou přípravou na další budoucnost souvisejí.

RADEK

Přihláška:	Vyšší odborná škola a střední průmyslová škola dopravní Pha 1, Masná 18 - provoz a ekonomika dopravy, letecká doprava
Náhradní přihláška:	Střední škola elektrotechnická, Pha2, Ječná 30
Přiját:	I. termín
Způsob přijetí:	bez přijímaček

Zájem a perspektiva

Radek nehovoří o žádném zájmu, který by ho k volbě povolání vedl. Naopak zdůrazňuje rys perspektivy – je nejpragmatictější ze všech kluků. Říká, že na letišti je *slušný plat*, a místo mezi letištním personálem vidí jako perspektivní zaměstnání, neboť *létat se bude pořád*. Chce dělat *prostě něco na letišti*, a neupřednostňuje žádnou konkrétní inkarnaci – je mu dle jeho vyjádření momentálně jedno, co to bude, jestli bude *prostě nějaký letištní personál* nebo půjde dál na VŠ a bude *pilot*.

Z minula u něho nenacházíme žádné specifikované zájmy. Je to jeden z nejoblíbenějších kluků ve třídě, ale nevyznává a nevyznával žádnou specifickou zájmovou činnost, kromě obvyklého hraní si a sportování.

Při rozhodování o škole uvádí, že se *rozhodl sám*. U vlastní konkrétní volby dané školy uvádí, že se *jen tak bavil s lidma*, dokonce popírá i přímý rodičovský impetus a celkově se staví nad situaci: *Já jsem to tak neprožíval, žádný zdroje jsem nehledal*. Ani se školními autoritami se neradil.

Tento chladný postoj je ovšem trochu narušen faktem, že jeho otec pracuje na letišti. Nějaký vliv tu tedy je a je možné jej interpretovat různě. Nelze stoprocentně říci, zda mu imponuje otec, ale zapírá to; nebo mu imponuje prostředí letiště, které díky otci zná; zda mu imponuje otcův plat; nebo zda byl tento aspekt (jakéhokoli povolání) v rodině zdůrazňován; nebo zda ve zdůrazňování lukrativnosti se jedná o součást masky zakrývající nápodobu otce; nebo zda se jedná o nedostatek představitosti, která by jej vyvedla z rodinného kontextu toho, co zná. Z předpuberty ovšem víme, že jeho identifikace s otcem byla velká, jedna z nejméně problematických, se kterými jsme se setkali – byli to velcí kamarádi, a tak se nejvíce přikláníme k interpretaci, že se jedná o následování otcovského vzoru, zakryté pubertální rétorikou.

Elektrotechnická škola je patrně zvolena jako hypotetická alternativa z důvodů, které uvádějí i jiní: že jej baví počítače, a tudíž by jako druhá možnost bylo přijatelné něco kolem počítačů.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat
pol. 8.	1,21	1	1
kon. 8.	1,36	2	2
pol. 9.	1	1	1

Radek patří mezi premianty. Tento prospěch mu poskytoval velké možnosti a byl jeho automatickou propustkou na školu, kterou si zvolil. Zda fakt, jestli bude nebo nebude muset dělat přijímačky, ovlivnil jeho konkrétní volbu nevíme, nehovoří o tom.

Rodinná situace

Radkova rodina je nerozvedená, oba rodiče jsou zaměstnaní. Rodina je po hmotné stránce slušně zajištěná. Škola, na kterou se Radek dostal je státní, tudíž rodiče nebudou muset platit školné. Ale ani kdyby museli, neznamenalo by to patrně omezení. Oba rodiče mají středoškolské vzdělání. Podle úspěšné Radkovy školní kariéry na ZŠ lze usuzovat, že rodina je pozitivně proškolsky orientovaná. Otec pracuje na letišti jako supervizor, matka je zdravotní sestra. Tím, že se hlásí na školu, která může vést k témuž zaměstnání jaké má jeho otec, pokračuje Radek v rodinné tradici, ať už je tím středoškolská trajektorie nebo na letišti orientovaná kariéra.

Hledání kompromisu – proces volby

Díky dlouhodobě dobrému prospěchu a dobré rodinné situaci nestálo Radkovi v cestě nic, kromě aktuální nabídky možností středoškolského vzdělání.

Nic přímého se o Radkově zájmu nedovídáme, ale přepokládáme, že je nějak inspirovaný otcovým zaměstnáním. Je to *dělat něco na letišti* a k tomu se musela najít vhodná škola, kterou SPŠ dopravní se zaměřením na leteckou dopravu nejspíš je. V tomto hledání – artikulaci sehráli určitě nějakou roli rodiče a blíže neurčení *lidi* kolem (myslí se tím patrně vrstevníci, nikoli strejdové nebo učitelé), od kterých se o existenci školy dozvěděl. V daném případě se nejedná v pravém slova smyslu o kompromis, ale prostě o nalezení poměrně přímé cesty. S tímto řešením jsou všichni zúčastnění (Radek a rodiče), spokojení.

MATĚJ

Přihláška:	Obchodní akademie, Kollárova, Pha8.Karlín
Náhradní přihláška:	Nic
Způsob přijetí:	Přijímačky Čj, M (Před zkouškami volali, že mají volné kapacity, obchodky již nejsou takový boom, jak bývaly, berou i bez přijímaček, týden po zkouškách.)
Přiját:	I. termín

Zájem a perspektiva

Jako svůj dominantní zájem Matěj představuje *počítače*. Jako dětský sen uvádí, že chtěl být *policajt*, ale to prý zavrhl. Druhý současný zájem uvádí vaření, že jej *hodně baví vařit*, takže přemýšlel i chvíli nad *hotelovkou*, ale to zavrhl s tím, že *na to, aby se to učil ještě další čtyři roky, ho to zas tak nebaví*. V úvahách nad tím, jakou školu tedy zvolit vycházel z toho, aby to bylo *něco s počítačema*. Ačkoliv si nakonec nevybral přímo na počítače orientovanou školu, ale obchodní akademii se zaměřením na výpočetní techniku, což je určitý kompromis (viz dále), přesto uvažuje o tom, že *by z ní pak mohl jít zas na nějaký ty počítače*. Pokud jde o obsah toto počítačového zájmu - co ho baví, tak je to *třeba něco vymejšlet, psát v tom, no i hraní, no*. Na dotaz ohledně programování odpovídá, že zkoušel *nějaký ty www stránky*, což dělal podle *nějakých těch časopisů a jak tam tohle popisují*, což bylo dle jeho mínění *takový jednoduchý*, ale na něco složitějšího se prý zmuže časem, až bude starší. Jeho zájem není příliš expertní ani vášnivý a sám se nezařazuje mezi *ty co sedějí u počítače pořád*, ale mezi *ty, co na tom nejsou tak závislý zase*. Zájmu o počítače přikládá přitom velkou váhu, protože - na rozdíl od vaření - předpokládá, že by u toho vydržel určitě čtyři roky a možná i trvale. Interes v počítačích je zároveň jakási třídní epidemie, vlastně všechny kluky baví hrát si s počítačem a jak se zdá, je to jediná věc, která je v jejich sebezpytu přesvědčuje o své hloubce a trvalosti. Komunikační potenciál, který všeobecná záliba v počítačích má, je třeba brát vážně. To, že se jedná zároveň o dobrou zábavu, i zábavu společnou, jejich moc zesiluje. Nechceme říci, že počítače někoho baví, protože to baví i jeho kamarády; ale rozhodně sdílení této záliby je její významnou součástí a tak mají ostatní kluci ve třídě

pozici jakéhosi konzultanta při onom hledání vnitřního zájmu. Matěj přitom nepatřil ke třídní skupině „vynálezců“ - technicky koníčkářsky orientovaných kluků, byl to spíš „frajera“ a sportovec.⁶

Při volbě konkrétní inkarnace dostal od své matky na vybranou školu, na které by si přála, aby šel. (Ona informace o možnostech získávala z Internetu.) V nabízeném vějíři si vybral danou školu, zejména podle těch počítačů, že se tam s počítači pracuje ve výuce a *hodně věcí je tam na těch počítačích*. Matka tak vytvořila prostor výběru a zároveň asi svou iniciativou přiměla Matěje, aby si ujasnil, co jej baví.

Pokud jde o perspektivu, jeho volba není nijak strukturovaně motivovaná užitečností, uplatněním atd. Jedinou zmínku nacházíme právě v odkazu na to, že tato OA je *jedna z těch lepších*, takže po jejím absolvování by bylo možné *jít zas na nějaký ty počítače*, což může znamenat i opatrné vysokoškolské ambice, i odkaz na nějakou práci s výpočetní technikou.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat.:
pol. 8.	1,74	3	2
kon. 8.	2,29	4	3
pol. 9.	1,71	3	2

Matějův prospěch je průměrný až mírně podprůměrný. Nemohl si pomýšlet na příliš prestižní průmyslové školy, kde by v konkurenci s lépe prospívajícími dětmi byl jeho prospěch handicapem. Známky z matematiky nejsou vyloženě špatné, ale neukazují zároveň přijímající škole matematicko technického talenta. Vzhledem ke známám z češtiny se nejeví ani gymnázium jako příliš schůdné řešení.

Rodinná situace

Rodiče jsou nerozvedení, zaměstnaní a oba mají středoškolské vzdělání. Jsou víceméně proškoleně orientovaní, a rádi by, stejně jako i sám Matěj, viděli jeho školní situaci lépe, ale Matěj je znám svou roztěkaností a malou schopností plánovat, takže je klidně schopen své zisky promrhávat a tak na tom není ve škole tak dobře, jak by asi chtěl být. Matka měla jasnou představu v tom, jak nechce, aby to při volbě školy dopadlo, o čemž svědčí, že vybrala paletu středních škol a dala mu na vybranou, ale nenechala jej vybrat si cokoli, jít níž. Ekonomicky by patrně ani soukromá škola nepředstavovala problém, takže středoškolské vzdělání by bylo dostupné. Svou volbou víceméně pokračuje v rodinné tradici, matka byla s jeho volbou spokojená.

Proces volby

Iniciátorem rozhodování byla matka, která vybrala paletu škol a z těch se vybíralo. Další informace sbíral od učitelky. Nejdříve uvažoval o průmyslovkách, kvůli počítačům, jezdil se na ně i podívat, ale pak se rozhodl pro OA. Důvody byly patrně v kombinaci prospěchových omezení a zvážení onoho zájmu o počítače, který nebyl shledán natolik technickým, aby kvůli němu stálo za námahu dostávat se na specializovanou odbornou školu. OA je obhajována, že je blízko, *jsou tam ty počítače, na které beztak chtěl jít*, a nějaké speciálnější pokračování je tedy možné. Dále tam jdou dvě spolužačky a to je také vnímáno jako klad (neodvážil bych se tvrdit, že to byl důvod, ale svou roli to určitě také hrálo). Podstatnější cíl, než počítačová specializace třeba v rámci nějakého učiliště s maturitou, bylo zjevně dostat se na střední školu a k tomu se napadlo všechno úsilí. Matěj docházel na přípravné kurzy na OA a dal si tam přihlášky v obou kolech. Při přijímačkách byl úspěšný, ale patrně by uspěl i kdyby nebyl, neboť škola měla dostatek volných kapacit. S volbou je spokojen.

⁶ Ohledně těchto kategorií (Vynálezci, Frajeři) viz Doubek, D.; Rybová, M. Kamarádství a hygiena. In PSŠE. 4. třída. Praha: PedF UK, 1999.

SVATOPLUK

Přihláška:	SOU elektrotechnické Českobrodská 32, Pha 9, obor: mechanik elektronik (maturita)
Náhradní přihláška:	SOU elektrotechnické Novovysočanská Pha 9, obor mechanik elektronik
Přijetí:	1/I. termín
Způsob přijetí:	Výběrové řízení, pohovor.

Zájem a perspektiva

Svatopluka baví *hlavně ten počítač*. Dále lepší plastické modely a je jedním ze skupiny třídních „vynálezců“. Technika je pro něj jasným koníčkem, i když přiznává, že *povrchně ho baví hodně věcí*, zejména sporty. Není tedy tím vysloveně extrémním vynálezcem. Po celou základní školu osciloval mezi vynálezci a frajery a v některých letech působil i jako jakýsi most mezi polaritami. Zájem tu patrně předcházela samotný rozhodovací proces a nebyl tedy vyvolán nutností si něco vybrat. Výběr vlastní školy prý byl dlouhý, ale probíhal *hlavně mezi téma elektrotechnickéjma*. Zvažování zájmů a jejich možných inkarnací přitom hodně diskutoval s rodiči, hlavně s mámou a tetou. Rovněž sám vyhledával informace v knihách a na Internetu. Procházel různými obdobími, kdy se „zamilovával“ do různých směrů, uvažoval ještě o učňovském oboru kuchař, protože ho *baví vařit*, ale nenašel žádný s maturitou a tak tuto možnost zavrhl.

Tím se dostáváme k otázce perspektivy - ačkoli o přímém uplatnění Svatoopluk nemluví a zdůrazňuje hlavně zájmový aspekt, důrazem na maturitu poukazuje na otevřenost k dalšímu studiu, ke kterému je maturita předpokladem, a na celkově lepší pozici na trhu práce, kterou člověk s maturitou má. Lze předpokládat, že na to buď pomyslel sám, nebo mu to zdůraznili jeho konzultanti - rodiče a teta. Explicitně sám Svatoopluk v dotazníku uvádí jako své plány po střední škole *studovat*, tedy opět spíše ten zájmový cíl, než nějaká utilita, či společenská objednávka.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat:
pol. 8.	1,86	2	2
kon. 8.	2	3	2
pol. 9.	1,79	2	3

Svatoplukův prospěch je průměrný nebo mírně podprůměrný a vyrovnaný. Tento prospěch mu nedovoluje pomýšlet na hladký úspěch na prestižnějších středních školách, ale je zase velmi slušný pro adepta SOU. Rovněž známky z matematiky neukazují přijímající škole nadprůměrného matematika. Pokud by se hlásil na výběrovější školu, jeho prospěch by byl handicapem, i když by mu možná v takovém pokusu nebránil. Sám je, přes svůj nepremiantský prospěch, ve třídě řazen spíše k těm klukům, kteří se učí (vynálezci).

Rodinná situace

Rodiče jsou nerozvedení a zaměstnaní. Oba jsou vyučení. Otec pracuje jako klempíř a matka pracuje jako servírka v denním baru. Jsou určitě dosti proškolně orientovaní a svého syna v odborných, vzdělávacích zálibách podporují. Matka podporuje jeho zálibu v počítačích potud, pokud se zajímá *o to co je uvnitř*, hrani se snaží regulovat. Určitě jim jde o to, aby se jejich syn posunul na vzdělávacím žebříčku výš, než jsou oni sami. Jejich finanční situaci neznáme, předpokládáme, že by si mohli dovolit syna podporovat i na soukromé škole, k tomu však nemuselo dojít. Svým úspěchem na SOU s maturitou posouvá laťku rodiny výš, překračuje rodinnou tradici.

Proces volby

O volbě konkrétní školy uvažoval prý déle, patrně by chtěl nějakou elektroprůmyslovku, ale zároveň chtěl podle všeho bez rizika uspět. Znamky mu nedovolovaly moc široký výběr a překonat je v rámci přijímaček si asi netroufal, možná se to zdálo příliš riskantní. Požadavek maturity zároveň omezoval možnosti z druhé strany. Přitom tu byl vnitřní zájem o něco s počítači, elektronikou s čímž by nějaká snadněji dostupná stavební či strojní průmyslovka nebyly kompatibilní, byly by pouze utilitární. Volba odborného učiliště elektrotechnického s maturitou je tak kompromisem - je to „něco s elektrotechnikou“ a maturita tu je, přitom byl přijat „na prospěch“ v jakési „o stupeň níže“ položené luxusní přijímací cestě, jakou procházejí opravdoví premianti na prestižní elektroprůmyslovky - na jistotu, bez přijímaček.

V tomto procesu hledání hrála prvotní korekční roli, která byla později Svatoplukem pozapomenuta, výchovná poradkyně, na jejíž doporučení Svatopluk absolvoval profi-testy zadávané psycholožkou. Jejich cílem byla eliminace matčina ambiciózního přání, aby Svatopluk studoval na gymnáziu.

Dalšího procesu hledání optimální strategie se účastnila celá rodina - ve vyhledávání informací a posuzování toho, co by bylo nejlepší. Zvláštní role připadla tetě, která totéž absolvovala před rokem se svým synem, jenž šel rovněž *na učňák*. Jakoby se tedy v tomto případě v rámci celé rodiny hledala opatrná, tak trochu známá a jistá cesta, jak pozvednout syna na společenském žebříčku výše, kde jak jeho osobní zájem, tak nutnost hru „uhrát“, uspět měly stejnou váhu. Příliš vysoká hra by nemusela být úspěšná (a kdo moc vybírá, přebere), soukromá škola by možná příliš napjala rodinný rozpočet; učiliště je pro rodiče známá cesta, ale maturita je tu nezbytnost, protože otvírá dveře výš.

KAMIL

Přihláška:	Střední průmyslová škola elektrotechnická, Ječná 30, Praha 2, obor 1. Elektronické počítačové systémy, 2. automatická technika.
Náhradní přihláška:	Střední prům. škola elektrotech., V Úžlabině 320, Pha 10 obor: 1. elektronické počítačové systémy, 2. Automatická technika
Přiját:	I. termín
Způsob přijetí:	Bez zkoušek díky prospěchu

Zájem a perspektiva

Kamil říká, že *na začátku nad tím vlastně vůbec nepřemýšlel, já jsem vlastně vůbec nevěděl*. Když se musel rozmyslet, co bude dělat, jeho první krok bylo vybrat si *nejdřív, co by ho asi nejvíc bavilo*. Pak zjistil, že nejvíc by ho asi bavilo *pracovat s téma počítačema*. Během let chtěl být údajně vším možným, od dětského *popeláře*, přes *veterináře* a spoustu věcí, na které si ani nevzpomene, až nakonec přišel na *ty počítače*. Tato sebeidentifikace jako počítačového experta je přitom trochu zvláštní a v delším časovém horizontu překvapivá. Domníváme se, že více než u jiných je založena v tom, že počítače jsou to, o čem u kluků jde, to o čem se mezi nimi mluví a na základě čeho je možné se s nimi kamarádit. Vycházíme přitom z toho, že významnou částí celého vyjednávání o budoucnosti, je Kamilův kamarád ze třídy. Vůbec tenze mezi jeho rodinou (matkou) a jeho kamarády - vrstevníky formují mnohé z Kamilových osudů a mají významný dopad i na jeho profivolbu. Kamilova matka se postarala o to, aby on a jeho kamarád ze třídy šli dokonce do téže třídy na stejné střední škole. Po celou školu vykonávala nad Kamilem jakýsi hyperprotektivní dohled - nepouštěla ho s jeho vytouženými kamarády na školy v přírodě, omezovala jeho odpolední kamarádské kontakty, zkrátka chránila jej před nástrahami „špatných kamarádů“, jak jen to bylo možné. Pěstuje v něm zvyky vysoké kultury, Kamil stále ještě chodí na hodiny klavíru. Kamil zase na oplátku nejvíce sní o svých vrstevnicích a jaký by s nimi byl sladký život, kdyby mohl probíhat naplno. V rozhovoru jako jediný uvádí, že kdyby mohl hrát ve filmu, chtěl by, aby to byl film z prostředí školy, kde hrají kluci a holky v jeho věku (ten „pravý život“). O klavíru říká, že ho baví a že by chtěl v budoucnu *mít nějaký kvartet se stejně starýma, i když by se to nejmenovalo kvartet, by to nebylo takový intelektuální, ale spíš... populární hudba*. Nyní to vypadá, jakoby si v prostředí „kontrolovaného kamarádství“ mohl dělat, co bude chtít. Matka, která chrání jeho život před kamarády, mu vymezila prostor a on si vybral svůj zájem (podle kamarádů) a ona zařídila opět v mezích možností ochráněné prostředí.

Z hlediska uplatnění, perspektivy uvádí, že by chtěl na vysokou školu, ale vidí to jako velmi vzdálené a závislé na tom, *jak mu půjde ta střední škola*. Žádný další odkaz na využití či praktický rozměr svého zájmu neuvádí.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat.
pol. 8.	1	1	1
kon. 8.	1	1	1
pol. 9.	1	1	1

Kamil je nejlepší žák ze třídy s dlouhodobě 100% úspěchem - samými jedničkami. S takovým prospěchem si mohl vybrat takřka cokoli a je s podivem, že se nepřihlásil na nějaké gymnázium. S disciplínou, kterou má, by jistě zvládl i přijímačky, pokud by je musel skládat. Nejméně sedm let již chodí na LŠU na piano a nenechal toho, takže i nějaká konzervatoř by byla možná dostupná. Prospěch v jeho případě nepředstavoval žádný limit.

Rodinná situace

Oba rodiče jsou nerozvedení, dobře zajištěni, vysokoškolsky vzdělaní. Rodina je jednoznačně silně proškoleně orientovaná. Otec ve školním diskursu takřka nefiguruje, naopak matka tu pevně kontroluje situaci a syna silně ovlivňuje a směřuje. Velkou disciplinací udržovala synův skvělý prospěch. Volba prestižní elektroprůmyslovky, na kterou může navázat vysoká škola, je předběžným sledováním rodinné úrovně vzdělání. Těžko říci, jestli následuje rodinnou tradici, ale dá se říci, že v mezích tolerance stanovené matkou, ano.

Proces volby

Zdá se, že v tomto případě vůbec nebylo nutné nacházet kompromis vzhledem k vnějším omezením, daným rodinným rozpočtem nebo prospěchem. Vše bylo možné. Kompromis se spíše hledal mezi silnými požadavky matky a Kamilovou touhou po individuálním prostoru ve světě vrstevníků. Tento kompromis nebyl nalézán vně, ale byl vlastně hledáním toho, co z Kamilova osudu si matka udrží a co zůstane jemu. Přitom Kamilovi nešlo o to, vybojovat prostor pro nějaký svůj silný koníček, ale aby mu vůbec něco zbylo. Toto něco přitom nebylo ukryto uvnitř jeho osoby, šlo o to, co si bude smět vypůjčit od svých spolužáků - vrstevníků. Tento věčně zamilovaný nešťastník chtěl nejprve na obchodní akademii - sotva kvůli svému zájmu o podvojně účetnictví, ale nejspíš proto, že tam jde ze třídy několik dívek i jeden kluk; matka ho odradila a těžko říci, zda kvůli dívkám (těmto nebo jiným, které by na OA určitě byly a na mnišské technické škole nebudou), nebo kvůli nižší prestiži, kterou taková škola možná má (když Kamil mluví o tom, že elektroprůmyslovku v Ječné si vybral, že je *prestižnější*...), nebo že nechce aby se její syn vzdalil někam příliš daleko (... a je to blíž - i když se v toto případě mluví o druhé elektroprůmyslovce, kam si dával přihlášku). Nakonec jsou oba s jeho volbou spokojeni.

DUŠAN

Přihláška:	1. Střední technická škola ministr. obrany, Moravská Třebová, 2. Technické lyceum strojírenských a elektrotechnických zařízení
Náhradní přihláška:	3. Střední odborná škola, U Vinohradského hřbitova 3, Pha3
Přiját:	Na 3. na III. termín
Způsob přijetí:	na 1. a 2. termín skládání písemné zkoušky z M, ČJ, AJ, fyzické testy a psychologické testy, na vojenské škole. 3. Nemusel skládat zkoušky, dostal se díky průměru

Zájem a perspektiva

Dušan se již prý tři roky zajímá o vojenství a zhruba asi rok chtěl jít na střední vojenskou školu. Kupuje si knížky, vojenské věci. Chtěl chodit na bojové sporty, ale *nějak se k tomu nedostal*. Chodí do skauta, což považuje za jakousi přípravu k vojenské kariéře. Chtěl na vojenskou *protože se o to zajímá a chtěl by to dělat*. K vojenství ho neláká žádná speciální technika jako tanky či letadla. Chtěl by dělat *...asi tak normálně, pěšáka... pěchota, bez ničeho, jenom chodit*. Kdyby to šlo, určitě by se mu líbilo dostat se k nějakým

speciálním jednotkám. Nejvíc se mu líbí *mariňáci*, o ty se zajímá nejvíc. Nelákají ho exotičtější jednotky jako třeba delta force, nebo cizinecká legie. Normální mariňák, to je jeho ideální sebeidentifikace. Kde se tato jeho záliba vzala nevíme, ale určitě do jisté míry předcházela samotnému rozhodování. Dušan sám není silácký typ, je to spíš klidný a nenápadný, celkem urostlý kluk, těžko říci, jakou má ve třídě přesnou pozici. Není to žádná společenská hvězda, ani totální outsider. Na jedinou školu, která v republice je takto zaměřená, se nedostal, ale chce to za rok zkusit znovu.

Z hlediska perspektivy není nijak specifický. V dotazníku pouze uvádí, že by po střední škole chtěl na vysokou školu. Domnívám se, že ho v dané chvíli nepřitahuje plat a „životní jistoty“ profesionálního vojáka, ani nevnímá možná rizika. Společenskou prestiž tohoto povolání rovněž nerozebírá. Určitě ho nejvíc přitahuje dobrodružství a celková jasná identita, vyplývající z toho, když je někdo voják. Společenské uplatnění profesionálního vojáka naopak možná oslovuje rodiče.

Pozoruhodné je, jak se za léta reformy armády proměnil status člověka, jenž se hlásí na vojenskou školu. Nejenže to není žádná cesta pro pitomce, jak tomu bývalo za časů socialismu - uspěje jen minimum uchazečů, ale i ve třídě toto rozhodnutí nevyvolávalo žádný komentář. Před patnácti lety by byl takový člověk společensky mrtvý.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat:
pol. 8	1,71	2	2
kon. 8	1,57	3	2
pol. 9	1,36	2	2

Dušanův prospěch je mírně nadprůměrný, nepředstavuje nějaké závažné omezení a v jisté kategorii škol představuje dokonce otevřené dveře. Nakonec se dostal na střední školu „na prospěch“. Při zkouškách neuspěl, ale konkurence tam byla prý velmi ostrá, takže to nemusí znamenat, že by vysloveně propadl. Připravoval se na ně, docházel na angličtinu. Chce to zkusit znovu, takže se necítí nějak fatálně zahanben.

Rodinná situace

Oba rodiče jsou zaměstnaní, nerozvedení. Otec je vyučen, pracuje jako dělník, matka má středoškolské vzdělání, pracuje jako referentka. Aktivní roli v jeho školním životě hraje patrně matka, která mu vyhledávala informace o školách a radila mu. Rodina je spíše proškolsky orientovaná. Nevíme, jaká je ekonomická situace rodiny, nevíme jestli by rodina zvládla eventuelní soukromou školu. Při přípravě na přijímací zkoušky ovšem zaplatili pouze angličtinářku, která byla levná. Minimálně středoškolským směřováním překračuje rodinnou laťku vzdělání.

Proces volby

Dušana dle všeho zajímalo vojenství. Říká, že mu *nikdo neradil, rozhodl se sám. Tu školu objevila máma a já jsem jako a já jsem jako návrh, že bych tam chtěl jít.* Máma posloužila jako vyhledávač informací, ale Dušan byl ta autorita, která rozhodla. Matka se podle všeho snažila najít něco, co by se jejímu synovi líbilo, bez ohledu na náročnost. Jemu se perspektiva, kterou mu nabídla líbila. Prospěchově v tom nebyl problém, rodině jeho vojenská záliba nevadila, přestože byli jeho volbou překvapeni. Otec v tomto diskursu vůbec nefiguruje - ani jako vzor, ani jako směřodatná autorita. Taktéž ve škole se prý Dušan nijak neinformoval. Na zkoušky se připravoval, ale přípravu spíše podcenil. U zkoušek v obou kolech neuspěl, uspěl až nakonec „na prospěch“ na elektro-strojní průmyslovce, která je ovšem chápána striktně jako přestupní stanice, jako dočasný tábor, před novým pokusem dostat se na vytouženou vojenskou školu.

HUBERT

Přihláška:	1. Gymnázium Botičská, Pha 1
Náhradní přihláška:	2. Gymnázium Jižní Město, Pha 4, 3. Gymnázium prof. Jana Patočky, Pha 1
Přiját:	na 2./na I. termín
Způsob přijetí:	zkoušky z ČJ, M, AJ, pohovor, uspěl na 2 školách

Zájem a perspektiva

Hubert si vybíral gymnázia protože se *nechtěl specializovat, ještě není vybraný, teda ještě si nevybral, a že to všeobecný vzdělání by bylo nejlepší*. Žádný koníček nebo zájem, který by dominoval u sebe nenachází. To neznámá, že by ho nic nezajímalo. Říká: *tak teď sportuju třeba a baví dělat...fakt nevím... snažím se získávat tak jako rozhled o tom světě teda trochu... začínám teďka číst, to jsem nečetl moc dřív, dívat se na dobrý filmy a tak trochu jinak se na ten svět dívat... čtu... třeba Kunderu... filmy třeba Zvětšenina, chodím do Aera, často, zrovna teda jsem byl na Matrixu, protože to teda musím vidět, ale jsem si teda říkal, že jsem v tom obřím kině nebyl strašně dlouho, že pořád chodím do toho klubového. Nebo na výstavy třeba teďka na Reality Czech...* Ve svých intelektuálních zájmech ční vysoko nad celou třídou. Žádná střední jiná škola, která by se obracela na takové zájmy, než gymnázium vlastně není. Není to technik, ačkoli ho *počítače* baví jako všechny kluky. S žádným povoláním středoškolského typu se neidentifikuje, takže je pro něj gymnázium jasně nejlepší volba. Co je trochu paradoxní, že na gymnáziu (V Josefské) již byl - od šesté třídy, musel z něj v polovině osmé třídy (tercie) odejít, a minulý rok tvrdil, že gymnázium už v žádném případě nechce. V té době spekoval nad hotelovou školou, chtěl být *hoteliér*, protože jej baví vařit a říká, že čím by určitě chtěl také být, je *šéfkuchař*. Vaření přitom chápe jako uměleckou činnost *protože vaření, to je, myslím, že jako nejsem zas tak špatnej kuchař, to mě vždycky bavilo, tak to je taky jako takový ztvárnění určitě sama sebe, tak protože to je taky taková socha, žejo, to jídlo...* Hubert vaří všechno - velká jídla, nedělá jen dezerty. Nicméně variantu hotelové vzdal ve prospěch širšího vzdělání a svůj postoj ke gymnáziu přehodnotil. Nakonec zjistil, že se mu „studijní“ atmosféra, odlišná od ZŠ, vlastně líbila.

Z hlediska perspektivy chápe gymnázium jako jasný předstupeň vysoké školy. V logice svých zájmů říká, že by chtěl nejraději na filosofickou fakultu, má jen obavy, že *to nemá dost uplatnění* a že toto uplatnění je důležité, možná důležitější, než vlastní zájem. Ale rozhodnout tuto otázku je těžké: *Bohatej... no rozhodně bych nechtěl být chudý, ...tak není to špatný být bohatý, rozhodně jako... netoužím po tom, jako rozhodně ...kdo je bohatý nemá plný život, většinou nebo častokrát obráceně, ale jako to uplatnění s ohledem na ty finance by asi jako to... to je složitý to spojit, aby mě to obohacovalo a zároveň aby to mělo uplatnění. Co je nejdůležitější, je stejně onen plný život.*

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

f	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat.:
pol. 8.	1,71	3	2
kon. 8.	1,76	3	1
pol. 9.	1,21	2	1

Hubertův prospěch po příchodu z předcházejícího gymnázia byl spíše podprůměrný, což byl možná dozvuk jeho problémů (eufemisticky poznamenává, že měl *problémy s profesory*), ale za tímto prospěchem se skrývala asi dostatečná rezerva, protože přijímačky složil úspěšně a přijali ho na dvě gymnázia. Na přijímací řízení neměl prospěch vliv.

Rodinná situace

Rodiče jsou oba zaměstnaní a nerozvedení. Oba mají vysokoškolské vzdělání. Otec je lékař, matka je metodická poradkyně na VV. Jsou silně proškolení a intelektuálně orientovaní. Zejména otec se snaží na svého syna působit a vést jej k „vyšší kultuře“. Původní cíl, aby Hubert vychodil celé osmileté gymnázium nevyšel, a tak mu povolili „zklidňovací“ odbočku přes základní školu, ale nakonec se zdá, že se návrat na

hlavní dálnici vydařil. Zvolené gymnázium je soukromé, takže je zjevné, že rodiče při tomto návratu nelitovali prostředků.

Proces volby

Nebyl hledán žádný kompromis, neboť neexistoval jiný požadavek, než jít na gymnázium, protože se ještě neví. Hotelová škola byla zamítnuta předem a nad kuchařem ani reálně nepřemýšlel, ani by to asi nebylo v rodinném kontextu akceptovatelné (za konflikt mu to určitě nestálo). Zbývalo tedy, se pouze na nějaké gymnázium dostat. Absolvoval přípravné kursy z češtiny a matematiky a při zkouškách uspěl na dvou ze tří gymnázií. Jedno odmítl, protože *na něj špatně působilo, že to na přijímačkách bylo špatně zorganizované, že ta profesorka mi říkala, že už neví, co mi má dát za otázku*. S druhým byl spokojen a nastoupí do něj.

JONÁŠ

Přihláška:	1. Střední uměleckoprůmyslová škola, Žižkov, Pha3 scénická technika
Náhradní přihláška:	Stavební průmyslovka
Přiját:	na 1. /I. termín
Způsob přijetí:	test z ČJ, všeobecný test, talentové zkoušky 3 obrazy, rozhovor

Zájem a perspektiva

Jonáš rád maluje, zajímá se o to, snad mu to i de. Svou školu hledal mezi uměleckými středními školami. Kromě toho ho baví i počítače *odmala*. Na rozdíl od jiných náhlých počítačových expertů je on opravdovým expertem, i když se tím moc nechlubí. Ve třídě patřil mezi skupinu vynálezců, kde byl jednoznačnou hvězdou. Přesto se směřuje uměleckým směrem. Vedle toho říká, že *asi jako každéj druhej by chtěl bejt hercem, ale to zavrhl*. Dokonce to i zkusil - dělal konkurs do filmu, ale neuspěl. Ve výtvarném světě vidí své šance lépe. Zajímá se o architekturu, prý i o scénografii. U té by ale nechtěl skončit, chtěl by, *dá-li pánbů, na nějakou tu architekturu jako vysokou, nebo jsem přemejšlel jako nějakéj grafik v herním průmyslu*. Zájem je tu vybrán z řady jiných zájmů, asi jako nejsilnější. Na rozdíl od jiných by Jonáš patrně patřil mezi opravdové experty na nějaké počítačově zaměřené průmyslovce, ale on chce k počítačům přistupovat nikoli technicky, ale umělecky - výtvarně. Vzhledem ke svému prospěchu a univerzálním schopnostem by byl určitě úspěšný i na gymnáziu, ale takovou alternativu kategoricky odmítá.

Z hlediska perspektivy zmiňuje jasné vysokoškolské ambice, o jiných utilitárních cílech se nezmiňuje.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ:	Známky Mat.
pol.8.	1,07	1	1
kon.8.	1	1	1
pol.9.	1	1	1

Jonáš je premiant a mohl by si vybírat, co chce. Na leckterou školu by se dostal bez přijímaček, přesto se takovou snadnou cestou nevydal a přijímačky podstoupil. Skvělý prospěch mu ovšem pomohl i tady, neboť byl v rámci přijímacího řízení bodován. Ve škole byl učiteli velmi oblíben pro svou bystrost, neproblematičnost a zároveň samostatnost.

Rodinná situace

Jonášovi rodiče jsou nerozvedení, otec je podnikatelem a má vysokoškolské vzdělání, matka je dlouhodobě v domácnosti a má minimálně středoškolské vzdělání. Bratr je na „Hollarce“. Rodina je silně proškoleně orientovaná. Ekonomicky je na tom pravděpodobně velmi dobře, takže by eventuelní soukromá škola nebyla problémem. Svou volbou jde Jonáš ve šlépějích, které jsou analogické šlépějím staršího bratra. Vysokoškolskými ambicemi se hlásí k rodinné tradici.

Proces volby

Pro své výtvarné ambice hledal vhodnou školu. Uvažoval s rodiči nad různými uměleckými školami, i nad „Hollarkou“, kde je bratr, ale tu zavrhli. Umělecké školy jsou velmi výběrové a tak musel najít strategii, jak se tam dostat. Má zájem o architekturu a všelijak „užitou“ grafiku a tak rodiči náhodně nalezený obor „scénická technika“ na UMPRUM byl poměrně blízko a zároveň patřil mezi ty méně „našlapané“, a tak tu byla větší šance uspět. Obor se mu zalíbil. Druhou variantou byla stavební průmyslovka (kvůli architektuře), která byla ovšem chápána jako přestupní stanice pro další pokus o přijetí, pokud by se letos nepovedlo. Konzultanty mu přitom byli především rodiče. Jonáš u talentovek i přijímaček uspěl a na školu se dostal, s čímž jsou všichni spokojení.

ČESTMÍR

Přihláška:	Smíchovská střední průmyslová škola, Preslova 25, Pha 5, výpočetní technika
Náhradní přihláška:	tamtéž
Přiját:	I. termín
Způsob přijetí:	bez přijímacích zkoušek, díky prospěchu

Zájem a perspektiva

Čestmír se odjakživa zajímá o počítače. Od osmé třídy prý, chce být *programátorem*, od té doby co začal *poprvý hrabat v programech a zjistil, že se tam dá dělat úžasný věci*. Ne, že by dekompiloval programy, či přímo programoval. Především všelijak upravuje podoby programů, her... *když se to tam dá nějak předělat, tak to předělám. Většinou jsou to zvuky, textury, jako povrchy a takhle. Že z toho potom vyleze něco úplně jinýho... já mám takovou hru, Worms Armageddon se to jmenuje, to jsou červi proti sobě, a tam jsou přímo zvukové soubory a obrázky těch různých věcí, tak tam je úvodní něco jako, dalo by se říct animace, tam se objeví atomovej výbuch a jako na stroji se tam napíše Worms Armageddon, tak jsem našel ty písmena, jak jsou tam napsány, tak jsem je předělal a udělal jsem z toho Star trek Mageddon, že prostě, zvuky jsou tam jako ve Star treku, zbraně jsou tam jako ve Star treku*. Programovat přímo neumí, pouze dělat www stránky ve Front Page. HTML kód v pozadí wysiwyg editoru zná, prý by se ho nenaučil, ale určitě se jej naučí. Rovněž se chce naučit ještě jiné programovací jazyky: *Mám takový přísloví, kolik počítačových kódů znáš, tolikrát jsi programátorem, takže se jich budu chtít naučit určitě několik*. Dlouhodobě jej považujeme za nejortodoxnějšího vynálezce. Sám sebe, pokud jde o expertnost, staví až na třetí místo ve třídě, za Jonáše a Bořivoje, kteří se v programování dostali dál - Bořivoj vytvořil svou vlastní hru, Jonáš umí psát přímo v HTML. Jeho zájem o počítače, jejich útroby, programování a modifikace technologických fantazií ve hrách vycházejí z dlouhodobé tendence, kterou je zcela jasně možné sledovat nejméně od čtvrté třídy. Jeho zájem tedy není žádné náhlé obrácení. Rodiče ho v jeho technických spádech podporují potud, pokud si udržuje dobrý prospěch. Z úvah o budoucnosti od začátku vyloučil cokoli, co by mělo co do činění *se sportem a rukama*. Jeho otec ho od malička vedl dosti spartánskými metodami ke sportu (boxu, tenisu), proti čemuž se Čestmír bránil právě onou svou technologickou vášní a vynálezeckými koníčky, podporovanými více matkou. Možná v tom je zakořeněna mimořádná stabilita Čestmírových zájmů.

Z hlediska perspektivy vidí své vnitřní směřování nadějně. *Tak počítačů je na světě čím dál víc a za ty čtyry roky, co budu na střední škole, jich bude ještě víc, takže si myslím, že se určitě uplatním, když budu dobřej. A když nebudu dobřej, tak se určitě uplatním jako hacker*.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat.:
pol. 8.	1,5	2	1
kon. 8.	1,57	2	2
pol. 9.	1,29	1	1

Čestmírovův prospěch je nadprůměrný, ale není to ona absolutní propustka kamkoliv, kterou jsou samé jedničky. Patří mezi třídní elitu, ale pro svou svéhlavost a rozumbradovství měl někdy problémy, které sám

interpretoval tak, že je génius, kterému jeho okolí nerozumí, zatímco spolužáci ho častovali přezdívkou *duťohlav*.⁷

Rodinná situace

Rodiče jsou nerozvedení, otec má středoškolské vzdělání, je podnikatelem, matka má minimálně středoškolské vzdělání a pracuje jako daňový poradce. Rodina je proškolně orientovaná. Otec na konkrétní směr neměl viditelný vliv, ale staral se během základní školy o dostatečně tvrdé podmínky, které by syna přiměly k dobrému prospěchu. Matka podporovala synovy technické spády a sloužila jako vyhledávač informací o konkrétních školách, ještě s tetou. Svým směřováním se Čestmír drží rodinné laťky vzdělání.

Proces volby

Čestmír měl jasno v tom, že chce na školu s počítači. Matka *jak slyšela, že už je takový to vobdobi, že bych si měl vybírat školu, tak mi nosili s tetou, vono je jí teprv asi dvacet, všemožný knížky vo středních školách, no a vyber si. Tak jsem otevřel první a tam jsem si něco vybral.* Jiné průzkumy nedělal a s nikým jiným se neradil. Uvažoval ještě nad elektro-průmyslovkou v Ječné, ale tam by musel dělat přijímačky a toho se obával, protože se chtěl na školu dostat na jistotu. Proto zvolil méně prestižní variantu, kde mu jeho prospěch stačil na přijetí bez zkoušek. Navíc prý je zvolená škola přímo zaměřená na *výpočetní techniku, kdežto Ječná byla jen elektro.* S volbou a úspěchem je spokojen.

TOMÁŠ

Přihláška:	1. Střední prům. škola elektrotechnická v Úžlabině, Pha 10, elektronické systémy, počítačové informace.
Náhradní přihláška:	2. Střední průmyslová škola sdělovací techniky, Panská Pha 1, digitální telekomunikační technika, 3. Soukromá střední škola výpočetní techniky, Pha 9.
Přiját:	Na 3./ II. termín, na ostatních neuspěl, záchytná škola, zaplatil to.
Způsob přijetí:	Zkouška z ČJ a M, na 3. prospěch.

Zájem a perspektiva

Tomáš se dle svého vyjádření zajímá o počítače, ale jeho zájem není nijak horký. Rozhodně není žádný takový expert jako třeba Čestmír nebo Bořivoj. Možná je ze všech ve třídě expert nejmenší. Sám i v tomto ohledu na sebe dělá ironické poznámky. Nejvíc ho baví hry a počítač je pro něho interesantní hračka, která má tu vítanou vlastnost, že může být jaksi „profesionalizována“ – stačí, aby byl člověk hráč a uměl zkopírovat pár souborů sem nebo tam, nainstalovat nějakou cracknutou hru a rázem má „zájem o počítače“, který je převoditelný do společenské řeči profesí a kariér. V minulém roce uváděl, že půjde na nějakou *elektroprůmyslovku, jako táta.* Otec mu vysvětloval, jaký obor se čeho týká a byl hlavním odborným konzultantem. Jeho zájem pokračuje v nápodobě otce, protože Tomáše zjevně samotného nic určitého vnitřně netáhne - baví ho *sporty, chodit s klukama ven, televize, počítač.* Možná nejvíc ze všeho ho baví floorball, který hraje závodně, ale pro to není žádná střední škola. Podle učitelky nic moc neplánuje a je celkově až možná trochu příliš „v pohodě“. Otcova profese viděná skrze milou elektronickou hračku - počítač - je tak stéblem, které bylo zachyceno, jakmile vznikla otázka, co dál. Vedle toho ještě spekuloval nad tím, že by chtěl být architektem, ale to *ho už nějak opustilo.* Dále chtěl být kuchař, to ho baví a *ještě ho to baví nepřestalo, ale nakonec se rozhodl pro průmyslovku.* V kuchařství ho podporovala babička, která je cukrářka, ale nakonec i to zapadlo.

I perspektivu vidí zcela neurčitě, *grafika, programy, programátor, něco s počítačema,* ale přesně neví. V dotazníku uvádí, že po škole by se chtěl věnovat floorballu. O vysoké škole ještě neuvažuje - *vysoká... to si nejsem jistej, zatím i ta střední je taková nahnutá.*

⁷ Viz Doubek D. Rybová M. Kamarádství a hygiena. In PSŠE. 4. třída. Praha: PedF UK, 1999.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky ČJ	Známky Mat.
pol.8.	1,64	3	2
kon.8.	1,93	3	2
pol.9.	1,57	2	2

Tomášův prospěch je mírně podprůměrný a to na automatické přijetí na nějakou z prestižnějších elektroprůmyslovek určitě nestačilo. Podle třídní učitelky zejména kvůli tomu, že *zanedbával své povinnosti*, neučil se, *neinformoval rodiče*, a jen tak v klidu si bez práce proplouval. Na jaře chodil na dvouměsíční soukromé doučování, ale to je podle třídní učitelky málo, začít je třeba už na podzim. Na doučování se mu moc nechtělo, ve škole byl celkem pouze jednou na doučování z ČJ. Sám se domnívá, že se na technickou školu hodí, že ho matematika ve škole bavila.

Rodinná situace

Tomášovi rodiče jsou nerozvedení, oba zaměstnaní, otec pracuje jako elektrikář, matka někde v kanceláři. Oba jsou proškolně orientovaní, ale vzhledem k Tomášovi dosti benevolentní, k ničemu ho moc nenutili. Učitelka se domnívá, že měli Tomáše více hlídat. Kdyby to dělali, mohl uspět na státní střžení škole a oni nemuseli platit soukromou. Čímž se dostáváme k tomu, že ekonomicky je pro ně soukromá střední škola zvládnutelná, nebo že ve prospěch synovy středoškolské kariéry jsou ochotni obětovat něco z rodinného rozpočtu. Střední škola a výpočetní technika jako obor jsou pro ně důležitější, než úspora peněz.

Průběh volby

Cíl byl stanoven poměrně ambiciózně. Prospěch na přijetí bez přijímaček na „Úžlabinu“ a „Panskou“ nestačil a tak bylo nutné dobře uspět u zkoušek na školy, o které je velký zájem. Přípravu však Tomáš i rodiče podcenili (podle učitelky), takže přijímačky z matematiky, které jsou velmi důležité, nezvládl ani na jedné škole. Vysvětluje to tím, že si *myslel, že se na tu Úžlabinu dostane a že měl asi trénu*. Matematika tam byla překvapivě *těžší*. Ve škole ho prý bavila, ale tam vůbec. Nedostal se ani tam, ani na Panskou, dokonce skončil velmi vzhůru i mezi nepřijatými uchazeči (brali cca 80, hlásilo se asi 200, skončil asi na 130 místě). Rodiče zachránili nepříjemnou situaci tím, že podstoupí placení soukromé školy zaměřené na počítače, která Tomáše přijala posléze „na prospěch“.

KAREL

Přihláška:	1. Střední odborné uč umělecko-řemeslné, s.r.o., Podkovářská 4, Pha 9, obor Starožitník.
Náhradní přihláška:	2. Michael - soukromá stř. škola reklamní tvorby, s.r.o., Machkova, Management a podnikání v umění a reklamě.
Přiját:	na 1/I. termín.
Způsob přijetí:	Talentové zkoušky, slovní a větný rozbor, diktát, dějiny umění.

Zájem a perspektiva

Z Karla se v minulých letech stal počítačový konvertita. Dříve se nezdálo, že by se vydal nějakým technickým směrem, byl to velký frajer a nikoli vynálezce, ale pak dostal počítač a začal se v rozhovorech deklarovat jako odborník. Dokonce popíral, že by nějak holdoval hrám. *Spíš ani ne tak hry, ale programy... protože sestra je technik počítačovej, tak ta má spoustu programů, tak já si vždycky nějaký vyberu a pak dělám kostičku, která mi zabere celý den...* Vidí se jako expertní uživatel, který zná i jiné, vyšší programy, než jsou jenom hry. Jako grafické programy a html editory. I psycholog, ke kterému ho rodiče vzali, aby s ním probral své zájmy, mu doporučil *nějakou průmyslovku*. Podle vlastních zájmů, či koníčků by se tedy Karel měl vydat směrem ve třídě obvyklým - na nějakou elektroprůmyslovku. Ale vybral si nakonec *starožitníka* a je s touto volbou náramně spokojen. Překvapivě se tak vydal do jisté míry „uměleckým směrem“, který bylo lze jen těžko předem předpokládat. Důvody této volby uvidíme dále.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat:
pol. 8.	2,13	3	3
kon. 8.	2,43	3	3
pol. 9.	1,93	2	3

Karlův prospěch byl z kluků ve třídě jednoznačně nejhorší. Nejenže mu automaticky nikam neotvíral dveře, ale naopak byl nepochybně překážkou. Sám říká, že se předměty typické pro průmyslovky - matematiku, fyziku - *učil nerad, vůbec ho to nebavilo* a samo od sebe mu to nešlo. Pokud by šel někam na průmyslovku, muselo by se to změnit a musel by složit nějaké přijímací zkoušky minimálně z neoblíbené matematiky.

Rodinná situace

Karlovi rodiče jsou nerozvedení, zaměstnaní. Otec má středoškolské vzdělání a pracuje jako exekutor, matka má také středoškolské vzdělání a pracuje jako laborantka v nemocnici. Rodina je určitě proškoleně orientovaná, ale přimět Karla k větší péči ve škole, se jí nepodařilo. Učiliště, na které se přihlásil se souhlasem rodičů, je soukromé, takže z ekonomického hlediska je to ně únosné platit za syna školné. Karel zdůrazňuje, že to je učiliště s maturitou a tak vlastně jakási střední škola. Tudíž zde nedochází k tomu, že by Karel šel pod rodinný standard.

Proces volby

Když si měl Karel vybrat školu, tak *chtěl něco okolo počítačů, ale nebaví ho jak fyzika, tak matika*. Technické školy tedy nebyly příliš dobrá volba, protože tam jsou matematika a fyzika zásadní. Bylo tedy nutné najít něco, kde by tyto předměty nefigurovaly. Jedním z adeptů byly určitě umělecké školy, ale tam by ho celkový prospěch asi celkově srážel a Karel určitě nebyl z nejlepších kreslířů ve třídě. Přitom se jeho sestřenice právě připravuje k maturitě na starožitnickém učilišti a odtud asi přišla inspirace i zkušenosti, na jejichž základě padlo rozhodnutí se na starožitníka také přihlásit. Další náhradní „umělecká“ škola - reklamní tvorba - byla zvolena rovněž proto, že tam není matematika a fyzika. Karel přijímací zkoušky složil, uspěl a rodiče školné podle všeho ochotně zaplatí. Karel svou budoucnost na učilišti vidí růžově: *První dva roky, to tam říkal i ten ředitel, když jsme tam byli, to se v podstatě jenom hraje, spíš takový ty zdvořilosti a byl tam stůl jako prodejní a abych se jako o každým učil něco říct. A potom ten třetí, čtvrtý, to už je hlavně praxe a ježdění po různých starožitnictvích. Vona ta škola je soukromá a je spojená s dalšími školami v Německu, Francii a různě po Evropě, takže my pak budem jezdit do Louvre a tak*. Perspektiva děsivé dřiny s matematikou, fyzikou a dalšími „exaktními“ předměty, co jich jen na průmyslovkách je, pominula, a Karel je se svou volbou náramně spokojen, jakoby jí chtěl odjakživa - ... *a na tom starožitníkovi je to pěkný, baví mě to, my k tomu vlastně doma máme nějaký knížky a táta se o to taky zajímá*. Počítače zůstávají jako koníček, kvůli kterému není nutné podstupovat nějaké strašné oběti.

VÍTEK

Přihláška:	1. Střední průmyslová škola elektrotechnická, Ječná 30, obor: elektronické počítačové systémy, slaboproudá elektrotechnika.
Náhradní přihláška:	Střední průmyslová škola elektrotechnická Pha 10, obor: elektronické počítačové systémy, obor: slaboproudá elektronika.
Přijet:	na 1./I. termín
Způsob přijetí:	bez přijímacích zkoušek

Zájem a perspektiva

Vítka *trošku bavěj ty počítače*, podle toho si školu vybral. Rozhodnutí vybrat si tuto školu je staré *tak čtyři měsíce*. Dříve prý neměl představu, kam by chtěl. Nevzpomíná si na žádný dětský sen, čím by chtěl být, jen si tak vzpomíná, že chtěl být *geologem, hrabat se v zemi*. Patří tedy mezi ty, kdo museli svůj zájem

zformulovat pod tlakem okolností. Pokud jde o to, co přesně ho na počítačích baví, říká, *tak od všeho něco*, ale je *spíš ten hráč*. Prý se ale už i *párkrát podíval dovnitř* programů i samotného počítače. Chtěl by se určitě naučit nějaký programovací jazyk a být programátorem. V jiné formě je to něco podobného, jako v případě Tomáše - počítač je jakási profesionalizovatelná hračka, jež je stéblem pomocí kterého se dotyčný identifikuje. Vítek se prostě dostal do situace, kdy si musel něco vybrat, a tak si vybral to, co mu bylo asi nejmilejší. V dotazníku uvádí, že se kromě rodičů radil s *kamarádem*, patrně s Kamilem, se kterým jde na stejnou školu do stejné třídy a se kterým také sdílí určitou nezakořeněnost svého počítačového zájmu. Možná se v nějaké vzájemné dialektice o svých zájmech navzájem přesvědčili.

Po dokončení školy neví, co bude dělat, možná vysokou školu, *ale ještě vůbec neví*.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat:
pol. 8.	1,14	2	1
kon. 8.	1,14	2	1
pol. 9.	1	1	1

Vítkův prospěch je nadprůměrný a umožňoval mu velký výběr a na zvolenou prestižní školu mu otevřel luxusní cestu být přijat bez přijímacích zkoušek. V situaci, kdy nevěděl co vlastně přesně chce, by mohl jít klidně i na gymnázium a patrně by i tam uspěl (ale asi by musel dělat přijímačky). Žádné přijímací zkoušky tedy neskládal a neabsolvoval tudíž žádnou přípravu.

Rodinná situace

Vítkovi rodiče jsou nerozvedení, zaměstnaní a oba vysokoškolsky vzdělaní. Jsou jasně proškoleně orientovaní a patrně mají nějaké vazby ke Kamilově rodině, neboť mezi nimi proběhla nějaká koordinace postupu obou chlapců. Patrně by pro ně nebyl problém svého syna podpořit, pokud by bylo nutné platit školné, ale vzhledem ke školním výsledkům to nebylo potřeba. Vítek zatím sleduje rodinnou vzdělanostní úroveň.

Proces volby

Vítek říká, že se s nikým neradil, o zvolené škole se dozvěděl *od kámošů*. Neříká přímo od koho, ale vzhledem k tomu, že jde na stejnou školu jako Kamil, byla možná iniciátorem jeho volby vlastně Kamilova matka. Ta iniciovala Kamila a skrze něj možná i Vítku. Každopádně v tom hrála nějakou významnou roli. Diskuse proběhla asi mezi Kamilem a Vítkem a na jiné úrovni možná mezi rodiči obou. Oba chlapci dávali přihlášky na stejné školy a oba měli podobné šance. Nakonec jdou oba spolu do stejné třídy a Vítek tu dělá Kamilovi dobrou společnost. Sám je s volbou spokojen a nikam jinam jít nechtěl. Jeho předpoklady byly takové, že nebylo třeba uzavírat žádné kompromisy mezi prospěchem, ekonomickou situací rodiny a představou o tom, kam chce.

BOŘIVOJ

Přihláška:	Gymnázium U Libeňského zámku 1, Pha 8
Náhradní přihláška:	Gymnázium Arabská 14, Pha 6
Přiját:	na I.
Způsob přijetí:	zkoušky z ČJ, M

Zájem a perspektiva

Bořivoj je jedním z největších třídních počítačových expertů. V minulém roce se netajil touhou dělat nějakou elektroprůmyslovku a dělat něco s počítači, opravovat je a tak podobně. V letošním roce se s ním nepodařilo provést přímý rozhovor, ale z pozorování ve třídě a z poznámek ostatních kluků je patrné, že se na tom nic nezměnilo. Dokonce vymyslel svou vlastní počítačovou hru (hypertextovou), je velký kamarád s Čestmírem, ortodoxním vynálezcem, se kterým tvořil jádro vynálezcké skupiny, navzdory všem poryvům

puberty. Jeho zájem o počítače a technické věci je dlouhodobý a sahá hluboko do minulosti. Svůj počítač má od sedmé třídy.

Z hlediska perspektivy víme, že po dokončení gymnázia chce Bořivoj dál studovat.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch:	Známky z ČJ:	Známky Mat:
pol. 8.	1	1	1
kon. 8.	1	1	1
pol. 9.	1	1	1

Bořivoj je absolutní premiant a jeho prospěch by mu automaticky otevřel dveře na jakoukoli elektroprůmyslovku, kterou by si vybral, podobně jako Kamilovi. Ale nevybral si žádnou, podstoupil risk přijímaček na gymnázium. Neabsolvoval žádné přípravné kursy.

Rodinná situace

Bořivojovi rodiče jsou rozvedení, zaměstnaní, otec je vyučený truhlář, matka má středoškolské vzdělání a pracuje jako sekretářka. Vzhledem ke skvělému prospěchu a možnosti snadno se dostat na státní školu nebylo nutné zvažovat školné na soukromých školách. Svou volbou gymnázia a plánem dál studovat překračuje rodinnou vzdělanostní laťku.

Proces volby

Vzhledem k nedostatku přímých informací můžeme pouze spekulovat, proč přesně se Bořivoj rozhodl odklonit od svého koníčka - elektrotechniky a počítačů - ve prospěch všeobecného vzdělání. Ohledně svých zájmů Bořivoj určitě netrpěl bezradností. Údajně se rozhodl sám a konzultoval jen trochu s rodiči. Každopádně je to velmi rozumná volba. Gymnázium je lepší cestou k vysokoškolskému vzdělání, které je zase jedinou cestou k tomu, aby se z člověka stal opravdový expert. Zároveň je takový odklon možná jistější metodou k zachování záliby, která by mohla být průmyslovkou příliš brzy opotřebována a zrazena.

Dívky – Přehledová tabulka

Jméno	Příhláška	Náhradní příhláška	Typ školy	Termín přijetí	Prospěch ⁸									Příprava		Přijetí		Vzdělání rodičů	
					průměrný			ČJ	Mat			otec	matka						
					8	9	8		9	8	9								
Danka	Gymnázium	Soukr. gymnázium	státní	I.	1,36	1,14	1,07	2	2	1	2	1	2	Čj, Mat	přij.zk.	SŠ	SZŠ		
Nina	VOŠ a OA, Kollárova	ISSO a OA	státní	I.	1,36	1,14	1	1	1	1	1	1	1	Mat.	bez.přij.	OU	ZŠ		
Bětko	SPŠ, Panská	OA, Dušní	státní	II. náhradní	1,43	1,21	1,43	2	2	1	2	1	1	ne	1.přij.zk	OU/SŠ?	SŠ		
Veronika	Pražská konzervatoř	VOŠ a OA, Kollárova	státní	I. náhradní	1,64	1,93	1,64	2	3	2	2	3	2	Čj, Mat	1.tal.zk	SŠ	SZŠ		
Žofie	SZŠ, zubní technik	Szemš	státní	I.	1,43	1,5	1,36	2	2	2	2	2	2	Čj, Mat	přij.zk., tal.zk	VŠ	SŠ		
Anna	SPŠO, návrhářství	žádná	státní	I.	1,64	1,36	1,50	2	1	1	2	2	2	kurz VV	tal.zk	SŠ	VŠ		
Ela	VOŠUP návrhářství nábytku	žádná	státní	I.	2,14	1,71	1,86	3	3	2	2	2	3	kurz VV	tal.zk, Čj, obec.zn.	?OU/SŠ	?SŠ		
Iva	VOŠUP propagační grafika	SSUŠ designu	soukromá	II.náhradní	1,71	1,79	1,86	3	3	3	2	3	3	Čj, Mat	1.,2.tal.zk	?	?SŠ		
Žaria	1.SHŠ a VOŠ, cestovní ruch	SSŠ kvarta	soukromá	I.	1,79	1,86	1,57	3	2	2	3	3	3	Čj, Mat	přij.zk	VŠ	SŠ		
Jarka	SPed.Š a VOŠ	SSŠ Danaé	soukromá	I.náhradní	2,14	2,36	1,79	3	3	3	4	4	3	ne	1.pohovor	OU	OU		
Simona	SOU, aranžér	SOU, aranžér	státní	I.	1,93	2,29	2,14	2	3	3	3	3	3	ne	2.bez.přij.	OU	OU		
Lenka	SOU, aranžér	SOU, prodavačka	státní	I	2,36	2,36	2,43	3	3	3	3	4	4	Čj, dysl.	bez.přij	OU	SŠ		
Rita	SSOU, kadeřník	SSU, kadeřník	soukromé	II. /1.škola	3,2	2,93	2,36	4	4	4	4	4	4	ne	tal.zk	ZŠ	ZŠ/OU?		
Petra	SOU, sklenářka	žádná	státní	I.	3,19	2,71	2,36	3	3	3	3	4	4	ne	pohovor	?	ZŠ		

⁸ V prvním sloupci je vždy pololetí v 8. ročníku, v 2. sloupci konec 8. ročníku, ve třetím sloupci je pololetí 9. ročníku.

ANNA

Přihláška	Vyšší odborná škola oděvního návrhářství a střední průmyslová škola oděvní, Jablonského 3/333, 170 00, Praha 7, obor návrhářství
Náhradní přihláška	
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	talentové zkoušky, kresba zátiší a malba

Zájem a perspektiva

Již od 5. třídy chtěla být Anna módní návrhářkou. Pouze „*když byla malá*“, jak ona říká, „*někdy na prvním stupni, si možná přála být učitelkou nebo prodavačkou.*“ Jejím hlavním hobby je kreslení. Od první třídy docházela na výtvarné kurzy na LŠU a před talentovými zkouškami chodila kreslit ke své učitelce třikrát týdně od odpoledne až do večera. V sedmé třídě též chodila do keramického kroužku.

V deváté třídě má jasné představy o těžišti svého působení v oboru. Jejím vzorem je návrhářka Klára Nademlynská. Sama by se chtěla věnovat navrhování oděvů pro běžné nošení a spíše dámskému než pánskému. Vzhledem k tomu, že Anna je pro nás nová (do našeho výzkumu vstoupila až v 7. třídě) neznáme hlavní motiv její volby. Nevíme odkud přišel nápad, stát se módní návrhářkou. Ovšem na jejím cílevědomém chování vidíme, že její rozhodnutí je pevné. Po ukončení průmyslové školy plánuje studium na vysoké škole, pravděpodobně na textilní v Liberci. Nepovažuje to za zcela definitivní rozhodnutí.

Pokud by nevyšel její plán s návrhářkou, jako alternativu v sedmém ročníku zvažovala práci novinářky. Ovšem dle způsobu její přípravy, cesta ke studiu žurnalistky by byla daleko méně schůdnější než k oděvní průmyslovce.

Anna tvrdí, že s nikým svoji volbu nekonzultovala. Zprávy o škole má od studentek, které na dané škole studují. Tyto informace mají spíše „děsivý“ charakter o studijních poměrech na škole. Údajně tam vyučují matematiku učitelé z obchodní akademie a mají nepřiměřeně vysoké nároky. To, že se stýká se studentkami ze střední školy, zvyšuje její sociální statut již tak poměrně vysoký.

Ve třídě vystupuje jako *dandy*. Vlasy nosí ostříhané na krátkého ježečka a je považována za moderní dívku. Všeobecně se dívkám líbí její styl. Je to ona, kdo udává tón v dívčí skupině. Na ni záleží, kdo se těší společenské prestiži a kdo patří mezi outsidersy.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	1,64	2	2
Kon. 8.	1,36	1	2
Pol. 9.	1,50	1	2

Přestože říkala, že prospěch nehrál v přijetí na střední školu roli, zdá se, že v posledních ročnících ZŠ se připravovala na vyučování intenzivněji. Na rozdíl od předchozích ročníků měla na konci osmé třídy a v pololetí deváté průměr pod 1,50. Vzhledem k tomu, že byla z fyziky klasifikována za 3, neměla vyznamenání. Je jedna z mála, které se mírně zhoršil průměr v pololetí 9. ročníku. To je poněkud nezvyklé, vzhledem k tomu, že učitelé se v tomto období snaží klasifikovat žáky, co nejlépe.

Rodinná situace

Pochází z úplné rodiny středoškolačka – elektrotechnika a vysokoškolačky s pedagogickým vzděláním, která vlastní obchod s drogerií, textilem a galanterií. Její starší sestra na jaře 2003 úspěšně maturovala na střední pedagogické škole. Zdá se, že z finančního hlediska se jedná o dobře situovanou rodinu. Vzhledem k tomu, že Anna byla přijata na státní školu, rodiče nebudou muset platit školné.

Hledání kompromisu – proces volby

Díky dlouhodobě přípravě Anna nepochybovala o svém úspěchu. Tak, jak plánovala, podala přihlášku na Vyšší odbornou školu oděvního návrhářství a střední průmyslovou školu oděvní, obor návrhářství. Matka ji nabádala, aby si našla ještě variantu pro případ neúspěchu na této škole

Pokud by nebyla přijata na tento obor, pokoušela by se uspět na stejné škole na oboru oděvnictví, na němž nebylo třeba skládat talentové zkoušky. V nejkrajnějším případě by šla na soukromou školu oděvní. Nicméně narozdíl od jiných dívek nehledala žádnou pojistku pro případ, že by neuspěla. A to přestože ji matka doporučovala, aby si druhou náhradní možnost připravila. V talentových zkouškách skončila Anna jako druhá a byla přijata v prvním kole. (Dle Anniny informace se hlásilo 120 lidí a přijímali 30.)

V Annině případě nemá nikdo důvod k nespokojenosti ani Anna, ani rodiče.

BĚTKA

Přihláška	Střední průmyslová škola sdělovací techniky, Technické lyceum, Panská 3/856, 110 00 Praha 1
Náhradní přihláška	Obchodní akademie, Dušní 7, Pha 1, 110 00
Přijata	II. termín
Způsob přijetí	bez přijímacích zkoušek

Zájem a perspektiva

Bětka říká, že si školy vybírala podle toho, co by ji zajímalo. Podala přihlášku na průmyslovou školu, protože by se ráda naučila *počítačové filmové triky*. Proto si také vybrala SPŠ Panská, která na ni působila „uměleckým dojmem“ a nedala na domluvu rodičů, kteří ji doporučovali SPŠ v Úžlabině. Na ni by byla přijata bez přijímacích zkoušek. Tato škola se jí naopak zdála *příliš průmyslová*. Tento dojem o školách získala díky tomu, že je navštívila v rámci dnů otevřených dveří.

Na SPŠ Panská přijímali 85 studentů na průměr do 1,05 a zbývající 4 studenty z přijímacích zkoušek. Ty se skládaly z testů z ČJ a Mat. Bětko za daných okolností předjímala neúspěch a pro druhé kole volila obchodní akademii. Tato volba pro ni znamenala stoprocentní jistotu, že bude přijata díky svému školnímu prospěchu. OA si vybrala kvůli svému údajnému zájmu o cestovní ruch.

Bětko tvrdí, že si školy vybírá podle zájmů, ale výše uvedené zájmy jsou poněkud vlažné. Počítače nejsou Bětkiným „super-hobby“ jako je tomu u některých hochů ze třídy, počítala s tím, že vše potřebné by se naučila až na střední škole. V sedmé třídě sice uvažovala o tom, že by chtěla být počítačovou programátorkou, ale na rozdíl od Danky se nepokoušela chodit do počítačového kroužku. Doma mají dva počítače, o jeden se dělí s dvojčaty. Na něm byl instalovaný jakýsi animační program, který v 9. třídě již nebyl v provozu.

Čemu se skutečně dlouhodobě věnuje po celou základní školu je dramatický kroužek. Také chodí na keramiku a do sportovního kroužku. Nikdy nemluvila o čistě umělecké dráze.

Ve čtvrté třídě říkala, že si dříve *přála být cukrářkou, stejně jako si to kdysi přála její maminka a že by chtěla mít dva chlapečky*. Nyní (ve čtvrté třídě) *neví, zda by raději nechtěla mít penziön*.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol. 8.	1,43	2	1
kon. 8.	1,21	2	2
pol. 9.	1,42	1	1

Bětko patří mezi čtyři nejlépe prospívající dívky. S prospěchem nemá problémy. Navzdory tomu, že ji nebaví dějepis a matematika, tak v nich prospívá bez obtíží. Vzhledem k svému rozhodnutí se v prvním kole hlásit na SPŠ Panská, Bětko poněkud podcenila navštěvování přípravných kurzů z ČJ a M. Prospěch jí ovšem zajistil bezproblémové přijetí na obchodní akademii.

Rodinná situace

Bětka pochází z úplné rodiny, rodiče mají středoškolské vzdělání. Otec je elektrotechnik, v současné době je podnikatel, pracuje jako montér pro Oskara a podobně. Matka je zaměstnaná jako účetní. Bětka má o čtyři roky mladší sourozence – dvojčata (dívka a chlapec).

Hledání kompromisu – proces volby

Vzhledem k tomu, že Bětka studuje s vyznamenáním a nezdá se, že by byla až tak angažovaná ve svých údajných zájmech (počítačové triky a cestovní ruch), bylo by pro ni vhodné gymnázium. To ji též doporučovala třídní učitelka. Bětce nevyhovuje, že gymnázium je pouze prodloužená základní škola, bez odborných předmětů. Nicméně na otázku, zda by si přála, aby ZŠ byla kratší, odpovídá, že by mohla být delší. V této odpovědi je zřetelně vidět Bětčin problém nerozhodnosti. Doufá, že pokud by byla ZŠ delší, bríže rozhodnutí by na ni dolehlo později. Nicméně sama z vlastní vůle toto rozhodnutí nechce posunout tím, že by šla studovat na G. Zdá se jí to málo, aby po střední škole byla „ničím“.

Gymnázium, které představuje nutnost dalšího vzdělávání, by také rozhodně nepředstavovalo takovou jistotu jako OA. Bětka se sice vidiny na VŠ nevzdává, avšak neví na jakou školu půjde. Zda se rozhodne pro cestovní ruch nebo *něco s tím filmem*. Toto přání *filmy a počítače* slyšíme od Bětky několikrát. Škoda, že si nezvolila gymnaziální cestu, jíž by se vymkla z rodinné destinace a otevřela by se jí cesta na „libovolnou VŠ“ a tak by byla blíže k uskutečnění svých plánů ohledně filmu.

Částečně se domníváme, že Bětčina volba je determinována kulturním prostředím rodiny, které je středoškolské. Preferencí v takovémto prostředí je získání odbornosti do období plnoletosti. Stejně tak jako rodiče, nechce být Bětka po ukončení střední školy bez profese.

Bětka je výsledkem přijímacího řízení spokojená, do nové školy se těší.

DANKA

Přihláška	Gymnázium, Botičská 1, Pha 2, 128 01, přírodovědné předměty
Náhradní přihláška	Soukromé gymnázium Arcus, s.r.o., Bratří Venclíků 1140, Pha 9, 198 00
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	písemné zkoušky z ČJ, literatury, Mat, Fy, Zem., Děj., Chem., Přír.

Zájem a perspektiva

V první a druhé třídě chtěla být Danka policistkou. Od čtvrté třídy nevěděla, *co by chtěla dělat*, a tato nerozhodnost se jí držela až do devátého ročníku. Žádný ze zájmů, který ji provázel po celou školní docházku, neprezentovala jako svoji životní volbu. Ve volném čase pěstovala morčata a bodlinaté myši, od čtvrté třídy chodila k sousedce na němčinu. Se smrtí sousedky (v 5., 6. ročníku) skončilo i její doučování němčiny. Starost o drobná zvířata ji vydržela po celou školní docházku. V šesté třídě navštěvovala keramický kroužek, ale tento její zájem později opadl. V 7. ročníku uvažovala o tom, že by chodila do počítačového kroužku. Navštívila jej pouze jednou, protože si tam připadala hloupě. Mimo ní sem nedocházela žádná jiná dívka a přítomní hoši na rozdíl od ní údajně nebyli začátečníci.

Její největší zálibou na druhém stupni byly motorky. (Jak sama říká, vystřídalaly auta, jež jí zajímala na prvním stupni.) V deváté třídě k vánocům dostala pionýra, ale na ježdění na něm si bude muset počkat vzhledem k tomu, že povolená hranice byla posunuta z 15 na 16 let. Trpí tím, že ve třídě si o své zálibě nemá s kým popovídat. „*Občas můžu mluvit s Karlem, který se zajímá o auta. Mluví o motorkách a on o autech. Každý o tom svém.*“ Nezdá se jí však, že by se ve svém hobby mohla nějak v budoucnosti pracovně realizovat.

Od sedmé třídy měla pocit, že přípravě do školy musí věnovat více úsilí, protože učení jí nejde samovolně jako dříve. Z toho důvodu nechodila do žádných kroužků a v týdnu čas trávila především doma přípravou na vyučování a pomáháním v domácnosti. Na konci 8. třídy se vážněji začala zaobírat volbou střední školy.

Různé možnosti konzultovala s rodiči, třídní učitelkou, kamarády. Rozhodující roli v jejím rozhodnutí, hrála třídní učitelka, která ji vzhledem k jejímu prospěchu doporučila gymnázium. Danka se pro gymnázium rozhodla právě proto, že ji nic nebavilo a nevěděla, co by mohla v životě dělat, co by ji mohlo zajímat.

Výhodou gymnaziálního studia je získání času k dalšímu rozhodování. Jako jediná dívka ze třídy směřuje Danka svojí volbou jednoznačně na VŠ. (Pomineme-li, že má možnost nástavbového studia.)

Co se týče stylu vzdělání, překračuje svým výběrem gymnázia středoškolské rodinné prostředí. Mírné obavy, které z tohoto kroku má, vyjadřuje její prohlášení, po té co je přijata na gymnázium, že by se jí *možná líbil oční optik*. Touto volbou by v podstatě navazovala na zdravotnický obor matky a zůstala by zakotvená v praktikismu, který je charakteristický pro středoškoláky.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	1,36	2	2
Kon. 8.	1,14	2	1
Pol. 9.	1,07	1	2

Danka je po té, co odešlo pět premiantek na dlouhodobé gymnázium, druhou dívkou s nejlepším prospěchem. Tvrdí, že jí nic zvlášť nebaví, ale ani by ji nenapadlo školu zanedbávat. Na rozdíl od méně proškolně zaměřených dívek nebagatelizuje školní výsledky. Prospěch mezi 2 a 3 nepovažuje za dobrý. Díky svému perfekcionismu se nemusela před podáváním přihlášek na střední školy snažit o nějaké dramatické vylepšování prospěchu.

Vzhledem k tomu, že musela skládat přijímací zkoušky, docházela v 9. ročníku na jinou školu na přípravné kurzy z ČJ a M. Z jejího hlediska nebyly rozhodně dostačující, protože přijímací řízení se skládalo z písemných zkoušek z ČJ a literatury, z matematiky, z fyziky, z chemie, z dějepisu, ze zeměpisu, z přírodopisu. Také se vyjadřovala, v tom směru, že stres z přijímacích zkoušek na ni doléhal již od 7. třídy. Tento stres ji pomohl zvládnout zkoušky.

Přestože Danka nemá žádný vážný studijní záměr, je ambiciózní, možná až příliš pečlivá. Stres na ni doléhá kvůli udržení si studijních výsledků. Není pro ni důležitý obsah vzdělání, ale forma. Kredit sám pro sebe. Může být dobrá v čemkoli, do čeho vloží svoje úsilí.

Rodinná situace

Danka pochází z úplné rodiny. Otec je podnikatel ve stavebnictví a finančně zajišťuje celou domácnost. Matka vystudovala zdravotní školu a je dlouhodobě v domácnosti. Má starší sestru, která studuje na soukromé škole cestovní ruch. Z finanční stránky se jedná o dobře situovanou rodinu. Rodiče také podporují vzdělávání svých dcer.

Danka sice nebrala při domácích konzultacích v potaz rady otce, který jí, jak ona říká: „*Cpal pořád na nějakou policejní školu. A to opravdu ne.*“ Matka jí zdůrazňovala, ať se rozhodne, jak chce ona sama.

Dančina rodinná situace se zdá z vnějšího pohledu poměrně idylická. Je ovšem mírně zkalena tím, jak ji vnímá Danka. A zejména, jak vnímá svoje postavení v rodině. Danka se domnívá, že matka preferuje její starší sestru. Sebe situuje do postavení tátovy holky. (Nezmiňuje se však, že by ji táta preferoval oproti sestře.) Zdá se, že Danka se snaží částečně identifikovat s otcem a jeho zálibami. Viz, když na prvním stupni chce být policistkou a zajímá se o auta, která jsou otcovým hobby a která dokáže sám opravit. Jako další důkaz jejího „mužského vkusu“ (ve 4.roč.) jsou *lodičky Sculliové z Aktů X*. Líbilo se jí, *jak jsou fialové a jak si je během zásahu proti čemusi zcela zničila v zeleném slizu*.

Tyto zájmy ji staví ve třídě mimo tu část dívčí skupiny, která se zajímá výhradně o prezentaci ženství. Danka však zároveň není „*klukanda*“ (*tomboy*), která by se realizovala identifikací se s hochy a jejich stylem života. (Nevydržela chodit do počítačového kroužku.) Tato určitá „neschopnost“ identifikovat se s matkou ji staví do pozice intelektuálky, která sice má nadhled, ale zároveň je nerozhodná. Neví, co má dělat a trochu žárlí na sestru a chce být lepší než ona. (Nechce zbytečně utrácet za soukromou školu otcovy těžce vydělané peníze.) To může být jeden ze stresujících faktorů, strach, že by selhala v úkolech, které si klade sama na sebe.

Hledání kompromisu – proces volby

Vzhledem k svému prospěchu, Danka učinila logickou a šťastnou volbu. Danka je úspěšná, ale těžko říci, zda spokojená. Přijímací zkoušky ji stresují již od 7. třídy. Hodně času stráví učením. Tento stres není vyvážen zájmem, kvůli němuž jej podstupuje, avšak studium na gymnáziu jí dá čas a prostor pro další rozhodování. Svoji volbou jde vzhledem k rodině vyšší cestou.

ELA

Přihláška	Vyšší odborná škola umělecko-průmyslová, Žižkov 1/1300, Pha3, obor konstrukce a tvorba nábytku
Náhradní přihláška	
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	testy ČJ, všeobecné znalosti, talentové zkoušky a pohovor

Zájem a perspektiva

Ela je dívka se širokým spektrem zájmů. Má ráda zvířata, malé děti a pečení. Nejvíce jí zajímají zvířata. Stará se o koně, třikrát týdně s nimi chodí pomáhat nějakým lidem. Dříve se zajímala i o psy, k tomu ji vedla matka, která s nimi chodívala na cvičiště. Doma mají německé ovčáky. Na prvním stupni hrála na flétnu, občas kreslí. Na druhém stupni chodila na základní školu se sportovním zaměřením v Počernicích. V deváté třídě přestoupila do naší školy. Důvodem byly nevyhovující sociální podmínky a šikana.

Do poslední chvíle nevěděla, na jakou školu podá přihlášku. Týden před jejím podáním si půjčila knihu o středních školách. Společně s matkou si na základě svých schopností a zájmů vybrala školu.

Přestože se Ela rozhodovala na poslední chvíli, důkladné uvážení (a kus štěstí) ji dopomohlo k přijetí na poměrně prestižní střední školu. Ela je jediná středoškolačka, která po maturitě neplánuje vysokou školu, ale přímé praktické využití oboru – navrhování nábytku.

Tvrdí, že ohledně zaměstnání neměla v dětském věku žádná zvláštní přání. Jen teď ji společně s matkou napadlo, že by mohla dělat modelku. (Šla se i přihlásit do nějaké agentury, tam ji sice vedou v registraci, ale říkají, že má zatím dost času. Ela je sice vysoká, ale zatím není vyspělá.)

Jediným jejím zvláštním přáním bylo, že chtěla mít ohromný statek plný zvířat. To ji nyní přešlo, ale co si přeje stále, je provozovat psí útulek.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol.8.	2,14	3	2
kon.8.	1,71	3	2
pol.9.	1,86	2	3

Ela svůj prospěch nepovažuje za dobrý. Nicméně nechtěla jít na učiliště. Na umělecko-průmyslové škole si vybrala obor, u něhož předpokládala, že o něj nebude takový zájem, jako je například o propagační grafiku. Ta ji koneckonců ani nelákala.

Rodinná situace

Ela je z rozvedené rodiny. Žije s matkou, která se podruhé vdala. Vlastní otec je truhlář, s Elou se vidí každých čtrnáct dní. Nevlastní otec pracuje v počítačovém servisu. Matka je na mateřské dovolené. Ela má staršího devatenáctiletého bratra, který je již z domu, a dva mladší bratry (6let a 3,5 roků). Zdá se, že finanční zázemí rodiny není špatné, ale není připraveno na placení soukromé školy.

Hledání kompromisu – proces volby

Ela si je vědoma toho, že s prospěchem, který má, by pro ni studium na gymnáziu nebylo vhodné. Zároveň se chtěla pokusit o střední školu a ne jít rovnou na učiliště.

Z knihy o středních školách společně s matkou vybraly, co by pro ni přicházelo v úvahu. Našly chemickou, zeměměřičskou a umělecké školy. Ela nevěděla, jaké uplatnění by měla například po absolvování chemické školy. A ani neinklinuje k technickým předmětům. Na umělecké škole se jí líbilo, že může uplatnit své výtvarné schopnosti. Výtvarná výchova ji spíše baví, než že by se jí intenzivně věnovala.

Až po té co byla Ela přijata, si uvědomila, že nevědomky navázala na rodinou tradici. Nejenom, že otec je truhlář, ale i matka je poměrně schopná, co se týče domácí architektiky a úprav interiéru. (Sama si například zhotovila kuchyňskou linku, navrhla si koupelnu.)

Dá se tedy říci, že Ela pokračuje v rodinné tradici, ale na vyšší, umělecké úrovni.

JARKA

Přihláška	Střední pedagogická škola a vyšší odborná škola, s. r.o., Prokopova 15/100, Pha 3, 130 00
Náhradní přihláška	Soukromá střední škola DANAÉ, s.r.o. Svídnická 599/10, Pha 8- Bohnice, obor veřejnosprávní
Přijata	v I. termínu na náhradní školu
Způsob přijetí	bez přijímacích zkoušek

Zájem a perspektiva

Na Pedagogické lyceum Jarku upozornil leták, který vyzýval žáky, kteří upřednostňují humanitní obory proti technickým, že je to pro ně ta pravá škola. Jarka navštívila pedagogickou školu v rámci dne otevřených dveří a velmi se jí líbila. Zklamání pocítila při pohovoru se ředitelkou, která ji jasně sdělila, že s takovýmto prospěchem, který Jarka má v 8. ročníku by na této škole nedokončila ani prvním ročníkem.

Zároveň s tímto odmítnutím Jarce přišlo vyrozumění ze soukromé školy Danaé, že je přijata na veřejnosprávní obor.

Při výběru školy pomáhala Jarce matka. V podstatě ji o školách našla všechny informace a poradila jí s náhradním oborem. Mimo Danaé padl v rodině též nápad, že by mohla jít na policejní školu, ale s tím nesouhlasil jak její otec, tak jí ho rozmlouvala paní učitelka.

Důležitým motivem, proč chce jít Jarka na střední školu je to, že by ráda v budoucnu studovala psychologii. V sedmé třídě dokonce říkala, že by ráda pracovala jako dětská psychologka. Doufá, že vystudováním Danaé získá maturitu a bude mít otevřenou cestu na VŠ.

V sedmé třídě se též Jarka vážně zabývala tím, že by se stala žokejkou. V deváté třídě byla láska ke koním nahrazena láskou k motorkám. Zároveň v této době svůj zájem o psychologii prezentuje četbou Freudových spisů.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol.8.	2,14	3	4
Kon.8.	2,36	3	4
Pol.9.	1,79	3	3

V osmé třídě bylo Jarce lhostejné, zda se půjde vyučit a tudíž pro ni prospěch nehrál žádnou roli. Před podáváním přihlášky na střední školu si uvědomila, že je ve hře její budoucí povolání a začala se intenzivně připravovat na vyučování. Její snaha přinesla výrazné zlepšení prospěchu, ale bohužel již bylo pozdě. Jarka poznala determinující vliv svého prospěchu. Nebyla přijata na Pedagogické lyceum. Svoje studijní neúspěchy přičítala Jarka pubertě.

Rodinná situace

Když byla Jarka v osmém ročníku, tak se její rodiče rozcházel. Jarka také říkala, že neměli zaměstnání. Předtím provozovali zastavárnu. Rodiče jsou vyučeni: otec ve stavebnictví, matka kuchařkou.

Jsou ochotni podporovat dceru na soukromé škole, aby jí pomohli k získání maturity. Školné je rozděleno na dvě splátky a činí 18 tisíc ročně.

Je tedy možné, že za Jarčiny školní neúspěchy nemohla pouze její puberta, ale určitou roli mohlo sehrát i destabilizované rodinné prostředí.

Hledání kompromisu – proces volby

Dana je pro Jarku skutečným kompromisem. Touží studovat na vysoké škole a doufá, že tato škola pro ni bude přestupní stanicí. Podcenění dlouhodobé školní přípravy způsobilo, že musí volit cestu, která ji vede vzhledem k jejím ambicím značnou oklikou. Pro rodiče to znamená zatížení finančního rozpočtu.

Pokud Jarka zvládne studium, tak překročí rodinnou destinaci. Otázkou je, zda její (jejich) volba byla šťastná. Těžko říci, zda je to nejlepší cesta na vysokou školu, kterou chce studovat. Třídní učitelka částečně předpokládá, že Jarka na Danaé nebude spokojená, protože zvolený obor nebude odpovídat jejím představám. K Jarčinému stylu nepatří vyjadřovat nespokojenost, počítá s tím, že to zvládne a že rodiče, musí dát finance dohromady.

KARLA

Přihláška	První soukromá hotelová škola a vyšší odborná škola, s.r.o., Svídnická 506, 181 00, Pha 8, obor cestovní ruch
Náhradní přihláška	Střední soukromá škola Kvarta, s.r.o., Cimburkova 18, hotelnictví a turismus
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	přijímací zkoušky z ČJ, literatury, anglického jazyka, zeměpisu, dějepisu, matematiky a „něco okolo jídla“

Zájem a perspektiva

Karla akcentuje několik motivů, které ji vedly k výběru hotelové školy. Na prvním místě uvádí, že tam studuje jeden starší kamarád z Růžové školy, který jí říkal, že *je to tam dobrý, ať tam jde*. Bude mu osmnáct let, tudíž s ním bude moci jezdit do školy autem. Dalším motivem je studium jazyků a široké uplatnění po absolvování školy. Do školy se šla podívat v rámci dnů otevřených dveří. Zmiňuje se o tom, že i matce se na té škole líbilo.

Hotelová škola je prostředkem, jak dosáhnout dalších plánů, které Karla v životě má. Po jejím dokončení, chce jet jako au-pair do Anglie a studovat v Londýně hereckou školu. Zdá se jí, že se lépe prosadí v zahraničí než v Čechách.

V sedmé třídě plánovala, že půjde studovat na konzervatoř obor herectví a začala se učit hrát na klavír. Na kariéru herečky se dlouhodobě připravuje. Po celou základní školu chodila do dramatického kroužku a na tancování do různých kroužků, v deváté třídě tančila závodně. Tyto aktivity si chce podržet i při studiu na hotelové škole.

Poněkud kontroverzní je její postoj ke studiu jazyků. Chce sice studovat v Londýně, ale angličtina ve škole ji nebaví. Jazyky se chce učit pobytem v cizojazyčném prostředí. Život ve školních škamnech není pro Karlu ten pravý. Zvláště, jsou-li ta škamna česká. Hotelová škola a její lavice, které stoupají vzhůru jí připomínají *americké učebny*.

Co se týče geneze její volby, na prvním stupni (ještě ve 4. třídě) chtěla být policistkou. V sedmé třídě mluvila o tom, že by si nanejvýš chtěla zahrát policistku ve filmu. V 7. ročníku se jí již zdá Česká republika těsná a touží vyjet do Itálie nebo Anglie jako au-pair. Tuto cestu plánuje se svojí spolužačkou. Stejně tak jako se jí zdají malé Čechy, tak jí začíná být malá i školní třída. Najednou spolužáky ze třídy nikdy neměla a nemá ráda.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol. 8.	1,79	3	3
Kon. 8.	1,86	2	3
pol. 9.	1,57	2	3

Karla nevěřila, že by jí její prospěch umožnil studium na státní škole. Soukromou školu považuje za školu s vyšším kreditem a problém pro ni neznámá ani školné ve výši 23 tisíc korun ročně. Pro někoho nutnost studovat na soukromé škole představuje selhání. Pro Karlu je prestižní záležitostí.

Rodinná situace

Karla žije s matkou, jejím přítelem a starší sestrou. Matka má středoškolské vzdělání a měla různá zaměstnání. Sestra odmaturovala na obchodní akademii. V sedmé třídě Karla vyjadřovala přesvědčení, že sestra půjde na vysokou školu. O dva roky později měla tato sestra miminko.

Karlin otec, který má VŠ vzdělání s rodinou nežije a nikdy nežil. Občas se s Karlou setkává v KFC na společném jídle. Nezdá se, že by měl nějaký podstatný výchovný vliv. Karla ho občas ve svých představách zaplétá do svých cestovních plánů. Představuje si, *jak jen oni dva spolu budou cestovat do Francie*.

Karlino rodinné prostředí není úplně konformní. Matka častěji, než je v našem výzkumném vzorku obvyklé, střídá zaměstnání a své partnery. Avšak nezdá se, že by rodina finančně strádala. Není vyloučeno, že Karliny ambiciózní plány nebudou uskutečněny a ona se vydá ve šlépějích své starší sestry, kterou po celou školní docházku obdivuje.

Hledání kompromisu – proces volby

Karla nenavazuje svým výběrem na profesní tradici, ale na dynamický styl života své rodiny. Stejně jako její matka (jak ji známe z Karlina vyprávění a občasných zmínek učitelů) je Karla osobou, která plánuje cestování, má ráda změnu a její ambice jsou poměrně vysoké. Občas neodpovídají píli, jakou je ochotna investovat do dílčích úkolů. Karla je se svou volbou spokojená, ale spíše než racionalita je v jejím rozhodování přítomna emocionální stránka. Pro Karlu je zvolená škola určitě vhodná. S její volbou je spokojená i její matka.

LENKA

Příhláška	SOU, a.s., Plzeňská 102/219, 150 00 Pha 5 - Motol, obor aranžér
Náhradní přihláška	SOU obchodu a služeb, Za Černým mostem 362/2, 198 00 Pha 9, prodavačka květin nebo prodavačka smíšeného zboží
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	bez přijímaček

Zájem a perspektiva

Lenka se dlouho nemohla rozhodnout. Výchovná poradkyně s třídní učitelkou říkaly, *že ani matka nevěděla, kam by Lenka mohla jít*. Učitelka Lence spíše doporučovala prodavačku jako obor s větší možností uplatnění než jí poskytne aranžérka. Nicméně volba oboru aranžér je u dívek daná jejich uměleckými sklony. A stejné motivy budou přítomny i v Lenčině volbě.

V 7. ročníku měla oproti devátému velké plány, chtěla studovat na sportovním gymnáziu. Ve škole chodila na sportovní kroužek. Hrálá basketball, byla či stále je fankynkou kopané. Také ji dlouhodobě baví dramatická výchova. (Ve škole je kroužek.)

Kdysi chodila do Bambini, ale přestalo jí bavit, protože pro ni bylo příliš náročné. Musela by se věnovat angličtině, tanci a zpěvu.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	2,36	3	3
Kon. 8.	2,36	3	4
Pol. 9.	2,43	3	4

Lenka je silně dyslektická, musela chodit na doučování čtení a psaní. Vzhledem k tomu, že v poslední době Lenka školu zanedbávala, třídní učitelka měla obavu, aby se vůbec vyučila. Přes velké Lenčiny plány, jí její prospěch determinuje k učebnímu oboru.

Rodinná situace

Lenka je z úplné rodiny. Otec je zedník. Lenka tvrdí, že není vůbec vyučen, ale že je velmi šikovný. Jeho koníčkem je malování. Matka má středoškolské vzdělání a pracuje v realitní kanceláři. Má asi o čtyři roky mladšího bratra.

Hledání kompromisu – proces volby

Bohužel v době sbírání dat v 9. třídě, byla Lenka dlouhodobě těžce nemocná. Neznáme všechny motivy a cesty, které ji k její volbě vedly. Zdá se, že obor aranžérka více koresponduje s jejími „uměleckými sklony“ než obor prodavačka. Možná jím i mírně navazuje na otcovo hobby.

NINA

Přihláška	VOŠ ekonomická a obchodní akademie, Kollárova 5, Pha 8
Náhradní přihláška	ISSO a obchodní akademie, Jablonského 3, Pha 7
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	bez přijímacích zkoušek

Zájem a perspektiva

Od sedmé třídy chce jít Nina na obchodní akademii a stát se účetní. K jejímu rozhodnutí ji inspirovala teta (matčina přítelkyně), která pracuje jako samostatná účetní. V 9. třídě Nina mimoto tvrdila, že ji baví matematika.

Od studia na obchodní akademii očekává, že jí dá možnost získat dobře placenou práci. Plánuje, že bude pracovat jako teta. Studium na VŠ je pro Ninu až sekundární záležitostí a bude se pro ně rozhodovat až na základě svých studijních výsledků na OA. Říká, že svoji volbu konzultovala s matkou.

Z rozhovoru ze sedmé třídy víme, že paralelně s tímto racionálním plánem ráda maluje a fotí (má automat). Ráda si hraje na návrhářku, ale myslí si, že by v tomto oboru neměla šanci se uplatnit, protože navrhuje oblečení pro princezny.

Jako jedna z mála čte ve volném čase knihy a navštěvuje knihovnu.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol. 8.	1,36	1	1
kon. 8.	1,14	1	1
pol. 9.	1	1	1

Nina je výborná žákyně. Na obchodní akademii chtěla jít minimálně od 7. třídy. Tehdy měla dvě trojky: z matematiky a z fyziky. V osmé třídě si matematiku „vytáhla“ na výbornou a udržela si ji až do konce 9. třídy. Z dvou trojek a čtyř dvojek jí na konci 8. třídy zůstaly jen dvě dvojky, z dějepisu a z chemie. V pololetí devátého ročníku měla průměr 1,00. (Na konci deváté dostala opět dvojku z chemie.) Mimoto chodila na

doučování matematiky, kterou při rozhovoru označila za svůj koníček. Její úsilí se jí vyplatilo, protože byla přijata bez přijímacích zkoušek a vyhnula se stresu, který kolem nich panuje. Svoje studijní schopnosti by mohla beze všeho uplatnit na gymnáziu.

Rodinná situace

Nina je z rozvedené rodiny, žije s matkou. Otec je vyučen, nezdá se, že by v rodině nějak figuroval. O matčině vzdělání nemáme dostatečné informace, víme, že je v částečném invalidním důchodu a je dlouhodobě nezaměstnaná. Nina má samostatně výdělečného staršího bratra, žijícího mimo rodinu. Finanční situace neúplné rodiny nebude patrně jednoduchá.

Nina je jedinou z dívek, která výrazně překračuje sociálně-kulturní hranici vlastní rodiny. A to nejen svými ambicemi (jak je tomu u Jarky), ale také svým prospěchem. Tím, že Nina získá středoškolské vzdělání, zvýší svůj osobní kredit.

Nina je introvertní dívka, která nemá ve třídě příliš vysoký společenský status. Na vině je údajně její přílišná zdrženlivost. Mimo jiné má na tento fakt vliv matka, která Ninu drží mimo kolektiv, mimo společné aktivity třídy. Nina ani nenavštěvuje žádné kroužky. Ze strany rodiny je nepodporovaným talentem. Díky tomu, že ji rodina neučí využívat volný čas, Nina má volnou intelektuální kapacitu, kterou využívá k zlepšení školní úspěšnosti.

Hledání kompromisu – proces volby

Nina se při výběru školy řídila rodinnou ekonomickou situací. Po ukončení střední školy, chce mít praktické dovednosti, které jí umožní samostatnou existenci. Ze svého hlediska si nemůže dovolit teoretický rozlet, tedy studium na gymnáziu. Pak by mohla i uvažovat o rozvíjení výtvarného talentu a intelektových dovedností. Pro Ninu je již teď profese především živobytím. Nicméně se svojí volbou a úspěchem je naprosto spokojena. Na konci devátého ročníku se již připravovala na roli středoškolačky, připravovala si nové oblečení a nechala se ostříhat. Třídní učitelka tvrdí, že Nina bude na obchodní akademii hvězda.

PETRA

Příhláška	SOŠ, SOU , Odborné učiliště a Učiliště státní, Učňovská 100/1, Pha9-Hrdlořezy, 3letý obor sklenářka
Náhradní přihláška	
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	menáročný pohovor

Zájem a perspektiva

Za pomoci výchovné poradkyně podala Petra přihlášku na obor sklenářka. Ta zasahuje v případech, kdy žák ani rodina nevědí, jaký obor pro dítě vybrat, kde by mohlo mít šanci být přijato. Tento typ rodin si často neví rady ani s vyplněním přihlášky. Třídní učitelka Petře doporučovala kuchařku. Vycházela z toho, že kuchařka je pro ni praktičtější zaměstnání a také z toho, že její starší a na ZŠ studijně úspěšnější sestra tento obor nedostudovala. (Nyní v 18 letech údajně šla na UO kuchařka.) Nicméně učitelce se její volbu nepovedlo zvrátit a to přesto, že Petra o tomto oboru nemá mnoho informací (jedna konzultace s ředitelem OU).

Petra: „Ptala jsem se pana ředitele, co to obnáší a on řekl, že skoro nic, tak jsem si řekla, že tam teda půjdu.“ Petra nemluví ani o tom, zda má nějaké pozitivní informace od své sestry a zda ji neodrazuje, že ona daný obor nedokončila. Sama Petra uvádí jako konzultantku matku. Jak jí konkrétně pomáhala neuvádí. Petřiným cílem po vyučení je najít dobře placenou práci. Zda bude v jejím výučném oboru či ne, to ji nezajímá.

V 7. třídě Petra uvažovala o tom, že by chtěla být kadeřnicí nebo cukrářkou. Intenzivně se zajímala o zvířata, ale veterinářkou být nechtěla. Vadila jí příliš dlouhá doba studia. (Nepřekonatelnou překážkou by byl její prospěch.) Možná by byla ráda prodavačkou ve Zverimexu či chovatelka zvířat. Půl roku navštěvovala přírodovědný kroužek v Bohnicích, ale nebavilo jí to. Též chodila na keramiku. Petřiným *live motivem* je pes. Chtěla by svého psa. Přála si ho v 7. ročníku, chce ho i v 9. třídě. Je to její nejintenzivnější přání.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol.8.	3,19	3	3
kon.8.	2,71	3	4
pol.9.	2,36	3	4

Jediný nárok, který Petra na sebe má, je nepropadnout. Ve škole ji trochu baví přírodopis.

Rodinná situace

Rodinné zázemí není příliš prostudijně zaměřené. Petra žije s matkou a dalšími pěti sourozenci u babičky. Matka i starší sestra mají pouze základní vzdělání. Sestra po nedokončeném oboru sklenářka, se údajně půjde nyní v osmnácti letech vyučovat kuchařkou. Matka je dlouhodobě nezaměstnaná nebo je na mateřské dovolené. Otec v jejím životě vůbec nefiguruje.

Zdá se, že matka nemá realistický pohled na dceřiny schopnosti. V sedmé třídě jí radila, aby byla modelkou nebo šla na veterinářku.

Finanční a sociální situace rodiny je velmi špatná. Několikrát hrozilo, že děti budou matce odebrány a půjdou do dětského domova. Strach z diagnostického ústavu a z dětského domova je hnacím motorem Petřina školního prospívání.

Hledání kompromisu – proces volby

Petře je jakékoli studium a učení lhostejné. Jde jí především o to, aby nebylo příliš náročné. Volbu za ni v podstatě vykonala výchovná poradkyně. Možná se nejednalo ani tak o volbu, jako o jedinou možnost, kam Petra mohla být přijata bez větších problémů, bez ohledu na prospěch. Vzhledem k tomu, že je pravděpodobné, že Petra učební obor nedokončí, protože není nijak motivovaná k jeho dokončení, není to příliš dobrá volba. V podstatě se jedná pouze o umístění Petry mimo základní školu s tím, že jí byla dána možnost se něčím vyučit.

Sama Petra není schopná racionálně plánovat budoucnost. Je hrdá na své chození na brigády, v současné době jí i stačí, ale nevidí problémy, které mohou přijít v budoucnosti. Děti ze sociálně slabých rodin často nemají smysl pro „skutečný“ život, přestože žijí v „drsné“ realitě. Petra ví, že potřebuje zaměstnání, ale co chce (celým svým srdcem) je pes.

RITA

Přihláška	České soukromé střední odborné učiliště, Trhanovské nám. 8, Pha 10, 102 08obor - kadeřník, 3leté
Náhradní přihláška	Soukromé střední učiliště, Štúrova 7, Pha 4, 142 00, obor kadeřník
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	talentové zkoušky, vyplnit test a na pohovoru ukazovat obrázky

Zájem a perspektiva

V sedmé třídě Rita říká, že chce být vizážistkou stejně jako její teta. To je kombinace kadeřnice, kosmetičky a musí zvládat manikúru. V 9. třídě Rita plánuje, že až se vyučí kadeřnicí, tak se přihlásí na doplňující kurzy. Ráda by pracovala v modelingu nebo u filmu. Tvrdí, že se o výběru učební oboru a učiliště s nikým neradila a vznik tohoto rozhodnutí datuje do 5. ročníku. Není nijak sportovně založená. Realizuje se především v úpravách zevnějšku. V sedmé třídě si přála učit se tancovat, ale svůj sen si nesplnila.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	3,21	4	4
Kon. 8.	2,93	4	4
Pol. 9.	2,36	4	4

Prospěch a studium nehraje v životě Rity prázdnou úlohu. Dle tabulky vidíme dramatické zlepšení, ale není jisté, zda není z velké části dílem učitelů.

Na obor kadeřnice na Českém soukromém odborném učilišti, kam se hlásila, přijímaly do 2.2. Rita byla přijata, přestože její průměrný prospěch byl 2,36. Mimoto skládala jednoduché talentové zkoušky, vyplňovala test, který se týkal barev, hodnotila barevné obrázky a byla na pohovoru.

Rodinná situace

Rita žije společně s mladšími bratry, dvojčaty, v úplné rodině. Rodiče mají základní vzdělání. Matka pracuje jako prodavačka oblečení ve stánku. Otcovo zaměstnání není zcela jasné, je podnikatel stejně jako matka, ale bývá občas nezaměstnaný. Ritin vztah k otci není zcela vyvážený. V sedmém ročníku se zmiňuje o tom, že „už ho nemá ráda.“

Když byla Ritina matka mladá, chtěla být kadeřnicí, ale neměla tu možnost. Její otec jí neumožnil, aby se vyučila, protože se často stěhovali.

Hledání kompromisu – proces volby

Přijetí na učiliště je pro Ritu splnění snu a to nejen jejího, ale i matčina. Rita si to možná ani plně neuvědomuje, matku uvádí pouze mimochodem, nepovažuje ji za inspirátorku svého výběru. Pokud se Rita vyučí, překročí rodinné určení.

Předpokládáme, že Rita má důvod k spokojenosti a že její volba byla šťastná.

SIMONA

Příhláška	SOU, a.s., Plzeňská 102/214, 150 00 Pha 5 - Motol, 3 letý obor aranžér
Náhradní přihláška	SOU obchodu a služeb, Za Černým mostem 362/2, 198 00 Pha9, aranžér
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	bez přijímacích zkoušek

Zájem a perspektiva

Bohužel se Simonou se nám nepovedlo učinit interwiev. Neznáme přesné motivy, proč si vybrala obor aranžér. Po vyučení Simona počítá s nastavbovým studiem, jehož prostřednictvím získá maturitu. Od třídní učitelky víme, že Simona chce po vyučení pracovat s matkou v expedici novin. O této možnosti Simona mluvila již v sedmé třídě.

Simona je nejstarší dívka ve třídě. Je narozená v říjnu 1986. Do školy šla téměř v sedmi letech a ze zdravotních důvodů opakovala čtvrtý ročník. Je tedy až o dva roky starší, než její nejmladší spolužáci.

Co se týče mimoškolních zájmů je Simona sportovně založená dívka. Hlavní realizací je pro ni basketball, který praktikuje ve školním sportovním kroužku.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
pol. 8.	1,93	2	3
kon. 8.	2,29	3	3
pol. 9.	2,14	3	3

Simonin prospěch odpovídá vybranému oboru.

Rodinná situace

Simona je z rozvedené rodiny. Žije s matkou. Ve čtvrté třídě žila se čtyřmi sourozenci. (Nejstaršímu bratrovi bylo tehdy osmnáct let.) Má dva starší bratry a mladší sestru. Matka je asi vyučená a pracuje v expedici novin. Její zaměstnání je noční.

Otec je vyučen a je řidičem nákladního vozu. Zdá se, že má o děti zájem, bere je ve volném čase na chalupu. Stará se o ně i po hmotné stránce.

Simona na jednu stranu hledá a nachází větší porozumění s otcem, na druhou stranu je vázána velmi silným poutem k matce. (Chce s ní po vyučení pracovat.)

Hledání kompromisu – proces volby

Volbou učebního oboru Simona nepřekračuje hranice rodinného zázemí směrem nahoru ani dolů. Svoji destinaci se může pokusit mírně překročit studiem nástavby.

VERONIKA

Příhláška	Pražská konzervatoř, Na Rejdišti 1, Pha 1, 110 00, hudebně dramatické umění
Náhradní přihláška	Vyšší odborná škola ekonomická a obchodní akademie, Kollárova 5, Pha 8, 186 00
Přijata	V I. termínu na náhradní školu
Způsob přijetí	diktát z ČJ, matematika rozbor

Zájem a perspektiva

Veronika již od třetí třídy navštěvovala dramatický kroužek a to jak ve škole (ten možná již od druhé), tak prošla zkouškami do Dismanova hereckého souboru. Na prvním stupni se viděla jako herečka, ale v páté třídě zatoužila po dráze žurnalistky. Nicméně svůj koníček, dramatickou výchovu, nezanedbávala. V 7. třídě při rozhovoru opět plánuje konzervatoř s tím, že by pak pokračovala na JAMU, DAMU či FAMU. Chodívala závodně tancovat, pak s tím přestala a začala více sportovat, hrát floorbal. Ráda by se učila hrát na klavír, ale více by se jí líbil saxofon nebo housle. Jenže na housle se děti učí hrát již od šesti let. V sedmém ročníku ji nejvíce času zabral herecký kroužek. Jedno pololetí chodila na keramiku a jednou byla na zdravotním kroužku, ale zjistila, že nemůže vše stihnout.

Změna nastala až v osmé třídě, kdy se rozhodla, že na konzervatoř nepůjde a preferovala gymnázium. Patrně byla ovlivněna starší sestrou, která si na gymnáziu úspěšně vedla. Po maturitě si sestra plánovala dráhu žurnalistky. Rodiče (matka) byli touto změnou poněkud zaskočení a ptali se jí, zda jí mají z dramatického kroužku odhlásit (zbytečně platili školné), ale Veronika se na poslední chvíli rozhodla, že se bude dramatické výchově věnovat. Sama uvážila, že její schopnosti nejsou pro studium na gymnáziu vhodné, matematika ji nebaví, nejde jí fyzika a chemie. V těchto předmětech kolísá mezi 2 a 3. Ona sama tento prospěch nepovažuje za špatný a svoje nevalné školní výsledky bagatelizuje.

Veronika si tedy pro první kolo zvolila konzervatoř. Na rozdíl od Anny nechodila na žádný zvláštní kurs, který by ji připravil na talentové zkoušky. Neprošla prvním kolem talentových zkoušek. Přijímali 50 lidí ze 400, Veronika skončila 9. od *deadline* a s tímto výsledkem byla spokojená. Ještě v prvním kole stihla přijímací řízení na náhradní školu, OA. Sem byla přijata. Veronika předpokládá, že se o přijímací zkoušky na konzervatoř ještě pokusí, ale pravděpodobně až ve druhém ročníku. Nejprve chce zjistit, zda se jí nebude na

obchodní akademii líbit. Doufá, že se zde naučí pracovat s počítačem. Pokud by se rozhodla opakovat talentové zkoušky na konzervatoř, tak by se přihlásila do speciálních přípravných kurzů.

Po ukončení konzervatoře by se pokoušela jít na DAMU či FAMU. Nechce ovšem hereckou dráhu, ale chtěla by být produkční. Pokud by absolvovala obchodní akademii, chtěla by být manažerkou nějaké firmy.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	1,64	2	2
Kon. 8.	1,93	3	3
Pol. 9.	1,64	2	2

Dle Veroničiného vystupování se zdá, že je se svým prospěchem spokojena. Před přijímacími zkouškami se ho nesnažila nijak dramaticky vylepšovat. Protože nemohla očekávat, že by na obchodní akademii byla přijata bez přijímacích zkoušek, absolvovala na gymnáziu na Pražačce přípravné kurzy z matematiky a českého jazyka.

Rodinná situace

Veronika pochází z úplné rodiny, má starší sestru, která na jaře 2003, ukončila gymnázium maturitou. Otec má středoškolské vzdělání a mívá zastavárnu. Veronika neví, zda ještě pracuje v obchodě. Matka vystudovala střední zdravotnickou školu a je zaměstnaná jako laborantka v Motole. Na prvním stupni měla na Veroniku velký vliv babička, která s vnoučaty chodívala do divadla a kulturně je vzdělávala. Rodina Veroniku v jejích zájmech podporuje.

Hledání kompromisu – proces volby

Vzhledem k tomu, že Veronika nesoustředila veškeré své úsilí na přípravu k talentovým zkouškám, není se co divit, že nebyla přijata. Podcenila placené přípravné kurzy. Svůj herecký neúspěch bagatelizovala tím, že neplánuje hereckou dráhu, ale chce se stát produkční. (Podotýká, že na tento obor přijímají asi pět lidí.) Veronika je plná ambicí a o svých plánech ráda mluví. Její soustředění na jejich realizaci není tak silné jako například u Anny. Její výběr obchodní akademie je šťastný. Přestože od života očekává více, zdá se, že je to kategorie, která odpovídá jejím studijním schopnostem a úsilí, jež do studia hodlá vložit. Jediným stínem je skutečnost, že matematika není Veroničinou silnou stránkou.

Sama Veronika je spokojená s tím, jak přijímací řízení dopadlo. Ovšem výraz spokojenosti sama se sebou patří k její image. Nepřipouští si, že má nějaké osobní limity. Obchodní akademie se jí zdá jako škola, která z ní udělá manažerku nějaké firmy.

ŽOFIE

Přihláška	Střední zdravotnická škola, Alšovo nábřeží 6, Pha 1-Staré Město, 110 00, obor: zubní technik
Náhradní přihláška	Střední zemědělská škola, Zápská 30, Brandýs nad Labem, 250 01, agropodnikání
Přijata	I. termín
Způsob přijetí	ČJ diktát, pravopis (doplňování), přírodopis, chemie, talentové zkoušky ze zručnosti

Zájem a perspektiva

Při volbě svého budoucího oboru se Žofie snažila skloubit své zájmy s oborem, který by ji existenčně zajistil, po kterém by byla společenská poptávka.

Kdysi na prvním stupni chtěla být učitelkou v mateřské škole stejně jako jí bývala její matka. Chodívala za ní do práce a práce s dětmi se jí líbila. Toto zaměstnání později zamítla s ohledem na svoje budoucí vlastní děti. Ještě v sedmém ročníku byla přesvědčená, že bude veterinářka. Ráda se stará a pečuje o zvířata.

Od malinka miluje koně. *Když byla malá, tak ji kousl kuň a tak začala její láska.* Též chodila na keramický kroužek a líbilo by se jí i zaměstnání keramičky. Mimo těchto zálib chodí do sportovního kroužku. Hrála též závodně basketball. Na sportovní škole se nepohodla s učitelkou, tak se vrátila do Růžové školy.

Žofie má zkušenosti s chovatelstvím koňů a vzhledem k tomu, že zná lidi, kteří se jím zabývají profesionálně má o tomto oboru dost informací. Chovatelství dostihových koňů je tříletý obor bez maturity a jít na takový obor se Žofii zdálo poněkud nepřiměřené vzhledem k jejím školním výsledkům. K tomu je velmi obtížné se v tomto oboru uživit. Stejný problém je přítomen v profesi keramičky. Úzké uplatnění a nejistá obživa.

Svoji volbu konzultovala s matkou. *Žofie: „... Ale nakonec chodím na keramiku, baví mě modelace a ta zručnost. Medicína mně taky není tak cizí. Taky mě baví. Tak jsme to řák skloubily a vybraly jsme tuto školu.“* Známa zubařka jí umožnila návštěvu pracoviště zubních techniků v Motole. Provedla ji po něm jedna paní a Žofii se zdálo, že by to mohlo být zajímavé. Ve výběru oboru zubní technik spojila Žofie dvě důležité věci – svůj zájem o výtvarnou výchovu, praxi v keramickém kroužku a jistotu, že v budoucnu bude mít „dobrou“ práci.

Rozdílné alternativy, které volila při podávání přihlášky, jsou produktem širokého spektra jejích zájmů. Zdravotní škola je pro ni jistou budoucností a zemědělská škola představuje její hobby.

Po ukončení střední školy, se chce pokusit o přijetí na VŠ (není jasné na jakou) a věnovat se svým koníčkům.

Limitující faktory

Prospěch a studijní kredit

	Průměrný prospěch	Známky z ČJ	Známky Mat.
Pol. 8.	1,43	2	2
Kon. 8.	1,5	2	2
Pol. 9.	1,36	2	2

Žofie patří mezi čtyři prospěchově nejúspěšnější žákyně. Její praktické zájmy a to, že žije sama s matkou ji odvádí od teoretických studií. Na rozdíl od lidí, kterým prospěch umožňuje studium oborů, jež jsou jejich koníčky, Žofii odvádí od jejího hlavního zájmu, ohledně vzdělání by šla „pod svoji úroveň“.

Rodinná situace

Žofii rodiče jsou rozvedení. Finanční situace její rodiny je rozhodně slabší, než je tomu u dívek z úplných rodin. Otec má vysokoškolské vzdělání a je ředitelem základní školy v nějaké moravské obci. Matka absolvovala střední pedagogickou školu, bývala učitelkou v mateřské škole. Od té doby, co se s Žofií přestěhovala do Prahy, pracuje ve stánku s občerstvením ve sportovním areálu. Žofie má mladšího bratra, který žije s otcem.

Soudě dle vzdělání rodičů a Žofiina prospěchu, je rodina proškoleně orientovaná. Nicméně Žofie (stejně jako Nina, Bětko) by mohla mířit na vysokou školu přes gymnázium.

Hledání kompromisu – proces volby

Ještě v 8. ročníku chtěla jít Žofie na gymnázium, ale to si rozmyslela. Důvodem byla přílišná všeobecnost gymnázia. Chtěla získat nějaké odborné zaměření. Není zcela jasné, proč Žofie opustila svoji touhu být veterinářkou. Zda-li to, že by studovala mimo Prahu (Střední veterinářská v Hradci Králové nebo gymnázium a pak studium na VŠ v Brně) nebo opět nejisté uplatnění či příliš dlouhé studium a v závěru opět mimopražské.

Z hlediska jejich rodinné situace je její volba logičtější. Pokud by po maturitě nebyla přijata na VŠ, chce být již profesně zajištěna. Žofie nenavazuje na rodinnou tradici pedagogického vzdělání. Nakonec i opustila svoje pečovatelské sklony, na ně si vyhradila chvíle volna. Bude umělkyní v laboratoři. Do školy se těší a je spokojená.

Shrnutí

Informování se o škole

Kluci

Čestmír	Karel	Bořivoj	Jonáš	Hubert	Dušan	Tomáš	Kamil	Svatopluk	Matěj	Radek	Vítek
knížky, teta, matka, internet	náhoda, zkušenost sestřence, návštěva učiliště	rodiče	knížky, rodiče, zkušenost bratra	vlastní zkušenost, návštěva školy při zkouškách	knížky, matka	rodiče, otec i matka	matka	knížky, rodiče, zkušenost tety a bratrance	knížky, internet, matka, matčina zkušenost	známí, rodiče	kámoši (rodiče)

Jak je ošidné hovořit o prostém informování se jsme viděli v jednotlivých kazuistikách. Přesto shrňme zdroje odkud se informace berou – jsou to především rodiče a zde zejména matky, kdo informuje své syny a filtruje jim tak skutečnost. Významně se hodnotí něčí aktuální přímá zkušenost, nejlépe někoho z rodiny. Vlastní iniciativa ohledně návštěv škol, hledání informací na internetu či v publikacích není valná, jakoby se předpokládalo, že informace o školách jsou úkol rodičů a oni kluci mají za úkol hledat sebe sama. Přesný obraz školy v rozhodování nehraje moc velkou roli – snad jen tam, kde se odmítá nějaká možnost kvůli předpokládané přítomnosti určitých předmětů (Karel) nebo tam, kde je zprostředkováni nějakou zkušeností. Nabídky výchovného poradce v případě kluků z Růžové školy nebyly (údajně) v osobních konzultacích vůbec využity. Možná je to proto, že se v rozhovorech kluci snažili podat svá rozhodnutí co nejsamostatněji a drobné porady s učiteli prostě vynechali. Nebo žádný z nich neřešil žádný složitý problém.

Holky

Anna	Bětko	Danka	Ela	Jarka	Karla	Lenka	Nina	Petra	Rita	Simona	Veronika	Žofie
Zkušenost známých dívek z budoucí školy	Rodiče, vlastní návštěva školy	Rodiče, vlastní úvahy	Publikace, matka	Publikace, matka, internet, návštěva školy	Starší kamarád (mileneček?), návštěva školy	Výchovný poradce, třídní učitelka, matka	Rodinná (matčina) přítelkyně	Výchovný poradce, učitelka, pohovor	Teta, matka, vlastní úvahy	Matka	Matka, sestra	Matka, vlastní zkušenosti, návštěva profese

V případě dívek je vše podobné, pouze je tu větší (přiznaná) institucionální – školní podpora ze strany výchovného poradce a třídní učitelky. Domníváme se, že i zde v rámci rodinného čtení školní nabídky mají nakonec větší vliv a agendu matky nebo přes matku získané zkušenostní zdroje a vzory známých a tet. Celkově se pak zdá, že rodičovský filtr tu není tak důsledný, jako u kluků. Všechny tyto rozdíly mohou být působeny „psychologickými“ i sociologickými genderovými rozdíly, řadou jiných než genderových faktorů. Mnohem méně rodin je tu úplných a ekonomicky neproblematických, jedna rodina je patně zcela nefunkční.⁹ Dívky jsou tu v menší míře „mazánky“ svých rodičů. Tam kde ano (např. Danka) je zase tento vztah silnější z otcovy strany, ovšem otcové většinou nevedou školní agendy svých dcer. Není tu jediný srovnatelný hyperprotektivní dohled jako u kluků. K vrstevnickým zdrojům se tu také přidávají zkušenější starší kamarádi nebo možná přímo milenci (některým dívkám bylo i sedmnáct let), díky čemuž jsou dívky již více „vysunuty“ z rodinného vesmíru. Informace a jejich interpretace tu tudíž mají heterogennější původ.

Celková role rodičů a sociální reprodukce

Kluci

V některých případech (Matěj, Radek, Tomáš) se sleduje do jisté míry nějaká rodinná stopa, pokud ne přímo vzor. Matěj chce studovat *ekonomku (OA)*, jako máma, Radek chce pracovat na letišti jako jeho otec

⁹ 6 dívek (Anna, Bětko, Danka, Lenka, Rita, Veronika) žijí v úplné rodině; otcové Petry a Karly v jejich rodinném životě prakticky nefigurovali; 5 dívek je z rozvedených rodin (Ela, Nina, Jarka, Simona, Žofie). K tomu je potřeba dodat, že matka Ely se podruhé vdala a Ela tedy žije v úplné rodině s nevlastním otcem. S vlastním otcem se stýká jednou za čtrnáct dnů. Rita, přestože je z úplné rodiny, pociťuje ze strany otce nezáměr.

a Tomáš chce být *elektrikářem, jako táta*. Ani v jednom případě se přitom nejedná o následování nějakého velkého vzoru, ale spíš jako východisko z nouze bezradnosti, které není profesně příliš určité. Rodičovská „řemesla“ tu děděna nejsou. Role rodičů je celkově rozložena do péče o studijní kredit, péče o „svobodnou volbu“, „správnou volbu“ a záchranu potomků. Ještě než vůbec povstala otázka budoucnosti, se někteří rodiče snažili udržovat studijní kredit potomků tak, aby měli snazší cestu dál. Dále v situaci volby se někteří snažili popostrčit své syny žádoucím směrem buď tak, že vymezili širší pole možného a pak nechali syna „svobodně se rozhodnout“ (Matěj, Čestmír), nebo se pro něj snažili najít to co nejvíc pasuje (Dušan), nebo je popostrkovali směrem, o kterém se sami domnívali, že je nejlepší (Kamil, Vítek a další). V případě katastrofy se soustředili na záchranu potomka a zachování úrovně (SŠ, maturita) případně žádoucího směru vzdělání (Tomáš, Karel). Vedle interpretace reality dostupných škol se soustředili na to, aby své syny jemně manipulovaly žádoucím směrem. Pokud se to nevyvedlo, žádoucí směr jim koupili. Celá tato agenda je přitom dosti výrazně matrifokální – starost o profesionální budoucnost synů je začasť a dominantně agendou matek. Pokud jde o „vystupování z rodičovského stínu“ je to tu celkem prosté: obsahově z něj vystupují kromě zmíněných tří kluků všichni a všichni se naopak nacházejí bezpečně v jeho obrysech pokud jde o „kvalitu“ škol, kde proti rodičovskému tlaku na vyšší vzdělání nikdo neodporuje.

U dané skupiny kluků dochází celkově k udržení nebo zvýšení rodinné destinace. Všichni jdou na střední školy nebo učiliště s maturitou, přitom někteří (Bořivoj, Svatopluk) mají plány rodinnou destinaci vysoko překročit – od vyučených rodičů plánují vysokoškolské kariéry. K nějaké zvláštní tematické reprodukci tu dochází možná u Radka, který chce na letiště za svým otcem. K sociální reprodukci tu dochází možná v preferencích průmyslových škol před gymnázii.

Holky

Část dívek se podobá chlapecké skupině v tom, že i tady provádějí rodiče preventivní dozor nad známkami, péči o studijní kredit.

Nacházíme zde více sledování různých rodinných vzorů rodičovských nebo příbuzenských či příbuzensky adoptivních známých - kadeřnice Rita chce být kadeřnicí jako teta, návrhářka nábytku Ela sleduje na vyšší úrovni řemeslo otce i šikovnost matky, Nina chce být účetní jako matčina známá, Lenka asi sleduje výtvarné nadání otce - řemeslníka na SOU jako *aranžérka*. Bětko chtěla na elektroprůmyslovku - otec je elektrikář, dostala se na OA, matka je účetní. Někde je to dlouhodobý vzor, jinde opět stéblo, kterého se dívky chytají, když nevědí kam.

U jiných dívek (a i u některých zmíněných) je sledován jakýsi rodinný vzorec spíše než vzor, ve kterém je diskuse o zájmech spíše bezpředmětná. Týká se to dívek z neúplných rodin, které žijí s matkou, jež se musí sama starat o zajištění svých dětí. Tady jakoby se dívky více než profesí při své volbě povolání řídily matčinou strategií přežití. Faktor „dědění“ je tu silný, ale nedědí se profese, nýbrž celková životní metoda matky a to úzce ve vztahu k ekonomické situaci matky a její sociální „fitness“, což chápeme jako kombinaci sociální obratnosti a míry vzdělání.¹⁰ V extrému to vidíme u Petry, kde je ekonomická situace velmi špatná a matka má jen základní vzdělání a je patrně velmi dezorientovaná nebo lhostejná, pokud jde o možnosti jak vylepšit postavení svých dětí. Petra se musí především sama uživit a tak je vzdělání podružné, ačkoli je to právě ta cesta kudy ven (což by lépe zvolené učiliště určitě bylo). Naopak cíl (nebo nutnost) hned se uživit vede spíš k opakování matčiných problémů. V (mnohem) mírnější formě vidíme podobné dědění strategie přežití matky u Simony, v extravagantní formě je to jasně vidět u Karly.¹¹ V nejkultivovanější formě to nacházíme u Žofie, kde se objevuje spíš než dědění strategie přežití dědění akcentu přežití.¹² Nina zase, ač sdílí téma přežití, překračuje matčinu metodu.

¹⁰ Míra vzdělání je divný výraz, ale „kultivovanost“ je příliš kulturně šovinistické, „sociální inteligence“ nepřesné. Míra vzdělání je přitom „dotazníkový“ faktor, který tu dobře koreluje.

¹¹ Kde je ekonomická situace dobrá a celkově je matka schopna si poradit tak, aby se nestrádalo, přičemž celková metoda přežití není získat špatně placenou práci a „překlepávat“ svou existenci. Vidíme tu zvláštní kombinaci dezorientace v cílech, obtížně dosahovaného adekvátního odhadu své situace a schopností, přičemž ovšem tyto schopnosti nejsou nulové nebo malé, ale pouze nadhodnocené. Z toho vyplývá neploužení se či probíjení se, ale jakýsi „slalom“ životem. Jehož důsledkem jsou nespočetné eskapády, v nichž nemalou roli hrají mužští partneři. Včetně, jak jsme viděli, asi i volby konkrétní školy.

¹² Matka s VŠ vzděláním, která se toho času živí prodejem ve stánku, vede dceru od snů k něčemu praktickému, ale proti kopírování její současné situace po rozvodu. Nedobrá sociální situace se tu nekopíruje, ale zápolí se s ní.

V několika případech (Anna, Karla, Veronika, Nina, Jarka) vidíme zase nikoli dědění, ale více či méně ambiciózní projekty, jak se vyšvihnout, jak rodiče překonat - v různě relativně „atraktivních“ profesích (módní návrhářka, herečka, psycholožka, účetní¹³). Žádný takový důraz u kluků nevidíme.

Spokojenost s volbou

Kluci

Až na Petra a Tomáše všichni uspěli na školách, na které se hlásili. Tomáš neuspěl tak napůl, protože se octl na soukromé škole, ale se stejným zaměřením, jaké chtěl na státní. Sám říká, že je víceméně spokojen. Dušan neuspěl a jde na školu, kterou nechtěl a chápe ji jako pouhý dočasný tábor před druhým pokusem zlézt horu přijímacích zkoušek na vysněného vojáka. Spokojen není. Jinak jsou spokojeni všichni. Zoufalý však není nikdo, protože v daném momentě je vše konečně nějak vyřešeno. Kluci mají pro tuto chvíli jasno a cítí se zabezpečeni, a to je uklidňující fakt. Pobyt na vlastních školách je ještě v tuto chvíli teorie, něco v budoucnosti.

Holky

Dívky měly v dané třídě celkově průměrně horší prospěch a nižší studijní kredit. To bylo do značné míry dáno odchodem dívčích elit z obou tříd na gymnázia v páté třídě, který zase způsobil jejich spojení. Možnosti byly tudíž oproti klukovské skupině omezenější. Zároveň tu vidíme horší schopnost akomodace - přizpůsobení cesty možnostem tak, aby byl dosažen v nějaké formě kýžený cíl nebo mobilizace sil tak, aby se omezení překonaly. Tudíž se tu objevily ve větší míře bolestivější kompromisy (Jarka, Lenka, Karla) a větší pády (Bětko, Veronika) vedoucí k většímu odklonu od vytoužené cesty než u kluků. A s tím souvisí i větší, ovšem nepřiznaná, nespokojenost. Tato nespokojenost je v případě Karly a Veroniky hned nahrazena legendou o finální spokojenosti a jedny obrovské ambice jsou hned nahrazeny jinými. Na druhé straně nebyla úspěšnost až tak špatná a v případě Ely se povedl dokonce nečekaný skok. Spokojená je více než polovina dívek. Pro danou chvíli pro ně platí to samé, co pro kluky, že prozatímní pocit jistoty, že to nějak dopadlo, jim dodává uklidnění a tedy otevřené zoufalství neprojevuje nikdo.

Zodpovědnost za volbu: legitimita volby

Kluci

Tak jak hodili kluci břemeno najít konkrétní školu na rodiče, zároveň s tím zdůrazňují, že rozhodnutí bylo nakonec jejich. Rodiče jakoby byli neproblematicky přijímáni při interpretaci obsahu škol, kam vedou a jaké jsou mantinely, ale konečné rozhodnutí je jim sverpě ubráno, ačkoli to vypadá někdy komicky (matka školu našla a on rozhodl, že na ni půjde). Pokud by se mělo přiznat, že někdo dostal příkazem jít tam či onam, byl by to asi důkaz zrady na sobě nebo submisivity a tak se kluci staví do pozice klíčových operátorů, kteří sami stiskli ono „červené tlačítko“ vlastního rozhodnutí a situaci tak legitimizovali. Oni jsou ti, kdo rozhodli a oni jsou tedy také ti, kdo za svou volbu hrdě nesou zodpovědnost. Kdyby rozhodnutí za ně provedl někdo jiný, vnímali by to asi jako neoprávněné, nelegitimní rozhodnutí.

Holky

Dívky si víc než chlapci samy hledaly informace a účastnily se nějak aktivněji vlastní manipulace s volbou školy. Některé uvádějí, že se rozhodly společně s matkou nebo výchovným poradcem, ale obecně vůbec nezdůrazňují nějakou legitimizaci, že to byly právě ony, kdo tiskl to červené tlačítko - pravděpodobně proto, že to opravdu udělaly a nemusí tedy prokazovat svůj podíl. Naopak přímo hovoří o tom, pokud to neudělaly, že si nechaly poradit. Jako by to bylo spíš jedno, kdo to udělal, není to součástí nějakého identitního diskursu.

¹³ I účetní může být za určitých okolností luxus.

Strategie úspěchu a neúspěchu (akomodace a slepota)

Kluci

Způsob postupu při přijímacím řízení a průměrný prospěch v pololetí 9. třídy:

Čestmír	Kamil	Svatopluk	Radek	Vítek	Bořivoj	Jonáš	Hubert	Matěj	Karel	Dušan	Tomáš
Na prospěch	Na prospěch	Na prospěch + pohovor	Na prospěch	Na prospěch	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky/Na prospěch	Přijímací zkoušky/Na prospěch
1,29	1	2	1	1	1	1	1,21	1,71	1,93	1,36	1,5

Celkově vidíme, že prospěch v polovině 9. třídy byl celkově velmi dobrý, ale to je dáno do jisté míry i tím, že učitelé svým žákům v tuto chvíli spíš „přilepší“ než „zatopí“, aby jim „nezkazili život“. Ale i u kluků samotných došlo k jistému zvýšení péče. Stav v delším čase je vždy u každého v jeho kazuistice a také v přehledové tabulce.

U kluků vidíme obecnou dobrou schopnost akomodace k prospěchu. Nikdo si nevybral pro svůj pokus školu, na kterou by se nemohl se svými známkami dostat či na ní snesitelně přežít. Neúspěchy tak byly odstraňovány jaksi preventivně už při odhadu svých sil, který byl celkově opatrný. Jiná je situace u přijímaček, kde Tomáš jasně neodhadl své síly a narazil, narazil i Dušan. Obava z „nárazu“ pak dosti ovlivňuje strategie volby konkrétní školy podle nároků pro přijetí bez přijímaček. Strach z přijímacích zkoušek, z toho, že by nastaly komplikace vede některé kluky raději k podcenění svých schopností a volbě méně prestižní školy s obdobným zaměřením, jen aby bylo přijetí jisté. Možná i z toho důvodu někteří vypustí ze svých úvah gymnázia.

Vytoužený „programátor“ je pak dosahován tomu přizpůsobenými cestami. Premianti se samými jedničkami a vyznamenáním se vydávají hlavní branou bez přijímacího řízení na „prestižní“ elektroprůmyslovky. Ti s horším a přesto dobrým prospěchem volí mezi třemi možnostmi. Buď riskovat přijímačky, nebo si vybrat školu na které není takový nával, nebo na ni stačí horší prospěch. Přitom se spíš pokusí o dvě kola na „prospěch“ na méně prestižní škole než o risk přijímaček a pokusy být přijat jinam v druhém či třetím kole, pakliže nevyjdou. (Čestmír, Svatopluk)

Nebo mají známky, které na automatické přijetí nestačí tak jako tak a pak přijímačky risknout musí. Pak je samozřejmě rozhodující, jak dokáže dotčným a jeho rodina mobilizovat síly a prostředky na doučování, aby dotčným dohnal a předešel ty, kdo jsou potenciálně před ním. V případě Tomáše patrně on sám i jeho rodina vůbec neodhadli vážnost situace, za což budou muset nyní dost zaplatit. Naopak v případě Huberta to jeho rodina zvládla, určitě také proto, že se jednalo o druhý gymnaziální pokus.

A pak jsou někteří, kteří prostě něco chtějí, jsou premianti a ačkoli by si mohli zvolit nějakou pohodlnou cestu, přesto jdou do přijímaček, protože jim jde o určitou cestu víc než o bezproblémové přijetí. (Jonáš, Bořivoj)

A rovněž je možné obětovat celý původní zájem a změnit směr prostě proto, že původní zájem měl nepřijatelné souvislosti (počítače a matematika, fyzika u Karla).

Holky

Způsob postupu při přijímacím řízení a průměrný prospěch v pololetí 9. třídy:

Anna	Bětko	Danka	Ela	Karla	Rita	Veronika	Zofie	Jarka	Lenka	Nina	Petra	Simona
Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky/Na prospěch	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Přijímací zkoušky	Na prospěch	Na prospěch	Na prospěch	Pohovor	Na prospěch
1,5	1,43	1,07	1,86	1,57	2,36	1,64	1,36	1,79	2,43	1	2,36	2,14

Jak bylo řečeno, dívky měly celkově omezenější možnosti a tak královská cesta být přijat na školu bez kompromisu přijímacích zkoušek se povedla jen Nině. Ostatní „prospěchová“ přijetí jsou buď na SOU (Lenka, Petra, Simona) nebo na soukromou střední školu (Jarka). Ty, které chtěly na jakoukoli státní (i soukromou střední školu v případě Karly) s maturitou, (a v případě Rity dokonce SOU) musely podstoupit

přijímačky nebo alespoň talentovky. O úspěchu tu rozhodovala kombinace schopnosti se mobilizovat a odhadnout síly. Strategii „malá domů“, kdy se prozatím velké plány odloží a využije se jiná cesta, použily ty dívky, které své síly neodhadly. (Karla, Veronika, Bětko). Zajímavá byla volba alternativ v těchto případech - na prvním místě kosmické ambice, na druhém však žádná menší varianta téhož nebo rozumnější cesta k cíli přes gymnázium, ale ultrakonvenční OA a hotelová škola, u které se nevýhody při přijímání na vysněné obory na VŠ vůbec nevidí a jsou zastřeny motivem „určitosti“ specializované střední školy nebo představou, že nebude tak náročná jako případné gymnázium.

Hledání zájmu – tendence, oběti

Kluci

Jak jsme viděli, ve většině kluci formulují svůj subjektivní zájem jako, že chtějí dělat *něco s počítači*. Počítač je viděn jako agent zábavnosti pro jakoukoli práci (Matěj), jako jediný nějak „kognitivní zájem“ (Matěj, Tomáš), jestliže se musí škrtnout sporty a hledat něco „závažnějšího“. Dále je viděn jako předmět zájmu o sobě a to různě expertně a jako takový různě souvisí s volbou školy. Všichni „experti“ se považují za pokročilé uživatele a někteří se již „také podívali dovnitř“ – do kódu programů a jejich modifikací nebo přímo do té „tajuplné krabice“. Takže nejenže chtějí pracovat s počítači, ale chtějí přímo do nich, chtějí se jimi přímo zabývat. Tento celkový zájem u některých vychází z nějaké dlouhodobé tendence a opravdového vhledu (Čestmír, Bořivoj, Jonáš), jinde je to dosti sociálně vrstevnický podněcený zájem. I když se jakoby následuje otcovský vzor, tak je jeho reálná podoba zprostředkována vrstevnický (Tomáš), chce dělat „něco s počítači jako všichni kluci“, to znamená „něco s elektronikou jako táta“. Přitom všichni přiznávají, že na počítačích především hrají hry a to je taky hlavní motor sociální difúze tohoto zájmu. Hry, o kterých se mluví, které se prožívají, kopírují a vyměňují, někdy se hrají společně a mají specifické hardwarové požadavky (což znamená, že jste si víc vědomi hardware a jeho vlastností než u textových editorů nebo www stránek), jsou hlavním předmětem klukovské konverzace, pomineme-li dívky. Jsou zábavné a tak není divu, že je všude tolik počítačových expertů. Počítače v tomto ohledu baví stejně frajery i vynálezce, ačkoli frajeři jsou víc uživateli a méně experty. Popravdě – počítače baví úplně všechny, ale někteří by na tom svou identitu nestavěli (Hubert), jiní ač opravdoví experti tento zájem neplánují použít jako palivo pro motor svého středoškolského vzdělání (Jonáš, Bořivoj) a možná odkládají jeho využití později na vyšší úrovni. Jedinou výjimkou je voják Dušan, kterého to baví, ale je to pro něj „bokovka“, až druhá náhradní věc. Karel zase zjistil, že se opravdovým expertem stát nechce, že by ho to stálo moc sil. Proto raději obětoval počítač jako předmět vzdělání a stane se starožitníkem. Ostatní volili školu tak, aby nějak počítače obsahovala – nic jiného je vlastně nenapadlo. Zajímavé je, jak se hry a hráčství přetaví v tolika případech na „zájem“ o elektroniku, respektive jak je tento hráčský zájem přeložen do jazyka škol jako zájem o elektroniku. Nikdo z kluků se přitom nezmiňuje, že by doma konstruoval nějaké obvody, zvykal si na narkotikum přepalované kalafuny tak jak je to u všech „bastlířů“, nebo páčil součástky ze starých televizorů.

Celkově jediný z těch, kdo chtěli „někam, kde to bude něco s počítači“, kdo musel tento svůj zájem obětovat kvůli svým studijním výsledkům je Karel. Dušan musel dočasně obětovat vojenství při bivaku na „strojárně“.

Svatopluk si pro jistotu vybral školu nižšího kreditu než je například „Ječná“, ale směr drží – jeho učební obor je s maturitou na jednom z lepších učilišť, takže takový pád to není. Velký pád zažil Tomáš nebo možná spíš jeho rodiče, kteří budou muset zaplatit soukromou školu – ta ale bude opět v požadovaném směru, takže pro něho to není oběť v předmětu, ale ve společenské prestiži školy, kterou asi chtěl a na kterou vůbec neměl.

Holky

U dívek je pestrost „subjektivního zájmu“ a „perspektivy“ mnohem větší než u kluků. Nic takového jako „počítače“ se tu nevyskytuje. Někaký počítačový zájem se objevil, ale zase rychle zmizel. Jakoby k nim měly dívky nějaký odpor, ostych, možná jim je rodiče nedávají jako dárky k vánocům, zkrátka nic. Počítače v dívčí skupině prostě „nejsou v oběhu“.

Sice je tu několik obchodních akademií, ale pouze v jednom případě (Nina) se jedná o vyjádření zájmu.

Jakýsi hlubší předchozí zájem, který je vzat jako základ projektu budoucnosti a volby školy se objevuje u návrhářky Anny, které se podařilo uspět. Podobný sen bylo pro Veroniku a Karlu herectví, ale Karla se o jeho realizaci v dané chvíli nepokusila a odsunula jej do jakési „nekonečně lepší“ budoucnosti, která nastane, až opustí po absolvování republiku; Veronika to zkusila a jakoby jí stačilo, že se umístila jen kousek za posledním přijatým. To jakoby jí jako herečku potvrdilo a víc se zdá není nutné. Všechny tři dívky tvořily základ třídní smetánky¹⁴ a prestižní ambice tu byly součástí společenské hry podobně jako počítače u kluků.

Ve více případech se vyskytly nějaké výtvarné umělecké sklony, tu vědomě pěstované (návrhářka Anna, kadeřnice Rita), tu jakoby nalezené - zejména u aranžérek (Simona, Lenka), návrhářky nábytku Ely, zubního technika Žofie či v podobě náhlého snu Bětky o počítačové animaci. Růžová škola se profilovala jako výtvarná a tak svou inspiraci i určité zkušenosti čerpaly pravděpodobně i tady buď z výuky nebo kroužků (keramika).

Některé dívky při volbě obětovaly své hluboké a dosti časově i finančně náročné koníčky (nebo je odsunuly) a to zejména proto, že k nim nenašly pro sebe adekvátní výraz v nějaké konkrétní škole. U tří dívek to byly koně (Jarka, Žofie, Ela), které byly odsunuty kvůli příliš nízkému stupni vzdělání, ke kterému by adekvátní učiliště vedlo a kvůli velké praktické zkušenosti dívek s tím, jak je chov koní nákladný a obtížný, je to tržně těžko uplatnitelná profese. Jarka se ze zásadní chovatelky koní (s velmi výraznou pubertou¹⁵) proměnila na hlubokého fanouška motorek a psychologie. Což spolu samozřejmě souvisí, vzhledem k tomu, že ji zajímá především četba Freuda. Možná to některé čtenáře Freudova díla pobaví. Psychologii hodlá studovat na VŠ a působí velmi zaujatě. Danka nešla na automechaniku, ačkoli motory a motorky jsou její vášeň, protože s jejím prospěchem by to asi bylo divné.

Závěr

Oproti klukům je u dívek celý diskurs o zájmech akcentovaný jinak. Mnohem více z nich se stará o to, co jsme na začátku pojmenovali jako perspektiva. V různé míře silně tu tato „odcizující“ perspektiva hraje prim před rozmary a zájmy. Mnohem více se starají o zajištění sebe sama nebo zajištění, které by jim zaměstnání mělo potenciálně přinést. Dívky v tomto směru mají na mysli více „vnějšek“ než „vnitřek“ svojí osoby. Nedomníváme se, že by to byla nějaká „záhada“ ženské duše, ale prostě důsledek určitých společenských tlaků, které jsou nejzjevnější v oněch případech dědění matčiny strategie přežití, kde jsou rovněž největší důrazy na to „uplatnění“. Holky se nezaměřují na zájmy, protože se mnohem blíže seznamují se situací matek, které především musí samy přežít bez zaměstnání nebo ve špatně placených nebo jinak složitých pozicích. Zatímco kluci jakoby snili o seberealizaci, dívky jakoby se strachovaly o přežití. Jakoby obě skupiny obracely jednu minci obav: working sucks & life kills, práce ničí a život ubíjí, a své volby obracely proti nim.

¹⁴ Viz Rybová M. Formy odívání v sedmé třídě. In PSŠE. *Sedmá třída*. PedF UK: Praha 2002

¹⁵ Viz Doubek, 7. třída Puberta v sedmé třídě. In PSŠE. *Sedmá třída*. PedF UK: Praha 2002

PROFI-VOLBA VE ŽLUTÉ TŘÍDĚ

Ida Viktorová

OBSAH

Úvod

Kam půjdou?

Poradenské a informační akce

Rodina

Prospěch

Volba školy

Příprava, znalost školy a oboru

Nároky studia a profese

Plány do budoucna -studijní a kariérové stupně

Závěr

Úvod

Děti, které se zúčastnily tohoto výzkumu, pocházejí z jedné běžné pražské školy. Nazýváme ji Žlutou. Škola je dost velká, má obvykle tři třídy v každém postupném ročníku. Je specializovaná na nápravu poruch učení. Ve druhém, třetím, čtvrtém a pátém ročníku pracuje vždy jedna třída, která přijímá děti s poruchami učení náležící sem obvodem. Ostatní třídy jsou běžné, bez specializace. Na druhém stupni jsou děti z dyslektických tříd rozděleny do běžných tříd, kde pokračují ve školní docházce.

Sledovaná devátá třída Žluté školy má, jako vlastně každá jiná třída, svoji historii. Dvanáct dětí zde působí již od první třídy. Zbytek se postupně proměňoval podle toho, jak jednotlivé děti přicházely a odcházely. Většími změnami prošla třída několikrát. Zpočátku se jednalo spíše o odchody dětí na jazykové školy a osmiletá gymnázia, kterou vyvážil příchod několika dětí, které naopak na jazykové školy nechtěly nebo tam nemohly zůstat. Celý první stupeň však zůstala třída relativně homogenní, více studijně orientovaná. Po přechodu na druhý stupeň přišlo šest dětí z dyslektických tříd, během dalších let také několik dětí z jiných škol. Přestože nadané děti spíše odcházely, zůstalo ve třídě několik skupin studijně orientovaných chlapců i dívek. Třídu však rozhodně nemůžeme považovat za ambiciózní; dívky ze studijně orientované skupiny si drží svůj prospěch, aby neměly žádné problémy, chlapci podobně, ovšem na trochu nižší prospěchové úrovni. Současně se tyto děti rozhodně nebojí projevit zájem o učivo, pokud je baví, nebo se v něm cítí být úspěšní (pozorujeme to v posledním školním roce hlavně ve fyzice, informatice a občas v dějepise – vybraná témata jako „druhá světová válka“ apod.). Dále ve třídě najdeme střední skupinu, s průměrným prospěchem a také je tu skupina dětí s velmi špatným celkovým prospěchem, čtyřkami z hlavních předmětů a nízkými studijními ambicemi.

Kam půjdou?

V deváté třídě Žluté školy se rozhodovalo čtyřadvacet dětí, jedenáct chlapců a třináct dívek, jak a kde pokračovat ve své školní kariéře. Třináct studentů (pět kluků a osm dívek) zamířilo na střední školy, druhá část, a to konkrétně jedenáct dětí (šest chlapců a pět dívek), na učiliště.

Tabulka nám ukazuje, jak přijímací řízení dopadlo, kam jednotlivé děti nastoupí po prázdninách. Tomu, co předcházelo úspěšnému přijetí na školy, se budeme věnovat později.

Učiliště	Střední školy
chlapani	chlapani
Jakub – kuchař (soukromé uč.)	Šimon – SPŠ elektrotechnická Ječná
Martin – kuchař	Pavel – SPŠ elektrotechnická Ječná
Michal – číšník	Kája – SPŠ elektrotechnická V Úžlabině
Zdeněk – kuchař	Tomáš – SPŠ dopravní Masná
Dominik – zámečník	Honza – gymnázium Botičská
Petr – automechanik	
dívky	dívky
Martina – cukrářka (soukromé uč.)	Klára – OA Dušní
Lída – servírka	Barbora – OA Kollárova
Kateřina - kuchařka	Pavla – OA Resslerova
Barbora - zahradnice	Petra – OA Krupkovo náměstí
Květa - brašnářka	Táňa – OA Dušní
	Šárka – OA Heroldovy sady (lyceum)
	Tonka – SPgŠ a gymnázium Evropská
	Pavlna – SZŠ – zdrav. laborant

Děti většinou neměly s přijímacím řízením po podání přihlášek žádné větší problémy. Prvním kolem neprošli pouze dva žáci; Petr, který se hlásil na elektrotechnickou průmyslovku a skončil v učilišti, na oboru automechanik a Petra, která se hlásila na gymnázium a skončila na obchodní akademii. Připomenout můžeme ještě Tonku, která nebyla přijata u talentových zkoušek na konzervatoř. Ostatní, tedy všech dalších jednadvacet dětí, se dostali na první pokus tam, kam se přihlásili.

Zjednodušeně řečeno, tedy i děti, u kterých bylo přijímací řízení o něco dramatičtější, skončily ve dvou případech pouze na jiném typu školy (Petra a Tonka se udržely na střední škole), jediný Petr šel níže, bude pokračovat na učilišti místo na průmyslové škole.

Co je na první pohled patrné, je dosti značná **stereotypnost** konečných rozhodnutí.

V učebních oborech převažují obory gastronomické (kuchař, číšník) jak pro chlapce, tak pro dívky. Z šesti chlapců se na tyto obory hlásí čtyři a pouze dva pokračují jiným směrem. Navíc i Dominik, který se jde učit zámečníkem na integrovaném učilišti, původně uvažoval o řemesle pekaře, kterým je jeho otec. Zbývá Petr, u kterého ovšem nejde o původní volbu, protože se na obě kola hlásil na průmyslovou školu a u průmyslového oboru nakonec zůstal, i se svým narychlo rozhodnutým automechanikem (v přihlášce tento obor původně vůbec neměl).

Podobně tři dívky z pěti volí gastronomii (Martina, Lída a Kateřina). Květa si píše obor brašnářka, který si vyzkoušela v dílně svého strýce, Barbora učební obor zahradnice prosadila proti vůli rodičů, kteří by ji raději viděli nějaké střední škole.

U středních škol je tato tendence patrná zejména u **dívek**, které odcházejí masově na **obchodní akademie** (v šesti případech z osmi: Klára, Barbora, Pavla, Petra, Táňa, Šárka). Jinak se rozhodla pouze Pavlna, která zvolila zdravotní školu a Tonka. Tonka toužila po konzervatoři, ale když neuspěla u talentových zkoušek, rozhodla se pro pedagogickou školu, kde bude moci své

hudební zájmy také uplatnit. Můžeme zmínit ještě Petru, která usilovala o gymnázium, kam se nedostala a v druhém kole byla přijata na obchodní akademii.

Kluci mají velký zájem o elektrotechnické průmyslovky. Míří tam tři z pěti (Šimon, Pavel, Kája) a přihlásil se tam i odmítnutý Petr. Další dva odcházejí jinam; na průmyslovou dopravní školu Tomáš, kterého zajímá doprava, zejména vlaky. Gymnázium volí Honza, který uvažuje o studiu lékařství.

Rozhodování však bylo ve většině případů dosti těžké a možností, které se zvažovaly, mnoho. Mezi dětmi jsme pozorovali také významné rozdíly v přístupu k těmto otázkám, od aktivního přístupu s vlastním vyhledáváním možností a uvažováním o různých variantách, až po pasivní přijetí náhlých nápadů rodičů nebo kamarádů.¹

Poradenské a informační akce

Škola poskytla dětem dvě velké akce – návštěvu informačního centra na úřadu práce a návštěvu v pedagogicko-psychologické poradně. V informačním středisku si děti mohly vyzkoušet na počítači hledat různé skupiny zaměstnání podle svých zájmů. V poradně děti prošly hromadnými testy a každému byla v individuálním rozhovoru sdělena informace o vhodném zaměření dalšího studia. Akce byly dobrovolné, nezúčastnila se jich vždy asi jedna třetina třídy s tím, že to nepotřebuje.

V rozhovorech, které většinou proběhly až po zkouškách, děti spontánně tyto zdroje (poradna a úřad práce) takřka nezmínily. Po dotazech se přece jen k nim místy vyjádřily. Obě návštěvy hodnotily kladně, i v případech, kdy je již zásadně neoslovily. Další vlivy však hodnotí jako silnější (rodiče a příbuzní, spolužáci, návštěvy na školách, zájmy, vlastní představy o směru studia). V očích dětí jde o doplňkovou službu, která může ověřit správnost uvažovaných rozhodnutí, může je i posunout určitým směrem, nabídne pomoc s přípravou a představami o školách a dodá zcela konkrétní informace („adresy“). Vlastní rozhodování se děje jinde a pod jinými vlivy.

Ve škole výchovná poradkyně podala množství dalších informací (půjčovala brožurky o typech škol a jejich adresách, dnech otevřených dveří, hledaly společně s dětmi různé možnosti na internetu apod.) a nabízela konzultace dětem i rodičům. Další učitelé konzultovali důležité detaily (jako např. rozdíly mezi silnoproudem a slaboproudem, náročnost zkoušek atd.).

Hodně děti používaly brožurky o školách, hledaly informace na internetu, chodily na dny otevřených dveří, případně do přípravných kurzů k přijímacím zkouškám. Den otevřených dveří nebo jinou návštěvu školy absolvovaly skoro všechny děti, s rodiči nebo se spolužáky. V některých případech šly děti na tutéž školu vícekrát (Martina, Pavlína), aby si potvrdily dobrý dojem ze školy nebo doplnily nějaké informace. Jiní nebyli nikde. Týká se to v případě učilišť Barbory, Lídy a Kateřiny, u středních škol pak Pavly a Barbory.

Někteří navštívili více škol: Kuba dvě učiliště, Šimon, Pavel a Kája dvě průmyslovky, Honza tři gymnázia, i když byl předem dost rozhodnut pro jediné.

¹ Často jsou v literatuře uváděny tři základní typy projektů mladých lidí s ohledem na tlaky, kterým jsou vystaveni. První typ je pasivní, kdy dítě řídí svou volbu podle přání a rozhodnutí rodičů nebo významných osob ve svém okolí, případně podle nahodilých skutečností. Střední je postavení druhého typu, kdy děti sice mají vlastní přání a představy, ale ty jsou nejasné a nepevné, určují spíše obecnou představu nežli konkrétní cíle. Tlaky okolí tu působí pak podle své síly a míry nerozhodnosti dítěte. Tento typ na konci školní docházky převažuje. Poslední je typ, který se řídí podle osobního plánu, často promyšleném. Je často iniciativní, rozhodný a cílevědomý. Viz Langmeier, J. – Krejčířová, D.: Vývojová psychologie. Praha, Grada 1998, s. 155, ale i starší práce B.Zazzo, Y. Castellan, O. Orosové ad.

Rodina

Srdcem rozhodování o další studijní kariéře bývá především rodina a rozhodně se tu nezačíná od nuly až v deváté třídě. Rodiče mají určité představy o budoucnosti dětí od jejich narození (možná i dříve), během několika let produkují své projekty i děti. To samozřejmě neznamená, že přání rodičů a dětí jsou vždy v souladu, že není potřeba vyjednávacích postupů nebo že sem nevstupují další rodinné vlivy jako např. vztahy v rodině, míra samostatnosti dítěte, rodinná komunikace ad.

Jako hrubé východisko pro začátek uvažujeme reprodukční postupy rodiny se snahou doprovodit dítě na určité místo ve společnosti díky dosaženému vzdělání. Proto se nejprve budeme věnovat vzdělání rodičů našich dětí. Výchozí tabulka o umístění všech dětí je doplněna údaji o vzdělání obou rodičů.

učební obory vzdělání rodičů, první otec			střední školy vzdělání rodičů, první otec ²		
chlapci			chlapci		
Jakub – kuchař (s.uč.)	SŠ	SŠ	Šimon – SPŠ elektrotechnická Ječná	U	U
Martin – kuchař	U	U	Pavel – SPŠ elektrotechnická Ječná	SŠ	SŠ
Michal – číšník	ZŠ	U	Kája – SPŠ elektrotech.V Úžlabině	VŠ	VŠ
Zdeněk – kuchař	U	U	Tomáš – SPŠ dopravní Masná	SŠ	SŠ
Dominik – zámečnick	U	U	Honza – gymnázium Botičská	VŠ	VŠ
Petr – automechanik	SŠ	SŠ			
dívkky			dívkky		
Martina – cukrářka (s.uč.)	U	SŠ	Klára – OA Dušní	SŠ	U
Lída – servírka	U	ZŠ	Barbora – OA Kollárova	SŠ	SŠ
Kateřina - kuchařka	ZŠ	U	Pavla – OA Resslerova	SŠ	SŠ
Barbora - zahradnice	SŠ	VŠ	Petra – OA Krupkovo náměstí	SŠ	SŠ
Květa - brašnářka	U	U	Táňa – OA Dušní	SŠ	SŠ
			Šárka – OA Heroldovy sady (lyceum)	VŠ	SŠ
			Tonka – SPgŠ a gymnázium Evropská	VŠ	SŠ
			Pavčina – SZŠ – zdrav. laborant	SŠ	U

Asi není překvapivé, že vzdělání nebo školní a profesní zkušenosti rodičů ovlivňují volbu školy jejich dětí.

Vidíme, že **děti, které jdou na střední školy** mají většinou rodiče nejméně s dosaženým středoškolským vzděláním. Nejčastěji dosáhli oba rodiče středoškolského vzdělání (v šesti případech ze třinácti). Dvě děti této skupiny mají oba rodiče vysokoškoláky, dvě děti jednoho. U dvou dětí má středoškolské vzdělání pouze jeden rodič, druhý je vyučen. A pouze v jednom případě, u Šimona, jsou oba rodiče pouze vyučení. Šimon je však zvláštní případ. Otec mu již zemřel, maminka je nemocná a Šimon je víceméně hlavou rodiny se zvykem se samostatně rozhodovat a řídit svůj život. Prosadil si u matky elektrotechnickou průmyslovku a radil se svými spolužáky a jejich rodiči (rodiči Káji a Honzy), napodoboval jejich přípravu. A uspěl.

² ZŠ – základní vzdělání, U – vyučen, SŠ – středoškolské (tedy i vyučení s maturitou) a VŠ – vysokoškolské. Pak tedy „Pavčina – SŠ U „, znamená, že otec má střední vzdělání s maturitou a matka je vyučena.

Obě děti, kde jeden z rodičů je pouze vyučen (Klára a Pavlína) měly s rozhodováním své problémy, trochu i obavy z náročnosti studia. Klára má ovšem velmi dobrý prospěch po celou dobu docházky na ZŠ, a proto jí také učitelé hodně tlačili ke středoškolskému vzdělání, když byla nerozhodná. Pavlína chtěla jít na učební obor zahradnice, ale její nejlepší kamarádka a její maminka ji přesvědčily o nutnosti středoškolského studia a hodně jí v tomto rozhodnutí podporovaly. Pavlína se pak rozhodla zkusit obor zdravotního laboranta na zdravotnické škole.

V případě **dětí, které odcházejí do učebních oborů**, je to komplikovanější; vyskytují se zde nejrůznější kombinace vzdělání rodičů. Najdeme zde rodiče se základním vzděláním bez vyučení i rodiče vysokoškoláky. Přesto však, při srovnání obou skupin, zde převažují rodiče s nižším vzděláním, nejčastěji také vyučení. Ve čtyřech případech jsou oba rodiče vyučení, ve dvou má jeden základní vzdělání a druhý je vyučen, ve dvou je jeden rodič vyučen a druhý má středoškolské vzdělání, ve dvou případech jsou rodiče se středoškolským vzděláním oba a nakonec v jednom je tu kombinace střední školy u otce a vysoké školy u matky. Tedy situace je mnohem méně homogenní nežli v případě skupiny dětí, která odchází na střední školy.

I zde můžeme pracovat s „výjimkami“ a najít konsekvence rozhodnutí dětí, které vzdělání rodičů „nerespektují“. Jakub má oba rodiče středoškoláky, ale dlouhodobě také velmi špatný prospěch (průměr 2,8; čtyřky s matematiky i českého jazyka). Jakub nechce studovat, i když není hloupý, hodně čte a dost toho zná. Petr je na tom s rodiči podobně, ale jeho příprava na zkoušky, ani prospěch neodpovídaly požadavkům dosti prestižní školy (průměr 1,9; dvojka z češtiny, trojka z matematiky). Souhra ne úplně zvládnutých přijímacích zkoušek a horšího prospěchu jej z průmyslovky vyřadila. Barbora z učitelské rodiny pak je v tvrdém boji s rodiči, mění jednu školu za druhou a odmítá jít dále studovat. Její prospěch je přitom relativně slušný, průměr 1,8; dvojka z češtiny, trojka z matematiky.³ Volba učebního oboru hovoří spíše o trucu vůči rodině nežli nějakém zájmu o obor.

Vidíme, že vedle aspektů rodinného vzdělání, se objevuje další silný ukazatel, a to školní prospěch.

Prospěch

Prospěch je jednoznačně důležitým ukazatelem možností dítěte, se kterým učitelé, rodiče i děti musí zacházet. Všichni významu školního prospěchu rozumí velmi dobře. Odráží nejen schopnosti a dovednosti dítěte, ale i jeho pojetí školy a vzdělávání, tedy vztah ke studiu a školní práci. Zprostředkovaně tu působí pochopitelně i vlivy rodiny jako význam vzdělání v rodině, podpora školní práce, tlaky na disciplinovanost, cíle dítěte a cíle rodiny nebo rodinná historie.

K naší tabulce přidáme proto ještě další údaj o průměrném prospěchu dětí na konci osmé třídy, který vysvětlení jejich postavení opět o něco přiblíží.

učební obory vzdělání rodičů, prospěch				střední školy vzdělání rodičů, prospěch			
chlapci				chlapci			
Jakub – kuchař	SŠ	SŠ	2,8	Šimon – SPŠ elektro	U	U	1,5
Martin – kuchař	U	U	2,3	Pavel – SPŠ elektro	SŠ	SŠ	1,4
Michal – číšník	ZŠ	U	2,1	Kája – SPŠ elektro	VŠ	VŠ	1,2
Zdeněk – kuchař	U	U	3,0	Tomáš – SPŠ dopravní	SŠ	SŠ	1,8

³ Průměr prospěchu a známky pocházejí z konce osmé třídy, v polovině deváté byly ve většině případů velmi podobné.

Dominik – zámečník	U	U	2,6	Honza – gymnázium	VŠ	VŠ	1,25
Petr – automechanik	SŠ	SŠ	1,9				

dívky

Martina – cukrářka	U	SŠ	2,1
Lída – servírka	U	ZŠ	2,6
Kateřina - kuchařka	ZŠ	U	2,9
Barbora - zahradnice	SŠ	VŠ	1,7
Květa - brašnářka	U	U	1,9

dívky

Klára – OA	SŠ	U	1,4
Barbora – OA	SŠ	SŠ	1,1
Pavla – OA	SŠ	SŠ	1,1
Petra – OA	SŠ	SŠ	1,4
Táňa – OA	SŠ	SŠ	1,5
Šárka – OA (lyceum)	VŠ	SŠ	1,0
Tonka – SPgŠ a gymn.	VŠ	SŠ	1,25
Pavčina – SZŠ	SŠ	U	1,7

Středoškoláci mají tedy prospěch velmi slušný,⁴ zvláště dívky jej hodně hlídaly, aby se bez problémů dostaly na své obchodní akademie. Až na Pavčinu mají všechny prospěch do 1,5 - ale vidíme i ve třech případech prospěch ne horší nežli 1,1. Šárka má dokonce již po několik let samé jedničky.

Kluci jsou na tom podobně. Mimo Tomáše tu není horší průměrný prospěch nežli 1,5. Jakmile prospěch pokulhává, je třeba přizpůsobit i volbu školy ve smyslu školy nebo oboru méně prestižního, s menšími nároky na přijímací řízení a množstvím uchazečů.

U dětí z učebních oborů se obvykle naopak setkáme s prospěchem horším. Najdeme tu děti průměrné i velmi slabé; jen tři děti mají průměr pod 2,0; dva žáci pak 2,1 a jeden 2,3. Ostatní (pět z jedenácti) mají prospěch o průměru 2,6–3,0, což je v našem případě většinou provázeno také čtyřkami z hlavních předmětů, zejména matematiky a českého jazyka.

Opět se můžeme zastavit u výjimek. Michal (2,1) původně chtěl na hotelovou školu, ovšem když v osmé třídě dostal čtyřku z matematiky na vysvědčení, tento cíl zaměnil za učební obor číšník. Petr (1,9) se hlásil na průmyslovou školu, ale jak již víme díky nedostatkům ve studiu i přípravě na zkoušky se tam nedostal a skončil na učebním oboru automechanik.⁵ Martina (2,1) je velmi pracovitá a věděla, že na učilišti požadují průměr okolo 2,0 a tak věnovala hodně času přípravě do školy a učení, aby vysvědčení bylo, co nejlepší. Barbora je (1,7), jak jsme již řekli, v opozici vůči rodině a na prospěch nebrala žádné ohledy při hledání školy. A Květa (1,9) má trojky z hlavních předmětů a navíc silný plán dělat své povolání.

Volba školy

Důležitým aspektem výběru školy se stává nepochybně **znalost oboru** nebo dokonce **škol a lidí v nich**.

Zvolené učňovské obory u našich dětí jsou vesměs známé a práci s nimi spojenou si dovedou děti dobře představit. Setkáváme se také relativně často s tím, že rodiče nebo další příbuzní v podobných oborech působí nebo působili. U gastronomických oborů mají děti často své zkušenosti z domova - rodiče vaří, pečou, smaží, i když nejsou přímo profesionálové. Profesní zkušenost zprostředkovanou příbuznými má Martin, jehož rodiče pracují v hospodě, Květa, která zná řemeslo od svého strýce, u kterého pravidelně pomáhá a trochu i Jakub, jehož babička vařila na francouzském obchodním zastupitelství. V těchto případech děti znají nejen podobu práce, kterou si mohly často i vyzkoušet, ale také její emoční a fyzické nároky, vztahy mezi lidmi na pracovišti, finanční a určité kariérové možnosti.

⁴ Škola tradičně děti většinou podpořila, někteří si tak pěkné známky moc nezasloužily.

⁵ Všechny děti, které se dostaly na střední školy měly prospěch lepší nežli Petrův průměr 1,9.

Znalosti oboru jsou tu i u dalších. Dominikům vzdálený bratranec je zámečnickem, Dominik však uvažoval také o řemesle pekaře, kterým je vyučen jeho otec, Martina zná cukrářky ze sousedství a Kateřina pomáhala v létě u tety v nemocniční kuchyni. Ve hře jsou i problémy identifikace s profesí spojené s identifikací s rodinou a jejím příslušníky. O tom ještě dále.

V případech středních škole není z pochopitelných důvodů situace tak jasná, přesto i tady podobné jevy nacházíme. U kluků je to v případě Honzy a jeho směru studia následující matku lékařku. Ostatní otcové sami pracují nebo studovali technické obory, mají pro zájmy svých synů pochopení a mnohdy jsou schopni poskytnout i pomoc.

U dívek je situace složitější, neboť je méně čitelná. Jasné jsou vlivy u Tonky, která pochází z hudební rodiny a studium hudby jí provází od první třídy (tatínek hraje na housle, zpívají ve sboru, již dříve se hlásila na hudební osmileté gymnázium). Zajímavá je situace Pavlíny, která chtěla jít původně na obor zahradnice. Její nejlepší kamarádka Petra ji to však rozmluvila, sama vychovaná v tom, že se má jít studovat. Petra poprosila o pomoc svou maminku a nabídly Pavlíně mamčin obor zdravotního laboranta. Maminka Petry tak zastoupila vlastní maminku Pavlíny a obor ji popsala, ukázala jí své pracoviště i doprovodila ji na den otevřených dveří zdravotní školy, kam sama kdysi chodila. Vlivy rodinných příslušníků kamarádů jsou poměrně běžné. I když ne třeba tak výrazné jako v tomto případě. Podobně Šimon se radil s rodiči svých kamarádů ohledně studia na elektroprůmyslovce.

U ostatních dívek, které jdou na obchodní akademie není situace zřetelná. Některé maminky vystudovaly ekonomické školy nebo pracují jako sekretářky a asistentky. Je tomu tak u Šárky, Pavly nebo Táni. Táňa jediná však chce v této profesi pracovat, ostatní dívky ji volí jako prozatímní řešení a plánují studovat dále nejrůznější obory.

U dívek je tlak rodiny méně zřejmý, ale také nechybí. Rodiče jsou méně nervózní, protože holky mají většinou velmi dobré výsledky a tak jim nedělá potíže dohodnout s rodinou odchod na obchodní akademie, i v případech, kdy by rodiče preferovali gymnázium. Argumenty jsou jasné: snadný vstup, dokončené středoškolské vzdělání, možnost přestupu na jakoukoliv další školu, široká nabídka výuky cizích jazyků apod. V budoucích plánech dívek se volba obchodní akademie strategicky neliší příliš od volby gymnázia, jen přestup je nyní snazší.

Tím vším ovšem není volba školy ještě zcela vyřešena. Je třeba vybrat nejen zaměření, studijní obor, ale také konkrétní školu, „adresu“. Vedle zájmu dětí a jejich představ o budoucnosti, které jsou většinou pochopitelně dosti nezralé, vstupují na scénu opět rodiče a další příbuzní. Jejich vliv má množství podob, ale u každého dítěte jej nakonec můžeme odhalit.

Musíme především zmínit zkušenosti rodičů s vlastním studiem, jejich zájmy, plány a zaměstnání, které během mnoha let společného života nemohly děti nezasáhnout. U mnoha rodičů pozorujeme strategii poskytnout co nejlepší přípravu, která dětem jejich budoucí start do samostatného života ulehčí. Je spojena často s **volbou dobré školy**. To se týká především dětí, které jdou na soukromé učební obory (Jakub a Martina). Rozdíly v adaptaci na školu, znalostech oboru a možnostech jeho uplatnění, kariérových stupňů atd., jsou ve srovnání s dětmi ze státních učilišť významné.

Také u středních škol je patrná snaha vybrat prestižní školy, jako v případě elektroprůmyslovek v Ječné (Šimon a Pavel) a V Úžlabině (Kája). Také Honza míří na gymnázium v Botičské nejen proto že má dobrý zvuk, ale také svým zaměřením na přírodovědné předměty poskytuje vhodnou přípravu pro studium medicíny. U dívek je situace složitější; přijetí na vybrané školy jako konzervatoř (Tonka) a gymnázium Arabská (Petra) se nepodařilo dosáhnout, ale obě dívky své ambice ani do budoucna neopouštějí. Premiantka Šárka volí obchodní akademii s prestižním oborem-ekonomickým lyceem.

Znalost konkrétní školy mají nejen sami rodiče, ale i další známí a příbuzní. Na vybrané škole již úspěšně studuje např. sestřenice Šárky, bratr Michala a bratr Honzy, kamarádka Kláry. O školách

kolují různé fámy, kde je to dobré a kde ne a proč, často spojené s konkrétní vyprávěnou zkušeností nějaké „blízké“ osoby (např. známých rodičů spolužáka).

Rodiče někdy znají i pracovníky školy a nabízejí protekce při přijetí, znalost přijímacího řízení a ověření dobrého jména školy. Tánu doprovodí při studiu teta, která zde učí. Petrův otec zná ředitele učiliště apod.

Nabízejí se i možnosti brigád, praxí, zahraničních stáží ad. Petrův otec zná servisy automobilů, kam Petr může jít pracovat, Květa půjde pracovat ke strýci, bratr Barbory má kontakty na zahraniční brigády i praxe, Martinovy rodiče pracují v hospodě, Jakubův otec dostane svého syna do kuchařských soutěží apod. Tyto nabídky poskytují dětem oporu v jejich identifikaci se zvolenou školou nebo oborem.

Příprava na přijímací řízení, znalost školy a oboru

Příprava k přijímacímu řízení někdy předchází dokonce vlastní rozhodnutí o volbě školy zejména v podobě školní práce a školního hodnocení. Jednak děti zvažují svoje reálné možnosti na přijetí a také nároky přijímacího řízení. Po rozhodnutí následuje plán přípravy. Vedle školy se opět zapojuje rodina.

Učitelé hlavních předmětů nabízejí často pomoc. Jak v matematice, tak v českém jazyce probíhalo systematicky opakování látky během celé deváté třídy. Obě učitelky každou hodinu připravily pro děti práci domů, většinou nějakou ucelenou starší přijímací zkoušku nebo její část. Tento úkol byl samozřejmě nepovinný, takže se stávalo, že jej nepřinesl některý den ani jeden žák. Nicméně učitelky nepolevily, tato podpora byla stabilní. Dále jsme zaznamenali v případě potíží individuální konzultace k problémům. Dvě děti, které se připravovaly na zkoušku z přírodopisu si půjčily starší učebnice a prošly s učitelkou nejdůležitější látkou.

Kluci mají většinou horší prospěch nežli dívky a očekávají proto také větší problémy s přijetím, a to jak v případě učebních oborů, tak středních škol.

Rozhodnutí studovat **střední školu**, předpokládá alespoň slušný prospěch. Navíc u chlapců chybí ve většině případů možnost nástupu na střední školu bez zkoušek, pouze na základě prospěchu.⁶ Proto i rodiče tlačí na zlepšení prospěchu v osmé a deváté třídě, ale i na přípravu na přijímací zkoušky. Rodiče často žádají školu o nabídky domácí práce, platí přípravné kurzy, domácí učitele, případně sami pomáhají s učením.⁷ Všichni chlapci se relativně hodně připravovali na zkoušky za podpory svých rodin, kromě Petra. Petr, jak se shodli rodiče, učitelé i spolužáci, nevěnoval prospěchu ani přípravě přijímacích zkoušek dosti času a práce a jako jediný z chlapců neuspěl. Rodičům se nepodařilo jej dosti mobilizovat. Podobně Michal jehož rodina dokonce odmítala větší množství domácí práce, se nakonec na hotelovou školu ani nepřihlásil (proto nám ve skupině středoškoláků ani nefiguruje); jeho vysvědčení se čtyřkou z matematiky mu to neumožnilo.⁸ Kvalita a míra tlaku rodičů tu bezesporu slavily úspěch nebo naopak neumožnily dosáhnout plánovaného cíle.

⁶ Takto nastoupil na střední školu pouze Kája, který tuto variantu nepředpokládal a na zkoušky se pečlivě připravoval. Škola jej nakonec z nejprestižnějšího, ale plně obsazeného oboru „počítačové systémy“ přeřadila na obor elektrotechnika a přijala bez zkoušek díky prospěchu.

⁷ Například Honzu, který mířil na prestižní gymnázium, rodiče sledovali dosti přísně celou osmou a polovinu deváté třídy. Honza měl naplánovanou domácí přípravu z matematiky, češtiny a přírodních věd. Honza hraje basketbal, nicméně i trénink byl rodiči povolen pouze v případě, kdy byly všechny studijní povinnosti splněny.

⁸ Rodiče Michala se dostali na třídní schůzce do konfliktu s třídní učitelkou a některými rodiči. Učitelka nabízela více domácí práce jako přípravu na zkoušky i jako opakování učiva základní školy. Velká část rodičů ji podporovala a žádala o více materiálů a více úkolů, třeba dobrovolných. Rodiče Michala naopak namítali, že děti se mají vše naučit ve škole a doma už nic nedělat. Právě podobné rodičovské postoje a postupy se ukázaly jako významné v přípravě na přijímací řízení (včetně volby školy) a jeho úspěšnosti.

Šimon je v tomto kontextu poněkud zvláštním případem. Jak jsme již řekli, Šimonova maminka je sama a dosti vážně nemocná a Šimon je zvyklý se rozhodovat hodně samostatně. Napodobuje šikovně přípravu svých spolužáků, analyzuje dobře tlaky jejich rodin, a je schopen řídit si přípravu sám (učí se doma, nechá si poradit učitelkou fyziky a dochází na přípravný kurz se spolužáky) a nakonec je úspěšně do školy přijat.⁹ Je to právě Šimon, který si silně uvědomuje roli rodičů v případě Honzy nebo Káji a chová se podle toho. Musel však vyjednat vstup na školu s maminkou, která se bála neúspěchu a doporučovala spíše učební obor. V jediném případě, a to právě u Šimona, byly ambice rodičů nižší nežli dětí.

Rodiče tu také často působí ve prospěch zájmů chlapců. Především u Káji, Šimona nebo Pavla. Kluci mají doma počítač s internetovým připojením, mají předplacené časopisy s touto tematikou apod.

Dívky jednoznačně zvolily v případě středních škol jinou strategii. Hodně se jich hlásí na obchodní akademie, kam většinou nastupují bez přijímacích zkoušek.

Dívky nejdou jako kamarádky společně na jednu školu, odchází každá jinam, takže tento motiv odpadá. Přiznaným důvodem je zejména nechuť připravovat se k přijímacím zkouškám na gymnázia. Dívky volí raději strategie hlídání prospěchu za okolností, které velmi dobře znají, nežli vstupovat do volné soutěže u riskantnějších přijímacích zkoušek. S přehledem přestupují díky prospěchu na obchodní akademie bez práce a nervů. Díky dosavadnímu bezproblémovému studiu tu rodiče ustupují a nemobilizují se silně jako v případě chlapců. Často však nejsou spokojeni, protože část těchto děvčat plánuje další studium na vysoké škole a rodiče by raději viděli studium na gymnáziu (Šárka, Barbora, Pavla). Šárka, premiantka se samými jedničkami, jako kompromis volí obor ekonomické lyceum. Z této skupiny jediná Petra přes nesnáze s matematikou zkouší gymnázium, a teprve po neúspěchu na druhý pokus volí obchodní akademii, již bez přijímacích zkoušek. Další dvě dívky, Tonka a Pavlína, k přijímacím zkouškám musí, připravují se podle požadavků svých škol a jsou přijaty.

V případě učebních oborů je situace poněkud jiná. Některá učiliště děti přijala ihned s podanou přihláškou. Pokud učiliště pořádá přijímací zkoušky nebo pohovor, očekává se především určitá zkušenost se zvoleným oborem.

Všechny děti, které jdou na **gastronomické obory**, mají s touto prací nějakou zkušenost. Často umějí něco uvařit nebo upéci, rodiče nebo další příbuzní je něco naučili. Míra této „prekvalifikace“ je různá co do kvality i věnovanému času. Zdeněk umí trochu vařit, protože se to naučil od táty, který po rozvodu rodičů musí dětem vařit. Zdeněk chápe přípravu jídla jako možnou mužskou záležitost, jeho identifikace s otcem je značná. Jakub se naopak naučil vařit od babičky, která pracovala mj. na francouzském vyslanectví. K vaření má rodina poměr vstřícný jako k umění, životnímu stylu, kariéře (soutěže). Jakub nejen umí dost vařit, ale má i značné teoretické znalosti, pozná dobře vedenou restauraci, zná nároky na kvalitu jídla apod. To Michal nepovažuje za nutné si přiblížit více profesi číšníka ani obsah své budoucí přípravy, neví nic o praxích, požadavcích učiliště, provozu. Martina naopak vyhledává možnosti si práci vyzkoušet, zdali je opravdu pro ni vhodná a zdali ji bude bavit. Cukroví peče nejen doma, ale navštíví po dohodě s maminkou přípravu v hotelu a cukrářskou výrobu, kde celý den dobrovolně pracuje. Martina také ví, kdy a kam bude na praxe chodit, jak bude její studium vypadat a jaké nároky jednotlivé ročníky budou mít. Lída a Kateřina se nestarají o nic, naučí se všemu až na učilišti. Nejvíce o své profesi ví asi Květa, která již několik let pracuje se svým strýcem a práci jí baví. Na učilišti se byla podívat.

O studiu vědí více děti, které nastupují na soukromé učební obory. Školy tu vždy pořádají pohovory, o studiu informují, školu představí. Více musí spolupracovat s rodiči a dětmi. Nicméně tyto děti (Jakub, Martina) jsou rodiči vedeny, aby studium využily, aby se hodně naučily a aby je práce bavila.

⁹ Šimon se rozhodl dosti pozdě, když si ověřil, že na školu jít opravdu chce. Podle svých slov spočítal „Bělouna“ během jednoho měsíce, přinejmenším všechny typové příklady.

Racionalizační postupy okolo „správnosti volby“ pozorujeme u všech dětí, ať již její průběh byl jakýkoliv. Identifikace s profesí je strukturovanější, znalost profese samé a možností, které nabízí je větší u dětí, které jdou na soukromé školy (Jakub a Martina) a u Květy, která zná profesi brašnářky velmi dobře, protože ji reálně provozuje každý víkend u svého strýce a hodlá u něho po vyučení pracovat. Tyto jevy jsou často spojeny s plány do budoucna. Nicméně i další děti z učebních oborů jsou schopny vyprávět o kladech své profese a možnostech, které získají do dalšího života.

Tak i Petr, který se nedostal na průmyslovku je nakonec „ rád“, protože se na učilišti nebude muset tolik učit a učení ho nebaví. Až vystuduje, udělá si maturitu a mohl by mít vlastní autoservis.

Nároky studia a profese

V několika případech děti volí svůj obor, protože vlastně nemají zájem o jiný, nevědí, co by mohly dělat. Volí nějakou školu, kde získají střední vzdělání, nebo učební obor, který jim je blízký. Často se pak zvažuje i náročnost studia a budoucího uplatnění.

Náročnost studia a přípravy na povolání, případně náročnost samotné budoucí profese děti v mnoha případech odrazuje. Nechtějí na sobě pracovat. Nebo alespoň ne hned, ale až někdy v budoucnu.

Lída sice před dvěma roky chtěla jít na dámskou krejčovou, ale dnes jí představy učení, šití v nějaké dílně nebo dokonce továrně nepřitahují jako příliš časově i pracovní náročné, vlastní firmu by si díky sociálním prostředí z něho pochází nemohla podle svých slov dovolit. Volí tedy profesi servírky, o které ví lépe jak vypadá, předpokládá, že ji určitě zvládne, dostane práci a brzy vydělá peníze.

Jistá nenáročnost přípravy v učebním oboru je pro část dětí rozhodně kvalitou, která v jejich rozhodování sehrála roli (Martin, Lída, Kateřina, Barbora). Podobně je tomu u středoškoláků, hlavně u skupiny dívek, kde pozorujeme velkou nechuť se učit na přijímací zkoušky. A nakonec i studium na gymnáziu, kam by část z nich mohla určitě nastoupit, se jim jeví jako náročné (Barbora,¹⁰ Pavla, Šárka).

Jiné děti již potřebu **práce na sobě** akceptovaly, což bylo vidět jak v rozhodování o škole, tak v přípravě na studium (Jakub, Martina, Pavel, Honza, Petra, Pavlína ad.). Rozdílly se pak v podobném duchu projevují i projektech budoucnosti, stupních a kvalitách kariéry (viz dále) a představách o práci, kterou je nutno vložit.

V případě studentů tu rozhodně velmi pozitivně zapůsobily přijímací zkoušky. Děti si vyzkoušely, že jsou schopny naplnit své cíle, naučit se velké množství učiva a strukturovat je do typových oblastí, rozvrhnout plán přípravy, podřídit jí další život doma i ve škole apod. V mnoha případech vzrostlo i jejich sebevědomí (Honza, který končí jako šestý nejlepší u přijímacích zkoušek, Pavel, který měl obavy, zda bude přijat, Pavlína, která si nevěřila a chtěla na učební obor, nebo Šimon, který vše zvládl úplně sám). I děti, které neuspěly (Tonka, Petra) své plány pouze posunuly, ale neopustily. Naopak ti, kteří se zkouškám vyhnuli, mnohdy plánují svůj život na střední škole podobně – hlídání prospěchu, nikoliv konkrétnější cíle. Mnohdy dokonce myslí již na roční prázdniny po maturitě, cestování a užívání si.

U dětí na učebních oborech nejsou přijímací zkoušky nebo ne v té podobě jako na středních školách. Ve stejném duchu, tedy jako mobilizátor práce na sobě, tu působí konkrétnější plány do budoucna, spolu se stupni kariéry a nutnými předpoklady k jejich naplnění. Děti vědí většinou, co musí udělat, jakými etapami projít, aby své projekty realizovaly (Jakub s prací v interhotelu, Martina s vlastní cukrárnou nebo nakonec i Petr se svým autoservisem, což ovšem může být malá odměna za zklamání nad neúspěchem na průmyslovce). Projevy jsou podobné; větší znalost školy a oboru, aktivní vyhledávání informací o nich, odhodlání určitou práci vydat, včetně nějaké zkušenosti s prací na sobě, přesnější a realističtější plány do budoucna, rozvojové aspekty vlastních projektů a představa určitých kariérových stupňů nebo etap (tedy nikoliv pouze *...a po maturitě se uvidí co dál, určitě něco studovat*).

¹⁰ Barbory jsem se ptala, jestli jí studium na obchodní akademii bude vůbec bavit. Odbyla mě s tím, že *není přeče vůbec jisté, že na gymnáziu by ji to bavilo víc*.

Plány do budoucna a stupňování kariéry

Děti v patnácti letech nejsou dosud dosti zralé na to, aby se jednoznačně rozhodovaly o své budoucí profesi a dokonce jejich kvalitách. Nicméně představy o vlastní budoucnosti jsou jednoznačně nutným vývojovým úkolem tohoto věku. Struktury jejich životních projektů jim nabízejí poklady pro budování vlastní identity, včetně připravenosti na zvládání nároků vlastní budoucnosti. Není proto jedno, jak se svým budoucím studiem a jeho konsekvencemi kdo zachází, jaké postupné cíle nebo etapy ve své kariéře plánuje.

Volba **střední školy** je asi snadnější, jelikož v pojetí dětí a nakonec i rodičů, jistá odbornost nebrání změnám kariéry, okliky a odbočky jsou považovány za možné a v zásadě nebariérové.

Převažují odborné školy nad gymnáziem, které volí jediný Honza. Honza chce jít na lékařskou fakultu, jeho rodiče jsou lékaři a představa cesty je přímá a jasná. Honza si vybírá prestižní gymnázium, silně se připravuje na přijímací zkoušky a rodina jej při tom podporuje. Tato práce je oceněna výbornými výsledky, Honza končí jako šestý nejlepší u přijímacích zkoušek. I do budoucna Honza plánuje neslevit ze svých studijních nároků.

Možnosti dalšího studiu však nekončí ani u dalších dětí, které míří na střední odborné školy. Další studium na vysoké škole nebo jiný typ studia a přípravy se objevuje dosti často. Trochu jiné jsou strategie u chlapců a dívek.

Chlapci, kteří odcházejí na průmyslové školy se všichni na zkoušky připravovali a přípravě věnovali dostatek času. Jejich zájem o vybrané obory (nejčastěji různě pojatý zájem o počítače) je silně motivoval. Studium jim otevírá možnost jít do práce, která je bude bavit. Také další studium na vysoké škole nebo vyšší odborné škole nevylučují ani v jednom případě. Volbu své kariéry si nechávají na dobu dalšího studia a možnosti a přání, která budou v té době mít. U chlapců je zájem přeměněn do typu školy a studijního oboru a předpokládají v něm (orientačně) setrvat

Dívky nejvíce odcházejí na obchodní akademie, tedy také na odborné studium. Až na dva případy (Klára a Táňa) to však jako odborné studium nevnímají a chtějí rozhodně pokračovat dále ve svém vzdělávání, často na vysoké škole. Skoro všechny tedy předpokládají **relativně dlouhou studijní kariéru**. Nejen na VŠ, ale i dalších školách, kurzech, doplňkovém studiu, studiu v zahraničí, při pobytu v zahraničí (au pair) doplněném studiem, na jazykové škole ad. Rozptýl možných cest je širší nežli u kluků a nezdá se být ničím limitován. Je současně hodně nekonkrétní, znamená momentálně spíše oddálení pracovního zařazení. Představa o povolání je nejen velmi zamílená, ale není ani pocítována potřeba ji zpřesňovat, např. do více variant konkrétnějších cest jako u kluků.¹¹ Šárka připravila projekt o něco přesněji, založený na studiu jazyků, kterému se bude na obchodním lyceu hodně věnovat. Posílené studium jazyků ostatně i další děvčata posunuje k plánování pobytu v cizině, spíše studijním, zatím bez představ nějakého oboru. Naopak Táňa po obchodní škole chce pracovat jako asistentka nebo sekretářka (podobně jako maminka), u té je tato volba ukončená. Klára zatím neví, jestli studovat, raději by sbírala zkušenosti v cizině, spíše v nějaké práci nežli škole.

Pro Tonku je pedagogická škola vlastně také odbočkou, chtěla na konzervatoř a bude zkoušky chtít opakovat i za rok, aby mohla svůj zájem o hudbu realizovat i profesionálně.

Pavčina se zdravotní školou také uvažuje o pokračování, nelépe na nějaké vyšší střední škole. Nemá moc představu, ale ví o kvalifikačních požadavcích EU a nutnosti vyššího odborného vzdělání pro pracovníky ve zdravotnictví.

¹¹ Zatímco Šimon si dovede představit, že po maturitě půjde do práce, a v tomto případě větví projekt do více variant; dělat programátora, správce sítě, ale i elektrikáře a elektrotechnika – tedy vše, co by mohl s touto odborností vykonávat. Nevylučuje ani přechod na vysokou školu, opět nejlépe podobně zaměřenou. Barbora oproti tomu po skončení obchodní akademie chce jít určitě na nějakou vysokou školu, alespoň bakalářské studium, víc zatím neví, nechce to řešit a nechává vše otevřené.

U dětí na učebních oborech ovšem nacházíme také představy o rozvoji a obohacení studia a kariéry, i když ne ve všech případech. Některé děti počítají s doplněním studia maturitou (Martina, Jakub, Petr).

Jakub i Martina vědí, že práce v interhotelu nebo vlastní živnost, které zatím plánují, předpokládají maturitní vysvědčení jako nutnost. Oba jsou ochotni se připravovat a plníují, jak těchto cílů dosáhnout.

Petr to vidí také jednoznačně. Na jedné straně je údajně rád, že se nedostal na průmyslovku, protože se nebude muset učit a vydělá si brzy peníze, na druhou ví, že potřebuje maturitu a jeho rodina vzdělávání považuje za vysokou hodnotu. Představa kariérové přípravy (v jeho případě zejména maturita) v několika krocích mu není cizí, je s ní srozuměn.

Nejde vždy jen o teoretické studium, ale i o praxe. Petr chce poznat značkové autoservisy a doufá, že mu v tom otec pomůže. Jakub a Martina hodlají využívat předností soukromého učiliště, aby se dostali na praxi do interhotelových zařízení (Jakub hotel Internacionál, Martina hotel Don Giovanni). Jakub se ještě navíc hodlá zúčastňovat kuchařských soutěží (postupně dokonce mezinárodních), jakmile to bude možné. Ve svých představách tu míří hodně vysoko.

Ostatní spíše plánují jít do práce a vydělávat peníze, o kariérových stupních zatím nepřemýšlejí a možných požadavcích příštích zaměstnavatelů nic nevědí.

Pouze malá část dětí tedy nechce pokračovat v další přípravě a vidí tento volený stupeň vzdělávání jako konečný. Ostatní, ať již na učebních oborech nebo školách, předpokládají další vzdělávací dráhu, i když různých typů. Tyto děti také zmiňují nutnost kvalifikačního růstu a zkušeností nejen pro sebe a svůj život a rozvoj, ale také jako nutný předpoklad k tomu, aby našly práci a dostaly dobrý plat a zajistily si ve své oblasti lepší postavení.

Kluci museli udělat více „rozhodovací práce“, když volili pro sebe určitou průmyslovou školu nebo učební obor, a ta je znát i na jejich pohledu do budoucna. Více spoléhají na sebe a nutnost se živit je v jejich plánech více přítomná. I když ne vždy reálně. Někteří předpokládají, že budou mít dost peněz, domy a auta, cesta k nim je však mimo jejich pozornost. Je zajímavé, že jsou to zejména ti, kteří nemají ani dnes dobře strukturované projekty své studijní dráhy, nebo dokonce v ní již částečně selhali (Michal, Petr).

Holky, jak jsme již řekli, mají představy méně konkrétní, hodně otevřené a dlouhodobé, i když ne ve všech případech. Část dívek, která jde na obchodní akademie, tak zvolila odbočku, která znamená současně oddálení rozhodování, co studovat a oddálení práce, oslabená je sebedisciplinace, která by k nějakému cíli vedla (hlavně Barbora, Pavla, Šárka). Nicméně jde vesměs o velmi chytré dívky, které své schopnosti umějí používat a nejspíše se neztratí.

Pokud jsou rodiče podnikatelé, existuje tu implicitně možnost jít k nim pracovat v případě, že se děti nechytí jinde. Zatím to tak vypadá, že žádné z dětí není s touto alternativou jako jedinou možnou. Berou ji však jako záchrannou brzdu (Barbora, jejíž maminka je v domácnosti, Pavlína, i když by ji práce v mamčině firmě nebavila, Táňa, jejíž maminka pro tatínka pracuje.)

Závěr

Některé děti vypadají na jedné straně trochu bezradné a bez fantazie, ale na druhé pozorujeme také nechuť k náročnějším a riskantnějším projektům přípravy a studia a také malé propracovanosti vlastních životních projektů co do ambicí a zájmů. Musíme si ovšem stále připomínat věk, ve kterém se nacházejí. Pocit otevřených dveří, kde další cesty rozhodně nejsou uzavřeny, ale spíše naopak, je u mnoha z nich patrný. Souvisí také s tím, že přechod na střední školu pro mnohé znamená automaticky vyšší stupeň dospělosti a emancipace a obsahově je naplněn již tímto krokem samotným.

O dlouhodobějším zájmu o určitý typ práce, který směřoval do volby profese, vypovídá v rámci učební oborů volba brašnářky u Květy, cukrářky u Marty a kuchaře u Jakuba.¹² Ale dnešní zájem nemusí vždy automaticky znamenat spokojenost v zaměstnání. U studentů středních škol je to složitější. Vidíme, jak je to se „zájmy“ všeobecně problematické. Mohli bychom uvažovat o zájmu o počítače v případě průmyslovek u chlapců, který je ovšem v klukovské populaci všeobecný. Zdravotní laborant u Pavlína je jako zájem vyvolán postupem maminky Petry, která ho spoluvytvořila. Nepodařená konzervatoř u Tonky, kde zájem o hudbu je zájmem celé rodiny, ukazuje, že zájem sám nestačí a možná tu ani není provázen velkým talentem.¹³

Pozitivní je přesto něco, co se zájmy souvisí, a to přece jen přítomnost nějakého konkrétnějšího projektu vůbec, který pozorujeme také u dětí hlásících se na gymnázium – u úspěšného Honzy i neúspěšné Petry. A u některých dalších. Jeho projevy mají vazbu také na aspekty, kterých jsme si všimli v tomto textu: zejména strategii volby školy, přípravu na zkoušky, znalosti školy a oboru, strukturaci studijní a profesní kariéry a plány do budoucna, ve smyslu jejich větší promyšlenosti.

Další děti, a to především dívky, nechávají zatím budoucnost hodně otevřenou, vstupují do ní dosti volně s pocitem velkého rejstříku možností a cest, které jim svět nabízí. Přes možná „programovou“ nepřesnost projektů hlídají dívky rizika možného selhávání, aby se jim tyto cesty nemohly předčasně uzavírat.

Další skupinka dívek (Táňa, Klára, Pavlína) plánuje kariéru méně ambiciózně. Nepředpokládají většinou studium na vysoké škole, pouze další odborné vzdělání, pracovní zařazení, možná pracovní zkušenosti v zahraničí.

Malá skupina dětí chce jít brzy do práce (Kateřina, Lída, Dominik, Zdeněk). Pokud mají nějaké zájmy, budou je realizovat mimo své profese, i když věří, že je zaměstnání bude bavit. Další typy „vzdělávání“ neplánují.

¹² Martina zmiňuje své přání být cukrářkou již ve čtvrté třídě. Sice na to mezitím zapoměla, ale strukturace tohoto přání se během let moc nezměnila. K původnímu záměru mít vlastní cukrárnu, který byl veden také touhou vyrovnat se s některými nepříjemnými vztahy ve svém životě (*...a tomu bych nic neprodala*), je v současnosti připojena představa práce v nějakém interhotelu. Myšlenka na vlastní cukrárnu nemizí, je jen trochu slabší. Motiv „vyřizování účtů“ je s ní spojen stále.

¹³ Tonka dělala již zkoušky na hudební základní školu, kam se nedostala, v tomto roce zkoušela bez úspěchu talentové zkoušky na konzervatoř. Nicméně přesnější údaje o jejím talentu a zkušenostech nemáme k dispozici.

PROFI-VOLBA V MODRÉ TŘÍDĚ

Miroslav Rendl

OBSAH

Kam se hlásili a kam se dostali

Studijní nadání a volba střední školy

Projekt profesní budoucnosti jako významový kontext volby

Vývoj vizí profese v dětství

Rodinné vlivy na představy o profesním zaměření

Proces výběru konkrétní školy

Fáze užšího výběru

Škola, učitelé

Příbuzní a známí

Spolužáci

Poradna

Dny otevřených dveří

Kritéria posuzování konkrétní školy

Příprava na přijímací řízení

Práce s prospěchem

Příprava na zkoušky

Průběh přijímacích zkoušek

V rámci Modré třídy jsme sledovali 25 dětí – 8 dívek a 17 chlapců. Z nich jeden chlapec a jedna dívka (Jindra a Milena) byli žáky dané třídy do 5. ročníku, po celý 2. stupeň pak navštěvovali matematické třídy na těžší škole. Zahrnujeme je do našeho souboru, o kterém v textu hovoříme jako o jedné třídě. Kde to budeme považovat za nutné, upozorníme na odlišnost pozice Jindry a Mileny znovu.

V textu vycházíme především z rozhovorů vedených s dětmi v závěru školní docházky a tematicky zaměřených právě k tomu, jak se rozhodovali o tom, co dále po základní škole. Čerpáme také z údajů dotazníku, který jsme použili v jiném výzkumu. Ten jsme s dětmi administrovali nestandardně, totiž formou individuálních rozhovorů, v nichž položky dotazníku tvořily jen základní osnovu. Kromě toho jsme využili i dalších data shromážděná v průběhu longitudinálního výzkumu ve třídě: výsledky Amthauerova inteligenčního testu, údaje o prospěchu, údaje o přihláškách na střední školy. Příležitostně jsou použita data z dalších rozhovorů s učiteli i s dětmi a z pozorování ve třídě.

Kam se hlásili a kam se dostali

V prvním kole přijímacích zkoušek vypadala situace takto. Na veřejná gymnázia se hlásilo 6 dětí (Gita, Lada, Nina, Fanda, Míťa, Tomáš);

na technická či obchodní lycea 4 děti (Bořek, Karel - na prvním místě, Slávek, Milena);

na SPŠ 5 dětí (Pepík, Vráťa, Pája, Adam a Darina); je tu však třeba vyčlenit Darinu, jejíž obor oděvní návrhářství je specifický talentovými zkouškami a je spíše uměleckého charakteru;

na obchodní akademie 5 dětí (Denisa, Kiška, Jindra, Roman, Luděk);

na SŠ pedagogickou 1 dívka (Vanda);

na učňovské obory čtyřleté 2 chlapci (Eda a Kryštof);

na učňovský obor tříletý 1 chlapec (Martin).

K tomu přistupuje ještě 1 chlapec, který se hlásil již v prvním kole na soukromou střední školu se zaměřením na zahradnictví (Olle).

V prvním kole bylo pak přijato:

na gymnázia: 5 dětí (jen Nina nikoli);

na lycea: 1 dívka; jeden chlapec (Karel) byl v rámci téže průmyslovky přijat na jiný obor; neuspěli Bořek a Slávek;

na SPŠ: 5 dětí, tedy všichni (Vrát'a ale až na obor „druhé volby“); spolu s výše zmíněným Karlem tedy celkem 6 dětí;

na obchodní akademie: 2 děti; Roman a Denisa neuspěli, Luděk nakonec ani k těmto přijímačkám nešel a šel rovnou na soukromou školu;

na ostatní školy byli přijati tak, jak se hlásili.

V prvním kole tedy neuspěla Nina na gymnázium, Slávek, Bořek a Karel na lyceu (ale Karel akceptoval náhradní možnost na téže SPŠ), Denisa a Roman na obchodní akademii.

Z 5 dětí, které tak po prvním kole neměly místo na nějaké škole, byly dvě přijaty ve 2. kole na státní školy (Bořek na gymnázium, Nina na obchodní akademii), zbylé tři pak na soukromé školy.

V konečném výsledku se pak dostalo **20 dětí na veřejné střední školy:** 6 dětí na gymnázia, 1 na lyceum, 6 dětí na SPŠ, 3 na obchodní akademie, 1 na střední pedagogickou školu a 3 na učňovské obory.

Zbylých **5 dětí bylo přijato na soukromé školy** - 1 na gymnázium, 3 na obchodní či podnikatelskou akademii, 1 na zahradnickou školu.

Takováto kategorizace však postihuje proces výběru střední školy jen velmi zhruba a formálně a v dalším textu ukážeme, že sama by o volbě další dráhy konci základní školy říkala jen velmi málo. Přece jen však už ona může naznačit určité souvislosti.

Studijní nadání a volba střední školy

Rozdělíme-li děti do skupin podle druhů škol, kam se hlásily, a porovnáme jednak jejich průměrný prospěch, jednak výsledky v inteligenčním testu (jde o Amthauerův test struktury inteligence – IST), dostaneme následující údaje:

	Počet	1. pol. 8. tř..	2. pol 8. tř.	1. po.l. 9. tř.	IST v 8.tř.	IST v 9. tř.
Gymnázia	6	1,15	1,13	1,04	144	146
Lycea	4	1,55	1,30	1,16	128	126
SPŠ	5	1,63	1,56	1,45	114	119
Obchodní akademie	5	1,81	1,61	1,49	110	115
Učební obory	3	1,98	1,71	1,53	98	108

Z tabulky je patrné, jak **pořadí podle úrovně prospěchu koresponduje s pořadím podle výkonů v inteligenčním testu.** (Většinou lepší výsledky testu v 9. třídě lze do značné míry přičíst tomu, že 8. třídě byl administrován skupinově, zatímco v 9. třídě většinou individuálně, nanejvýš v malých skupinkách. Je zároveň patrné, že citlivější na tento rozdíl byli méně nadaní žáci.)

V tabulce není zahrnuta Vanda, která volila střední pedagogickou školu a svou úroveň by se přimykala k adeptům na přijetí do SPŠ. Dále není zahrnut Ole, nejhorší žák třídy, který se už v prvním kole hlásil na soukromou školu.

Porovnáme-li toto rozdělení, založené na volbách pro 1. kolo přijímacích zkoušek, s konečnými výsledky, ukazujícími, na které školy se děti ze třídy opravdu dostaly, obraz se změní jen částečně:

	Počet	1.pol. 8.tř.	2.pol 8.tř.	1. pol. 9.tř.	IST v 8.tř.	IST v 9.tř.
Gymnázia a lycea	7	1,22	1,13	1,04	143	145
Obchodní. akademie	3	1,52	1,43	1,26	123	130
SPŠ	6	1,63	1,53	1,40	114	118
Učební obory	3	1,98	1,71	1,53	98	108
Soukromé školy	5	2,03	1,73	1,65	103	109

Zahrnuta není opět Vanda, přijatá na střední pedagogickou školu. Její prospěchový průměr i testové výsledky se téměř kryjí se skupinou přijatou na SPŠ.

Obě tabulky tedy ukazují vysokou úroveň školního nadání těch, kteří směřují na gymnázia a lycea. Nároky lyceí se v druhé tabulce ukázaly reálně snad ještě o něco vyšší, než podle původních ambicí dětí, vyjádřených v první volbě.¹ Podobně tomu bylo i u obchodních akademií. Náročnost přijetí na soukromé školy pak byla v naší třídě z uvedených hledisek srovnatelná s učebními obory.

Je přitom patrné, že děti tuto náročnost předjímají, že volba je přizpůsobena odhadu jejich schopností, v němž úspěšnost ve škole hraje podstatnou roli. Ještě před přijímacími zkouškami korigoval svou první volbu Luděk a namísto přijímacích zkoušek na obchodní akademii šel rovnou na soukromou podnikatelskou akademii. Z nepřijatých v prvním kole pak v dalším postupu šlo o korekci směrem k méně náročným školám ve 4 z 5 případů. Minimálně 20 z 25 dětí odhadlo správně své šance už pro první kolo, další provedly korekci na základě jeho výsledků.

Bylo by možno dále doplnit tabulku ilustrující souvislost druhů škol se vzděláním rodičů. Na první pohled bylo však patrné, že se ve třídě žádná taková souvislost neprojevila, že rozhodující byl právě prospěch.

Projekt profesní budoucnosti jako významový kontext volby

Výše naznačená vertikální diferencovanost druhů škol je komplikována jednak různým renomé analogických škol (srovnejme různou prestiž jednotlivých gymnázií), jednak různou prestižností oborů uvnitř škol (výpočetní technika v rámci strojírenství má vyšší prestiž než obor strojírenství).

K tomu přistupuje diferencovanost horizontální – různost obsahu studijních programů, patrná např. v kategorii „průmyslovek“, násobená obsahovou růzností oborů v rámci téže školy.

Ve hře však je ještě něco dalšího: že totiž i **tentýž obor na téže škole může mít pro různé děti různý význam**. Záleží na individuálním projektu budoucnosti, na kontextu životního směřování dítěte, do něž školu nějakým způsobem včleňuje.

Je tedy třeba rozlišit volbu samotného profesního zaměření jakožto oboru či oblasti, s níž dítě spojuje představy o svém budoucím životě, a oproti tomu výběr konkrétní školy.²

Je třeba tedy volbu školy chápat primárně jako volbu zaměření. Tento význam konkrétní volby je však patrný jen v kontextu celkového směřování. Tatáž střední škola může být prostředkem, cestou k velmi různým cílům a naopak podobné cíle mohou být realizovány velmi různými cestami. Tak obchodní akademie může být prostředkem k plánované dráze právníka stejně jako modelky či majitelky květinářství.

Projekty budoucnosti jsou i v rámci jedné třídy velmi různé z hlediska obsahu, ale zároveň se liší mírou své určitosti, vyhraněnosti. Podíváme-li se na naši třídu z tohoto hlediska, zjišťujeme následující.

Jasně vymezený obsah příští profese, vyhraněnou představu o tom, co chtějí v budoucnu dělat, mají Kryštof (barman), Eda (strojvedoucí), Milena (učitelka matematiky), Vanda (učitelka na prvním stupni), snad i Karel (softwarový inženýr jako otec). K určitosti jejich představ přispívá, že jsou to profese, které jsou při jejich dosavadní zkušenosti dobře představitelné.

¹ Lycea, ač formálně tvoří jen jeden z oborů dané SPŠ nebo obchodní akademie, se zjevně stávají svébytným typem studia, který je staví nad ostatní obory těchto škol a o svým charakterem je chápán jako bližší gymnáziím než sousedním oborům na škole.

² Ve třídě nenastal případ, že by volba zaměření byla podřízena výběru školy. Je to vzhledem k hustotě a rozmanitosti nabídky středních škol v Praze zřejmě nepravděpodobné, na venkově k tomu však může asi dojít.

Poměrně vyhraněnou představu má ovšem řada dalších dětí. Přece jen však jimi zvolená profese může mít mnohotvárnou podobu, náplň i úroveň. K tomu přistupuje skutečnost, že vzhledem k dosavadní zkušenosti mohou být představy dětí o daných profesích nejspíše jen dosti fragmentární a zprostředkované.³

Odhadujeme tedy, že o něco neurčitější obsah mají vize profese u této skupiny dětí: Jindra (manažer nějaké firmy), Olle (zahradní architekt), Lada (pilot), možná Denisa (modelka), Adam (práce v redakci novin), Bořek (programátor), Pepík (programátor), Kiška (být aranžérka a mít květinářství), Darina (zkusit film, když ne, tak novinářka), Slávek (sport a pak trenérství nebo ekonomickou a zase něco kolem sportu), Tomáš (právník), Vráťa (režisér a když to nevyjde, tak něco s počítačovou grafikou, animace), Pája (architekt, nejraději filmový), Luděk (podnikatel-obchodník – jasně při této představě kopíruje rodiče), Roman (možná zkusí práva, vždycky ho lákalo být obhájce u soudu).

Je pro nás překvapivé, že **poměrně vyhraněné projekty či vize profese nalzáme u většiny dětí** – u 20 z 25 dětí. Pokoušíme se zde abstrahovat od toho, nakolik se nám zdá jejich představa realizovatelná. Ovšem ani míra její určitosti není u všech jmenovaných též skupiny stejná, u některých může být vyznačení profese prostě jen reakcí na otázku, kterou jsme položili. Přesto i tento případ bereme jako jinou úroveň určitosti, než když na tutéž otázku buď neoznačí dítě profesi žádnou, říká, že ještě neví, že možná tohle, ale možná také tohle a že se teprve uvidí.

Nejnižší úroveň určitosti představ o své budoucí profesi představují děti, které buď formulují spíše jakési nezávazné nápady, vidí budoucnost velmi variantně nebo vůbec odmítají o tom v současné době přemýšlet, něco sdělovat, nanejvýš říkají, co by určitě nechtěly, a rezervují si období střední školy právě na takové přemýšlení: Fanda, Gita, Míťa, Nina, Martin (když mu půjde střední, tak potom na VŠ, být strojní inženýr, navrhovat motory, letadla – zatím jde ovšem na automechanika).

Jakkoli přibližné je rozdělení dětí podle vyhraněnosti jejich projektu profesní budoucnosti, lze konstatovat, že míra vyhraněnosti nijak jednoznačně nesouvisela s jejich intelektovou úrovní či školní úspěšností, ani s jejich rodinným zázemím (přesněji se vzděláním a profesí jejich rodičů). Snad jediný náznak tendence by bylo možno spatřovat v tom, že vědomé odsouvání rozhodnutí o budoucí profesní orientaci bylo charakteristické pro skupinu nejnadanějších dětí.

Lze nějak kategorizovat projekty dětí podle obsahu?

Jednou oblastí jsou **počítače**. Přímou tvorbu jejich hardwaru či softwaru chtějí dělat tři kluci (Bořek, Pepík, Karel), všichni na vysokoškolské úrovni. Další mluví o počítači jako pracovním nástroji, využitím v jinak specifikované oblasti: Vráťa k animaci (nejspíše filmové), Adam k práci v redakci.

Další skupinu tvoří oblast **práva**. Tomáš a Roman ji zmiňují jako jedinou, Fanda jako jednu z možných, která by ho lákala.

Oblast **ekonomiky, obchodu, podnikání** uvádí Denisa (i když by asi nejraději chtěla být modelkou), Jindra (manažer), Kiška (spojuje to s přáním udělat si také nástavbu na aranžérku a mít květinářství), jako jednu z možností ho zvažují Fanda a Slávek.

Více než jednou se objevuje představa uplatnit se **v oblasti filmu**: Vráťa jako režisér, Darina jako režisérka či scenáristka, Pája jako architekt (poté co slevil z přání stát se kameramanem).

Dvakrát se v naší skupině dětí objevuje také směřování k **učitelství** (Milena a Vanda).

Dvakrát se objevuje **novinářství**, ale v různých podobách – jako redakční práce u Adama (jehož matka takovou profesi dělá), jako autorské psaní u Dariny.

Další profese už se objevují jen jednotlivě, ovšem s nestejnou mírou atraktivnosti či exkluzivity: strojní inženýr v podobě konstruktérské práce (Martin), profesionální sportovec (Slávek),

³ Je to ovšem do jisté míry náš odhad, založený na znalosti dětí a jejich zájmů. Proto také máme např. za to, že představa Karla o profesi softwarového inženýra je při jeho dlouholetém zájmu o počítače a profesi jeho otce vyhraněnější, než představa Ludka o podnikání, ačkoli oba jeho rodiče jsou podnikatelé.

pilot (Lada), barman (Kryštof), zahradní architekt (Olle), modelka (Denisa), strojevedoucí (Eda), architekt (Pája – když ne filmový, projektoval by budovy).

Jaké cesty k uvedeným oblastem děti volily?

Chlapci, jejichž oblastí zájmu jsou **počítače**, vesměs uvažovali v první řadě o SPŠST v Panské, jen Bořek by býval preferoval rovnou zaměření na programování na gymnáziu v Arabské, ale volba Panské se mu zdála realističtější. (Arabskou dal až na druhé kolo – v rozporu se svým očekáváním se pak dostal tam, v Panské neuspěl). Modrá škola má s Panskou už tradiční kontakty a mimo rámec dnů otevřených dveří organizuje pro žáky devátých tříd exkurzi na této škole. Tak mají možnost se seznámit také se způsobem a nároky přijímacího řízení.

Tři z pěti zájemců o „počítače“ pak zhodnotili své šance jako velmi nízké (vzhledem k dosavadnímu prospěchu) a začali uvažovat o jiných školách. Žebříček se zdá jasný: nejprve jsou zvažovány příslušné obory na SPŠ elektrotechnických – tam se hlásil Pepík. Zdají-li se dětem nároky přijímacího řízení příliš vysoké, přicházejí na řadu obory s výpočetní technikou na SPŠ strojní, v případě nouze pak dokonce i strojírenské obory – s tím, že to hlavní, co bude dotyčného na škole zajímat, jsou i tak počítače. Tak byl Adam přijat na SPŠ strojnickou Novoborská – obor strojírenská technická administrativa. Adam to označuje jako „výpočetka“ a považuje to za stejný či analogický obor, jako si vybral na Presslovce (Smíchovská SPŠ Presslova - výpočetní technika). Vráťa, který se také drží počítačů, protože pokud jde o cíl stát se režisérem, „taková škola není“ (myslí střední), také slevuje a akceptuje na Presslově obor strojírenství, který měl jako druhou volbu v prvním kole, když se ukázalo, že na „výpočetní techniku“ by se svým prospěchem musel riskovat přijímací zkoušky. Je to nouzová varianta, ale předem předpokládaná – na druhé kolo si napsal tutéž školu a právě jen obor strojírenství.

Chlapci, kteří uvažují o možnosti pohybovat se v **oblasti práva**, se hlásí na gymnázium či na obchodní akademii. Ačkoli jsou jen tři, dobře ilustrují, jaký je ve vztahu k této dráze žebříček středních škol a studijních oborů na nich. Fanda, možná nejnadanější žák ve třídě, se hlásí v obou kolech na gymnázium. (Dráha právníka je ovšem pro něj jen jedna z možných – možná by se mohl věnovat ekonomii, strýc ho také přemlouvá, aby se stal geodetem.) Je úspěšný, je přijat v prvním kole.

Tomáš, který také patří k nejlepším, ale ne tak výrazně jako Fanda, dlouho váhá, zda si má troufnout na přijímačky na gymnázium, když na ekonomické lyceum (na OA Resslerova) by se nejspíš dostal bez zkoušek. Nakonec se rozhodne gymnázium zkusit (totéž jako Fanda), obchodní akademii v Resslerově si dává na druhé kolo s pořadím oborů 1. ekonomické lyceum, 2. obchodní akademie: „*no tak samozřejmě, vždycky se dává lepší nejdřív*“, komentuje svoji strategii. (Nakonec je přijat v prvním kole na odvolání na gymnázium.)

Roman patří naopak ke slabším žákům (např. v pololetí 9. třídy mají horší průměr než on jen dva žáci, další dva mají stejný). Na první kolo si dává OA Kollárova – obor obchodní akademie (ekonomické lyceum zde ani není), na druhé kolo pak soukromou OA Stodůlky. (Přijat je do Stodůlek bez přijímacích zkoušek, jen na základě osobního jednání rodičů a vedení školy v jeho přítomnosti).

Zájemci o svět **ekonomiky, podnikání, obchodu** volili vesměs jako školy obchodní akademie – s výjimkou Fandy, který vidí budoucnost velmi variantně.

Nejvyhraněnější je z nich Jindra, který chce být manažerem v nějaké firmě. U něj je volba střední školy v nejtěsnějším vztahu k pozdější dráze, už teď ví, že chce studovat VŠE. (O ekonomickém lyceu neuvažuje. V rozhovoru říká, že nechápal Slávka, který se prý hlásil na dvě ekonomická lycea. Tam musí být ti nejlepší, bez zkoušek tam brali jenom s jednou dvojkou. Má dojem, že Slávek ani nepoznal, že je ta škola prestižní, i když mu to Jindra říkal. Jindra má v 9. třídě průměr 1,43 - o něco horší, než je průměr třídy jako celku.)

Obě dívky, které zmiňují tuto dráhu, nejsou zdaleka tak vyhraněné. Kiška chtěla původně aranžérství, pro které se rozhodla někdy v sedmé či osmé třídě. *Pak ale zjistila, že na aranžérství jsou jen zahradnické školy a mít zahradnickou školu jí přišlo blbý. Tak šla na tu obchodku. Aranžérské školy laděné umělecky prý jsou, ale jsou všechny soukromé. O vysoké škole uvažuje, zřejmě to bude*

také nějaká ekonomka. Chtěla by si ale také udělat nějakou nastavbu s tím aranžérstvím. Chtěla by mít své květinářství. Někáká práce sekretářky ji moc neláká. Kiška s průměrem 1,29 byla v prvním kole přijata na OA Dušní bez zkoušek (to pro ni bylo velmi důležité). Z našeho pohledu je patrné, že ke své profesní vizi vlastně vysokou školu nepotřebuje. Ale školně je zatím velmi úspěšná, a tak zřejmě uvažuje o VŠ ve stylu „proč ne?“.

Denisa patří spíše ke slabším žákům (s průměrem 1,59 je na tom v deváté třídě podobně jako Roman, horší průměr mají ve třídě jen 2 žáci). K zaměření další školní dráhy se dostává negativním výběrem. Tvrdí, že *moc možností není. Na gympl – když nepůjde na vysokou – to je úplně k ničemu, a co jinýho – už jen obchodka, protože nějaká ta elektrotechnická je spíš pro kluky.*

(Denisa tu jasně vymezuje tři základní směry, pro které se děti ve třídě rozhodovaly.)

Ještě ji napadla hotelovka, jednu dobu o tom uvažovala (nějak v osmičce), ale asi by ji to nebavilo: má prý jednu kamarádku na hotelovce, ta říkala, že tam pořád něco vařej, a ona nerada vaří. Na zdravotnickou by nikdy nešla – hnusná práce (pečovat o ty staré lidi, kteří se nemohou hýbat, a otáčet je) a malý plat. A myslí, že je to docela těžká škola. Na módu jako Darina? – neumí kreslit. Zkoušela sice dělat modely, ale jen chvílemi, když ji to chytlo, jinak ji to nebaví.

Ve skutečnosti chce nejspíše stále být modelkou. Obchodní akademie s tím není v rozporu a na rozdíl od gymnázia poskytuje určitou odbornost, která se může hodit, i kdyby modelka nevyšla. Její rodiče jsou drobní podnikatelé, mají dva malé obchody s koženým zbožím, oba vystudovali střední ekonomickou školu. Tak co jiného? Také nezřetelně připouští, že o tom uvažovala: *možná jako táta, dělat ty obchody.*

Slávek se rozhodoval trochu zmateně. Jako profesi preferuje dráhu sportovce; i kdyby to nevyšlo, chtěl by pořád dělat něco kolem sportu. Z rodiny cítil přání, aby studoval gymnázium (*všichni v rodině mají gymnázium, matka mu ho doporučovala - aby to bylo obecnější – neví, pro co se rozhodne za čtyři roky, když se pak rozhodne pro něco jiného na tu vejšku, pak má z toho gymplu větší šanci; táta taky nechtěl, aby měl jenom obchodku*). Slávek si ale na gymnázium nevěřil (ještě spíše ve vztahu k pozdějšímu studiu než k samotným přijímačkám) – kdyby to bývalo bylo na něm, byl by šel na obchodní akademii (obor). Původně uvažoval o sportovním gymnáziu, které se zdálo mít vazbu na fotbalový oddíl, kde hrál. Ale pak se ukázalo, že jde o všeobecné gymnázium, které se jen v oddíle propagovalo. Slávek pak volil ekonomické lyceum – vypadá to jako kompromis: *připadalo mu nejlepší, znělo mu to dobře. Že to bude takové obecnější, že to nebude jen na matematiku, že se z toho ještě dá vybrat, kam by šel na tu vejšku třeba.* V obou kolech tedy napsal ekonomická lycea. Po neúspěchu v prvním kole mu ovšem rodina sehnala ještě soukromé gymnázium a poté, co ještě před druhým kolem na státních školách na něm udělal úspěšně přijímačky, se nechal přesvědčit, že gymnázium je lepší.

Cílové oblasti **filmu** (pokud nejde o herectví) odpovídá přímo snad jediné SPŠST Panská pro oblast filmové techniky. Tuto cestu by býval v optimálním případě volil jak Vráťa, který chce být režisérem, tak Pája, který chtěl být kameramanem. Oba však zjistili, že jejich šance na přijetí jsou mizivé. Vráťa tak přehodnotil cestu k režisérství, Pája pozměnil i cíl sám. Když jsme zjistili, že se hlásí na stavební průmyslovku, domnívali jsme se, že na původní cíl zcela rezignoval. Rezignace však byla pouze částečná – namísto kameramanem se chce stát filmovým architektem.

Zcela jinou cestu, která případně také může vést k filmu, optimálně k režii či scenáristice, volí Darina. Cesta přes filmovou techniku jí zjevně nepřipadá atraktivní, nejspíše ji ani nenapadla. Jde tedy na obor, který je považován za umělecký a ke kterému v sobě našla předpoklady: oděvní návrhářství. Také u ní jsme se domnívali, že tato orientace a úspěšné zkoušky na návrhářství změnily její vizi budoucnosti, avšak Darina se jí drží. Zároveň ovšem rozpracovává paralelní linii: novinářka. Ta není pro ni vůči světu módy zcela alternativní – může se stát novinářkou píšící o módě. Její ambice jsou ale ještě jiné (zřejmě i z její perspektivy vyšší): chtěla by psát o mezinárodní politice – uplatnila by tu dlouholetý zájem o dějepis a zeměpis. Nakonec i kombinace obou linií dává zajímavé možnosti – mohla by třeba točit pro televizi dokumentární filmy, i když v tuto chvíli by raději byla režisérkou filmů hraných.

K filmu se tedy lze ubírat velmi různými cestami.

Naproti tomu cesty k **učitelství** jsou poměrně jasné. Ale i zde se naše dvě adeptky velmi liší. Liší se už svou výchozí situací a motivací. Milena patřila vždy k vynikajícím žákům, vždy působila dojemem, že je mnohem zralejší, než její spolužáci, chovala se vždy dospěleji - velmi seriózně, korektně, zodpovědně. Její volbu technického lycea na SPŠST Panská komentovala psychologka v poradně tak, že by potřebovala náročnější školu, že se tam bude nudit. Milena ji ovšem volí proto, že je tam hodně matematiky a méně jazyků než na gymnáziu. Ona přitom chce být učitelkou matematiky, nejspíše s fyzikou, možná tělocvikem (léta už je cvičitelkou menších dětí v Sokole a věnuje se také aerobiku, v němž postupně též zdolává jednotlivé stupínky cvičitelské kvalifikace). Už dnes ví, které učitelské obory s matematikou existují na MFF UK. Její volba a záliba v práci s dětmi působí velmi zrale a dospěle, navíc zcela vědomě dává přednost obsahu práce, který ji zajímá, před kariérou motivovanou bohatstvím a blahobytem.

Vanda je zcela jiná, v jistém smyslu protiklad: působí infantilně, sociálně se ve třídě moc neprosazuje, patří k průměrným žákům. V rozhovoru s námi ráda budí zdání tajemnosti a záhadnosti, trochu jako by chtěla přesvědčit, že má určité schopnosti, jejichž podstatu nám nehodlá sdělit. Do jisté míry zřejmě vztahuje domněnky o těchto schopnostech i na to, jak si rozumí s menšími dětmi. Její porozumění s menšími ovšem působí v současnosti právě spíše jako infantilní příklon k nim, když agenda vrstevníků ji ještě nezajímá. Její přihláška na střední pedagogickou školu pro ni představovala hodně smělé rozhodnutí, které nám původně (na konci osmé či na začátku deváté třídy) sdělila jako tajemství, o kterém se zatím nesmí mluvit. Dodatečně je patrné, že ve hře byla také opozice proti otci, který se rozvedl s matkou (ale stále s nimi bydlí) a který jí doporučoval obchodní akademii.

Na školu se dostala bez problémů v prvním kole, její úspěch trochu překvapil výchovnou poradkyni. Plánuje vystudovat později pedagogickou fakultu a pak učit na prvním stupni na škole, kterou právě končí jako žákyně. (Odmítá přitom, že by měla v některé učitelce, kterou zažila na prvním stupni, vzor.)

Obě dívky při vši své rozdílnosti volí střední školu s přímou relevancí nikoli k učitelství obecně, nýbrž přímo k aprobaci, ke které směřují.

K nejvyhranějším vizím ve třídě patří ta Edova (strojvedoucí) a Kryštofova (barman). Oba volí promyšleně ty školy, které jsou nejkratší cestou k cíli.

Eda chtěl původně na SPŠ dopravní v Masné, ale jednak se mu při návštěvě tolik nezamlouvala, ale především by z ní nemohl přímo na strojvedoucího, *zbytečně by zahodil 4 roky studia a čekalo by ho to znova.* (Pro Edu byla původně střední škola jen čekáním na to, až bude moci řídit tramvaj. To lze až od 21 let, do té doby musí něco dělat. Ale s tím, jak změnil a zřejmě zvýšil své ambice směrem ke strojvedoucímu, začal také brát střední školu jinak, jako nezbytnou kvalifikaci a profesionalizaci.)

Také Kryštof volí přímou cestu – školu a obor, která mu při dobrých výsledcích umožní získat kvalifikaci barmana snad už v průběhu studia. Navíc na ní bude dělat praxe v prestižním hotelu, kde pracují jeho rodiče.

Vyhraněná je i představa Olleho (zahradní architekt) a také on volí školu, která je nejkratší cestou k cíli.

Naproti tomu Lada také s vyhraněnou představou (pilot) volí určitou okliku. Ví, že přímější cestou k vysněné profesi by byla vojenská střední škola, ale připadá jí v dané chvíli málo dostupná i atraktivní. Má dojem, že gymnázium nemá nevýhody vojenské školy a cestu k pilotování jí přitom neuzavře.

Jak shrnout tyto různorodé individuální volby a různorodost rolí, které v nich hrají střední školy? Zdá se, že pro naši třídu by je do jisté míry bylo možno shrnout ve **schématu na následující straně.**

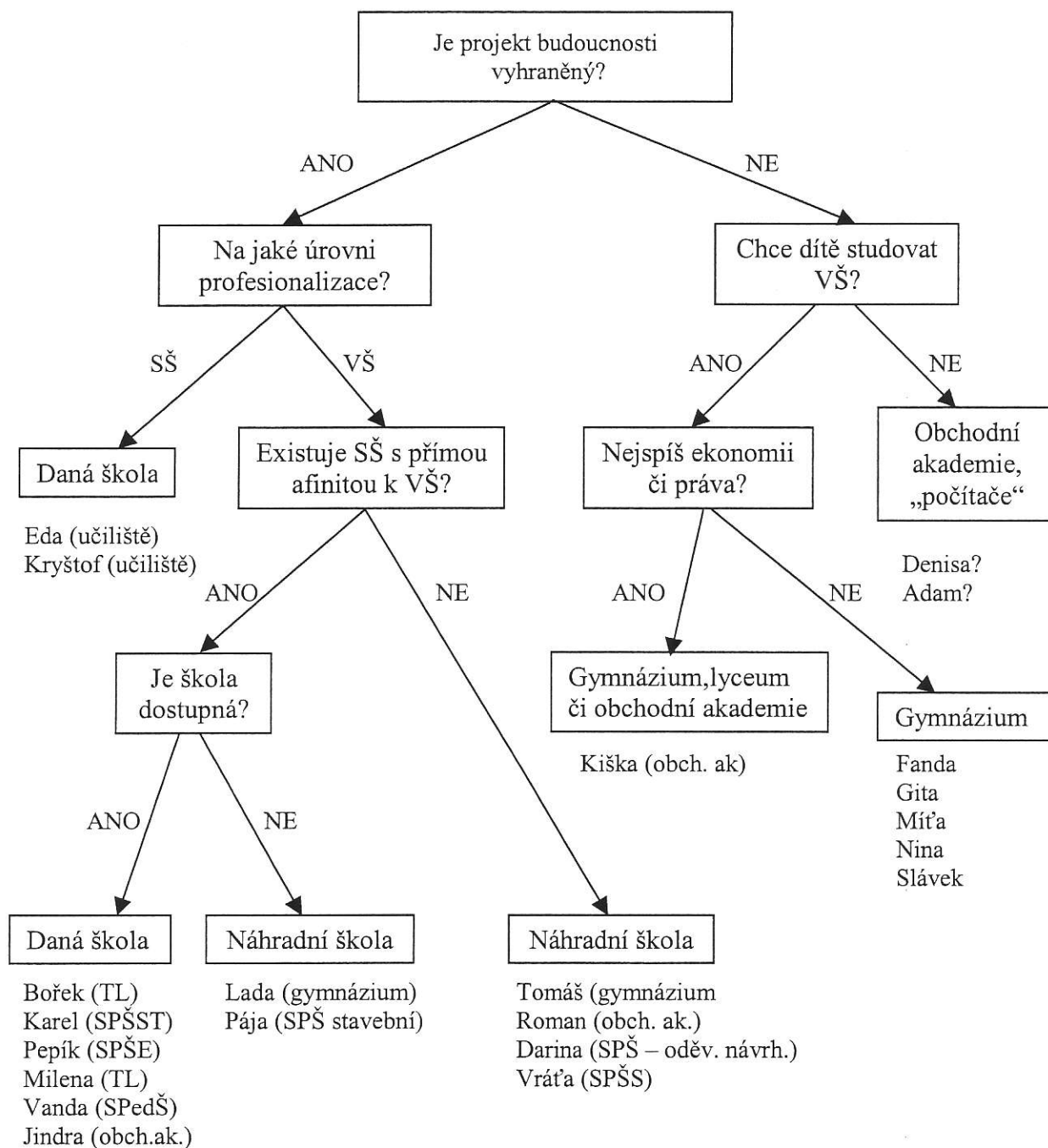

Schéma lze slovně popsat takto:

1. Má-li dítě vyhraněnou představu o budoucí profesi, závisí jeho volba střední školy na tom, zda profese předpokládá pouze středoškolské vzdělání či vysokou školu. Pokud dostačuje středoškolské vzdělání, rozhoduje se dítě pro tu školu, která co nejbezprostředněji a co nejúplněji kvalifikuje pro danou profesi. Touto cestou šli v naší třídě Eda a Kryštof.

2. Pokud profese předpokládá vysokoškolské vzdělání, tzn. vysokou školu, která v dané oblasti poskytuje profesní kompetence, zvažuje se, zda některá střední škola má k dané vysoké škole přímou afinitu, podobá se jí svým obsahem studia. Pokud tomu tak je, je dalším krokem zvážení dostupnosti této školy, případně její přitažlivosti i z jiných hledisek, než je obsah studia. Vyhovuje-li

škola i z těchto hledisek, padá volba na ni. Toto byla cesta, kterou šli Bořek, Karel, Pepík, Milena, Vanda a Jindra.

3. Pokud sice existuje střední škola, která má optimální návaznost na vysokou školu, poskytující potřebnou profesionalizaci, ale není z nějakého důvodu dostupná či v dané chvíli atraktivní, je volena střední škola náhradní. To je taková škola, která přinejmenším neuzavírá či nekomplikuje k původnímu projektu cestu, nebo ještě spíše umožňuje konstruovat částečnou relevanci vzhledem k původnímu projektu nebo umožňuje konstruovat paralelní projekt, který rozvíjí či variuje původní projekt nebo alespoň umožňuje konstruovat projekt záložní.

Případem této cesty k volbě je v naší třídě Lada (namísto vojenské střední školy volí gymnázium) a Pája (namísto SPŠ sdělovací techniky směřující ke kamerě volí SPŠ stavební a směřuje k filmu přes architekturu). Objektivně sem patří v jistém smyslu i Luděk, odlišuje se však ve dvou aspektech. Jeho škola (soukromá podnikatelská akademie namísto veřejné obchodní) není náhradní ve smyslu odlišného studijního programu, nýbrž ve smyslu nižších nároků na přijetí. Navíc Luděk subjektivně zpracovává výsledek přijímaček tak, že se dostal nikoli na horší, nýbrž na nejlepší možnou školu. Podobně je tomu s Pepíkem. Také on vyhodnotil naději na přijetí na technické lyceum na Panské jako nízkou a volil místo toho dvě elektrotechnické průmyslovky.

4. Pokud střední škola, která by měla přímou návaznost na žádanou vysokou školu, neexistuje, volí se opět škola náhradní. Do této kategorie bychom mohli zařadit volby Tomáše (gymnázium jako cesta do oblasti práva), Romana (obchodní akademie → práva), Dariny (oděvní návrhářství → film), Vráťa (strojírenství, ale v něm hlavně počítače → film).

5. V některých případech děti vědí, že chtějí určitě vystudovat vysokou školu, aniž by zatím měly představu o jejím zaměření. Zdá se, že v takových případech je patrně anticipováno nejhrubší dělení oblasti VŠ studia na „práva nebo ekonomická“ a zbytek. Ze „zbytku“ ještě výrazně vystupuje medicína, vůči níž se některé děti vymezovaly, ale vesměs negativně. Pro směřování na „práva či ekonomickou“ se kromě gymnázia volí i ekonomické lyceum či obchodní akademie. Za takový případ bereme Kišku (vzhledem k velmi neurčitému vztahu její vize aranžérky a majitelky květinářství ke studiu na vysoké škole), která volí obchodní akademii.

6. Pro neurčité či hodně variantní směřování je pak výhodné především gymnázium. Patří sem Gita, Míťa a Fanda. Řadíme sem i Slávka, a také Ninu, přestože sem patří jen svou neúspěšnou první volbou. Obor, na který se nakonec ve druhém kole dostala, představuje u ní nouzové řešení. Obchodní akademie u ní pak funguje jako náhradní škola nižšího řádu, než je gymnázium či lyceum.

Schéma nepostihuje přesně volby dětí, u nichž je směřování nejasné a volba střední školy se řídí spíše snahou prostě se vůbec někam dostat. U Denisy si směřováním k dráze modelky nejsme jisti, otevřeně o něm nemluví a není tedy ani jasné, jak – pokud vůbec nějak - vidí její souvislost s volbou obchodní akademie. Vysokou školu spíše nechce. Obchodní akademie pro ni funguje jako „náhradní škola“ (ve vztahu k dráze modelky), umožňující také záložní profesionalizační projekt (obchody jako rodiče).

Adam se chce údajně naučit především „pracovat s počítačem“, aby to mohl využít pro práci v redakci novin. Jeho volba oboru „strojírenská technická administrativa“ i komentář k ní však budí dojem, že hledá především co nejnižší náročnost.

Martin osciluje v rozhovorech o výběru školy a jejím vztahu k profesní budoucnosti mezi pózou, že něco jako práce a profese ho v životě vůbec nezajímá, tvrzením, že motory ho zajímají a chtěl něco s nimi (tedy automechanik), a představou, že se klidně může stát inženýrem-konstrukteurem, který navrhuje cokoli, třeba letecké motory.

Vrátíme-li se k přehledu, na které střední školy se děti hlásily, a porovnáme je s tím, jakou mají mít funkci v jejich projektech, pak dostáváme následující shrnutí:

Gymnázium:

odklad volby profesního zaměření při nevyhraněné vizi, zároveň ovšem téměř vždy jako cesta ke studiu vysoké školy (Gita, Míťa, Fanda, Slávek; výjimku by tvořila Nina, která prý neví, zda chce vysokou školu studovat, ačkoli by si to rodiče přáli – její váhání však máme spíše za výraz nízké

sebedůvěry, narušené navíc neúspěchem v přijímacích zkouškách; jsme si téměř jisti, že Nina si to ve skutečnosti přeje);

cesta ke studiu práv (Tomáš);

cesta ke studiu matematicko-fyzikální fakulty a dráze programátora (Bořek - jde ovšem o specifické zaměření na programování na gymnáziu v Arabské);

náhradní škola na cestě k profesi pilota (Lada).

Lyceum - technické:

cesta k učitelství (pro Milenu cesta na matematicko-fyzikální fakultu a k učitelství matematiky);

cesta k programování (pro Bořka a Karla – u obou však jde o nerealizované cesty);

ekonomické:

cesta k profesi právníka (Tomáš – avšak jako volba pro 2. kolo se nerealizovala);

odklad volby profesního zaměření (Slávek – avšak volba nerealizována, nepřijat).

Obchodní (podnikatelská) akademie:

cesta ke studiu vysoké školy ekonomického zaměření (u Jindry s jasnou vizí manažera, u Ludka s méně určitou vizí podnikatele-obchodníka; u Kišky bez určité vize);

cesta ke studiu práv (Roman chce pak být obhájcem);

nezřetelná profesionalizace na středoškolské úrovni (Denisa: „co jiného?);

náhradní škola nižší kategorie při nevyhraněnosti vize profese (Nina).

SPŠ elektrotechnická:

cesta k profesi programátora (Pepík, Karel - v obou případech předpokládáno též studium VŠ).

SPŠ strojní:

cesta k ovládnutí počítače (u Vrátí pro záložní projekt zvládnutí animace, který má zřejmě pro něj afinitu ke světu filmu; u Adama k profesionalizaci pro práci v redakci novin).

SPŠ stavební:

cesta k pozdějšímu studiu architektury a profesi filmového architekta.

Střední pedagogická škola:

cesta k učitelství (Vanda – pedagogická fakulta a pak učitelství 1. stupně ZŠ).

SPŠ oděvní:

oklika k filmu či cesta k novinářství (pro Darinu je to volba v situaci, kdy přímá cesta k filmové režii či scenáristice neexistuje, umožňuje částečně konstruovat paralelní projekt novinářství – už s touhle školou by mohla psát o módě).

SPŠ zahradnická:

profesionalizace na středoškolské úrovni (Olle – zahradní architekt).

SOU čtyřleté:

profesionalizace na středoškolské úrovni (Eda – strojevedoucí, Kryštof – barman).

SOU tříleté:

základní profesionalizace v rámci neurčitého projektu (Martin – když mu půjde střední škola, možná strojní inženýr - konstruktér motorů).

Vývoj vizí budoucí profese v dětství

Při dotazech v rozhovoru na konci 9. třídy žáci referují (někdy spontánně, někdy na položené otázky) zhruba o **třech fázích či obdobích, která se pojí s tím, jaké profese chtěli až dosud dělat, čím chtěli být.**

První je období **kolem počátku školní docházky**, přibližně od 5 do 7 let. Z našich 25 dětí udává vzpomínku na první povolání, které chtěly dělat, 21 z nich (ostatní si nevzpomínají). Pokud jsou schopny uvést, kdy to bylo, všechny je situují do tohoto věku. U části dětí je vzpomínka provázána nejistotou, zda to tak opravdu bylo, některé však odpovídají bez váhání, s jistotou. Opakovaně se tu

vyskytuje: policista, řidič (tramvaje, popelářského auta, traktoru), kosmonaut, voják, lékařka, učitelka, veterinářka či ošetřovatelka zvířat, archeolog či paleontolog, dále dopravní inženýr, malíř, spisovatel.

Zřetelnou souvislost s pozdějším rozhodováním o profesním zaměření či dokonce přímo o volbě střední školy nacházíme spíše jen výjimečně – ve 4 případech.

Eda chtěl odjakživa a po celé dětství být řidičem tramvaje; v závěru svého rozhodování posunul svou volbu k příbuzné (a z jeho hlediska zřejmě ambicióznější) profesi strojvedoucího.

Podobně Jindra projevoval po celé dětství zájem o dopravu, i když jeho ambice směřovaly výše než u Edy – chtěl být inženýrem, který navrhuje dopravní systémy. Tato vize hrála roli ještě na počátku rozhodování o střední škole – původně chtěl jít na SPŠ dopravní. O změně projektu rozhodlo podle něj to, že mu nejde fyzika, podpořila ho v tom i poradna. Šlo pak o změnu mnohem podstatnější než u Edy, Jindra se rozhodl stát se manažerem.

Vanda nám v rozhovoru tvrdí, že profese, kterou chtěla být v dětství nejdříve, je tatáž jako nyní: učitelka. Na rozdíl od Edy a Jindry však o tom nemáme v průběhu její školní docházky žádné zřetelné známky. Vanda také na rozdíl od nich uvedla ve 4. třídě, že chce pracovat v cirkuse (může to souviset s tím, že Vanda např. chodila do kouzelnického kroužku), v rozhovoru zmínila i možnou (paralelní či alternativní?) dráhu zpěvačky.

Roman chtěl být odmalička asi prý tak do 10 let malíř, v 6. a 7. třídě chodil do kroužku figurální kresby na výtvarné škole. Ale tenhle projekt drželi až do doby rozhodování o střední škole už jen rodiče, zejména otec – přáli si, aby šel na střední výtvarnou školu. On sám si však už v průběhu snad 8. třídy vymohl, že na kroužek už chodit nebude, otec se pak musel smířit i s tím, že nepůjde na výtvarnou školu, nýbrž na obchodní akademii.

U několika dětí bychom snad našli náznaky toho, že něco z prvních představ o profesi ještě trvá i v dnešních úvahách. Tak Gita nevyklučuje, že by v budoucnu mohla dělat něco se zvířaty, zájem Dariny o historii a cizí země se transformoval z původní archeologie do možné profese novinářky. Většina dětí však hovoří o svých prvních představách s nadhledem jako o něčem, co jim bylo vlastní právě jako malým dětem, kterými už dávno nejsou.

U většiny dětí máme zpracována jejich vyjádření, čím by chtěly být, ze 4. třídy. Jak tyto údaje, tak u některých z nich vyjádření v rozhovoru na konci 9. třídy svědčí o tom, že mezi prvními dětskými představami a představami, které těsně předcházejí samotné volbě střední školy (a na něž tato volba již navazuje), existuje **jakási prepubertální fáze profesních projektů**, týkající se představ o profesi především ve 4. a 5. třídě, širěji ve 3. – 6. třídě. Výslovně zmiňuje představy z té doby, které jsou odlišné jak od prvních představ, tak od představ, na které už navazovaly současné úvahy o profesi a volbě školy, asi polovina dětí.

Z údajů ze 4. třídy pak víme, že i u dalších dětí existovaly představy odlišné od těch z období počátku školy. Naše údaje ukazují, že v některých případech jde o profese odlišné od těch, na které si dnes děti pro toto období vzpomínají, nebo že existovaly i u těch dětí, které si dnes nevzpomínají na žádné. Přehled profesí ze 4. třídy se pro naše děti vyznačuje snad zmizením profese řidiče, příklonem ke kariéram sportovců (fotbalistů a hokejistů, patrně pod vlivem úspěchů našich národních týmů a také počátků vlastního vstupu do sportovních oddílů – 4 chlapci) a hereček (zřejmě pod vlivem filmu Titanic – 3 dívky) a zřejmě vlivem profesí příbuzných (nejen vždy rodičů – 3 chlapci a jedna dívka?).

V rozhovorech děti o představách tohoto období hovoří většinou stále ještě s despektem (pokud nejde o takové, které přetrvaly do poslední fáze – jako u Slávka přání být profesionálním fotbalistou) jakoby o nezávazných myšlenkových experimentech, které si moc nepamatují. (Opravdu je schopno je uvést mnohem méně dětí než první představy.) I sama odlišnost písemných dat ze 4. třídy a současných vzpomínek svědčí pro to, že se tu představy často měnily a neměly přílišnou závažnost. Z 18 dětí, pro které údaj ze 4. třídy máme, ho ve vzpomínce 9 vůbec neuvedlo, další 3 jen částečně nebo posunutě.

Jen u některých už tehdejší představy nějak korespondují se současnými. Kromě Edy a Jindry, kteří setrvali u téže vize po celé dětství, jde o Slávka (fotbalista) a Pepíka (uvedl tehdy programátor nebo hokejista). Zajímavé je, že Pepík ale dnes datuje vznik zájmu o programování do 7. třídy – tzn. se současnou volbou spojuje až pozdější období představ o profesi.

Třetí fáze představ o profesi je u dětí časově spojována s druhým stupněm ZŠ. S těmito představami se i dnes identifikují, představují východisko pro nedávné rozhodování o volbě střední školy. I v případě, že tehdy vzniklé projekty opustily či změnily, uvádějí pro to argumenty jako pro změnu odůvodněnou, promyšlenou, nemluví už o takovém projektu jako o dětském výmyslu, který nestojí za řeč. Z 25 dětí uvádí existenci takového déletrvajícího projektu, který vznikl ještě bez přímé souvislosti s jejich rozhodováním o střední škole a přitom v něm následně nějakým způsobem hrál roli, 15 dětí. Další 4 konstruovaly svůj projekt až v souvislosti s nutností se rozhodnout, kam dál po 9. třídě. Ostatní takový projekt nemají, ovšem z nich Denisa o něm nejspíše jen není ochotna mluvit.⁴

Rodinné vlivy na představy o profesním zaměření

Porovnáme-li to, co víme o rodinném zázemí dětí, s obsahem jejich profesních vizí, zdá se určitý vliv či alespoň inspirace častější, než by se na první pohled zdálo. Poměrně častým tvrzením našich dětí je totiž to, že střední školu si vybíraly podle vlastních představ, že to rodiče nechali zcela na nich, že jim do toho nemluvili. Jak se ukazuje, bylo by chybné to chápat tak, že v tom případě neměli rodiče na volbu žádný vliv.

Zřetelný vliv profese rodičů najdeme u Ludka, Martina, Kryštofa, Karla, Adama, původně u Jindry.

Výslovně o něm mluví jen Karel: chce dělat to, co otec – být softwarový inženýr, dokonce chtěl původně už jako malý studovat stejnou střední školu elektrotechnickou.

⁴ Máme samozřejmě tendenci hodnotit realističnost dětských projektů budoucnosti z vlastních hledisek. Při bližším zkoumání musíme přiznat, že jsme ovlivněni dvěma faktory: naší vlastní představou o náročnosti a exkluzivitě dané profesní dráhy (stát se učitelkou nám rozhodně připadá dostupnější než stát se režisérem) a našim pocitem reálnosti ambicí daného dítěte. Máme tendenci brát tu v úvahu jeho dosavadní školní výsledky, jeho stávající orientovanost v oblasti, kam dítě směřuje. Edův letitý zájem o tramvaje a železnice a jasné zmapování cesty k vytoženému cíli ho ve vztahu k ambici stát se strojevedoucím jakoby bezpečně kvalifikují, zatímco představa Olleho, že bude se středoškolským vzděláním zahradním architektem, ho v našich očích diskvalifikuje, podobně jako představa Vrátí, že odebrání časopisu Cinema je cestou ke dráze režiséra, přičemž dosud nemá nejen ani videokameru, ale ani fotoaparát.

Do této orientovanosti zřejmě mimoděk zahrnujeme také povědomí o rodinném zázemí dítěte a jeho (kulturní?) blízkosti oblasti ambicí dítěte. Kdyby např. chtěl být pilotem Pája a jeho otec-pilot byl naživu, zřejmě bychom se na reálnost jeho plánů dívali jinak, než když chce být pilotem Lada. Bereme zřejmě implicitně v úvahu, že rodič, který má k profesi blízko, má představu o nárocích profese a cesty k ní a že pokud s dítětem představu sdílí, považuje ji tím za reálnou.

Je patrné, že naše implicitní představy pak mohou být místy mylné. Jako badatelé v oblasti psychického vývoje školních dětí dokážeme zřejmě odhadnout náročnost jen těch profesí, s nimiž máme alespoň dílčí osobní zkušenost, a snáze posoudíme nároky cesty k učitelství než k pilotování letadel, zvláště když žádný pilot nepatří do okruhu našich známých. Absencí osobní zkušenosti tu může být zesíleno hodnocení profese jako exkluzivní.

Máme zřejmě dále tendenci přeceňovat úlohu té části nadání, kterou jsme schopni na základě dosavadní zkušenosti s dětmi postihnout, a to poměrně velmi objektivními prostředky – tzn. oblast klasické inteligence a „školního“ nadání. K tomu ale zřejmě přistupuje také méně objektivní dojem jakési kulturní úrovně, kultivovanosti, na něž má zřejmě velký vliv jednak to, jak kultivovaně se děti vyjadřují, jednak to, jak vstřícně („dospěle“) se k nám chovají.

Všechny tyto oblasti však mohou mít jen velmi parciální relevanci vůči profesním dráhám, přinejmenším některým, např. vůči oblasti výtvarného umění, a náš odhad jejich reálnosti může být zcela mylný.

K tomu přistupuje neadekvátnost posouzení, způsobená dospělým pocitem nadřazenosti. Hodnotíme pak dětské ambice jako nereálné např. tehdy, když dítě směřuje do oblasti, kam bychom si sami netroufali – a my přece máme nad ním převahu. Nebo když dítě prokazuje nízkou orientovanost v dané oblasti, když je zjevně nepoučeným laikem; přitom jeho neorientovanost odpovídá jeho věku a zkušenostem a nevypovídá nic o tom, jak bude úspěšné, když dostane příležitost se v dané oblasti pohybovat a stát se expertem.

Z těchto důvodů jsme zde od hodnocení reálnosti dětských projektů upustili.

Kryštof to nijak nevyzvedává, ale jaksi zcela samozřejmě mluví o tom, jak se o profesi barmana začal zajímat tím, jak chodil za rodiči do zaměstnání, navštěvoval některé akce v hotelu, viděl rodinného známého – barmana – na rodinných oslavách a sám to zkoušel.

Podobně Luděk zcela samozřejmě konstatuje, že asi bude podnikat, že ho to baví – a asi v oblastech, v nichž podnikají jeho rodiče.

Také Adama zaujala práce v redakci při návštěvách matky v jejím zaměstnání editorky jednoho deníku.

Naopak Martin mluví tak, jako by žádná rodinná inspirace neexistovala. Máme mu věřit, že se zcela sám (ovšem bez nějakého velkého zájmu, protože podle jeho pózy v rozhovoru je práce a profese to poslední, co ho v životě zajímá) rozhodl pro učiliště, které náhodou provozuje podnik, v němž pracuje jeho otec, a náhodou je to i obor, v němž je otec vyučen (automechanik). Přitom tuto profesi uvedl jako svou vizi i ve 4. třídě. Je možné, že pro Martina je to v současnosti nouzová či nepohodlnější volba, vliv povolání otce se nám však zdá zjevný.

Něco podobného nacházíme u původní volby Jindry, který dlouho chtěl jít na SPŠ dopravní v Masné. Tvrdil při tom, že zájem o dopravu byl inspirován kamarádem Edou. V úplně jiné souvislosti pak zjišťujeme, že matka i zemřelý otec absolvovali SPŠ dopravní v Masné a že strýc je řidičem městského autobusu. (Není vyloučeno, že tu šlo vzhledem k rodinným souvislostem o inspiraci poněkud traumatizující a že o ní Jindra nemluvil právě proto.)

Jen **částečné inspirace** (z rodiny či jejího okolí) najdeme u dalších 3, možná až 5 dětí.

Darina uvádí sice jako způsob, jak se dostala k volbě módního návrhářství, vlastní spontánní aktivity – kreslila si modely, malé nevlastní sestře udělala šaty z hedvábného papíru. Ale možnost, že by tohle mohlo představovat předmět dalšího studia, pochází jednak od otcovy známé (z oblasti módního průmyslu), jednak od matky. V přípravě na přijímací zkoušky (a nejspíš i v posuzování reálnosti takové volby zaměření) pak hrálo podstatnou roli to, že otec je akademický malíř. Můžeme se dohadovat, že i profesní vize režisérky či novinářky je do značné míry inspirována uměleckým a kulturním prostředím, v němž se Darina pohybuje – tady však už nikoli přímo profesí.

Pája uvádí, že jeho sklony k architektuře vznikaly či dostaly prostor při návštěvách matčina přítele - architekta v jeho kanceláři. Ten také Páju připravoval na přijímací zkoušky z grafiky na SPŠ stavební. Ovšem oblast filmu, ke které v optimálním případě směřuje, ho zaujala bez souvislosti s nějakou profesí v rodině. Chodili s matkou na komparsy a tam se mu to začalo líbit.

Fanda přijímá rodinnou inspiraci na jedné straně zjevně, na druhé straně při nevyhraněnosti a variantnosti své vize budoucnosti velmi nezávazně. Jedna z věcí, která by ho lákala, by byla práce soudce – soudit případy z té oblasti, v níž pracuje jeho matka jako soudní zapisovatelka, totiž krádeže, podvody apod. Jiná z variant, a s tou si pohrává už od dětství, je být geodetem jako jeho strýc. Ale má i varianty další, které rodina nijak neinspirovala.

Možná bychom jakousi spíše nouzovou inspiraci (podobně jako tomu bylo u Martina) mohli hledat i u Denisy. Chce být patrně modelkou, ale na to střední škola není, a není jisté zda se to podaří. Co jiného zbývá než obchodní akademie? Jenže shodou okolností mají střední ekonomickou školu oba rodiče, navíc jejich malé podnikání (obchody s koženým zbožím) by případně mohlo zaměstnat i Denisu a to by se obchodní akademie možná hodila. Takhle o tom ovšem Denisa v rozhovoru nemluví, souvislosti tu konstruujeme spekulativně sami.

Bořek se prý k zájmu o programování dostal prostřednictvím kroužků, do kterých ho matka přihlásila. Ani jeden z rodičů nemá s programováním nic společného. Ale v průběhu rozhovoru o volbě školy se objevují odkazy na tetu, která učí na MFF UK, která radila při volbě konkrétní školy a která Bořka doučovala matematiku při přípravě na přijímací zkoušky. Bořek by také chtěl případně pokračovat ve studiu právě na MFF – naoko se děsí, že by se tam ale nechtěl potkat s tetou.

Kromě inspirace profesí někoho z rodiny či jejího okolí je možno v profesních vizích některých dětí najít také **inspiraci koníčkem rodičů**.

Pepík je z tohoto hlediska případ na pomezí. Jeho otec sice není programátor, kterým chce být Pepík, ale pracuje ve skladu počítačové firmy. Navíc jsou ovšem počítače jeho hobby, takže Pepíkova inspirace je zcela patrná.

Edův dětský zájem o dopravu, hlavně o tramvaje a vlaky, který přešel v profesní projekt strojevedoucího, je od počátku podporován otcem, pro něhož tato oblast představuje také výrazného koníčka. Matka sice pracuje v jedné instituci Českých drah, ale Eda to v souvislosti se svým zájmem nijak nezmiňuje, zřejmě ho matka v této oblasti spíše jen pasivně sledovala, občas mu dělala doprovod na jeho výpravách.

Také Kiška byla při konstrukci své profesní vize (aranžérka, majitelka květinářství) přinejmenším částečně inspirována koníčkem matky. Matka „je hodně na kytky“, chodily hodně do květinářství a Kišce se hrozně líbilo, jak tam vážou kytky. Doma zkoušela z kytěk sama aranžovat.

Olle mluví v souvislosti s vizí zahradního architekta o tom, že má prostor zkoušet na zahradě své rodiny, snad trochu ve spolupráci s babičkou. (Ale v jeho řeči je dost nejasností i rozporů, některé odpovědi v rozhovoru vypadají jako konstrukce ad hoc.)

Také u Romana měla v původní vizi profese malíře souvislost se zálibou rodičů – oba prý výborně malují. Roman prý ale tuhle vizi opustil už v 7. třídě.

U více než poloviny (možná až u 20 z 25?) dětí lze tedy najít nějaký původ jejich projektu vlastní profesní budoucnosti v rodinném prostředí. Na druhou stranu má nejčastěji podobu dosti volné inspirace, poměrně zřídka jde o převzetí projektu profese ve víceméně úplné podobě. Takové případy jsou v naší třídě jen dva (Karel a Luděk).

Jakkoli často se rodinná inspirace v projektech dětí objevila a jakkoli rodiče většinou uplatňovali svůj vliv na volbu další dráhy, dělo se to nekonfliktní cestou. Nyní v rozhovorech na konci deváté třídy pouze 4 děti mluví o tom, že si prosadili trochu něco jiného, než chtěli či navrhovali jejich rodiče:

Slávek (nevěřil si na gymnázium, které chtěla jeho rodina a do přihlášky napsali ekonomické lyceum jako kompromis – on by si býval věřil spíš jen na obchodní akademii);

Kiška (u té šlo ale jen o spor o dvě různě náročné veřejné obchodní akademie, Kiška chtěla tu méně náročnou, bez přijímacích zkoušek, matka náročnější, která by ji více nutila se učit);

Nina (ta naopak chtěla zkusit gymnázium, ale matka o tom měla pochybnosti, pomohla ji přesvědčit poradna);

Roman (otec byl zklamán, že nechce na výtvarnou školu, ale na obchodní akademii).

Ostatní žáci mluví buď o tom, že rodiče nechali volbu na nich, nebo o tom, že se s rodiči od počátku shodovali, případně že s nimi probírali různé nápady a varianty, přičemž konečné slovo měly děti.

S tím víceméně korespondují odpovědi na jednu z otázek dotazníku, který byl s dětmi administrován individuálně v závěru osmé a v prvním čtvrtletí deváté třídy. Jen Lada zde tvrdí, že se její představy o budoucnosti s představami rodičů vůbec neshodují. (To jde zřejmě ještě o vojenskou SŠ, o které Lada původně uvažovala. Když v rozhovoru zdůvodňuje posun směrem ke gymnáziu, nijak se o nesouhlasu rodičů s původní představou nezmiňuje.) Více než polovina dětí (přesně 13) tvrdí, že se představy jejich a rodičů úplně shodují, částečně se shodují u 7 dětí, 3 děti v té době nevědí.

Neshody se přitom netýkají přání studovat v budoucnu vysokou školu, resp. tady jsou nanejvýš jen mírné: děti jsou občas poněkud zdrženlivější a tam, kde si rodiče přejí pro své děti vysokou školu určitě, tam děti odpovídají, že ony samy by to „asi chtěly“. Pokud se tedy neshody týkaly volby střední školy (typu nebo konkrétní školy), prosadily si zřejmě děti pro první volbu většinou svou. Kromě zmíněné Lady snad jen Darina se nechala přesvědčit, když maminka byla spíše pro návrhářství a ona sama vedle toho zvažovala ještě gymnázium s humanitním zaměřením. (Talentovými zkouškami v lednu, dlouho před termínem prvního kola, nic neriskuje. Na druhou stranu se na ně zřejmě dost důkladně připravovala.)

Proces výběru konkrétní školy

Jak jsme se zmínili, u 15 z 25 našich dětí vnikl poměrně určitý projekt budoucí profese dříve, než začaly vybírat střední školu, a volbu střední školy tedy přizpůsobovaly svému projektu. Zbývající děti buď vědomě odsouvaly volbu profesního zaměření na závěr střední školy a volily školy s dostatečně univerzálním zaměřením nebo tento projekt vznikl jako součást rozhodování o střední škole.

Kdy začali o konkrétní střední škole uvažovat?

Celkem 8 žáků, kterých jsme se v rámci vyplňování dotazníku dotazovali na školu, kam by chtěli jít, už v závěru 8. třídy, odpovídalo takto: Pět z nich mělo vyhraněný projekt, v jehož rámci uváděli i odpovídající konkrétní školy. Mínili je ovšem v té době nikoli jako definitivní rozhodnutí, ale jako konkrétní možnost, která při jejich zaměření přichází v úvahu. Jen v jediném případě (Bořek) však šlo o školu, která nakonec byla uvedena v přihlášce.

Z ostatních Kiška se svým projektem (aranžérka, majitelka květinářství), stejně jako Denisa (modelka?) ještě vůbec nevěděly ani typ školy. Martin v té době mluvil o tom, že by se chtěl živit skateboardingem a problém volby střední školy si nepřipouštěl. Fanda sice neměl vyhraněný projekt, ale už tehdy bezpečně věděl, že chce na gymnázium a teprve pak se rozhodnout.

S většinou dětí jsme stejný dotazník administrovali až v říjnu (7 dětí), listopadu (3 děti) a prosinci (4 děti) v 9. třídě. V této době uvádí konkrétní školu 8 dětí. Z nich Kryštof, Darina, Gita, Nina a Vanda uvádějí už školy, které se později opravdu objeví v jejich přihláškách.

Při zpětné rekonstrukci v rozhovorech na konci 9. třídy je patrné, že **na začátku 9. třídy měly děti jen zcela výjimečně jasnou představu o konkrétní škole, která už dále nedoznala změn**. Platilo to nanejvýš o Vandě, která si svou střední školu pedagogickou vybrala prý už v 8. třídě, když volil školu její o rok starší bratr a ona si školu našla v jeho brožuru; možná o Kryštofovi, jehož matka znala ze svého zaměstnání učiliště, které vede k vytoužené profesi barmana a má praxe u nich v hotelu.

Z ostatních dětí měly sice některé na začátku 9. třídy subjektivně jasnou představu, ale ta se nakonec změnila, někdy dokonce i s projektem samým:

Lada změnila původní přání jít na vojenské gymnázium či SŠ (ovšem nadále chce být pilotem).

Slávek posléze zjistil, že optimální varianta, která se jakoby nabízela – totiž sportovní gymnázium fungující při jeho fotbalovém klubu – je nedorozumění, že jde o všeobecné gymnázium, které jen využilo blízký klub ke své propagaci. Volil pak jiný kompromis: ekonomické lyceum (ale stále směřuje k profesionálnímu sportu).

Eda se jednak posunul od řidiče tramvaje ke strojevodoucímu, jednak pro to našel ještě lepší školu, než se kterou původně počítal (namísto uvažované SPŠD v Masné je to učiliště ČD).

Jindra zjistil, že na původně zamýšlené dráze dopravního inženýra (a SPŠ dopravní) mu vadí příliš mnoho fyziky, která mu nejde, že ho baví naopak matematika a finanční rozvahy (byť zatím jen v rámci rodiny), a přesměroval svou dráhu na manažera.

Kiška chtěla být aranžérkou a jít tedy na aranžérství. *Kytky, interiéry, chtěla jít na nějakou takovouhle školu. Koukala se, na aranžérství jsou ale jen zahradnické školy a mít zahradnickou školu jí přišlo blbý. Tak šla na tu obchodku. Aranžérské školy laděné umělecky prý jsou, ale jsou všechny soukromé.*

Karlovi, který si prý léta myslel, že bude chodit do stejné školy jako táta, tuto školu rodiče rozmluvili, protože není dobrá. Ovšem u zaměření na programování zůstal.

Vráťa a Pája, kteří měli původně jasno o své cestě k filmu přes SPŠST Panská, zjistili, že se svým prospěchem nemají šanci, a vymýšleli každý svou okliku.

Gita se vzdala původní představy o sportovním gymnázium (připadalo jí to „hrozně přehnaný: choděj tam lidi, kteří už ten sport závodně dělají, mají tréninky i 2x denně několikrát týdně“) a přesměrovala na gymnázium všeobecné (ale zůstala přitom u jedné z původně zvažovaných škol: Přípotoční).

Fáze užšího výběru

Většina dětí se tedy v tom, jaké existují konkrétní školy, jak by jim vyhovovaly - z hlediska jejich projektu, dostupnosti, ale i z dalších hledisek – orientovala až v průběhu podzimu v 9. třídě. Přibližně v období října a listopadu si vytvářely jakýsi užší výběr škol, o kterých sháněly informace.

Nejčastěji zmíněným prostředkem vytipování škol pro užší výběr jsou „brožury“. Přímo je v rozhovoru zmínilo 8 dětí, u dalších dvou výraz, že „našli tu školu“ může k nim odkazovat. Nejspíše však z brožur čerpaly přímo či zprostředkovaně i ti, kteří se o nich nezmínili – např. když Darina říká, že tuhle školu našla matka. O stahování informací o školách z internetu se zmínil pouze Pepík, Fanda a Slávek.

Škola, učitelé

Jen jediný Adam se zmiňuje, že školu našel na nástěnce jeho bývalé ZŠ. Jenže tento zdroj není nejspíše zmiňován pro jeho samozřejmost. Je spíše vnímán jako součást prostředí, nikoli vlastní aktivity.

Škola se v období výběru střední školy angažovala především v osobě výchovné poradkyně. Ta měla na starost základní informační a organizační zajištění správného vyplnění a odeslání přihlášek. Šlo o zkušenou učitelku, která byla s dětmi v častém kontaktu. Využívala k tomu i hodin svého předmětu. Už od konce osmé třídy neustále dětem připomínala, co by v daném období měly pro zdar přijímacích zkoušek dělat, jakých chyb se děti často dopouštějí a jak se jich vyvarovat. Dvakrát či třikrát uspořádala setkání s rodiči žáků devátých tříd.

Na začátku deváté třídy řekla dětem o existenci brožur s nabídkou středních škol, později je upozornila, že už vyšly. Kromě toho zprostředkovávala nabídku některých středních škol na nástěnkách. Později upozorňovala na probíhající dny otevřených dveří.

Koncem září zprostředkovala pro zájemce vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

Rozdala přihlášky a instruovala děti (a na informativních schůzkách i rodiče), jak je správně vyplnit. Seznamovala děti i rodiče s průběhem přijímacího řízení a s postupem středních škol při něm.

Ani výchovná poradkyně ani učitelky se však nevyjadřovaly k tomu, pro jaké školy mají jednotlivé děti předpoklady, nehodnotily vhodnost či nevhodnost jejich záměrů. Děti ani rodiče to od nich neočekávali (jen jeden ze žáků v rozhovoru zmínil, že o volbě mluvil také s třídní učitelkou, ale spíš jen okrajově). Rodiče a děti na jedné straně a učitelé na druhé straně se chovali tak, že od školy se očekávají konzultace jen formálních náležitostí postupu.

V rozhovorech s námi se výchovná poradkyně zdráhala být i zcela neformálně vyjádřit k tomu, nakolik jsou volby dětí realistické. Odkazovala na své zkušenosti z minulých let, že se kdykoli může stát, že vynikající žák u zkoušek selže a není přijat, a naopak je úspěšný někdo, u koho by to vůbec neočekávali.

Příbuzní a známí

Právě období vytváření užšího výběru je zřejmě tím, v němž se uplatňují doporučení, tipy a nápady z rodiny a jejího okolí. Kromě příbuzných jde také o známé rodičů, kteří mají děti na některých středních školách a mají s nimi tedy osobní zkušenost, ale také o vrstevníky – známé samotných dětí, kteří také už začali na středních školách studovat.

Je třeba říci, že jsme v rozhovoru kladli explicitní otázku, kdo všechno nějak vstupoval do rozhodování, kdo měl vliv, a zmínky o tom jsou často odpovědí na ni. Některé vlivy však byly zmíněny spontánně, v jiných pasážích rozhovoru.

O příbuzných (jiných než rodiče) mluví 9 dětí:

Bořek (teta z matfyzu poskytla první informaci, na kterých SŠ lze najít programování, jednu ze škol, o nichž Bořek uvažoval, pak nedoporučila),

Slávek (celá rodina si pro něj přála spíše gymnázium),

Lada (děda radil zkusit sportovní zaměření gymnázia),

Darina (děda říkal, že by návrhářství pro ni mohlo být; naopak babička z matčiny strany, sama lékařka, doufala, že Darina půjde na gymnázium a pak v jejích stopách),

Denisa (babička s ní byla na dni otevřených dveří, ale možná i sehnala informaci o téhle škole, která je blízko jejího bydliště?),

Karel (děda s babičkou souhlasili s Panskou, znali tu školu),

Pája (strejda mu chválil záměr stát se architektem),

Luděk (i děda s babičkou schvalovali gymnázium nebo obchodní akademii),

Vanda (otec a jeho rodina jí rozmlouvali pedagogickou školu, chtěli pro ni „obchodku“),

Adam (děda z otcovy strany – profesor na VŠ, fyzik? – chtěl, aby šel Adam tímhle směrem; strýc žijící ve Francii chce, aby se učil francouzsky; děda by byl ochoten platit soukromou SŠ, kdyby se Adam nedostal na veřejnou).

Známé rodičů zmiňuje jen Fanda, lze ovšem předpokládat, že debaty rodičů se známými, kteří mají čerstvou zkušenost s rozhodováním o SŠ a střední školou samotnou, jsou spíše pravidlem a přenášejí se do jejich debat s dětmi.

Vrstevníci – studenti SŠ byli zmíněni poměrně často. Příímý vliv to mělo na Denisu (zavrhl tak hotelovku), Romana (zná kluky z gymnázia a ví, že je to náročná škola, proto o něm vůbec neuvažoval). Nejrozsáhleji se o takovém vlivu vyjádřila Gita:

Možná ji ovlivnila jedna holka, která sem chodila loni do devítky, potkala se s ní, chodí na Přípotoční (kterou už Gita měla v užším výběru, když si pročítala brožurky), říkala, že to tam je docela pohodový. Koukala ještě na Štěpánskou, ale rychle si to rozmyslela, je to hrozně náročný, samej šprtík. Další si už nepamatuje, snad někde na Budějovické.

Z Heyrovského zná docela dost lidí, ale tam nechtěla, to všichni říkají, že je to tam úplně hrozný, ať tam nechodí, i paní doktorka na patnáctileté prohlídce. Říká se, že je to docela debilní škola.

Další děti braly informace od známých v úvahu, ale neovlivnilo to už jejich rozhodnutí.

Kiška: V Dušní má známé z rokenrolu a ti říkali, že je to dobrá škola, na úrovni;

Milena: (kamarádka jí říkala, že by možná bylo lepší gymnázium, ale jí se tam nelíbily ty jazyky);,

Adam: *říkali, že je to hrozně primitivní, hrozně lehký, že to bude něco pro něj.*

Spolužáci

O vlivu spolužáků na volbu školy jsme se zprvu domnívali, že bude velmi silný. V průběhu výběru školy a přijímacích zkoušek se však naopak zdálo, že tento náš předpoklad byl naivní a že v tak závažném okamžiku jdou sociální vazby ze třídy stranou. Při zpětné rekonstrukci je však přece jen vliv spolužáků v řadě případů patrný, ovšem na různé úrovni.

Nejsilnější byl vzájemný vliv v přátelské trojici Gita – Lada – Nina. Byla to Gita, která si tu počínala nejiniciativněji a získala dívky pro nápad hlásit se společně na gymnázium v Přípotoční. Pro Ladu to byla přijatelná oklika k dráze pilota (když vojenskou střední školu vyhodnotila jako špatně dostupnou). Pro Ninu měl pak problém podobu, zda si může na přijímací zkoušky na gymnázium troufnout (maminka o tom měla pochyby). Nakonec opravdu všechny tři dělaly zkoušky v 1. kole na toto gymnázium. Pro 2. kolo však už měly každá jinou školu.

Další dívčí trojice by bývala původně také ráda byla spolu. Pro Kišku a Denisu to bylo i velmi reálné, obě se rozhodly pro obchodní akademii a Denise nečinilo problém se přizpůsobit Kiščině výběru Dušní. Darina však dala přednost vlastní dráze. I kdyby nebyla bývala úspěšná v talentových zkouškách na návrhářství, asi by bývala volila humanitní gymnázium, byla by i tak preferovala obsahové zaměření školy před přátelskými vazbami.

Mezi chlapci se existence přátelských společenství při volbě projevila slaběji. Z přátelské čtveřice Pepík – Karel – Roman – Eda předurčovalo Edu jeho dlouholeté směřování k tramvajím a vlakům k individuální volbě. Také Roman zřejmě ani na chvíli neuvažoval, že by následoval Pepíka

a Karla – elektrotechnické zaměření pro něj představovalo příliš mnoho matematiky. Nakonec ani zbylí dva, oba se zájmem o programování, se v prvním kole nehlásili na tutéž školu, především proto, že pro Pepíka byla SPŠST při jeho prospěchovém průměru nedostupná. Přátelství však ovlivnilo volbu pro 2. kolo u Karla: kdyby se nedostal v prvním kole na Panskou, šel by býval ve 2. kole na SPŠE V Úžlabině za Pepíkem.

Přímé ovlivnění volby konkrétní školy někým ze spolužáků pak už vidíme jen v jednom dalším případě. Poté, co se Tomáš nakonec rozhodl zkusit v prvním kole gymnázium, volil stejné jako Fanda.

Zvláštním případem je volba Mileny. Podle ní se o technickém lyceu v Panské dozvěděla od své nejlepší kamarádky (jde o jinou třídu, takže v našem souboru nefiguruje). Nakonec se na něj obě přihlásily (v 1. kole), ale prý zcela nezávisle na sobě, ani to o sobě nevěděly, řekly si to až po vyplnění přihlášek.

Kromě uvedených mluvili ještě o tom, že v jednu chvíli zvažovali jít na školu s kamarádem, Fanda (zprvu myslel, že půjde na stejné gymnázium jako Mít'a, ale ten chtěl přírodovědné zaměření, Fanda ne, šlo mu hodně o jazyky) a Luděk (chtěl jít na stejnou školu jako Roman, ale upustil od toho, protože škola nemá dobrou pověst a netlačila by ho k učení).

Přestože tedy můžeme konstatovat jisté vlivy spolužáků u zhruba poloviny dětí, v konečném výsledku se většina dětí rozhodovala vůči spolužákům nezávisle. Z našich 25 dětí platí o 18 z nich, že svou volbu pro první ani pro druhé kolo nijak nekoordinovaly s nikým ze spolužáků. Platí to i pro velmi těsné společenství Fandy, Míti, Vrátí a Slávka, trvajících už od mateřské školy. Dětství prostě končí.

Jinou rovinou vlivu spolužáků je nepřímé ovlivňování ve vzájemných debatách, v nichž se vyměňují informace o existenci škol, o tom, jaká je šance na přijetí, kdo a s jakým průměrem se na ně hlásí, co se o nich říká apod. Většinu tohoto nepřímého vlivu zřejmě naše rozhovory s dětmi nijak nezachycují..

Poradna

Návštěvy v poradně u většiny dětí ještě předcházely dnům otevřených dveří.

Poradnu navštívilo v souvislosti s profi-volbou celkem 14 dětí. Většina absolvovala příslušné testy na počátku října, jen Milena a Jindra (z paralelních tříd) až v lednu. (U Adama, který přišel do třídy až v pololetí, nevíme přesně, ale zřejmě v průběhu podzimu).

Některé děti referovaly o doporučeních poradny ve vztahu k jejich aktuálním možnostem ve škole, nikoli k volbě školy příští:

Lada: *Říkala jí, že by za ty čtyři zbývající měsíce měla zvýšit tempo a že to bude v pořádku. Aby každý den dělala z češtiny jednu větu na rozbor a jeden příklad z matiky. (Ladě se prý podařily tak dva příklady z matiky za týden a z češtiny vůbec nic.)*

Psycholožka soudila z toho, že Lada měla vypočítáno 8 příkladů (nevíme z kolika) a z toho sedm správně – prý tedy počítat umí, ale malé tempo.

Kryštof: *Prý mu říkala, že má předpoklady, že by mohl být jeden z nejlepších ze třídy třeba v matematice (kdyby se snažil) – jenže kdo se s tím má dělat, jeho matika nikdy nebavila.⁵*

Denisa: *Že není na čísla, na matiku a má cit pro jazyk – Denisa sama se tváří trochu rozpačitě či pochybovačně, že jí to nepřijde, ale takhle jí to řekla. Neví, zda a co jí řekla přímo k výběru školy.*

⁵ Pokud výsledky Kryštofa v poradně byly podobné jako v námi administrovaném testu, soudí zřejmě psycholožka zejména z výsledku numerických řad, kde u nás měl Kryštof v 9. třídě HS 15 = VS 131. To je ovšem ve třídě jen mírně nadprůměrný výkon, průměr je tu 13,1 (standardní odchylka 4,8). V aritmetice (AR) je na tom podobně, jen ještě blíže k průměru.)

Většinu dětí poskytla doporučení z poradny potvrzení správnosti jejich zaměření ve vztahu k intelektuální náročnosti studia na příslušném druhu škol, případně i na konkrétních školách. V některých případech pomohla k výběru z uvažovaných variant.

Kiška: *Na obchodku řekla (psycholožka), že jo. Když se ptaly, jestli raději na Resslovku nebo do Dušní, říkala, že Dušní bude lepší, protože jak Kiška tancuje ten rokenrol, tak nemá moc času.*

Míťa: *Poradili mi přírodovědné gymnázium – proto volil Botičskou: moc jich není a je to docela i blízko. Poradna ovšem neměla na volbu zaměření rozhodující vliv, jeho prostě víc baví nějaké ty přírodovědné (předměty) než třeba jazykové.*

Fanda: *Už věděl, že zkusí Vítěznou pláň a paní doktorka mu řekla, že je to dobrá škola a že by mohla být i pro něj.*

Adam: *Prý mu řekli přesně tu školu, jakou chtěl. Zmiňovala dokonce přímo školy, které si vybral, mezi těmi, které by ho bavily a na které by měl šanci se dostat. Zmiňovala prý také Panskou (!) – to on prý věděl, že to vůbec.*

Jindra: *Vyvrátila mu Masnou (dopravní), že je lepší nějakou jinou. Je tam víc té techniky a to není dobré. Potvrdila mu, že ekonom – manažer (resp. obchodní zaměření) je pro něj ideální.*

Vrát'a: *Ukázala mu nějaké ty grafy a říkala, že na tu Panskou (tehdy tam ještě chtěl) nemá moc šanci, spíš na tu Ječnou.*

Milena: *Řekli jí, že má jít na gymnázium, že potřebuje hodně náročné gymnázium. Když psycholožce řekla, že chce jít na Panskou, tvrdila, že se tam bude nudit, že má na víc. Že v testech jí i jazyky vyšly v nadprůměru, že v tom není problém.*

Nina: *Mamka prý nevěděla, jestli ji na to gymnázium dát, protože ta její čeština... to je kámen úrazu. Psycholožka začala vytahovat ty svoje grafy a říkala, že by měla zkusit to gymnázium, že by byla škoda, kdyby to nezkusila. Tak se nakonec mamka rozhodla, že by to měla zkusit.⁶*

(U Dariny, Gity a Vandy jejich vyjádření k návštěvě poradny nemáme.)

Poradna tedy nebyla rozhodujícím činitelem výběru, který by děti teprve nasměroval – snad jen pro Vrát'u a Jindru mohl být její závěr podnětem k zásadní korekci. (Ale stejnou korekci udělal Pája i bez poradny.) Její závěry byly jen jedním z více argumentů, který byl brán v úvahu. I v hlasech některých dětí, které jejich služeb využily, zazníval trochu k výsledkům despekt, který Bořek formuloval v apriorně odmítavém stanovisku k vyšetření: *Stejně člověku řekne, že je lepší na tenhle předmět, že by si tedy měl vybrat tuhle školu – ale to přece musí každý vědět, že je lepší na to než na tohle.*

Dny otevřených dveří

Významným zdrojem informací s velkým vlivem na konečné rozhodování jsou dny otevřených dveří. Logicky navazují na fázi užšího výběru, většina z nich se koná od poloviny listopadu do poloviny ledna. Ve stejném období také většina dětí přijala konečné rozhodnutí, často právě v souvislosti s návštěvou dnů otevřených dveří.

Z našich 25 dětí se nebyli podívat na žádné střední škole Slávek, patrně Kryštof, možná Darina, Roman, Luděk. U Kryštofa a Dariny ovšem návštěva ve škole nemohla nic změnit, jsou to pro tu chvíli školy pevně spojené s žádoucím oborem (pro Darinu jiná škola pro obor návrhářství není, pro Kryštofa je to zase jediná škola, která mu umožní stát se barmanem, a zároveň má praxe v hotelu, kde pracují jeho rodiče). U zbylých tří jde o laxnost, která je sice v různé podobě pro ně charakteristická i v průběhu školní docházky, ale v tomto období je především ze strany rodičů trochu nepochopitelná. (U Lud'ka mohlo být ve hře směřování k soukromé škole.) Jsou každopádně jedinými, kteří se spolehli jen na zprostředkované informace.

⁶ Nina, zklamaná výsledkem přijímacího řízení, se teď tváří, že to má psycholožce za zlé. Ale z hlediska všech našich výsledků testů i zkušeností s Ninou bylo doporučení psycholožky adekvátní. Také jsme to Nině sdělili – především proto, abychom korigovali její sebepodceňování a skepsi, které na ni po neúspěchu dolehly.

Pouze jednu školu navštívilo 8 dětí. Pro Gitu, Ladu, Ninu, Milenu a Mítu splnila navštívená škola jejich očekávání, pro Karla znamenala návštěva objev, který rozhodl. Všichni se dále orientovali na tyto jediné školy, s výjimkou Mileny sem chodili na přípravné kurzy a posléze si ji vybrali pro první kolo, Milena a Míťa dokonce i na druhé.

Tomáš a Denisa se spokojili s jedinou školou možná proto, že o druhé, o kterou se zajímali (a na kterou dali nakonec oba přihlášky pro první kolo), měli informace od kamarádů (Tomáš od Fandy, Denisa od Kišky).

Na dvou školách bylo 5 dětí: Bořek, Martin (ten možná i na třech, mluví o tom neochotně, jako by si na tyhle hlouposti nevzpomínal), Eda, Jindra, Adam. U čtyř z nich jde právě o ty dvě školy, které pak uvedli v přihlášce, jde také vždy o dvě školy shodného zaměření. Jen Jindra navštívil SPŠ dopravní a později se rozhodl změnit zaměření (nezávisle na dojmu z návštěvy, nýbrž v souvislosti s učebním programem); navštívenou obchodní akademii pak měl na prvním místě.

Stejný obraz vidíme i u dětí, které se byly podívat na třech školách. U 4 z těchto dětí jde vždy o trojici škol stejného zaměření – z nich pak dvě navštívené školy uvedly v přihlášce, jednu tedy vyloučily. Jen Vanda navštívila školy různého zaměření; v přihlášce pak uvedla jedinou školu (pedagogickou) na obě kola, návštěva dvou obchodních akademií byla zřejmě jen formální úlitbou otci.

Nejaktivnější ze třídy byli Vráťa (4 navštívené školy) a Pája (5 škol). U obou šlo o školy různého zaměření. Pája se zajímal o technická lycea (Panská, Křemencova), o stavební průmyslovky (J. Gočára a v Dušně) a dokonce o převážně strojní průmyslovku Presslova (ovšem se silným zaměřením na počítače). Vráťa se zajímal o elektrotechnické a strojní průmyslovky, ovšem sledoval v nich zřejmě totéž: počítače.

Není vyloučeno, že toto aktivnější zkoumání většího počtu škol souvisí s tím, že oba museli slevovat z původních představ (SPŠST Panská jako nejpřímější cesta k filmu) a hledali teprve pak náhradní školy. Vráťa uvádí (při administraci dotazníku) Panskou jako žádoucí školu ještě na počátku října, Pája mluví o technickém lyceu v Panské nebo spíše Křemencově ještě v polovině prosince.

Jen v jejich případě vypadají návštěvy školy teprve jako hledání. Naopak **u většiny dětí jako by návštěvy škol byly už jen ověřením předběžných tipů, které většinou dopadá uspokojivě, a stanovením jejich pořadí podle doplňkových kritérií**, když ta základní byla vzata v úvahu už při sestavování užšího výběru. Děti si při dnech otevřených dveří především potvrdily, že uvažují správně.

Původní zaměření se však ve vztahu ke konkrétním školám přece jen dále zpřesňuje, konkretizuje. Nejčastěji to ovšem má podobu negativního výběru: je odmítnuta škola či obor kvůli části svého učebního programu. Někdy jde o odmítnutí dodatečné, které připouští, že původní představa nebyla úplně optimální, ale jak to nakonec dopadlo, optimální je. Připomíná to dodatečnou racionalizaci, jíž se zajišťuje spokojenost s výsledkem.

Kritéria posuzování konkrétní školy

V předchozích podkapitolách jsme především charakterizovali jednotlivé účastníky diskursu, který se kolem dětí vedl o příští střední škole. Zde chceme shrnout kritéria, která nakonec v rozhodování o konkrétní škole hrála roli.

K základním kritériím, kromě obsahového zaměření, patří, zda jde o „dobrou školu“. Tento pojem nemá v podání dětí zcela přesný obsah. Některá vyjádření jsou jen vágní, jen shrnují celkový dojem z původních informací, jejichž přesnou podobu už nejsou v rozhovoru schopni, ale ani ochotni reprodukovat.⁷

⁷ Vágnost, nekomplexnost, fragmentárnost argumentace přijatých rozhodnutí má jistě částečně původ v tom, že i kdyby rozhovor úplně rekonstruoval vzpomínky na prožitý školní rok, jsou to vzpomínky právě takové: ne zcela přesné, neúplné, útržkovité, shrnující dojmy, jejichž původ je nejasný apod.

Kromě toho však to odráží i samotnou povahu rozhodovacího procesu. Je zřejmě iluzorní představit si, že děti a rodiče postupují od co nejširšího výběru informací předcházejícího jakémukoli zúžení výběru, z jejich porovnávání a třídění dospívají k co neúplnějším obrazům co největšího počtu škol vyhovujících žádanému

Kiška: *V Dušni má známý (z rokenrolu) a ti říkali, že je to dobrá škola, na úrovni.*

Gita: *Z Heyrovského zná docela dost lidí, ale tam nechtěla, to všichni říkají, že je to tam úplně hrozný, ať tam nechodím, i paní doktorka na 15leté prohlídce. Říká se, že je to docela debilní škola.*

Ve vztahu k SPŠE Ječná se dvakrát (nezávisle na sobě, z různých zdrojů) objevily výhrady konkrétnější, totiž k profesorskému sboru, které také vedly k vyloučení školy z užšího výběru (u Karla a Bořka).

Pokud děti hovoří přesněji, zmiňují se tu zhruba tato kritéria:

Prospěch, s nímž je možné se na školu dostat, nejčastěji jako průměr, který umožňuje být přijat bez přijímacích zkoušek. Základní rozlišení podle tohoto kritéria týká už výše zmíněné hierarchie druhů škol (od veřejných gymnázií po soukromé školy). Zvažují se však také rozdíly mezi školami téhož druhu.

Ilustrativním příkladem je Kiška, když mluví o třech obchodních akademiích: *Máma chtěla, aby šla do Resslerovy, ale tam by musela dělat zkoušky, bez nich brali do průměru 1,2. V Dušni brali do 1,5, ona měla 1,4. Matka chtěla, aby šla na Resslerovu, právě aby měla vyšší cíle, aby se učila. Na průměr by se dostala i na Vinohradskou, brali snad do 1,7, říká lehce pohrdlivě(?), ale nelíbila se jí.*

Pro Kišku s jejím průměrným prospěchem na posledních třech vysvědčeních 1,38 – 1,31 – 1,29 je dobrá škola právě Dušní. Chce se na jedné straně vyhnout přijímačkám a možná se bojí i pozdější náročnosti školy v Resslerově (v tom ji podpořila poradna), na druhé straně nechce jít pod svůj standard – prospěch 1,7 je hluboko pod ním. (I když k tomu se připojují i další výhrady proti Vinohradské.)

Průměrný prospěch poskytující šanci na přijetí je jednoznačně spojován s tím, „jak chytrý děti“ jdou na tu či onu školu. Jen pro Gitu (jednu z intelektově nejnadanějších) je možná nepřijatelné mluvit o dětech na škole, kterou pro náročnost zavrhl, jako o chytrých, a mluví o nich jako o „šprtí-cích“.⁸

Rozhodování, které popisuje Kiška – tedy na lepší školu za cenu rizika přijímacích zkoušek nebo na horší školu s přijetím bez zkoušek – se týkalo řady dětí. Těmi, kteří se předem rozhodovali jednoznačně podle toho, kde je vezmou bez přijímacích zkoušek, byl nakonec vedle Kišky jen Martin a nejspíše také Adam.

zaměření, pak dalším porovnáváním zužují výběr, získávají dodatečné informace apod. Ve skutečnosti spíše směřují k tomu, aby dostatečně včas a s dostatečným pocitem subjektivní jistoty vybrali dostatečně dobrou školu, která poskytuje dostatečnou šanci na přijetí a neuzavírá cestu k žádané profesi.

Další a další informace možná spíše zvyšují subjektivní nejistotu a nežádoucím způsobem prodlužují období rozhodování. Rodiče a děti se, podle našeho názoru do značné míry vědomě a záměrně, spokojují s velmi redukovánými informacemi, používají běžně generalizace z jednoho či několika málo případů (jedna špatná reference o škole pro ně vážně zpochybní její kvalitu), někdy i logicky nekorektních soudů a zkreslených informací. Např. Karel zdůvodňuje preferenci Panské před Ječnou mj. obsahem oborů – *v Ječné prý mají „silnoproud“ a to pro něj není.* Ve skutečnosti má ovšem Ječná obor „slaboproudá elektronika“. A i kdyby měl Karel pravdu, není jasné, proč by se ho existence jiného oboru, než který by na škole studoval, měla dotknout. Jako by pro něj sama přítomnost takového oboru nějak charakterizovala školu, v jeho případě nežádoucím způsobem.

Jinou nekorektní úvahu můžeme slyšet od Jindry, když si zdůvodňuje svou volbu: *Kubelíkova je nejen dobře zařízená škola, mají tam docela dost chytrý děti, jak koukal. - Z čeho to poznal? – 70 jich brali bez zkoušek, takže musely mít docela dobré známky.* Vůbec mu nevádí, že bez znalosti stanovené hranice počet přijatých bez zkoušek sám o sobě nic nevypovídá o úrovni jejich prospěchu (z něhož potom – už korektně – soudí na nadání).

⁸ V dotazníkové otázce „Má ten, kdo je ve vaší třídě podle tvého názoru nejchytřejší, také nejlepší známky?“ odpovídá z 24 našich dětí, s nimiž jsme dotazník administrovali, 20 souhlasně. (Ze čtyř nesouhlasných odpovědí jsou pak 3 od těch, kteří mají samé jedničky a vyjadřovali by se tak možná neskromně o sobě.) Je to ještě vyšší procento než v jiném šetření, které jsme provedli na 130 žácích pražských 8. tříd, u nichž počet souhlasných odpovědí dosahoval 69%.

Vrátá pak dal přednost jistotě přijetí na méně atraktivní obor v průběhu přijímacího řízení: *Zavolali mu, že když si vezme tu strojárnu, tak ho vezmou bez zkoušek. Že na výpočetní techniku se hlásí hodně lidí. Takže vzal strojárství. Váhal, ale pak mu to takhle připadalo lepší, že se ani nebude muset učit a bude to mít zajištěné. Ze zkoušek měl obavy, hlavně z češtiny.*

Před zcela shodným dilematem stáli Tomáš a Nina. Hlásit se v prvním kole na ekonomické lyceum, kam by se velmi pravděpodobně dostali bez zkoušek, nebo na gymnázium, kam budou muset zkoušky dělat? A to navíc s rizikem, že podmínky na ekonomickém lyceu budou ve druhém kole nepříznivější, že budou muset dělat zkoušky i tam. Oba se rozhodli pro postup s vyššími ambicemi.

Nakonec tedy **jen tři děti vybíraly konkrétní školu tak, aby nemusely dělat přijímací zkoušky**. Tato strategie se uplatnila méně, než jsme čekali.

V poněkud větší míře se uplatnila strategie jakéhosi zajištění ve 2. kole. Zřetelně méně náročnou školu než v kole prvním volili: Tomáš, Denisa, Karel, Roman, Nina; kromě toho ještě Gita a Jindra viděli školu, kterou volili ve 2. kole, subjektivně jako výrazně horší, jako nouzovou volbu.

Zajišťovací strategie se kromě toho rozehrávala v dalších případech vzhledem k soukromým školám. Ještě před prvním kolem si předběžně zajistili přijetí na soukromou školu Luděk a Olle. Zatímco však Olle rovnou uvedl soukromou školu v přihlášce na první kolo, Luděk uvedl v přihlášce dvě školy veřejné a o soukromé škole informoval výchovnou poradkyni jako o škole záložní. Dlouho se choval, jako by měl v úmyslu absolvovat přijímací zkoušky na veřejnou školu, ale nakonec se jich nezúčastnil a byl přijat bez nich rovnou na soukromou školu.

Po neúspěchu v prvním kole rozehráli záložní variantu „soukromá škola“ Bořek (i za cenu pozdějšího propadnutí zaplacené zálohy) a Slávek. Vlastně i Denisa a Roman, kteří napsali soukromou školu do přihlášky na 2. kolo, zajišťovali potom své přijetí na ni jinak, mimo běžné postupy přijímání na veřejné školy (osobním jednáním a uzavřením smlouvy) a tedy s vyloučením rizika nepřijetí.

Jedinou, kdo podstoupil riziko druhého kola bez zajištění soukromou školou, tak zůstala Nina.

Spolu s prospěchovou hranicí děti také zvažovaly **míru selektivity** škol (poměr přijatých a nepřijatých v předchozím roce). Nakonec se ale v rozhovorech potvrdilo, co nám k tomuto aspektu říkala výchovná poradkyně školy: z údajů předchozího roku nelze nijak odhadnout, jaká bude situace letos. Reakce právě na tyto údaje způsobí v dalším roce nepředvídatelné změny počtu přihlášených v roce následujícím. Řada dětí pak v rozhovorech zmiňovala, že se na obor hlásily s tím, že je podle loňských údajů slušná šance na přijetí. Pak však byla situace jiná a některé školy podle dětí reagovaly dokonce dodatečnou změnou průměrného prospěchu, do nějž byli uchazeči přijímáni bez zkoušek.

Další kritéria, která děti zvažovaly, vycházela z dojmů při návštěvě na škole, většinou při dnech otevřených dveří, zmíněných výše. Někdy prostě konstatovaly, že se jim líbila jedna škola víc než jiná. Konkrétnější zmínky pak směřovaly k několika tématům.

Dojem z vybavení je nejčastěji uváděným aspektem při hodnocení školy na základě dojmu z návštěvy. Explicitně ho zmínilo 9 dětí. Především mluví děti o tom, jaké má škola počítače. V naší třídě o nich mluví jen chlapci, někteří si výslovně dělají pořadí škol podle úrovně počítačů. Dále děti zmiňují prostory pro odbornou výuku (pro Olleho bylo jedním z rozhodujících vlivů, že jedna z navštívených zahradnických škol neměla vlastní zahradu, pro Fandu byly velkou předností vybrané školy jazykové učebny, Vráťovi se líbily dílny). Několikrát uvedly jako argument, proč se jim škola líbila, dobré tělocvičny a hřiště.

Dojem z budovy a vnitřních prostor školy uvedlo 5 dětí.

Např. Kiška říká (o OA Vinohradská), že *tam se jí nelíbilo: třídy, bylo to jak ve vězení, na chodbách mříže, neměli tam jídelnu, tělocvičnu, nic. Dušní se jí líbila nejvíc, tam mají všechno*. Fanda o gymnáziu v Heyrovského: *zvenku vypadá docela dobře, ale zevnitř jako panelák, široké chodby, moc velká patra. Naopak Na Vítězné pláni to bylo v pohodě, ne velké třídy*.

Dojmy z budovy pochopitelně nejsou nikdy vyjádřeny příliš diferencovaně. Lze asi někdy připsat dojem tísnivosti či tísněnosti úzkým a tmavým prostorům s vysokými stropy a tedy starým

budovám. Naproti tomu ovšem děti nemají rády „panelákovité budovy“. Také příliš rozlehlé prostory na ně zřejmě působí neosobně a neútně.

Atmosféra, dojem z osob není zmiňována příliš často (3 děti), ale přesto se domníváme, že podstatně dotváří celkový dojem. Ladu např. velmi pozitivně zaujal „*jetý ředitel*“ – *vedl nevázaný projev, choval se jako pošuk, ne jako jejich ředitelka, vážně, ale normálně na rovinu, takový pohodář*. Také Karel uvádí jako silný dojem ze studentů (absolventů jeho ZŠ): *uvolnění, pošťuchovali se, příjemní lidé* (zřejmě v přítomnosti profesora).

Dalším zvažovaným parametrem školy je **vzdálenost od bydliště** (zmiňuje ho 6 dětí). Dětem jde o to, aby nemusely dojíždět příliš daleko nebo spíš v pražských podmínkách dlouho. Neznamena to ovšem, že volí školu nejbližší bydlišti, většina dětí naopak bude dojíždět z centra (Prahy 1) do jiných čtvrtí. Bez nutnosti použít MHD budou nanejvýš dvě děti, pro ostatní znamená vybraná škola, že budou muset v MHD trávit 1 – 2 hodiny denně.

Připomeňme nakonec, co jsme již zmínili výše: že děti zvažovaly, zda budou na dané škole **mít někoho známého**, nejraději blízkého kamaráda či kamarádku nebo alespoň někoho ze spolužáků ze třídy, v nejhorším i z paralelních devátých tříd. Změna prostředí, už tak dost dramatická z hlediska zcela neznámých nároků studia, se pro řadu dětí stává ještě dramatictější při představě ztráty dosavadního sociálního zakotvení ve třídě a zcela neznámých vrstevníků.⁹

Příprava na přijímací řízení

Můžeme tu rozlišit dvě linie. První z nich je snaha zlepšit prospěch (průměr) a dosáhnout tak co nejvýhodnější výchozí pozice, v optimálním případě dostat se na vybranou školu bez přijímacích zkoušek. Druhou linií je pak vlastní příprava z hlediska obsahu přijímacích zkoušek, zahrnující především český jazyk a matematiku.

Práce s prospěchem

Při dlouhodobém sledování bylo patrné, že dívky ve třídě tvoří poměrně sevřené společenství. Projevovalo se to jednoznačně zejména právě ve vztahu ke školní práci. Zejména od sedmé třídy se zdálo, že dívky cílevědomě a systematicky usilují o co nejlepší zvládnutí nároků ve všech předmětech a vzájemně při tom spolupracují. Nabyli jsme už tehdy dojmu, že pracují s perspektivou přijímacích zkoušek. Zpětně ovšem v rozhovorech dívky cílevědomě úsilí v tomto směru nepotvrzovaly, odmítaly, že by už v sedmé třídě či na počátku osmé braly v úvahu přijímací zkoušky.

Dojem z chlapců byl jiný. Pokud necháme stranou ty, kteří měli trvale vynikající prospěch, lze patrně odhadovat, že pro ně platilo, co někteří vyjádřili výslovně: že je „probudilo“ až vysvědčení v pololetí osmé třídy a že většina z nich začíná úsilí o zlepšení prospěchu vyvíjet až ve druhém pololetí osmé třídy.

Zdá se, že k tomu v té době přispívalo probíhající přijímací řízení, které se týkalo jejich o rok starších kolegů. Řadu žáků z tehdejších devátých tříd znaly naše děti osobně. S diskursem kolem přijímacích zkoušek se pak dostávaly do kontaktu i prostřednictvím komentářů a apelů výchovné poradkyně, která učila v naší třídě po celý 2. stupeň dějepisu.

Úsilí o zlepšení známek je patrné ze zlepšování průměrného prospěchu třídy na vysvědčeních od pololetí 8. do pololetí 9. ročníku: 1,62 – 1,46 – 1,35. Přitom efekt „probuzení“ je patrnější u chlapců (1,75 – 1,56 – 1,40) než u dívek (1,35 – 1,26 – 1,24).

⁹ Začátek střední školy je pak charakterizován častým setkáváním bývalých devátých tříd, při nichž se jakoby čerpá z dosavadních sociálních vazeb to, co v nově vzniklých třídách středních škol dosud není k dispozici. Nebo: když nevyšlo, aby byli s kamarády ve stejné škole, domlouvá se alespoň, jak budou společně jezdit část cesty do nových škol tramvají, metrem...

V 9. třídě byla snaha o zlepšení prospěchu patrná také ze strany učitelů. Především vytvářeli příležitosti, při nichž děti mohly získat dobré známky. Vytvářeli je jednak častěji než dříve, a také iniciativu k jejich využití nenechávali na dětech. V některých případech dokonce změkčovali kritéria hodnocení či anulovali některé špatné výsledky. Kromě toho některým žákům učitelka češtiny doporučila návštěvu v poradně, zda netrpí některou z poruch, umožňujících mírnější klasifikaci. Učitelé tak aktivně působili ke zlepšení výchozí pozice žáků své školy v přijímacím řízení i po této linii.

Příprava na zkoušky

Skupina těch, kteří nechodili do žádných přípravných kurzů k přijímacím zkouškám, není nijak homogenní. Hrál tu roli několik důvodů:

Někteří výborní žáci nejspíše vycházeli z pocitu, že učivo zvládají do té míry, že jim postačuje běžná školní příprava.

Některé děti se připravovaly formou doučování s placenými soukromými učiteli.

Některé děti doučovali rodiče nebo jiní příbuzní (výjimečně známí).

Některé děti si byly poměrně jisté nebo alespoň spoléhali na to, že přijímací zkoušky nebudou muset dělat, že na vybrané školy se „dostanou na průměr“.

U některých byla absence přípravného kurzu spíše výrazem laxnosti ve vztahu ke školní práci a bylo by pro nás zcela nečekané vidět je vyvinout takové úsilí.

U některých dětí se pochopitelně kombinovalo více důvodů.

Ze 14 dětí, které chodily na nějaké přípravné kurzy, jich 9 absolvovalo tyto kurzy na škole, kam se hlásily na 1. kolo, 2 děti na jiné škole a 3 děti navštěvovaly kurzy organizované domem dětí a mládeže.

Hodnocení kurzů není nijak jednoznačné. Většinou žáci jen popisují, jak kurz probíhal, kvalitu či přínos nehodnotí. Z výslovných zmínek však převažují pozitivní. Probírali to trochu jinak než ve škole (případně lépe než jejich učitelka). Když byl kurz na škole, kde pak dělali přijímací zkoušky, oceňovali, že poznali, na co v dané škole kladou důraz (a co třeba v jejich současné škole opomíjejí) a jak budou přijímací zkoušky vypadat. Nestalo se, že by při přijímacích zkouškách byly těžší úlohy než na přípravných kurzech, Gita dokonce konstatovala opak.

V rozhovorech jsme si potvrdili dřívější zkušenost, že hodnocení didaktických postupů učitelů je u dětí nediferencované, málo analytické, setrvává většinou u celkového dojmu, který je argumentován nanejvýš fragmentárně či ad hoc.

Jen Bořek hodnotil kurz negativně, byly to prý vyhozené peníze. Mnohem více se pak prý později naučil při doučování s tetou, která učí na MFF. Negativně hodnotil kurz také Slávek – ten však nízkou účinnost přičítal sobě: chtělo to se víc soustředit. Jenže právě oni dva v prvním kole neuspěli, naopak ti, kteří hodnotili kurzy pozitivně, ano. Ve zpětném hodnocení kurzu se tak může odrážet úspěšnost přijímacích zkoušek.

Přitom právě v případě těchto dvou investovali rodiče do přípravy zřejmě několikanásobek toho, co bylo běžné. Ceny kurzů se zřejmě pohybovaly při přepočtu na vyučovací hodinu od 30 do 100 Kč. Zdá se, že kurzy placené předem vycházely pro rodiče levněji než lekce placené jednotlivě („zkoušky nanečisto“). Většinou rodiče zaplatili za kurzy celkem 500 – 1000 Kč.

Při nízkém počtu těch, kteří neuspěli v 1. kole přijímacího řízení (5 dětí z 25), nelze o efektivnosti přípravných kurzů příliš říci. Tři z neúspěšných žáků kurzy absolvovali, dva nikoli. Podle některých náznaků se zdá, že z kurzů více těží především ti, kteří jsou schopni těžit i z normální výuky.

Průběh přijímacích zkoušek

Bez přijímacích zkoušek bylo přijato 7 dětí na školy, které měly opravdu pro toto kolo v přihlášce (1 z nich na soukromou školu), k tomu přistupuje Luděk, který se nakonec rozhodl jít rovnou na „záložní“ soukromou školu.

Z dětí, které dělaly zkoušky, dosáhli největšího úspěchu Fanda (12. ze 115 uchazečů a 50 přijatých na gymnázium Na Vítězné pláni) a Gita (15. ze 160 uchazečů a 102 přijatých na gymnázium Přípotoční). Tyto výsledky měly i největší ohlas mezi vyučujícími.

Pozitivně byla kvitována i další přijetí na gymnázia. Bezpečně zvládli zkoušky Míťa (50. ze 150 uchazečů a snad 90 přijatých) a Lada (60. ze 160 uchazečů a 102 přijatých). Tomáš (původně kolem 55. místa, když přijatých bylo 50) byl nakonec přijat na odvolání, když snad vyšlo najevo, že v gymnáziu udělali chybu při bodovém ohodnocení jeho prospěchu.

Pochopitelně velkým úspěchem bylo také 7. místo Dariny (ze 160 uchazečů a 30 přijatých) v talentových zkouškách na oděvní návrhářství. To však byly zkoušky, v nichž se zřejmě nijak přímo neprojevuje školní příprava, snad vyjma okrajového vlivu výtvarné výchovy.

Jako úspěch komentovala výchovná poradkyně také přijetí Vandy na pedagogickou školu. Vanda neví, jak se umístila, procento přijatých bylo ovšem dost vysoké (83 z 96).

Ostatní přijetí v prvním kole byla přijata s uspokojením, ale zřejmě nebyla překvapením.

Aplikujeme-li na třídu kritéria dělení do prospěchových pásem, která jsme použili v jiném výzkumu,¹⁰ patří do **prvního prospěchového pásma** (podle vysvědčení na konci 8. třídy, prospěchový průměr 1,00 – 1,25) Gita, Milena, Fanda, Tomáš, Lada, Míťa a Nina. (První tři jmenovaní přitom představují výrazně nejlepší žáky i v rámci této skupiny; odlišují je především známky z češtiny a matematiky).

Z těchto dětí tedy jen Nina neuspěla při přijímacích zkouškách na gymnázium či lyceu. Ostatní byli přijati (Milena na lyceum bez zkoušek).

Gita hodnotila zkoušky jako lehké, nejlépe zvládla češtinu. Naopak Nina na tomtéž gymnáziu češtinu pokazila (rezignovaně tvrdí, že jí pravopis nikdy nešel, že v něm není žádná logika), pokazila i některé otázky ve všeobecném testu. Naopak Lada si oproti ní vedla v češtině dobře (téměř jako Gita), ale v matematice o dost hůře.

Míťa má dojem, že mohl zkoušky udělat lépe, něco tam pokazil.

Tomáš, který dělal zkoušky na totéž gymnázium jako Fanda, pokazil prý všeobecný test (na to prý nikdy nebyl tak dobrý jako Fanda), naopak matematiku, češtinu a angličtinu měl podle svých slov dost dobré.

Do **druhého prospěchového pásma** (1,26 - 1,40) ve třídě patří Bořek, Pepík, Darina, Karel a Kiška.

Z těchto dětí měl problémy v prvním kole na technickém lyceu (Panská) Bořek. Měl malou šanci uspět vzhledem k handicapu v prospěchu, které je zde silným kritériem. Bořek navíc zapomněl využít možnost uvést pro první kolo i jiný obor na téže škole. Kdyby tak učinil a volil stejný obor jako Karel, možná by byl přijat. Není však vyloučeno, že pokazil matematiku, protože před druhým kolem se právě jí hodně věnoval. Ve 2. kole pak měl podle svých slov štěstí a matematiku napsal velmi dobře (obvykle prý spíš v písemce pokazí „nějakou blbost“). Byl přijat na zaměření programování na gymnázium v Arabské. Zcela tím kompenzoval neúspěch v prvním kole.

Další děti z tohoto prospěchového pásma byly přijaty bez jakýchkoli problémů. Darinin úspěch jsme zmínili výše, Karel a Pepík se dostali na průmyslovky na obory s výpočetní technikou. Oba původně chtěli na technická lycea, ale nyní oba tvrdí, že jsou šťastni, že to dopadlo takhle, při bližším pohledu na obsah studia jim oběma na lyceu vadily některé předměty.

¹⁰ Šlo o 130 žáků pražských základních škol na konci 8. třídy. Pásma byla podle rozložení průměrného prospěchu na vysvědčení za 2. pololetí 8. třídy vytvořena tak, aby každé z nich zahrnovalo přibližně pětinu souboru.

K průběhu zkoušek se vyjádřil Pepík: Matematika byla docela těžká, čeština naopak lehká. Byl 75. v pořadí z 90 přijatých.

Kiška byla přijata bez zkoušek na obchodní akademii.

Třetí prospěchové pásmo (1,41 – 1,60) zastupují ve třídě 4 děti: Slávek, Denisa, Pája, Vanda. Všichni dělali přijímací zkoušky. Problémy neměli Vanda na střední pedagogické škole a Pája na stavební průmyslovce (kde uspěl dokonce velmi dobře, byl 15. ze 150 uchazečů).

Naopak Slávek neuspěl ani v jednom kole při zkouškách na ekonomické lyceum a rodiče mu zařídili soukromé gymnázium. Podle jeho slov se mu v 1. kole nepovedla matematika, prý každou úlohu udělal tak z poloviny.

Denisa v neúspěšných přijímacích zkouškách na obchodní akademii také považuje za lehkou češtinu, naopak za těžkou matematickou část. Poté jak to napsala, ji nepřekvapilo, že ji nevezali. (Přijetí na soukromou obchodní akademii již bylo bez přijímacích zkoušek.)

Čtvrté prospěchové pásmo (1,61 – 2,10) zahrnuje 8 dětí, z nichž ovšem Kryštof a zejména Jindra prokazují v testech intelektové předpoklady k prospěchu lepšímu.

Bez zkoušek tu byli přijati Vráťa a Adam na strojírenské průmyslovky, Kryštof a Eda na čtyřleté učební obory a Martin na tříletý, Luděk pak na soukromou podnikatelskou akademii.

U zkoušek uspěl Jindra na obchodní akademii, i když zřejmě skončil někde v závěru pořadí přijatých. Češtinu měl dokonce o něco lepší než matematiku. Překvapivé to je nejen pro něj – poté co strávil druhý stupeň ZŠ v matematické třídě (ovšem se zdravotními a psychickými problémy).

Roman nezvládl zkoušky na veřejnou obchodní akademii, měl prý z češtiny asi trojku (zřejmě průměrný výsledek), ale z matematiky to bylo nějak těžké, prý tam byly věci, které vůbec nebrali. (Ale žádnou z úloh si ani přibližně nevybavuje. O oprávněnosti jeho tvrzení máme pochybnosti.)

Do **pátého prospěchového pásma** spadá ve třídě jediný Olle, nejhorší žák třídy, který byl přijat na soukromou zahradnickou školu.

Zřetelné jsou tedy dvě skutečnosti. Odhad vlastních možností většinou děti zvládly a prospěch k jim k tomu poskytoval dobré vodítko. Jediným, kdo nedal adekvátně do souvislosti své školní výsledky a náročnost přijímacího řízení na daném typu školy, byl podle našeho názoru Slávek, resp. jeho rodiče. (Připomeňme, že Slávek sám by si byl býval troufal spíše jen na obor obchodní akademie.)

Druhou skutečností je, že děti ze třídy ve většině případů považovaly matematiku za mnohem těžší součást přijímacího řízení než český jazyk. Jsou v zásadě dvě možnosti. Buď střední školy mají ve vztahu k osnovám ZŠ v češtině mnohem mírnější nároky než v matematice nebo byly naše děti v českém jazyce připraveny mnohem lépe než v matematice.

Když jsme v posledním čtvrtletí osmého ročníku v naší třídě administrovali test matematických a přírodovědných znalostí z mezinárodní srovnávací studie TIMSS, nelišily se průměrné výsledky naší třídy od ostatních tříd našeho longitudinálně sledovaného souboru. Ve srovnání s žakovskou populací ČR to pak znamenalo průměrný výsledek v matematické části vyšší asi o polovinu směrodatné odchylky. Ani toto zjištění ovšem nemůže zcela vyloučit možnost, že specifické nároky matematické části přijímacích zkoušek na střední školy, kam se děti hlásily, byly odlišné od testu TIMSS. Vzhledem k nim pak stále může platit, že děti byly lépe připravené na češtinu než na matematiku.

Přitom právě v matematice byl obsah vyučování od počátku školního roku přizpůsoben přípravě na přijímací zkoušky. Jednou až dvakrát týdně psaly děti písemné práce, které čerpaly ze zadání úloh z přijímacích zkoušek na různé střední školy, nasbíraných za několik posledních let. Následující hodinu byla probírána správná řešení a psaly se opravy.

V českém jazyce se spíše důkladně opakovalo. Zadání úloh z přijímacích zkoušek z různých škol poskytovala učitelka dětem domů, pokud o ně měly zájem, jako jakési dobrovolné domácí úkoly.

Jak byly děti spokojené s tím, jak zkoušky dopadly? Zklamané byly Nina a Denisa. Nina brala skutečnost, že nakonec uspěla jen na oboru obchodní akademie, jako velký neúspěch. Přispělo k tomu i to, že tak byla odloučena od ostatních dvou dívek z přátelské trojice.

Ne tak těžce, ale přece jen s přiznaným zklamáním, přijala výsledky Denisa. Na neúspěchu na obchodní akademii v Dušní ji mrzelo především to, že tam tak nebude s Kiškou. Vadilo jí ale také to, že jde na soukromou školu – lepší by bylo chodit na školu, kde se nemusí platit.

Ostatní děti byly vesměs s výsledky spokojené. Nepřekvapilo to u těch, kteří se dostali na školy, kam zpočátku směřovali. Avšak i u několika žáků, kteří museli změnit své původní plány, ať už proto, že vyhodnotili preferovanou školu jako nedostupnou, nebo proto, že ve snaze dostat se na kýžený obor neuspěli u zkoušek, jsme mohli pozorovat, jak rekonstruovali své původní plány a začlenili do nich školu či obor, na něž se dostali, takovým způsobem, aby byli spokojeni. Dělo se to v zásadě třemi způsoby:

Bud' objevili dříve netušené přednosti školy či oboru, kam se nakonec dostali, takže poté, co se s nimi blíže seznámili, zjistili, že je to vlastně pro ně nejlepší možnost.

Nebo objevili v původně preferované škole či oboru něco nežádoucího, kvůli čemu jsou nakonec rádi, že se dostali jinam.

Nebo zpětně tvrdili, že vlastně od počátku chtěli raději tuhle školu (obor) a jen z nějakých nepodstatných či neopodstatněných pohnutek preferovali původně něco jiného.

Konstatování těchto postupů harmonizujících rozhodování či subjektivní dojem účastníků nemá působit ironicky. **Z procesu rozhodování bylo skutečně patrné, že děti na každou změnu situace reagují jakousi komplexní redistribucí akcentů tak, že subjektivně optimalizují situaci, v níž se nacházejí. Chovají se tak, že konečným cílem profi-volby je jejich subjektivní spokojenost a tomu podřizují postupy při rozhodování i následném hodnocení.**

Až na uvedené dvě výjimky tedy skončil v naší třídě výběr další školy šťastně: vše je nakonec tak, jak má být, někdy dokonce tak, jak vůbec může být nejlépe.

PROFI-VOLBA V BÍLÉ TŘÍDĚ

Miroslav Klusák

OBSAH

Úvod

Studijní předpoklady

Shrnutí

Oborové zaměření

Gymnazisti

Ekonomové - lyceisti

Ekonomové - akademici

Technik

Shrnutí

Závěr

Úvod

Sledovaná třída vznikla ve třetím ročníku; po přijímacích zkouškách. Tehdy sestávala z jednadvaceti dívek a desíti chlapců (31 žáků); v případě devíti dívek a pěti chlapců se jednalo o absolventy 1. a 2. ročníku dané školy, zbývající byli nově příchozí. Po přijímacích zkouškách na osmiletá gymnázia odešly jen tři dívky a jeden chlapec; doplněna byla o dvě dívky a jednoho chlapce - Aleše (30 žáků). Po přijímacích zkouškách na šestiletá gymnázia odešlo šest dívek a jeden chlapec; jeden chlapec a jedna dívka se odstěhovali (21 žáků). Na 19 žáků v 9. ročníku se třída dostala odchodem jedné dívky na English College, jedna dívka se odstěhovala. Od 1. ročníku tedy sledujeme Anežku, Jiřího A., Kateřinu, Květu, Luboše, Lídu, Marka, Matěje, Noru, Pavla, Pavlu, Zdenu; od 3. ročníku Alenu, Boženu, Jiřinu, Jiřího N. (sledován od 1. ročníku na ZŠ Žluté I. Viktorovou), Karlu, Viktora; od 6. ročníku Aleše.

Ve studii jsou prezentovány především výsledky analýzy polořízených rozhovorů na dané téma, které probíhaly v jarních měsících roku 2003; dále pak příležitostně či účelově získané informace o přestávkách; oficiální přehled přihlášek a oficiální klasifikace. Při přípravě na rozhovory či příležitostně pro jejich de/kódování byly použity dokumenty a poznámky z pozorování z archivu autora.

Studijní předpoklady

Koncem devátého ročníku, po ukončené kampani přijímacího řízení, směřovali v dané třídě všichni žáci na střední školy.

dívky	škola	chlapci	škola
Alena	EL	Aleš	G
Anežka	EL	Jiří A.	BA
Božena	OA	Jiří N.	SŠVT
Jiřina	G	Luboš	G
Karla	G	Matěj	OA
Kateřina	G	Marek	G
Květa	EL	Pavel	G
Lída	OA	Viktor	G
Nora	EL		
Pavla	OA		
Zdena	EL		

Přitom, jak lze vyčíst z předchozího přehledu, na gymnázia směřovala trojice dívek a pětice chlapců, na střední ekonomické školy (ekonomické lyceum, obchodní akademie, bankovní akademie) zas většina osmi dívek a menšina dvou chlapců, a konečně, jeden chlapec směřoval na střední školu výpočetní techniky.

Volba školy, na níž chtějí žáci po ukončení deváté třídy pokračovat ve studiu, pak není věc vnitřně monolitní, nestrukturovaná ani na individuální úrovni. O její vnitřní strukturu, a to z perspektivy samotných žáků, napovídá hned samotný (následující) přehled toho, jak se daní žáci vyrovnali se skutečností: že (a) v rámci přijímacího řízení prováděli volbu, při které se nerozhodovali jenom mezi tím, zda po deváté třídě chtějí dále pokračovat ve studiu, které nebude nebo bude ukončeno maturitou; a případně (b) že nestáli jenom před volbou oboru či oborového zaměření, v němž by se chtěli dále vzdělávat. Jedná se tedy o přehled toho, jak se žáci vyrovnali s tím, že jejich volba neměla být a nebyla věcí jednostrannou, že měla být a byla ještě konfrontována s „volbou“ jejich osoby ze strany přijímající školy. (Jedná se o oficiální přehled přihlášek k začátku března. **Tučně** je označena škola, na níž žáci směřovali po ukončeném přijímacím řízení. Kam nakonec směřovala před letními prázdninami Božena, se píše vzápětí.)

- Alena: **1. ekonomické lyceum Heroldovy sady**
2. ekonomické lyceum Heroldovy sady
- Anežka: **1. ekonomické lyceum Heroldovy sady**
2. ekonomické lyceum Heroldovy sady
- Božena: 1. obchodní akademie Hovorčovická
2. obchodní akademie Kubelíkova
- Jiřina: **1. gymnázium Jana Keplera**
2. gymnázium Omská
- Karla: **1. gymnázium Voděradská**
2. gymnázium Voděradská
- Kateřina: **1. gymnázium Na Pražačce**
2. gymnázium Na Pražačce
- Květa: **1. ekonomické lyceum Heroldovy sady**
2. ekonomické lyceum Heroldovy sady
- Lída: **1. obchodní akademie Kubelíkova**
2. obchodní akademie Kubelíkova

- Nora: **1. ekonomické lyceum Heroldovy sady**
2. ekonomické lyceum Resslerova
- Pavla: **1. obchodní akademie Heroldovy sady**
2. obchodní akademie Heroldovy sady
- Zdena: **1. ekonomické lyceum Heroldovy sady**
2. ekonomické lyceum Heroldovy sady

- Aleš: **1. gymnázium Přípotoční**
2. gymnázium Přípotoční
3. bankovní akademie Vlkova
4. škola mezinárodních a veřejných vztahů Michelská
5. gymnázium Bernarda Bolzana
- Jiří A.: 1. obchodní akademie Kubelíkova
2. obchodní akademie Hovorčovická
3. bankovní akademie Vlkova
- Jiří N.: 1. střední průmyslová škola elektrotechnická V Úžlabině
2. střední průmyslová škola elektrotechnická V Úžlabině
3. střední škola výpočetní techniky Novoborská
- Luboš: **1. gymnázium Na Pražačce**
2. ekonomické lyceum Resslerova
- Matěj: **1. obchodní akademie Vinohradská**
2. obchodní akademie Kubelíkova
3. bankovní akademie Vlkova
- Marek: **1. gymnázium U Libeňského zámku**
2. gymnázium U Libeňského zámku
- Pavel: **1. gymnázium Na Vítězné pláni**
2. gymnázium Přípotoční
- Viktor: **1. gymnázium Na Vítězné pláni**
2. gymnázium U Libeňského zámku

Uvedený přehled pak lze číst tak, že volba školy, na niž směřuje po ukončení deváté třídy 16 z 19 sledovaných žáků, je **volbou jednoznačně úspěšnou a radostnou** (*Já jsem vůbec netušila ještě, no jsem ráda, že tam jsem.* - Alena), pokud tak soudíme z toho, že se setkala se vzájemností ze strany zvolené školy již v *prvním kole přijímacího řízení*. Volby Jiřího N. (který údajně ani nemohl být odmínut ve *druhém kole* přijímacích zkoušek, neboť *na ten druhý termín nebrali vůbec nikoho*; druhou přihlášku si sice ještě přesunul na jinou školu - *střední technická škola hlavního města Prahy, kde podobně je obor elektronický počítačový systémy, takže to bylo podobný*- a tam měli dělat zkoušky *devatenáctýho*, jenže to ještě nevěděl, že jej vzali *na tu soukromku, vlastně v té době nebyl nikde přijat*), Jiřího A. (který zažil odmítnutí ze dvou středních škol) a Boženy (která nakonec, po dvojím odmítnutí, směřovala na původně vůbec nezvažovanou anglo-německou obchodní akademii) - by dle použitého kritéria vzájemnosti mohly představovat jakési stupně k volbě opačné vůči „volbě jednoznačně úspěšné a radostné“.

Zpochybnění jednoznačné úspěšnosti a *radostnosti* konečné volby školy, na kterou daní tří žáci směřovali, by tedy vyplývalo ze zkušenosti ze zpochybnění jejich *studijních předpokladů*, které měli osvědčit v *písemných zkouškách* a/nebo v *prospěchu* na základní škole, zpochybnění, které je vlastně v jejich konečné volbě spoluzahrnuté (použijeme-li terminologii sledovanými žáky snad nejpoužívanější příručky pro volbu střední školy - *Vybíráme střední školu - SET 2003 Praha a Středočeský kraj*. Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakladatelství TAURIS 2002). Jinými slovy, jednalo by se o volbu, jejíž součástí by byla zkušenost ze **zklamaných ambic**, z **usvědčené nekritičnosti**.

Poněkud překvapivě však v tomto aspektu nejvíce uspokojení ze své volby čerpá právě Božena. Nejenom, že její anglo-německá obchodní akademie *je* *ňák* *hodně* *prestižní*, ale nakonec, byť v rámci hledání školy po neúspěšném druhém kole, *se dostala na tři školy, na ňakou střední školu managementu a pak ještě na jednu obchodku a z toho si vybrala jako tu angloněmeckou* - to vše pak mohla sdělit své školní výchovné poradkyni a usvědčit jí tak, že se mylila, když *řekla mamce na těch informativních schůzkách, že nemá šanci, že se nikam nedostane*.

Také Jiří A. nakonec nebyl zcela ošizen o určité uspokojení z osvědčení svých studijních předpokladů. Sám sice zavrhl úvahu o střední policejní škole, neboť *tam jsou jako ty fyzický testy, chodí tam kamarád a ten o tom vykládal, že to bylo náročný*. Pak ještě sám uvažoval o gymnáziu Jana Palacha a zvláště o střední škole výpočetní techniky na Novoborské, kde se *vlastně jenom pošle přihláška*. Nejvíce však chtěl jít na bankovní akademii a *ty státní si dal, jenom kdyby se tam nedostal*. Na favorizované bankovní akademii pak sice taky berou bez přijímaček, *na průměr*, avšak *do 1,8*, což Jiří nesplňoval, a tak jej čekaly *ňáký zkoušky nebo pohovor*.

To Jiří N. sice na svou střední školu výpočetní techniky *chtěl od počátku, už tam chtěl hodně dlouho, nikam jinam vlastně ani nechtěl*. *Ještě si dal ňáký ty státní, žejo, neboť by byl blbec, kdyby jej nevzali* (na jeho vyvolenou), *aby si to nedělal*. No a přijímačky na rezervní státní školu *byly jednoduchý, měl jednu chybu a nevzali jej kvůli vysvědčení, protože všechny vzali na průměr - a ke všemu na druhý kolo nebrali nikoho*. Jenže dělal snad potom zkoušky na svou vyvolenou školu? *No právě že vůbec*. *Tam se jenom podívali na vysvědčení, podle sebe ohodnotili profilový předměty a buď vás vzali, nebo ne*. Nedělal se ani *pohovor*, vlastně jej *viděli, až když podepisovali smlouvu - prostě, přijímačky na p.* Jiřímu tak jako by bylo líto, že nemohl náležitě osvědčit své předpoklady ke studiu. Jeho prospěch měl sice spíše klesající tendenci, vzhledem k polevujícímu zájmu jak o práci v hodinách, tak o domácí přípravu na druhém stupni; se střídajícími se trojkami na vysvědčení tu z němčiny, tu z angličtiny, dějepisu, matiky či chemie. Ještě v 8. ročníku však exceloval ve volitelné informatice, své renomé měl nejen jako žák schopný tropit vtípky na školní počítačové síti, ale též za ocenění školního projektu, který pak letěl prezentovat na mezinárodním fóru na Novém Zélandu.

Jiří tak jakoby nakonec spíše reklamoval nikoli to, že ve své volbě zažil zklamání ve svých ambicích, usvědčení z nekritičnosti, jako spíš to, že pocítil, jak je přijímací řízení nastaveno tak, že jeho účastník nemůže zažít opak, že **nemůže získat více, než na co aspiruje, že nemůže být „usvědčen z přehnané kritičnosti“**. Nedostalo se mu tedy ani oné zpětné vazby umožňující odečíst svou cenu v žebříčku přijatých; snad jen ve srovnání se spolužákem Jiřím A., který *chtěl taky jít na Novoborskou, ale jako míň než Jiří N., on chtěl dělat tohleto a pak ještě bankovní akademii, říkal, že i kdyby ho vzali, že by se musel rozhodovat, a pak to tam bylo, že ho nevzali na tu Novoborskou, tak šel na ňakou soukromku, asi na ňakou... Vlkovku, že šel*.

Volby v daném aspektu podobné vnitřní strukturace s volbou Jiřího N. by pak šlo vlastně předpokládat i mezi volbami výše zmíněných 16 žáků, jejichž volba byla kvalifikována jako *jednoznačně úspěšná a radostná* na základě kritéria úspěchu v *prvním kole* přijímacího řízení. Tj. v případech, kdy jednoznačně radostné a úspěšné nebylo již samotné, mohli bychom říct, „předkolo“, hypotetické porovnávání představ o vlastních *studijních předpokladech* a o *nárocích, požadavcích* přijímající školy.

Jen co se prospěchu týče, lze se v již citované příručce pro volbu střední školy dočíst, že *„Gymnázium je typem střední školy určeným především pro žáky s vysokými studijními předpoklady, s výraznou studijní motivací a s úmyslem studovat po maturitě na vysoké, případně vyšší odborné škole. S tím souvisí i relativně vysoké požadavky na prospěch na základní škole.“* (Vybíráme střední školu..., 2002, s. 5; zdůraznil MK) Jak vyplývá z následujícího přehledu průměrného prospěchu sledovaných žáků v pololetí a na konci osmého ročníku a v pololetí ročníku devátého, v němž žáci jsou seřazeni dle „průměru za tato tři vysvědčení“, **šlo by všech šest dívek, které ani nezkusily přihlásit se na gymnázium a přitom mají lepší prospěch než Luboš se svými 1,49, považovat za dívky s nedostatečnými ambicemi, s přehnanou kritičností vůči svým studijním předpokladům**.

žák	škola	8. pololetní	8. závěrečné	9. pololetní	průměr
Kateřina	G	1	1	1	1,000
Zdena	EL	1	1,07	1	1,023
Anežka	EL	1,07	1	1	1,023
Jiřina	G	1,07	1	1	1,023
Viktor	G	1,27	1,07	1	1,113
Alena	EL	1,27	1,13	1,07	1,157
Karla	G	1,27	1,2	1,13	1,200
Marek	G	1,33	1,2	1,07	1,200
Nora	EL	1,33	1,27	1,2	1,267
Květa	EL	1,33	1,4	1,07	1,267
Pavel	G	1,4	1,33	1,07	1,267
Pavla	OA	1,27	1,27	1,27	1,270
Aleš	G	1,4	1,27	1,2	1,290
Luboš	G	1,67	1,33	1,47	1,490
Jiří N.	SŠVT	1,73	1,6	1,8	1,710
Matěj	OA	1,93	1,73	1,67	1,777
Lída	OA	1,87	1,87	1,6	1,780
Božena	OA	1,93	1,93	1,6	1,820
Jiří A.	BA	2,27	2,07	1,67	2,003

Výše uvedený předpoklad však jakoby vůbec neplatil hned pro první ze zmíněných šesti dívek (vzato ve vzestupném pořadí od Luboše), pro **Pavlu**; tedy nejdříve. *Nechtěla na gympl, protože gympl je všeobecněj, chtěla na nákou školu, která se na něco zaměřuje. Tak kvůli tomu ty Heroldovy sady, ale spíš kvůli tomu obchodní akademii. Přece jenom, to lyceum jako už je víc specifický, ale zaměřuje se ještě stejně spíš jako gympl. Kdyžto ta obchodka je vyloženě na tu ekonomii. No tak kvůli tomu. Na druhé straně, případná volba gymnázia nebyla něco, co by „vůbec nepřipadalo v úvahu“: přemejšlela jsem o tý ekonomce a popřípadě o tom gymplu. Na druhé straně pak taky, tak kolem pololetí osmý třídy, jako taky hla..., taky chtěla bejt, pokavaď tu ekonomku, tak v...v podstatě se snažila na průměr, no aby dosáhla průměr, aby nemusela dělat ted'ko ty zkoušky. Její příprava na přijímací řízení pak byla práce na průměru, aby dosáhla průměru, čtyry dvojky, a pak se spoléhala na to, že už ji vezmou. Nechodila na žádné zkoušky nanečisto, přípravné kurzy,... Dokonce svou volbou tak trochu i provokovala spolužáky. (Slovy Květy, u příležitosti rekapitulace přípravy na přijímací zkoušky v hodinách matematiky: „Ale třeba, nebo Pavla ta taky jako, ta se už dostala na průměr na obchodní akademii, tam kam jdu já (miněna společná adresa EL a OA; nikoli OA). Tam bych se dostala taky na průměr, no a vona prostě tam sedí, vyrušuje v hodinách a jako když my se ostatní snažíme něco naučit nebo to. To mi jako vadí takhle docela.“)*

To **Květa** jakoby ve vztahu k alternativě gymnázium vs. ekonomické lyceum neřešila ani tak otázku kvality svých *studijních předpokladů* jako otázku kvality své *studijní motivace*, a to ještě v předpokládané době přechodu ze střední školy na školu vysokou: „*Já jsem nechtěla ani na gymnázium, ani na nákou speciální školu. Protože z gymnázia, kdyby mi ruplo v hlavě, prostě, řekla bych si jako, já nechci zůstat, strávit další čtyři, pět let na vejšce. Chci jít pracovat. Tak z gymnázia co? Tak jako to prostě by nešlo. Tak jsem zvolila právě, to je gymnaziální typ studia, lyceum. To je takovej hybrid mezi obchodní akademií. Takže se tam vyučuje ekonomika, bankovníctví, fiktivní firma tam je, různý todlenco, výpočetní technika, takže píšou na stroji. Všechno jako to, ale je to v menším rozsahu než na obchodní akademii a zároveň k tomu mám dějepis, chemii, fyziku, biologii, prostě zároveň tyhlencty všeobecný předměty. Což má daleko větší předpoklad se dostat na vejšku než z obchodní akademie. Vzhledem k tomu, že já chci na práva, takže s..., takže jako, říkám, ale kdyby se*

prostě cokoli stalo a nemohla bych jít nebo bych nechtěla nebo něco, tak právě proto jsem zvolila tohledencto, že bych potom mohla jít do praxe vlastně. A zároveň, protože z obchodní akademie většinou maximálně na VŠE, žejo, protože na jiný školy to nemá zas takovej širokej záběr jako to ekonomický lyceum.“ - a navíc - „zase na gymnázium, to, to tam jako to je prostě pro ty lidi, který ještě nevěděj vůbec co chtěj dělat“. Studijní předpoklady, tedy budoucí, nezbytné pro přijetí ke studiu na právech, si zajistila a současně si pojistila i předpoklady pro praxi, kdyby jí po maturitě ruplo v hlavě. Takže, není co řešit? Ne tak zcela.

Květa dělala zkoušky na gymnázium z pátý i ze sedmý třídy, ale tam jsem nechtěla na ty gymply, tam ji máma s tátou tehdy ještě ji tam jenom donutila, aby tam dělala, takže se na to neučila, nepřipravovala, navíc, takže jako průměrně. No takže se soustředila na tu devátou, řekla si, že se na tu školu jako musím dostat. Zjistila si, že se tam může dostat na průměr, takže se snažila mít co nejlepší průměr, známky, což se jí povedlo. Jenže právě teď' řekli, že pokud bude moc lidí se hlásit na ten průměr, takže ten průměr snižej. Snižujou na 1,25 a ona má 1,27. Takže se tam o jednu dvojku nedostane na průměr. Takže musí dělat přijímací zkoušky. Jenže ona si řekla už od osmý třídy, na tuhlenctu školu chci jít a chodí tam na přípravný kurzy, na češtinu i na matiku, počítá Bělouna, spíš se bojí přijímaček z matiky než přijímaček z češtiny. Květa tak má ve své volbě zkušenost s uznáním svých studijních předpokladů ze strany přijímající školy, které bylo svým způsobem vybojované.

Nora nemá jen téměř stejný prospěch a stejnou školu jako Květa, ale i podobnou zkušenost z přijímaček. Sama chtěla ze začátku na ten gympl, takže jako furt na gympl, na gympl. Doma, doma máma říkala, máma asi chtěla, máma, když jako napřed chtěli, aby šli, šla na ten gympl. Ségra, která studuje ve třetím ročníku na Štěpánský, taky chtěla, aby šla na gympl; a pak ji švalo (sestru), že by (Nora) nedělala přijímačky. Jenže, pak šla do tý poradny, tam teda chtěla vědět, co ji řeknou, no a tam ji řekli, že jako je vesměs chytrá, ale že jako není studijní typ. No a tak, že prostě by se na ten gympl třeba i dostala jako, ale že by se tam strašně trápila, že není ta, která se zakousne a prostě se učí. No tak si to rozmyslela a začala o tom uvažovat. Poradna ji asi hodně jako ovlivnila, že jako se rozhodla, že asi ten gympl ne, když jí řekla, že to pro ni není. Pak ale nechtěla zase jít na obchodku úplně, a tak to lyceum je docela napůl, žejo, to je jako švindl gympl.

Jestliže Květě se podařilo odsabotovat přijímačky z páté a sedmé třídy, tak Nora se po znevážení jejích studijních předpokladů ze strany poradny málem „došvindlovala“ k nepřijetí na ekonomické lyceum. Tak jako Květa nejdříve spoléhala na to, že na vybrané škole projde na průměr; dokonce kvůli tomu rezignovala na Resslerku, kde měli v minulém roce náročnější laťku a kam zprvu chtěla proto, aby nešla na jednu školu s tolika spolužáky ze třídy. Do přípravných kurzů nechodila. Pak ale zjistila, že se jako Květa o jednu dvojku na průměr nedostane. A konečně: „když prostě se to blížilo, tak najednou jsem chytila jako psotník, jsem si vždycky udělala pár příkladů... Nebo jako takhle, už jako od ledna jsem se jako učila, jako že jsem něco si dělala, ale tak jako jen, tak prostě, aby se neřeklo, no. Ale pak ve škole, když už se to blížilo, tak jsem si to uvědomovala, jak je pozdě. Protože Květa furt, jako že tam bude teda Běloun. Jsem se jako učila češtinu. No a pak jsem si uvědomila, že vlastně matiku. Takže češtinu jsem se vůbec neučila na ty zkoušky. A matiku hlavně, že tam bude Běloun, že tam nebudou hvězdičkový, jako ty těžší příklady. Tak jsem začla počítat toho Bělouna. Úplně jako od začátku. A že tam bude jenom prostě. Že tam... No tak jsem do toho rychle počítala, tak... A dalo se to spočítat. Ale jako vim že to, že se musím pak připravovat jako, že se musím dřít dřív. No, že to bylo třeba na poslední chvíli. Všichni už prostě měli všechno spočítaný. No a já poslední tejdén dopočítávala Bělouna, před zkouškama. My jsme jako měli hrozně lehký ty přijímačky. Jako hodně lehký. Ale jako, že kdybych, že kdybysme takhle lehký neměli, že bych věděla, že jako jsem se špatně asi připravovala na to. Že jsem jako měla víc, no.“ Své studijní předpoklady tedy i Nora nakonec osvědčila, ale bylo to na poslední chvíli a vlastně tak trochu i se štěstím - v tom Bělounovi spočítala těžší příklady, než tam byly, nakonec, u přijímaček. Nakonec, je ráda, že dělala ty přijímačky, protože se na tom jako naučila se toho hrozně moc, za ten měsíc.

Zkušenost **Aleny** zas naopak spíše připomíná Pavlu. Na rozdíl od ní však Alena *nejdřív* chtěla na gymnázium, *nejdřív* na Zatlanku, pak na Vítěznou pláň, uvažovala o *Postupické, anglickém gymnáziu - English College*. Už na Zatlance se však setkala s tím, že vlastně jí *přišlo hrozně těžký i to, co tam dělali na přípravných kurzech*. Nemyslela si, že by se tam nedostala, ale věděla, že jako je to hodně těžký, asi i ta práce i ta konkurence. Na Vítězné pláni pak taky viděla *náký ty testy přijímací, ale taky nic lehkýho*. Jenom si potom začala uvědomovat, že ani asi nechce moc na gymnázium, že spíš už na zaměřenou školu. Takže to bylo asi taky tím, proč všechny ty gymnázia odsunula a řekla si, že chce na ekonomický lyceum nebo obchodku nebo na něco takovýho. Tak to ekonomický lyceum, se na to hodně ptala, protože sama nevěděla moc co to je, zjistila, že to je víc gymnaziální typ studia, že to člověka nezbaví takovejch těch nepřijemnejch předmětů jako je dějepis, fyzika a takhle, naopak se do toho ještě zamontuje právě ekonomie, základy společenskéjch věd a takhle. I když třeba i podle toho průměru, co se bral, tak na to ekonomický lyceum vlastně byla 1,2, na obchodní akademii 1,3. Čili i ta škola nebo to zaměření by mohlo bejt jako lepší nebo o trošku aspoň. To je větší nároky asi zhruba a tak. A hlavně, to ekonomický lyceum je hlavně pro studium potom na vysoký škole je to, není to tolik praktický, jako ty obchodní akademie.

Nakonec tedy rozdíl lycea a gymnázia nebyl ani tolik v oblasti studijní motivace vázané na samotné studium na střední škole a škole vysoké, jako že tam byla možnost, že by mohla jít na průměr, že by nemusela dělat ty přijímačky, což bylo příjemný. Tak prostě si sadila na to, že se tam do toho průměru vejde a že ji prostě vezmou. Neviděla to jinak a věřila tomu. To bylo jediný. Jestli se někdy na to připravovala, tak to byla osmá třída, protože to ještě nevěděla úplně přesně a taky si říkala, že bude furt lepší, když bude mít lepší vysvědčení, než když se na to vykašle a nechá si to na devítku. Tak je ráda, že to tak udělala, protože v půlce osmičky měla čtyři dvojky, na konci dvě, v půlce devítky jednu. Když se to dá dohromady, tak se v pohodě vešla do těch 1,2. Takže byla ráda, že se na to nevykašlala v tý osmičce. Na žádný doučování pak nechodila, dokonce i to učení trošku odbývala, jako poslední dobou, zatímco se všichni ostatní učili, tak ona naopak, se na to spíš vykašlala, nó. Že by neochvějná víra v to, že mám studijní předpoklady, abych se dostala přes přijímací zkoušky, a to i na gymnázia, stála za to se vyznat z toho, že se vyhýbám těžkostem v práci a konkurenci, že je příjemný se na to vykašlat, zatímco se všichni ostatní učí? Proč ne, když mám díky své volbě odpracováno z osmičky?

Anežka, obdobně jako Květa, své obavy svázala s budoucím prověřováním svých studijních předpokladů. Že vlastně kdyby nemohla jít na tu vysokou, že kdyby se tam třeba nedostala, tak že by mohla rovnou pracovat. Třeba z gymnázia, že tam to rovnou nejde. Žádná jiná škola než ekonomické lyceum ji nenapadla, no jediné obchodní, to se jí zdála taková trochu víc, ta jako z tý se nepočítá... Tady z tý školy, že se může rovnou jít na vysokou školu, že tam je jako možný. Kdyžto z obchodní se nepočítá, že jde na vysokou.

Svým zvládnutím přijímacího řízení cestou na průměr v rovině praktické i v rovině deklarovaného prožívání však spíše připomíná Alenu či Pavlu, nebo ještě spíše exemplární příklad toho, jak se při směřování na vysokou školu ze základní jazykové školy, při gymnázium nevylučujícím prospěchu, vyhnout riziku přijímacích zkoušek. Už při tomto rozhodnutí pak věděla, že ji přijmou, protože jako i kdyby to snížili ten průměr, tak by se tam dostala. Už loni tam bylo napsaný, že ten průměr, tam brali do 1,2. No a snažila se, aby měla dobrý vysvědčení, aby se teda pojistila náč, že se dostane, snažila se do toho pololetí, aby měla samý jedničky. To měla. No a už je to takhle. Už se náč neučí teďko na přijímačky. Jenom tu angličtinu trochu, aby tam nevypadala jak nákej blbec (při očekávaných rozřazovacích testech z jazyků).

To **Zdena**, rovněž premiantka třídy jako Anežka, je zas téměř příkladná tím, jak se k pro danou skupinu šesti dívek předpokládaným *nedostatečný ambicím*, předpokládané *přehnané kritičnosti* vůči svým studijním předpokladům hlásí; byť s odkazem odpovědnosti na rodinu: „No já jsem si chtěla napsat *nejdřív* gymnázium, no, udělat zkoušky. Ale máma vlastně mě radši přesvědčila, že mám, že to mám jistý, že bych se tam dostala na průměr, tak ať si ji prostě radši napíšu. ... No, já

jsem si říkala, abych neskončila jak ségra na soukromý škole, tak že si dám radši na státní“ A ono radši napíšu (vs. „rozhodnu“ či „zvolím“) pak je příznačné pro dramatickost průběhu zmíněného přesvědčování. Zdena absolvovala dny otevřených dveří na Heroldovkách s Anežkou i na Voděradské s Karlou. Na Voděradské pak absolvovala i přípravný kurz. Gymnázium měla doporučené z poradny i od paní třídní učitelky. Ke změně došlo až poslední den, když už musela odevzdat přihlášku. *Máma ta odešla pryč a táta, ten jí říkal, ať si hodí korunou. Vyšla Voděradská, a tak si ji napsala. Přišla ségra a říkala, ať jde radši tam, že by tam mohly bejt jazyky taky dobrý* - a tak nakonec poslechl sestru.

Shrnutí

Pro zkušenost s „volbou“ osoby žáků ze strany přijímající školy nakonec možná není rozhodující, zda je chápána tak, že volba oborového zaměření podmiňuje hodnocení studijních předpokladů (*pokavaď tu ekonomku, tak na průměr* - Pavly), nebo naopak, že hodnocení studijních předpokladů podmiňuje oborové zaměření (*jsem si říkala, abych neskončila jak ségra* - Zdeny). Spíše jde o to, že se této „volbě“, této stránce své volby školy, na niž směřují po ukončení deváté třídy, sledovaní žáci vlastně ani nemohli vyhnout. A dále, že „řeč“ přijímajících škol pro žáky zaznívala v té její části, ve které je obsažen **zájem daných škol na vyřazování žáků v konkurenci** (vs. jejich rozřazování), ve které je obsažen jejich zájem na zjištění toho, zda žák své ambice nepřehání, zda není nekritický vůči svým studijním předpokladům. Rozhodně měla tato část řeči převahu nad tou, ve které by zazníval zájem školských institucí o to, aby se žáci chovali např. dle *stále znovu se potvrzujícího pravidla, že spolu s rostoucím vzděláním výrazně klesá nezaměstnanost* (dle citované příručky pro volbu středních škol). Rozhodně žákům ani nehrozilo, ani neměli naději, že by z přijímajících škol zazněla správa „Ty máš na víc. Jdi na náročnější školu.“ Mohlo pak jít i o případy, kdy se žáci necítili osloveni bezprostředně přijímající školou, nýbrž až školou vysokou (zvláště Anežka); případně stejně jako školy orientovaným hypotetickým zaměstnavatelem (zvláště Květa); ať už „zaměstnavatele“ chápeme v běžném, užším slova smyslu, nebo v širším, jako solventního protihráče na trhu absolventem nabízených produktů či služeb. V tomto chóru pak vlastně i hlas pedagogicko-psychologické poradny účinně zazněl jen v jednom případě, a to souzvučném s ostatními institucemi – když Noru přesvědčil o tom, že *není studijní typ*.

Jde pak ale též o to, že se daní žáci nemohli vyhnout ani tomu, že součástí této jejich volby je i nějaké řešení jejich oborového zaměření. Otázkou pak je, jak se toto řešení podílí na vnitřní strukturaci volby školy, na kterou žáci směřují po deváté třídě. Například, zda volbu gymnázia chápat výhradně jen jako volbu *pro ty lidi, který ještě nevěděj vůbec co chtěj dělat* (dle Květy); *cílem gymnázia není poskytnout kvalifikaci, ale všeobecné vzdělání* (dle již citované příručky pro volbu středních škol). A nebo naopak, se lze tázat, zda volbu oborově zaměřené školy lze považovat za řešení budoucí profesní orientace, a to na základě toho, že *vědí, co chtěj dělat*; nakolik to, že je třeba žádná jiná škola ani *nenapadla* (Anežka), nebo že tam *chtěl hodně dlouho, nikam jinam vlastně nechťel* (Jiří N.), jde ruku v ruce se *zaslíbením se určitému zaměstnání*.

Oborové zaměření

Gymnazisti

Kateřina nakonec vážněji uvažovala jen o třech gymnáziích *všeobecného zaměření* (Štěpánská, Špitálská a ještě *u Jindřišský věži na jednom gymnáziu* nevzpomněla si však už, jestli Jana Palacha či Prof. Jana Patočky). To však poté, co neuspěla v talentových zkouškách na oděvní průmyslovku - *modelářství a návrhářství oděvů*. Kateřině šlo jako o šperky, si dělala náramky

z korálků, vyšívala, háčkovala. To do toho patří a ji to baví. Aspoň zkusit, si říkala. Když měla kreslit podle skutečnosti, válec, kus hadru, kouli a to druhý, fantazijní kresba, akrobati nebo svět pod mořem - zjistila nejen, že to neuměla, nýbrž taky, že není kreslení jako kreslení, že nejen výtvarnictví, ale i kreslení má své obory, kterým se zatím vlastně nevěnovala („No já si kreslím doma i ve škole, když nemám jako co dělat a nudím se při té hodině, tak si kreslím. No a za chvíli to vypadá docela hezky. No ta fantazijní kresba samozřejmě dopadla hůř, podle toho. No a ty tvary, to se prostě učí to stínování, to já jsem neuměla.“) Většina z konkurentů zřejmě taky chodila do výtvarných kroužků, zatímco Kateřina sice začala s výtvarnou v předškolním věku (nechodila do normální školky, byla to placená, nějaký studio), potom však šla na zpívání, neboť si říkala, že dvě věci dohromady nezvládne.

Po absolvování střední školy by chtěla jít na vysokou školu. Zatím však nemá představu, jaký jsou vysoké školy, školy s výtvarným směrem, se o to ještě zatím nestarala. Bylo by to asi zase s tou výtvarnou. A tak se chce oboru věnovat již v průběhu středoškolských studií: „Já jsem si říkala, že si vezmu vod začátku příštího školního roku výtvarku, jako aby mně to naučili za ty čtyři roky.“

Představu o zaměstnání oděvního návrháře, které by ji bavilo, si dělá třeba z televize, má jednu oblíbenou, jejíž jméno si přesně nepamatuje, ale ví, že je to napůl češka, navrhuje strašně krásné večerní šaty a různý dělá výšivky z korálků, vypadá to strašně hezky. Kokrétnější představu o tom, jak práce oděvního návrháře vypadá, jaký je třeba jeho běžný pracovní den, však nemá.

Rodiče Kateřiny i její bratr mají všichni gymnázium, takže za nima vlastně zaostává. Oba pak vystudovali vysokou školu. Máma měla ekonomickou, takže to je úředničina a s číslama účetnictví. Říkala jí, že je to hrůza, ať to nedělá. Táta je stavař, takže pracuje na počítačích, neví, třeba. No to jí teda nebavilo. S tím kreslením jí teda taky pomáhal, když dělala ty talentovky. Jinak jí jen radili, že když se tu výtvarku neučila, ať volí to všeobecný - a říkali, že je to její život, že si ním dělá, co chce.

A že by měla někdy nějaké jiné přání než být výtvarnice, si nepamatuje. Nepamatuje se ani, odkdy chce být výtvarnicí - vždycky šla na panenky, takže to už je hodně dávno. Na druhou stranu, v jisté době sice dala přednost zpívání, ale zpěvačkou prý být nechtěla: „No, já nejsem tak průbojná, abych něco takového dělala, a navíc ještě neumím noty, vůbec se v tom neorientuju. Jako zpívat umím, dokonce všichni mi říkají, že hlas mám hezkej, ale, když přede mě postavěj notovej záznam a teď jako mi začne hrát doprovod na klavír, tak já jsem prostě úplně mimo.“

Jiřina nejdříve uvažovala o více gymnáziích (Nad Alejí, Na Zatlance, Přípotoční, Štěpánská), nakonec jen o dvou všeobecných (Jana Keplera, Omská). Sice si taky půjčila knížku, jak jsou v ní střední školy (gymply si koupili), avšak to zavrhli, že asi ne, že by šli jenom na ten gympl.

Jiřina zatím neví, co by chtěla dělat, až skončí gymnázium. Možná, táta přemejšlel, že by ji dal, on strejda bydlí ve Švýcarsku, že by tam v sedmnácti bydlela, že by prostě prošla tou školou, že by to tam... buď tady dokončila, nebo tam. To by bylo docela dobrý, by se naučila německy. Ale kdyby zůstala tady, tak neví co by dělala. Vejšku sice nezamítá, která vysoká škola by jí lákala, však ještě vůbec netuší.

Co se zaměstnání týče, má přece jen přesnější představy. Má-li říct, jaká profese by pro ni byla přitažlivá, tak by třeba ráda cestovala, to by se jí líbilo, kdyby měla hodně peněz. Třeba někam jet, pak se vrátit, napsat o tom. Hlavně však chce být takovej hodnej člověk. Nechce třeba dělat něco jako revizor, aby ubližovala lidem, prostě aby pomáhala radši. Nebo - „aby lidi byli radi, že se mnou pracujou, ne aby prostě, aby přišli a byli unavený z toho, že tam musej chodit“.

Oba rodiče vystudovali vysokou školu. Máma je zubařka. Táta vystudoval FTVS, pak byl učitel tělocviku, úplně miloval, když někoho moh učít. Ani jedna profese by ji však nebavila. Nebavilo by ji ani být učitelkou angličtiny, což je profese tety, absolventky pedagogické fakulty, osoby, o níž se říká, že je v rodině „po ní“ - „No, všichni říkají, že nejsem ani po jednom. /.../ Teta, ta má taky učitelku, ale jsem chováním po ní, jsem taková cílevědomá, prej.“ Co se v rodině silněji zastoupené učitelské profese týče, je její názor jednoznačný a poučený osobní zkušeností: „Mě by nebavilo někoho učít něco. By mě neposlouchali, tak bych je vyhodila nejradsí, by mě štváli prostě. Třeba to, co jsem dělala já učitelům, tak to já bych nepřežila.“ Jinak máma nejen na některé školy doprovázela a na některé se zašla podívat sama, ale také jako zubařka zná prostě ty děti, co k ní choděj a tam seděj

a říkaj, jestli je to tam dobrý nebo špatný, jestli tam jsou jazyky učeny dobře nebo ne... A pak taky s tátou chtěli, aby se rozhodla někam a většinou souhlasili s tím, co prostě chtěla.

Jiřina si sice vzpomíná, že kdysi, *to bylo někdy v první třídě, chtěla bejt herečka, ale to byla úplně mrňavá.* A tak ani od žádné dřívější touhy či zájmu neustupuje, když se zatím odhodlala neřešit, co bude dělat po absolvování střední školy, krom toho, že nebude *ubližovat lidem jako revizor - nebo učitel (?)*.

Viktor vážně uvažoval jen o dvou *všeobecných* gymnáziích (Na Vítězné pláni a U Libeňského zámku); vlastně o třech, neboť kromě na Vítěznou pláň ze sedmý třídy dělal ještě zkoušky na Sladkovského náměstí; vlastně ještě *se byli podívat na Panský, protože tam chodil táta, „ale my jako nejsme moc rozhodnutí, co budu dělat dál, takže jsme zvolili gymnázium, no, ještě jako odložit to rozhodnutí.“*

Na vysokou školu by *asi chtěl, asi na ČVUT, ale neví, ještě není zas tak pevně rozhodnutý.* Na ČVUT *možná elektro.*

Táta je absolventem také této školy. *Dělal někdy vysílače pro mobilní telefony, Viktor neví přesně, jak se to...to a je to hrozně složitý, on mu to vždycky vysvětluje a on to moc nechápe.* Jako zaměstnání by to však *nebylo špatný, možná že jo, tak zas tak špatný mu to nepřijde.* Rozhodně by jej to lákalo více, než profese *mámy, dělá někdy databáze, bankovní, inženýrka je taky, ale ekonomie.* Viktor by *spíš něco techničtějšího.*

Rodiče tedy vystudovali vysokou školu. Viktora vedou zřejmě rovněž k vysokoškolskému vzdělání, avšak zdá se bezkonfliktně. Sám přechází do příznačného plurálu, na Panskou jej *nenutili,* gymnázia mu *taky vybrali voni - „Já zas tomu až zas tolik nerozumím, těm školám ... spíš voni mi vybrali.“*

Kdysi měl *takovej nápad jako bejt popelář, vždycky se mu líbilo, jak naskakovali na ty auta, tam vzadu, jak jedou.* Představy se držel *docela dlouho, ale voni mu to rozmluvili rodiče.*

Karla nejdříve vážně uvažovala o průmyslovce, stavební (*že když se nedostane na vejšku, tak že by měla aspoň někdy základy nebo to*). Jenže *mamka řekla, že bude pro ni lepší na ten gympl, že bude mít lepší jako vzdělání, že je to pro ni lepší.* Taky ještě *nejdřív chtěla jít na uměleckou, no a potom něk z toho sešlo, protože nechodila dva roky, vůbec nekreslila a začala až od září.* Voděradskou pak s *mamkou našly díky tomu, že na konci toho se může udělat maturita z kreslení.*

Karla by chtěla na vysokou školu, *chtěla by jít na architekturu.* V zaměstnání by se viděla jako *zahradní architektka, to by ji hrozně bavilo, buďto zahradní, nebo ještě bytovéj, ale města, to určitě ne, to jako ji nebaví.* Má i konkrétnější zkušenost s profesí, *staví barák, taťka má jednoho pána v práci a ten mu dělá ty projekty, takže přibližně jako ví, vo co de;* sama si s ním ale o jeho práci nepovídala.

Stavařinu má ovšem Karla v rodině. Oba rodiče vystudovali vysokou školu. Maminka vystudovala průmyslovku a potom *něakou stavební, taťka byl na gymplu a potom má vodní stavby.* Radila jí *hlavně mamka.* Vedení ze strany rodičů však neprožívá nijak úkorně, např. *do matiky ji jako tlačej, ale matika ji baví, matika ji něk nevadí, jako předmět - a co se týče celého průběhu vybírání školy s mamkou: To bylo celkem v pohodě.*

Dřív, když ještě byla malá, tak chtěla být učitelka. Ale v mateřský školce. Ted'kon už něk ne.

Marek uvažoval jen o třech *všeobecných* gymnáziích (Jana Keplera, Na Vítězné pláni, U Libeňského zámku). Kam by chtěl jít potom, *to ještě právě vůbec neví.* Chtěl by jít na vysokou školu, nejráději na matematickofyzikální. Přitahuje jej fyzika, matika, chemie; *spíš fyzika, matika.*

Co se zaměstnání týče, *asi určitě nebude dělat nějakýho průvodce, nebo jazyky, překladatele, to asi ne. Spíš nějakého vědce.* Nikoho, kdo se vědou živí však nezná; *no tak vědce něký zavřený v nějakým středisku, to né, ale něco vymejšlet by bylo dobrý.*

Otec má vysokou školu, *je statik, z vysoký školy stavební.* Otec *dělá na počítači, ale dřív, když to dělal ručně, rýsuje, a Markovi geometrie právě moc nejde. Máma dělá v bance, tak všechno, sem*

tam úvěry, nějaký aukce dělala. Zda a jakou vysokou školu vystudovala, však Marek neví (Vona dělala taky stavebi, ze začátku, vona to nedodělala právě, vona pak přešla někam jinam a to mi nikdy neřekla (je stavební inženýrka).) Její profese jej taky neláká - „To je velká odpovědnost, to bych asi nemoh dělat.“ Volbu svého gymnázia prožívá jako svou vlastní. Máma mu říkala, že je to na něm, že si to vybral. Tátovi to bylo asi jedno, hlavně, že se na tu střední dostane. Nakonec jej však máma podpořila v tom, aby šel na gymnázium, a táta mu taky říkal, ať jde na Libeň.

Na žádné dětské profese si nevzpomíná, spíš měl už takový reálný představy. Třeba nějaký úředník, kterej tam přepočítává peníze; a nebo spíš takovej milionář, ne, na Bahamách si tam užívat. Ještě jej bavily počítače - ne jako třeba to opravovat, spíš s těma programama, třeba stránky na internetu a takový. Sám má několik svých stránek o Harry Potterovi, o Pánovi prstenů, o hře Aliance, nebo pomáhal tátovi, zkoušel dělat, firemní, ale on si je dělá sám.

Pavel vážně uvažoval o třech všeobecných gymnáziích (Na Vítězné pláni, Přípotoční, U Libeňského zámku); ale také, *kdyby nevyšly ty gymnázia, o různých školách, střední stavařská, zmiňoval se doma o tom lyceu; ale vlastně, totiž na tu Vítěznou pláň dělal ze sedmičky zkoušky, se tam tedy nedostal, takže ví, jak už tam ty zkoušky vypadaj, tak to zvolil.*

Na vysokou školu to se asi musí jít po gymnáziu, gymnázium, to není asi žádný vzdělání, tak asi jo. Že by věděl na kterou, to ne, měl dost práce měl teď s tímhle. Ještě nemá rozhodnutý, co bude dělat. Takže ani co se týče zaměstnání to ještě nemá takový vytríbený, ještě se rozhodne.

Otec vystudoval vysokou školu, je geofyzik. Od něj přišla úvaha o stavební škole, *on má v tom oboru zkušenosti, on s něma prakticky spolupracuje, s těma stavařema, říkal, že by to nemuselo bejt nejhorší. Máma chodila na ty Heroldovy sady, vysokou školu již nedělala. Ta pracuje na úřadě, tak to není pro... to není moc pro nás. Ono to bylo prakticky rozhodnutý už od tý sedmičky, myslim, jsme si řekli, že to zkusíme ještě jednou, prostě. Ani se o jinejch školách prostě neuvažovalo. A navíc - „Potom a potom to bylo hlavně, že jsem ještě z důvodů kamarádství, jsem chtěl s Viktorem chodit do stejný školy. Se to povedlo.“ (Viktor to na Vítěznou pláň taky marně zkoušel ze sedmičky.)*

Sám měl dřív vlastní přání, chtěl bejt v armádě, chtěl bejt pěšák normálně.

Aleš vážně uvažoval jen o jednom všeobecném gymnáziu. Přípotoční jej přitahovala pro svou toleranci ke sportovcům, což hodlá jako fotbalista využít; byt' školou též nabízená specializace *sportovní příprava (atletika, volejbal, plavání a basket)* se mu nehodí. Sice měl podané přihlášky na další tři školy, *bavilo by jej však možná jen studovat na bankovní akademii, na Vlkovce - od prvního ročníku se tam vede fiktivní banka, v případě mezinárodních vztahů, neví o co tam vůbec jde, gymnázium B. Bolzana už je jenom záchranná, opravdu. Na vysokou školu by rád. Vlastně chce jít na FTVS, ale zároveň přesně neví, co by chtěl dělat. Takže - všechny ty soukromý školy jsou jednak zaměřený na určitou věc, na nějaký určitý obory, a ten gympl má strašně širokej pojem, prostě je tam široká škála těch možností.*

Co se zaměstnání týče, uvažoval o tom, že by mohl dělat rehabilitačního pracovníka. Zná maséry, na fotbale tam normálně mají maséry, s nima něk o tom mluvil, a možná by se mu to líbilo. Mohl by se živit i fotbalem, má spoluhráče, kterej má smlouvu s Bohemkou, dostává normálně plat, amaterskej sice, a je mu stejně jako Alešovi.

Rodiče vystudovali vysokou školu. *Tatka je stavební inženýr, takový to rýsování a vypočítávání, to by jej prostě nebavilo. Mamka, ta má strojárnu, myslí. A prostě, to by taky nemoh dělat. Gymnázium, to je to nejlepší řešení. A na Přípotoční už studuje od minulého roku bratr. Jediné, co od rodičů potřeboval, bylo, aby vyplnili tu přihlášku, byli domluvený na ten gympl, a ten si vybral sám. Tedy kromě toho, že potom mamka našla ty školy, to vůbec neviděl, a pak s tím byl spokojenej.*

Od dětství se věnuje fotbalu a i kdyby se měl stát fotbalistou, maturitu by se snažil udělat, za každou cenu, prostě stoprocentně.

Luboš uvažoval o dvou všeobecných gymnáziích (Štěpánská a Pražačka). *Obchodka a to lyceum* bylo vlastně jen *pro druhý kolo*, zdůvodněné kalkulem, který brzy po odevzdání přihlášek přehodnotil jako mylný, takže *znovu kdyby si dával, tak by si dal druhý kolo taky Pražačku*.

Na vysokou školu by chtěl jít *asi určitě*. To, že se bratr právě hlásí na ekonomii, jej sice trochu zpochybnilo, ale jinak jej *ekonomka neláká, myslí, že není takovej matematik, bejt ekonom mu nepřipadá zajímavý. Práva jsou strašně těžký, to je snad nejtěžší, žejo. Ne práva, ne matfyz. Takže nějaký humanitní. Bavilo by jej něco s reklamou nebo producent, hudební, filmovej.*

Nezná nikoho, kdo by se věnoval takovému zaměstnání. Jen mu *přijde, že by mu to možná šlo, že ta práce, to bude asi s lidma určitě a ja, ja nevím, s textem, což jej taky baví, pracovat s textem. S tou reklamou, tak musej, nevím, musej vědět, taky potom je talent, prostě vědět, co na ty lidi zapůsobí, nebo tak. Musí se hodně asi dívat na názory. Když budou prodávat práci prášky, tak asi nebudou dělat nějakou super chytrou reklamu, ale nějaký důležitý věci, tam...tam asi zas je důležitější udělat nějakou složitější. Filmový producenti nebo hudební producenti, musej mít ten nápad, musej vědět, co bude mít úspěch, co je dobrý, co né, žejo. Musej mít jako pro to cit. Musej bejt asi talent nějaký. A musej tomu i rozumět, filmu nebo hudbě. Jeho volba profese se ale ještě může změnit několikrát, to je daleko, hodně.*

Rodiče nestudovali vysokou školu. *Táta má průmyslovku elektrotechnickou, dělá ve firmě, vlastně jakoby zařizuje ty nabídky výtahů; ale taková práce by jej nelákala. Máma, to je zdravotní sestra. S tátou se ani moc o tomhle nebaví, tak s mámou, ale ani moc ne. Oni jako jsou všichni pro gymnázium. Tam to není žádný zaměření. No a na tu vejšku, to zatím se nikdo v naší rodině o tom nebaví. To řeší bratr teďko. Takže to jako bylo gymnázium, jasná volba na první pohled. Ani by mi do toho nemluvili. Já bych se moh přihlásit kamkoliv a nikdo by mi do toho nemluvil.*

Kdysi, *když byl úplně malej, tak chtěl bejt policajt. Teď však o policejní akademii vůbec neuvažoval, už je daleko z toho, aby chtěl bejt policajt.*

Ekonomové - lyceisti

Zdena uvažovala *nejdřív o gymnáziu; všeobecném; a o jednom (Voděradská)*. Pod tlakem obav z přijímacích zkoušek pak o jedné ekonomické škole (*Heroldovkách*), na které *chtěla radši ekonomické lyceum než obchodní akademii, obyčejnou*. Když srovnávala oborovou náplň studia, tak spíše z hlediska toho, co je stejné - s orientací na *počítače a jazyky (na těch Heroldovkách jsou ty počítače, na tom gymnáziu je to vlastně už v prvním ročníku a pak není, jediné, že by si to vybrali na poslední dva roky jako volitelný předměty; jazyky prostě jsou tam stejný)*. Pro volbu oborového zaměření jakoby platilo to, co pro celou školu: *„Já bych na tu Voděradskou šla, no ale doma mě přesvědčili.“* Provedená volba oborového zaměření jakoby byla nestravitelná, odsouvaná na okraj. Po ukončení střední školy *by šla na vysokou, na ekonomickou vysokou - celkem logicky*. Avšak studovat by chtěla *mezinárodní vztahy, jazyky hodně*. Představu o budoucím zaměstnání nemá.

Zdena si není zcela jistá, čím je maminka profesí; *něco takovýho jako ekonomka, účetní*. Ví, že *studovala na gymnáziu, přemlouvala ji, že to tam je hodně těžký*. Ví, že *studovala nějakou vysokou, ale neví jakou, snad pedagogickou*. Ví, že *byla nejdřív učitelka, snad pracovala na prvním stupni*. O tátovi ví, že *je soukromej podnikatel, má vlastně svoji firmu, staví baráky, a že dřív pracoval u českých drah*. Neví jakou střední školu studoval, ale je přesvědčená, že *nevystudoval vysokou*. Pokud se s někým z rodiny srovnává, tak se *ségrou - ta má obchodku, soukromou (aby neskončila taky na soukromce)* a hlásí se *na vysokou ekonomickou*. Sestra se objevila jako rozhodující činitel v osudovém okamžiku psaní přihlášky (viz výše), kdy to, že *máma vlastně ji radši přesvědčila, zvrátila volba mincí, kterou by za nepřítomnosti matky možná otec podpořil. Táta jako ji spíš radil, ať jde na ekonomku, ale také jí řek, ať se rozhodne sama, že je to na ní, že to bude studovat ona.*

A že by někdy měla nějaké přání, čím by chtěla být, třeba *dětské, třeba dávno - to si nejen nevzpomíná, nýbrž popírá - „Ne. - Nikdy? - Ne.“*

Anežka uvažovala o jediné škole - ekonomickém lyceu (Heroldovy sady); vlastně alternativou byla tam nabízená obchodní akademie, ale z té *se nepočítá, že jde na vysokou*. O tom, že by nešla na vysokou, uvažuje jen v souvislosti s tím, že by se na ni *nedostala*; a to na ekonomickou. Představu konkrétního zaměstnání, které by ji *bavilo*, nabízí *máma*. Jsou to *hlavně ty jazyky, by třeba chtěla dělat s nákou firmou, která jako komunikuje se zahraničím*. To *máma třeba dělá, že oni vyvázej, tak se třeba bavěj s Anglií, třeba jezďej na náký výstavy a tak. Tak třeba tohle*.

Táta vystudoval vysokou školu, *je inženýr, stavař*. Tedy poté, co vystudoval *strojní průmyslovku*. (*Brácha dělá rovnou stavební průmyslovku*.) *Máma, ta dělala gympl, ale potom se nedostala na vejšku, nák chtěla dělat práva, tak potom musela do práce, dělala v jednom známém podniku zahraničního obchodu, který obchodoval se strojírenskými výrobky, a nyní dělá u obdobně zaměřené známé firmy. S mámou se shodly, se jim ta škola líbila. Táta ten to nák nechal na ní, ten se do toho moc nepouštěl*.

Na nějaké jiné přání týkající se její budoucí profese si nepamatuje. Ve volném čase se už dlouho věnuje *akvabelingu*. To ale jako zaměstnání nepřipadá v úvahu, protože *vono to nák hlavně nejde, vono si to moc nevydělává, to nevydělává vůbec, to maximálně do toho dávaj peníze – i z reprezentace většina lidí pracuje normálně, při tom*.

Alena *nejdřív chtěla na gymnázium na Zatlance, potom chtěla na Vítěznou pláň, na Postupickou, to jsou taky gymnázia, potom v Michli je jedna škola, to jsou diplomatický vztahy, a ještě chtěla na anglický gymnázium English College; vlastně „nejdřív“ nechtěla na ekonomické lyceum: „Docela paradox, první, když jsem otevřela ty knížky vo těch školách, tak máma řekla, ať tam jdu, na ty Heroldovy sady, že je to dobrá škola, dost argumentů měla. A já jsem řekla, že tam zásadně nechci, protože to bylo v tom čase, já jsem chtěla na gymnázium, no pak jsem nevěděla, že za půl roku skončím opravdu na tý škole. Jako to byla v podstatě první, kterou jsem z toho vyškrtla, že tam nepůjdu za nic na světě, no tak jsem tam skončila jako. Já jsem vůbec netušila ještě, no jsem ráda že tam jsem. Uvidíme, no.“* Už na Zatlance ji však zajímaly hlavně ty jazyky (*to je na Heroldovkách taky*), a tak se prosadil do popředí zájem o *to zaměření ekonomie a právě i zahraniční obchod, jazyky, diplomacie; takže proto si vybrala tu školu*. A taky, že *to není tolik praktický, jako obchodní akademie*.

Říkala si totiž, že by chtěla jít na vysokou školu: *asi ekonomická, asi obor diplomacie a zahraniční obchod, vztahy zahraniční, takový*. Nikoho, kdo by dělal diplomacii a zahraniční obchod sice nezná, *ale hrozně ji to láká*.

Oba rodiče vystudovali vysokou školu. *Máma chodila na Heroldovy sady, potom i na vysokou školu ekonomickou, je inženýrka ekonomie, ta dělala zahraniční obchod, takže „my to máme rodinný“*. Avšak *ona se tím neživí, ona má to, firmu oděvní a šije na zakázku, takže jako Alena k tomu, jako moc blízko nemá*. Byla ovšem Aleně *schopná říct teda, o čem to je; což už zapoměla. Táta je inženýr stavař, je ředitel zahraniční firmy, německý*. Rodiče jsou rozvedení, *takže (Alena) bydlí s mámou. A táta jako takovýhle věci, von samozřejmě je rád, že se na tu školu dostala, a von jí to schvaluje a určitě je radši, že je na ekonomickým lyceu, než kdyby šla zpívat (dávné, „dětské“ (?) přání matky; viz dále), on to akceptuje docela by řekla. Problém v rodině se vyjádřil v tom, že táta chce samozřejmě, aby uměla německy. Alena zase němčinu moc nemusí. Je z anglicko-německý třídy, za to může trochu on, v třetí třídě vůbec nevěděla, co bude chtít dělat, ani trošičku, když sem šla. No, takže teďkon, na těch Heroldovejch sadech si prosadila francouzštinu. Francouzština pak není ani zcela vlastní, ani jen pro mámu: „Máma je hrozně jazykově nadaná. Ta umí německy, anglicky, francouzsky, rusky. Vlastně to už myslím potom je úplně jedno. Mně se ta francouzština hrozně líbí. I se hodně používá v Evropský unii vlastně, jako úřední jazyk. Takže myslím bude důležitá za pár let.“*

Alena si *pamatuje, úplně první, co psali v náký asi v první, druhý třídě, tak vyplňovali, čím by chtěli bejt. Tak to byla zvěrolékařka, typicky. To psala půlka třídy, žejo. A kluci psali kosmonauty. Ještě přemejšlela, chtěla jít i na hereckou školu, zkusit, ale... Nebo takhle, začala vo tom přemejšlet moc pozdě na to, aby se tam jako hlásila. Mohla by to zkusit, ale přece jenom tam je potřeba chodit i na ty přípravný kurzy a jí to prostě nejde dohromady s tím zpíváním (sic), takže neměla takovou možnost*.

Neví, chtěla by určitě to někdy ještě nák zkusit. Ví, že určitě ne teda na tu střední, tu nestihla. No, ale nezhazuje to úplně. Zajímá ji to jako. Ted' by chtěla se věnovat něčemu jako odbornějšímu, aby měla nákej ten základ. Aby mohla pracovat nebo něco, cokoli. Ale prostě samozřejmě i na vejšku. Takže to zpívání má spíš jako koníčka, než jako že by se tím chtěla třeba živit. - Ale, kdo ví? - „No, já nikdy jsem se zpíváním nechtěla živit. Jako já jsem ještě hrála na klavír. Tak to vim, že bylo mámin velkej sen, abych hrála a zpívala, profesionálně... třeba se k tomu vrátím jako. Není to nic, co by mě nebavilo, naopak. Hodně mě baví i hudba. Ale to je všechno tak jako spíš do budoucna strašně. To ted' nemám vůbec v plánu, nák v nejbližší době. Hlavně se chci učit ty jazyky.“ (!)

Nora vážně uvažovala o dvou ekonomických lyceích (Heroldovy sady, Resslera). Teda sama chtěla ze začátku na ten gympl, takže jako furt na gympl, na gympl. Doma, doma máma říkala, máma asi chtěla, máma, když jako napřed chtěli, aby šli, šla na ten gympl, ale když máma pochopila, hlavně ta poradna právě, jak tam byla, tak ji asi hodně jako ovlivnila, že to, že jako se rozhodla, že asi na ten gympl ne, když ji řekla, že je to pro ni není. Tak se docela jako se nad tím jako zamej... zamejšlela. No tak máma řekla, že něco jinýho, tak nevěděli vůbec. No a taky nechtěla máma, abych šla na tu obchodku. Úplně. No a tak to lyceum je dobrý, no.

No, teda, ještě dělala zkoušky na konzervatoř, na tu dramatickou, hudební: „No, tak já jsem chodila na přípravný kurzy tam vod září, ale jako docela nevím, takový divný no to bylo. Nevím jestli bych jako tam vydržela. Že jako jsem ráda, že jsem si to zkusila, ale jako že nevím, jako nemrzí mně to, že jsem se tam nedostala.“ A co se tak hlavně mohlo ukázat jako nesnesitelné na daném oboru, profesi? „Vono každý si pod tím herectvím představi, žejo, ty americký filmy a takhle. No ale jako vlastně i kdybych to vystudovala, tak napřed musím mít, žejo, v divadle bych určitě začínala, no a to by mně nebavilo. Žejo, tam se naučíte tu roli a měsíc furt dokola, to je strašný. No tak už jenom to, že bych vlastně musela někde začít, žejo. A kdybych... tak nemam žádný jako nic vystudovanýho z toho, ani že bych se neuživila jako v divadle, tak pak je ze mě nic, žejo, to bych ani neuměla vůbec. Tam není matika vůbec, na tý škole, takže jako to by bylo hrozný.“

Chtěla by jít na vejšku. Neví, asi na ekonomku, možná. Ještě ale neví jakou oborovou specializaci; jenom na ty jazyky, neví, bavilo by ji to, třeba to mezinárodní, ale ty jazyky, to je pro ni hrozný. Ještě je dost času.

Má představu o práci paní, co jim dělá účetnictví. Dělat někomu ekonomiku, nákýmu obchodu třeba, to vše by dělat nechtěla, to jí přijde hrozný, že hrozně moc jako zodpovědnosti je. Zaměstnání, které by ji bavilo, si zatím představit nedovede - „Nevím. Ted' ne, ted' ne.“

Máma má střední průmyslovku, neví však jakou. Ví, že má geodézii vejšku. Pracuje ale na organizačním oddělení jedné politické organizace. Táta, neví jakou má střední a vejšku nemá. Táta byl pak policajt a ted'kon dělá v auditorský firmě; jako vyhledává podvody v účetnictví. Ale máma, spíš se vidí v mámě, prostě. Jinak prostě se víc vidí v mámě, jako spíš jako organizátorka a takhle. Volbu školy táta nák neřešil, tomu to oznámila, prostě kam jde, a no.

Její dětským přáním „bylo nebylo“ zpívat: „To já ani jako od malička jsem nechtěla něco jako bejt. Já jsem chtěla bejt zpěvačka. Jako malá. Ale já vůbec neumím zpívat. Ale jako vždycky jsem chtěla, mě se to hrozně líbí jak zpívaj, ale jinak, jinak nikdy jsem po ničem jako netoužila.“

Květa vážně uvažovala jen o jednom ekonomickém lyceu (Heroldovy sady) a obchodní akademii jako nežádoucí alternativě; a vlastně, pro jistotu, taky o bankovní akademii (Vlkovce) a public relations, což jsou diplomatický vztahy, to je směřování do Nato, do Evropský unie; vlastně ještě z pátý i ze sedmý třídy dělala zkoušky na gymnázium, ale tam nechtěla; no a vlastně ještě uvažovala o tom, že hraje basket už sedm let, asi, no a taky uvažovala o Přípotočnì, o tom sportovním gymplu.

Po absolvování střední školy chce jít na práva. Omezení obchodní akademie viděla právě v tom, že z ní většinou maximálně na VŠE. Zvažovala též FTVS, ale to už je alternativa spíše zamítnutá.

Co se zaměstnání týče, právě kdyby šla na Přípo, to by šla pak na FTVS a mohla by být trenérka. Že ty trenéři třeba, co ji trénují, hraje extraligu mladšího dorostu, takže to, a ty trenéři, co ji trénují, ty za to nedostávají taky skoro žádný peníze. Takže prostě to pak má blbý. Prostě u žen a u mužů a ani tam to není, že prostě jako tó. Takže to. A nebo by taky mohla být třeba rehabilitační. Furt s tím sportem. Vždyť třeba by a něco s doktorkou trochu a to. Takže, ale to si taky řekla, jako že takových lidí je hodně a že prostě to by asi taky nemělo perspektivu, no. („Takže tu jsme zavrhlly taky s mámou.“; tj. Přípo a FTVS.) A perspektivu žádoucího zaměstnání má skutečně mimořádně promyšlenou.

„No, tak já jsem taky přemejšlela, já jsem, už jsem si řekla, asi v té sedmý, osmý třídě, říkám, že tak jsem si ňák jako, že jsem si přemejšlela o sobě, že bych i dál chtěla dělat jako co by mě bavilo. Měla jsem kritérium, bavilo by mě... a za co bych dostávala peníze. Žejo, protože jako abych tam někde jako bez peněz? Bavila by mě sice práce, ale zase jako bez peněz, to by taky nebylo to nejlepší. Takže jsem měla tyhlcencty dvě. A právě že ten basket mě hodně baví. Jako je to můj koníček, jako dlouhodobě a všechno. /.../ Vono právníků je taky strašně moc, žejo. Ale tak přece jenom v tom mám dojem, že já už v tom, když se třeba dvě kamarádky pohádaly, já jsem si jednu stranu vyslechla, druhou jsem si vyslechla, pak jsem si s něma promluvila. Jsem taková jako usmířovačka nebo prostě todlencto. Nebo když se mělo jít na ňákou debatu ve třídě, tak to bylo taky divný, prostě. Učitelka nahodila téma, jako že na to máme mít debatu. No tak každej jako řek jednu větu a tím to končilo. No tak jako, já jsem pak, pře.. to není debata, žejo. Jako každej si naučí jednu větu nazpaměť, pak to tam řekne jako. Takže já jsem jako jediná prostě se učila, protože mě to vždycky tak jako bavilo, jako to. Takže i tam jsem si jako řekla, že prostě mi asi nebude dělat problémy mluvit, obhajovat ňáký stanovisko jako. Ještě kdybsem za to mohla brát peníze, no tak jako proč ne. Žejo, takže. Ještě taky že na práva se dělá, tam žejo, dějepis, první ňák dva roky hodně, a dějepis mě taky baví, takže jako to by taky. A nazpaměť se dokážu věci naučit, že to pro mě není problém se dějepis jako to. To mně nebejval problém, teda kromě českých panovníků. To mě teda vrcholně nebavilo, jako kterej Pepík byl po kterým Pepíkovi. To mě jako, to sem prostě nemohla. Ale jako první, druhá světová a tohlecto, tak to už mě baví, takže to, to jako dějepis to taky by mělo být v pořádku. Takže jsem si řekla, že ty práva...“

Otec vystudoval vysokou školu, ale jakou, to nepochopila (práva). Arabsky uměl hodně, byl kulturním atašé. Mámá chodila na bankovní akademii, takže ona má jenom střední školu, nemá vejšku. „A právě jí strašně štválo, že prostě, třeba v práci, tak tam eehh třeba dělala úplně stejnou práci jako jedna ženská, co dělala s ní, ale prostě protože ta ženská měla titul, měla vejšku, tak dostává o pět tisíc víc, jako že byla její vedoucí. Přitom dělaly úplně stejný práce. Takže mámá řekla, holka smůla, ale vejšku mít prostě asi budeš. Takže já jsem říkala, jako vejšku, proč ne.“ - A taky. - „To já jsem se spíš sama. Vždycky mi táta říkal, jako ať dělám hlavně to, co mně baví, jako ať, ať nedělám nic, do čeho bych jako musela, prostě dělám, to co mně baví. Ať si zvolím to, co opravdu chci. Ať prostě dám jenom sama vlastně jakoby na sebe. Protože si vždycky můžu vyslechnout názory ostatní, třeba lidí, který mě znaj. A řeknou mi, heled' tohlencto prostě to není dobrý. Já bych ti radila spíš tohlencto. Tak já řeknu, fajn. Ale přece jenom to rozhodnutí je pořád na mně. /.../ Takže jako prostě přece jenom jsem se... pořád rozhoduju sama. Jako že prostě nechci být závislá třeba na mámě, že co mámá mi řekne, takže tam půjdu. To né. Jako že prostě budu dělat to, co já budu chtít.“

Otec je po smrti.

Ekonomové - akademici

Pavla nechtěla na gympl, protože gympl je všeobecněj, žejo, chtěla na ňákou školu, která se na něco zaměřuje, kvůli tomu obchodní akademii. A přece jenom to lyceum je jako víc, taky se nezaměřuje, jako už je víc specifický, ale zaměřuje se eště stejně jako spíš gympl. Kdyžto ta obchodka je vyloženě na tu ekonomii. Vážně uvažovala o dvou akademiích (Heroldovy sady, Resslerova).

Přesto uvažuje nejen o pokračování na vysoké škole, ale dokonce o více oborech: „*No tak chtěla bych zkusit zkoušky na vejšku, no. Na, na ekonomku, vysokou ekonomickou. Anebo bych chtěla zkusit práva. Jako mě by bavila i psychologie, ale tak to asi z té ekonomky, to bysem se musela na to hodně učit, žejo. To už je zase lepší ten gympl.*“ Navíc si chce zpestřit již studia na střední škole zkušeností ze studia v zahraničí - *možná v nějakém ročníku přerušit a vodjet na rok někam pryč, do zahraničí, do Ameriky, do Spojených Států; studovat, aby studovala rok a nahradila ho jakoby potom tady v Čechách, aby mohla postoupit normálně do dalšího ročníku, nemusela by vopakovat.*

Představu určitého zaměstnání nemá. Akorát, že *práva a ekonomie, to dneska, to se dá využít ve všech v podstatě nějakých... A myslí, že to je dobře, že ani nemá, protože jako, no, to uvidí. V podstatě teďko je důležitý tu střední, a pak se zaměřit na vysokou, ale práci, to nemá, jako vymyšlenou.*

Oba rodiče vystudovali vysokou školu. *Máma má taky ekonomku, i vejšku. Jaký to je, studovat střední a vysokou ekonomickou školu, si však nepovídali, vůbec ne. Máma řekla prostě, je to tvůj, je to tvoje volba, já když s tím nebudu to, tak ti to řeknu, ale nezabráním ti v tom, jestli chceš, tak jdi, nechala ji tu, prostě ať si rozhodne sama. Táta má strojárnu a pak má tělovýchovu, FTVS. Jako víceméně on ji řek, že to není, to není to pravý, ta škola. Že kdyby tam chtěla, říkali, že nezabránili by jí v tom, ale moc by se jim to nelíbilo - „Jako, já ani, já bych tam ani nechtěla, ale jako kdyby šlo...“ Radila se tedy s rodičema, tak to je jasný, to musím i.*

A pak s jedním člověkem se o tom bavila, kterýho zná z tenisu. S kým? S trenérem, no, tak jako bavila se, povídala si o tom a v podstatě on se jí jenom ptal, ona mu říkala a jako chtěla znát jeho názor. Von ji ho řek, že v podstatě to, co si vybrala, že s tím souhlasí, no, prostě jenom chtěla slyšet jeho názor. Tenis hraje od šesti let, tenis hraje jenom kvůli tomu, aby třeba potom mohla nějak malinkým dětem nahrávat, jako mohla si něco vydělat, v podstatě při nějakých studiích, ale jako hrát tenis dál, závodně, a v podstatě dát všechno do tenisu, tak to každopádně ne. - Ono totiž takové zaměření... - „A jako poměrně se tomu věnuju hodně. Po škole je to druhá věc, který se věnuju nejvíc. A je to vlastně, je to hrozný riziko se dát takhle na sport. Protože tam se může stát hned, nevím, cokoli, a vlastně neumíte nic.

Nikdy neměla nic takového, že by si vyměřila, jo, představovat si, co bude, až bude dospělá. To asi ne.

Matěj vážně uvažoval o třech akademiích (Vinohradská, Kubelíkova, Vlkova); *vlastně všichni chtěli, nejdřív, aby šel na gymnázium, ale to ne, to jej nebaví, radši aby byl rovnou zaměřenej na nějak obor. Po absolvování střední školy by chtěl jít na vysokou školu - na tu ekonomickou. (Což byl také důvod, proč se obával, aby neskončil na Kubelíce.)*

Z té vysoké školy potom jsou lepší možnosti pracovat. Že by nechtěl jít jenom na tu střední školu, aby dělal někde za přepážkou, nebo něco takového, aby vyřizoval nějak papíry. To by rád měl radši tu vysokou. Obor, no chtěl by být asi..., chtěl by dělat něco hodně s penězma, nějakého ředitele, nějak marketingovej obor. Líbila by se mu práce nějakého miliardáře českého. Konkrétně žádného nezná, ale pamatuje si z těch časopisů, že tam o nich psali, že je něk ředitelem nějakého podniku - a - u většiny bohatých akorát byla ta vysoká škola ekonomická.

Oba rodiče vystudovali vysokou školu. *Máma udělala gymnázium, potom nějakou vysokou, ona šla na gymnázium se zaměřením, s oborem chemie, potom šla na vysokou chemicko-technologickou; teďkonc dělá na úřadě, nějakého zástupce ředitele nebo něčeho takového - chemii nemusí vůbec, Matěj. Táta dělal průmyslovku, pak šel na tu vysokou strojní. Otec chtěl, aby, no vlastně všichni chtěli, nejdřív, aby šel na gymnázium. A babička s dědou, ty chtěli taky radši to gymnázium. Oni obchodní moc neuznávají, jako ty akademie. Myslej, že je to ztráta času. A radši jim ani s mámou neříkali vo tom, že ještě dají, mají nějakou, protože to by zase, to by, to by nerozchodili. To by fakt nebyli nadšený. Jenže Matěj si myslí, že na to teda nemá, na gymnázium. I když byl na pedagogicko-psychologický poradně, kde dělal nějaký testy; závěr byl, že každému řekli, že jsou nadprůměrně inteligentní. U sebe tomu moc nevěří. Sám sobě moc nevěří, že by byl nějak inteligent. - a navíc - I kdyby se na gymnázium*

dostal, tak by to nezvlád, protože - „já se prostě, já se neučím“. Myslí, že bude mít práci, aby se to naučil, i na akademii.

O učebním oboru neuvažoval vůbec. Kdysi chtěl dělat kuchaře. *To jej bavilo, že strašně jej bavilo vařit, různě to připravovat. Tak si říkal: „že bych, to byl takovej můj sen, chtěl bych dělat nákej... prostě nejlepší kuchař, že bych dělal, dejme tomu, prostě nákýho šéfkuchaře; ale to už je teda pryč, sem říkal, že bych musel bejt hodně dobrej, abych něco takovýho dokázal.“*

Lída vážně uvažovala jen o jedné akademii; no vlastně ještě chtěla jít na počítačovou školu, s Jiřím N. - *No třeba jako jsou s Jiřím kamarádi, tak chtěli jít jako spolu na školu, aby nebyli náák to, to... Jako většina holek chce jít prostě s nákým kamarádem jako na stejnou školu, aby člověk nebyl sám. Z toho nakonec sešlo, náák. (Teď, na Kubelíčku, s nikým nejde; skamarádila se spíš v těch přípravných kurzech, už tam má náký známý, už je to dobrý.) O vysoké škole ještě nepřemejšlela - vůbec neví, neví, jestli to učení pro ni třeba náák by bylo, že by to chtěla dělat po celej život; to fakt neví.*

O zaměstnání taky nepřemejšlela. Má však představu, jaký to je dělat u mámy v úklidové firmě. *Jako nebavilo by ji dělat ty daně, tak třeba takovejch papírů a jako jí s tím pomáhá, s tím psát to někam, tak to by jí moc nebavilo, moc dlouho teda, nó, a pak to všechno vypočítat, kolik se bude odvádět a takový, to je hrozný. Bavilo by jí spíš třeba chodit po těch pracovnících a říkat třeba, to je špatně a to dělej jinak.*

Rodiče nestudovali ani vysokou, ani střední školu. *Mamka má úklidový... firmu; dřív byla uklízečka. U táty neví (byl řidič). Na začátku devítky, to už jako ty nervy s těma přijímačkama a takhle, no a jako celá rodina uvažovali na jakou školu, kupovali různý brožúrky a přípravný kurzy a tohle. Mamka říkala jako hlavně, že státní škola, že to je taky dobrý, že to není soukromý, tam se platí náák ročně peníze, a když je vyhodí z tý školy, takže vlastně ty peníze nevrátěj. S tátou mluvila, tak jako nejvíc chtěla jít na počítačovou školu. No a ta byla soukromá. Tady je snad jediná soukromá. No a táta řek, jako, že jako jestli chce, tak ať tam jde, že jí to klidně zaplatí, ale že je to těžká škola, že táta vlastně dělá přes počítače, takže táta věděl, o čem mluví. On jí říkal, jako že to je jako hodně těžký a že jako, ona obvykle jako chodi ven, jako chodi často a dělá jako sport, tak táta jí řek, že prostě, kdyby šla na tu školu, že to by neměla vlastně na nic čas. Že by přišla jenom domů ze školy a musela by sednout k počítači a dělat na počítači a do školy se něco učit. Takže jako... Tak si radši řekla, „půjdu na tu Kubelíčku, to je lepší“.*

Když byla malá, chtěla být herečkou, ale náák čím je starší, tak jako, je to hrozná práce. *Chtěla bejt učitelka, na prvním stupni, to jí náák už, jak zrovna vidí tu jejich třídu, jak mluví o učitelech, tak... Pak chtěla jít na hotelovku, třeba dělat recepční, chtěla, nó, náák z toho sešlo, pak. Pak chtěla taky tancovat, no, ale to neví, jestli se jí to splní. Je roztleskávačka, na Spartě, v basketbalu, snad to bude zvládat i s tou školou, neví: „My teď máme před mistrovstvím Český republiky a teď máme jet někam s nákejma američanama na nákej weekend. Tak s toho mam takovej divnej pocit, pořád takovej, trému začínám mít. A prostě přijímačky do toho. Je to všechno možný hrozně najednou.“ Plány s tancováním však nekončí u s trémou očekávaného weekendu, o tancování „přemejšlela“: „Jsem chtěla, třeba, udělat si nákou licenci, a pak jako učit to roztleskávání, třeba pak jako si založit vlastní tým, jako trenérka, a dělat to vlastně ve volným čase.“*

Božena uvažovala vážně o dvou akademiích (Hovorčovická, Kubelíková) - u přijímacích zkoušek však neuspěla; takže vlastně o dalších třech - *náká střední škola managementu, ještě jedna obchodka a angloněmecká obchodní akademie; vlastně ještě rozhodně ne nákou průmyslovku, ale určitě přemejšlela, že by chtěla nákou sociální nebo sociálně právní.*

Po absolvování střední školy neuvažuje o škole vysoké - *možná nákou nástavbu, podle toho, co jí bude, nebo s čím by pak chtěla pokračovat dál. Lákavá jí případně nabídka od mamky. Mohla by jet na zkušenou. Mamka jí říkala, že jí dá peníze, ať si může jet na Novej Zéland nebo do Ameriky, nebo tak. Sama by chtěla na Novej Zéland, tam je to pěkný. Našla by si tam nákou brigádu.*

Až se vrátí z Nového Zélandu, tak by mohla překládat něco, nebo nějaký účetnictví. Podle toho, jak si vypiluje jazyky. Na škole se skládají státní zkoušky, potom. Od té školy dostávají lidé hodně nabídky, tam se na praxi pracuje v kanceláři. Profesi ekonomka zná od mamky. Dělal už u mámy v kanceláři. Byla na brigádě. Ona je tam vedoucí toho svého oddělení. Božena u ní dělala... akorát zapisovala nějaké faktury do počítače a přepisovala nějaké dobropisy - moc dobrý to nebylo, moc ne.

U otce ví akorát to, že von měl nějaké učňák; jaký, zda s maturitou a co dělal potom - to fakt neví. Teď je nějaké dispečer v nějakém, ani neví, co dělá. Ví, že mamka vystudovala gympl a pak šla na školu tu ekonomku, tu vejšku - je inženýrka ekonomka, akorát toho lituje, no, že měla jít na matfyz, že jí šla matika, fyzika, takový věci. Když Božena uvažovala o sociálně-právní, mamka to odmítla - asi ví, co mluví, prostě řekla, že to je hrozný, že takhle bych se tak něk neuplatnila, že prej nemám takový sociální citění, prej ne. Mamka taky řekla, jako že by bylo dobrý, že když je na té jazykovce, tolik, že by šla na tu angloněmeckou, která je jazyková škola.

Že by měla dřív nějaké přání, čím by chtěla být, si nevzpomíná. Ale přemýšlela o úplně jiném povolání - nějaká sociální pracovnice. Se prostě staraj vo ty lidi. Sama neví, tam chodí kamarádka. Sociální pracovnice se stará o děti, jako že tam jim vařej a...a to, staraj se prostě o ně. Třeba o děti, co nemaj rodiče. Že toto své přání opustila, jí líto není - „Si můžu udělat třeba nástavbu sociálně právní, nebo tak...“

Jiří A. vážně uvažoval o třech akademiích (Kubelíková, Hovorčovická, Vlkova); okrajově o gymnáziu J. Palacha (raději než na Kubelíkovou); alternativně o střední škole výpočetní techniky (Novoborská) - ale chtěl na bankovní, Vlkovou - a to se mu „podařilo“; poté, co neuspěl ani v prvním, ani ve druhém kole, a zřejmě ani na výpočetní technice - a to přesto, že rodiče zajistili doučování doma, češtinu, matiku, němčinu (tu němčinu měl jako jenom do školy).

Po absolvování střední školy myslel, že by šel na vejšku. Kdyby dělal tu výpočetní techniku, myslel výpočetní taky, na technice. Z bankovní akademie neví jakou, ale školu by prostě zkoušel. O zaměstnání myslel cokoli dělat s počítačema, prostě, stránky, nebo učit, klidně, třeba na střední škole, v Hradci Králové, tam je skvělá škola, zná odtamtud někoho, kamaráda. Jinak nikoho, kdo by se touto prací zaměstnával, nezná, snad Neo, z Matrixu. Ale ve škole dělají takový ty projekty, třeba kuchařku.

Táta je právník. Máma vystudovala střední školu, všeobecnou, pracovala jako asistentka. Ty státní našel v brožůře, s tou soukromkou pak přišla máma. Táta by asi chtěl, aby jej následoval, ale prostě si má dělat, co bude chtít. Tedy, až když se alternativy v rodině projednaly: „Musel jsem s dědou, z tátovy strany. Mě o tom přesvědčoval, jestli tam budu nebo ne. Ten by měl platit tu školu. Tu počítačovou, vlastně jakoukoli. By mě to s rodičema platili dohromady. Se mu ze začátku nelíbily jako soukromý. Tu bankovní, to by se mu strašně líbilo, protože on dělá finančního ředitele.“ - on děda je ekonom, babička je právník, tak táta je právník.

Spíše dětským přáním bylo dělat policistu, ale o střední policejní škole uvažoval. To je taková vlastně už taková příprava na práva. (Tam jsou jako fyzický testy. Asi by na ty testy neměl.)

Technik

Jiří N. zcela vážně uvažoval vlastně jen o jedné střední škole výpočetní techniky (Novoborská) - „Já jenom jsem věděl o tej soukromce. Jinak jsem vlastně vo to, vůbec jsem o tom nepřemýšlel, že je čas, jsem si říkal.“ Pak ale se rozhodoval, chtěl tu soukromku, ale ještě si dal nějaký ty státní - „No a já jsem chtěl ten obor informační technologie a těch škol je v Praze dost málo.“ Takže do hry vstoupila SPŠ elektrotechnická (V Úžlabině); a v době, kdy nebyl po prvním a druhém kole nikde přijatej - střední technická škola hlavního města Praha, kde podobně je obor elektronický počítačový systémy.

Po absolvování střední školy by chtěl na vejšku, ještě to nestudoval, ví, že na ČVUT je obor výpočetní technika, jinak ještě neví, co by studoval.

Jako zaměstnání snad zvolí *správce systémů nebo programátora, jak jej to bude hlavně bavit. Kamarád, taky ho to bavilo, teď je ve čtvrtáku na tej samej škole, povídal, že většinou, že když nás tak něco baví, tak jakmile se v tom začnete pohybovat, že musíte, tak vás to přestane bavit. No, tak to jej jako napadlo, protože z toho se dá dělat spoustu věcí. To prostě záleží, co jej chytne, no, může jej chytnout grafika, tak bude dělat grafiku. No, je těch věcí víc.*

Máma je lékař, otec nemá vejšku. Tatínek je podnikatel, no a má nákou mezinárodní školu obchodu. Von vystudoval nákou elektrotechniku, střední. No von chtěl dělat silnoproud, ale von měl nákou hroznou mámu, že se bála, že ho zabije nebo co, tak dělal něco jinýho. Von dodneška u nás nikdo neví, jak to vlastně bylo. Von o tom nák nemluví. Takže vlastně to řešil jenom s mámou. No a to řešili, řešili... to jsou takový otázky... No prostě máma se jej ptala, co jej zajímá, a byli se tam podívat. Máma vůbec neříkala, kam by měl jít. Táta, no, zase že to nezvládnou, že tam je matika těžká, doporučoval nákej hroznej učňák, kde má nákýho kamaráda ředitele. Furt se jako honosil, že mám výuční list i maturitu, a přitom to dneska vůbec nepotřebuje, ten výuční list (bylo to náký ty počítačový systémy, ale bylo to jako... byl to studijní obor, ale na učňáku).

Kromě zvoleného oboru tedy Jiřího *nic nenapadlo*. Ani z dřívějšíka. „*Vždycky v takovejch těch pořadech třeba v televizi, co každěj chtěl bejt, žejo. Mě to vůbec takovýhle věci nenapadly. Jsem vůbec neřešil... Nebo aspoň si nepamatuju, že bych to někdy říkal.*“

Shrnutí

Kolik z osmi **gymnazistů** tedy *vůbec neví, co chtěj dělat* (dle Květy)? Rozhodně ne Kateřina se svým *oděvním návrhářem, vysokou školou s výtvarným směrem a výtvarkou od příštího školního roku*; Karla se svým *zahradním či bytovým architektem, architekturou na vysoké škole a gymnáziem umožňujícím maturitu z kreslení*; Aleš se svým *fofbalem, kterým by se mohl i živit, odhodláním udělat maturitu za každou cenu, i kdyby se stal fotbalistou, a to na gymnáziu, které má pochopení pro sportovce, a s případnou FTVS a masérem „na stará kolena“ (?)*. Možná, že u Květy by to neobstálo, ale ani Luboš nepůsobí zcela *nevědoucně* se svou „vypočítanou“ *vysokou školou humanitního zaměření a zaměstnáním v reklamě či hudební nebo filmové produkci*; a možná ani Marek se svou *nejraději matematicko-fyzikální a poněkud naivně odmítanou podstatnou charakteristikou vědce (zavřený v nákým středisku, to né)*; případně i Viktor se svou *asi vysokou školou, asi ČVUT a zaměstnáním „spíš něco techničtějšího“*. Příkladní by snad byli jen Jiřina, která *ještě vůbec netuší, zda a která vysoká škola by ji lákala, a která o profesi spíše než ve smyslu práce uvažuje jako o tom, čím by se mohla zaměstnat (kdyby měla hodně peněz)*, a jako o své mravní orientaci (*vlastně nebýt učitelka(?)*); a Pavel se svou *nejistou a submisivně pojatou vysokou školou (měl dost práce s tímhle)* a který *zaměstnání ještě nemá vytříbený*. Tedy 6 : 2 v neprospěch Květy? A jak jsou na tom vlastně předpokládaně *vědoci ekonomové*?

Vezmeme-li pět **ekonomů - lyceistů**, pak zcela jistě *ví, co chce dělat*, samotná Květa, která *chce jít na práva* a která je vlastně „rozený“ právník, takže se v konkurenci prosadí; obdobně Anežka se svou *vysokou ekonomickou a představou prapůvodní podoby obchodníka, jako člověka cestujícího za obchodem po světě*; plus Alena s *diplomacií a zahraničním obchodem, vystudovaným na vysoké škole ekonomické, a se zpěvem, jako koníčkem, v budoucnu možná profesionalizovaným, a tak uskutečněným velkým snem její mámy*. Možná, že ještě tak srovnatelná s Viktorem či Markem by byla Zdena, s *vysokou ekonomickou, mezinárodními vztahy a jazyky* a bez představy o zaměstnání. I v této skupině však najdeme s Jiřinou a Pavlem srovnatelnou Noru - *na vejšku by chtěla jít, ale na oborovou specializaci má dost času, stejně jako na úvahy o zaměstnání*. Tedy 4 : 1 ve prospěch Květy; ve srovnatelných jednotkách se však lze ujistit, že rozdíl mezi skupinami je prakticky zanedbatelný, neboť lyceisti „vědí“ v poměru 80% : 20% a gymnazisti „jen“ v poměru 75% : 25%.

Mezi pěti **ekonomy - akademiky** nikdo srovnatelně *vědoci* s Květou a s Kateřinou, Karlou a Alešem není. Avšak Pavla by *chtěla zkoušky na vejšku ekonomickou anebo práva* a celkem oprávněně je přesvědčená, že se tyto obory *dají dneska využít, byť nemá představu jak konkrétně* –

a rovněž celkem reálně chce využít k vedlejším příjmům svůj *tenis*; Jiří A. se svou *vejškou* sice neví, jak se z bankovní akademie dostane k zaměstnání *s počítačema*, ale *klidně* by šel i *učit* (a školy přece mají nedostatek učitelů); Matěj chce na vysokou, *ekonomickou*, snad *marketing*, a pak *dělat miliardáře* (zní to naivně, ale každý z nich nějak začínal); a Božena sice chce „jen“ na *nástavbu, nákou, podle toho, co jí půjde*, ale nakonec se ukáže, že poté, co by využila peněz od *mamky* na výlet na *Nový Zéland*, počítá s tím, že by si přece jen mohla udělat *nástavbu sociálně právní*, bez ohledu na to, že si *mamka* myslí, že nemá *takový sociální citění*. Jako *nevědoucí* ovšem vychází Lída, která o vysoké škole *nepřemejšlela*, ani o zaměstnání, a dělat administrativu byt' v úklidové firmě ji nebaví. Nakonec však další 4 : 1 ve prospěch Květy.

Započte-li se oboru *výpočetní technika* oddaný Jiří N., který jen neví, co jej bude bavit natolik, aby vydržel, že to taky dělat musí, není-li to nezávazný koníček - lze srovnat gymnazisty s poměrem 75% : 25% a studenty odborných škol s poměrem 82% : 18% a stále ještě nevychází, že by volba gymnázia u daných žáků nutně spoluzahrnovala to, že *vůbec nevěděj, co chtěj dělat*.

Ve věci „vědět, co chci dělat“ si lze ale všimnout jiného rozdílu, a to opět mezi Jiřím N., Kateřinou, Karlou a Alešem a možná i Květou a ostatními. **Pro těchto pět žáků jakoby očekávané studium nebylo jen cestou k zaměstnání, případně zatím jen k vysoké škole nebo k nástavbě, jejich vztah k očekávanému studiu není jen instrumentální, nýbrž očekávané studium samo o sobě představuje konkrétní osobní hodnotu;** tedy navíc k všeobecně sdílené hodnotě toho, že po absolvování základní školy úspěšně prošli přijímacím řízením na školy střední a zajistili si tak nový, vyšší společenský status (Božena neopomněla informovat výchovnou poradkyni, že se, navzdory jejímu proroctví, dostala na tři střední školy).

V případě Jiřího N. je to možnost věnovat se počítačům na technicky obdivuhodně vybavené škole („*Protože jak je to soukromka, tak je tam skvělý vybavení.*“); v případě Kateřiny a Karly *kreslení*; v případě Aleše všeobecné vzdělání s maturitou, které by i jako profesionální fotbalista chtěl *za každou cenu*; v případě Květy - a zde je určitý důvod k váhání - je to snad až *dějepis na právech* (?) anebo vlastně implicitně dokumentovaná schopnost, jakoby komplementární k jejímu osobnímu pojetí instrumentálního vztahu ke vzdělání a zaměstnání - „*dělat co mě baví a dostávat peníze*“, schopnost, dalo by se říct „*najít si co mě baví v tom co je užitečné*“.

Uvedení žáci jakoby ve své volbě našli pozitivní řešení pro alternativu, poněkud frázovitě či pateticky znějícím způsobem formulovanou citovanou příručkou pro volbu středních škol: „*Vážení čtenáři, volba střední školy patří ke klíčovým rozhodnutím v životě každého člověka. Zpravidla velmi podstatně ovlivní jeho budoucí profesní dráhu, na dané škole však mladý člověk rovněž stráví několik důležitých let svého života. Ta pak mohou být vyplněna různým způsobem: smysluplně, se zaujetím pro daný obor, s využitím přirozených zájmů a schopností, nebo naopak nechutí a nezájmem o všechno, co se týká studia.*“ Alternativu stojící před deváťáky by pak šlo možná vypointovat ještě trochu jinak, a to zda student bude především myslet až na to (nebo i především vytěšňovat to), jak daná studia prodá v přijímacích zkouškách na vysokou školu či později v zaměstnání, nebo zda bude především myslet už na to, čím se bude po následující čtyři roky na střední škole zaměstnávat - a jaké mu to bude přinášet potěšení, jakou *radost*.

Závěr

Po ukončené kampani přijímacího řízení, směřovali v dané třídě všichni žáci na střední školy, a pokud soudíme z toho, že se na střední školy chtěli dostat, byla jejich volba jednoznačně úspěšná a radostná. Byť pro některé žáky možná poněkud více, pro některé poněkud méně „jednoznačně“; pro některé více, pro některé méně dramatická; pro některé také vzrušující, pro některé také zraňující.

Pokud si závěrem dovolíme reflektovat zkušenost daných dětí v potenciálně angažovaném oboru úvah, např. jako potenciální rodiče či prarodiče, dala by se formulovat následující přání týkající se toho, co jakoby ve zkušenosti daných dětí chybělo či přebývalo.

Předně, ve vztahu k prověřování studijních předpokladů daných žáků, se jednalo o až korumpující efekt *přijímání na průměr*; a to vůči potenciálním gymnazistům. Žádoucím by asi nebyl administrativní zákaz této formy; nebo snad zavedení nové instituce, která by žáky rozřazovala do středních škol podle výsledků v testech jejich studijních schopností (a potlačila tak do pozadí nyní dominantní vyřazovací aspekt přijímacích zkoušek); nebo snad zavedení terapeutických služeb pro „zraňované“ žáky (např. Zdeny); či zavedení výuky, která by podávala analýzu duševních pochodů žáků přijímajících různé strategie v daném rozhodovacím procesu - asi. Zajímavé by však mohlo být zjistit, zda má Květa (a další obdobně uvažující žáci) pravdu, když říká *Chci jít pracovat. Tak z gymnázia co?* Nejedná se jen o okřídlené klišé? Skutečně by např. deset premiantů po maturitě např. z gymnázia J. Keplera neuspělo v konkurenci o místa na trhu práce, kdyby se střetli s deseti premianty po maturitě z ekonomického lycea či obchodní akademie z Heroldových sadů?

Ve vztahu k oborovému zaměření studia na střední škole je pak zarážející rozdíl v promyšlenosti toho, co žákům studium může přinést za potěšení; i jen po věcné stránce, tj. bez společenského života středoškoláků. Možná, že v tomto ohledu ani zainteresovaní pedagogové nevyčerpali dosud všechny formy a všechna poselství, s nimiž by se na žáky základních škol mohli obracet. Na dni otevřených dveří je možná příznačný Lubošův zážitek - „*A pak jsem byl na dni otevřenejch dveří, tam přišel pan ředitel a řekl, no já nevim, co bych jako mohl říct, všechno máte na těch papírech, v těch brožurách, tak já vopravdu nevim. Nakonec teda něco řek. To mi přišlo takový, takový normální. No, jako prostě. Že něk se nevychloubal.*“ A samotné brožury, papíry či internetové stránky možná taky jen ztěžují zajistit to, aby si deváťák našel školu, kde alespoň něco ze studia by mu bylo „koníčkem“.

PROFI-VOLBA Z DEVÁTÉ TŘÍDY

Autor: Pražská skupina školní etnografie
Vydává: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta
Počet stran: 159
Formát: A4

ISBN 80-7290-216-4